

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

TEKİRDAĞ VE İLÇELERİNDEKİ TÜRK DEVRİ YAPILARI
(XIV-XVI. YÜZYIL)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Serap AYHAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Zekiye UYSAL

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir.

Proje No: 2010/13

Çanakkale – 2011

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları (XIV-XVI.Yüzyıl)" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

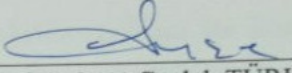
22.08.2011

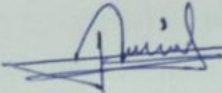
SERAP AYHAN

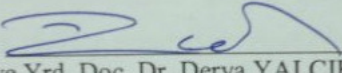

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

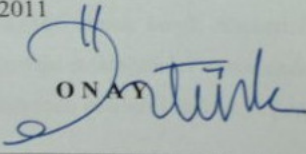
Serap AYHAN'a ait Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları (XIV-XVI. Yüzyıl) adlı çalışma, jürimiz tarafından, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Ayşe Çaylak TÜRKER

Üye Yrd. Doç. Dr. Zekiye UYSAL
(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Derya YALÇIKLI

Tez No :415953
Tez Savunma Tarihi : 22 Ağustos 2011

ONAY
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK
Enstitü Müdürü
22/08/2011

ÖZET

Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları (XIV-XVI. Yüzyıl)

Marmara Bölgesi'nin Trakya kısmında yer alan Tekirdağ, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan Çanakkale ve İstanbul Boğazları arasında yer alması sebebi ile stratejik açıdan önem taşımaktadır. Kent bu stratejik konumu sebebiyle çağlar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı'nın da fethiyle birlikte bölgede yoğun bir imar faaliyetine giriştiği görülür. İskan politikası çerçevesinde sürdürülen bu imar faaliyetleri özellikle XIV ve XVI. yüzyıllarda yoğunluk kazanır. Bu zaman sürecinde Tekirdağ ve çevresinde sayısız yapı inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bunların büyük çoğunluğu çeşitli nedenlerle yok olmuştur. Günümüze gelemeyenlerle birlikte varlığını hala koruyabilen cami, bedesten, hamam, türbe, gibi eserler yapı türünün zenginliğini ortaya koyar. Bunların bazıları külliye dahilindeki komplike yapılar şeklindedir. Günümüze ulaşamayan külliyelerde imaret ve medreselerle birlikte, kervansaray gibi ticari yapılarda bulunmaktaydı.

İlk devirlerde, fethedilen yerlerin iskanında önemli bir rol oynayan tekke ve zaviyelerin yaygınlık kazandığı görülür. Bunlara daha sonra cami ve hamam gibi yapılar eklenmiştir. Büyük boyutları ve daha düzgün mimarisi ile öne çıkan camiler; tek kubbeli kübik yapılar, enine dikdörtgen harimli ve mihrap önü kubbeli, tabhaneli örnekleri ortaya koyar. Bir diğer önemli gurubu teşkil eden hamamlar plan ve mimari özellikleri bakımından üç grup altında toplanır. Bunlar; iki mekandan oluşan özel hamamlar, kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tip, ortası kubbeli enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tip şeklindedir. Türbeler ise, sekizgen planlı ve kubbeli yapılar olarak görülür. XV ve XVI. yüzyıllara tarihlenen ve mimari olarak kendi döneminin özelliklerini yansıtan bu yapıların XVIII ve XVIII. yüzyıllardaki müdahaleler sonucunda bazı değişimlere uğradığı anlaşılır. Özellikle süslemede bu dönemin etkileri kendini yoğun biçimde hissettirir.

ABSTRACT

The Turkish Era Buildings In Tekirdag And Township (XIV – XVI B.C)

Tekirdağ, which is located in the Trace section of the Marmara Region, has a strategical importance due to the fact that it is situated between the Çanakkale and the Istanbul Straits which connect Asia to Europe. Owing to this strategical position, the city has hosted many civilizations for centuries. Together with the conquest of the Ottoman, it can also be seen that an intensive construction activity was started in the region. These construction activities carried out within the framework of the inhabiting policy gained intensity especially in the XIVth and XVIth centuries. It is understood that countless buildings were constructed in Tekirdağ and in its neighborhood during this time period. However, a great majority of them were ruined because of various reasons. Together with those which have not been able to survive up to the present day, the works of art such as the mosques, covered bazaars, Turkish baths, tombs put forward the richness of the construction type. Some of these are in the form of complicated structures included within the social complexes called külliyes. In the külliyes, the social complexes that have not been able to reach the present day, there were also commercial structures together with the madrasahs, the Muslim theological schools.

In the early periods, it is seen that the Islamic dervish monasteries called the tekkes and hermitages called zaviyes which played an important role in the inhabiting of the places that were conquered attained a wide extensiveness. Later, buildings such as mosques and Turkish baths joined these constructions. The mosques that became prominent with their big dimensions and more presentable architecture, the cubic structures with single domes put forward examples with the latitudinal rectangular sanctum sanctorum and with the domes in front of the altar, with printing houses. The Turkish baths that constitute another important group gather under three groups in terms of their plans and architectural features. These are in the form of special baths comprising of two places, a private cellular type lining up around a square place of heat, the middle of which is domed, horizontally heated and with double privacy rooms. As for the tombs, they are seen as octagonal structures with domes. It is understood that these structures dating back to the XV and XVI centuries, and reflecting the features of their own period in terms of architecture underwent some changes as a result of the interventions in the XVIII and XIX

centuries. The effects of this period makes its presence felt intensively especially in the embellishments.

ÖNSÖZ

Tekirdağ ve ilçeleri, ilk çağlardan itibaren birçok medeniyet tarafından yerleşim yeri olmuş; XIV. yüzyılın ilk yarısından itibaren Türkler tarafından fethedilmeye başlanmış, iskanın tamamı ile sağlandığı XV ve XVI. yüzyılda, cami, medrese, kervansaray, hamam gibi yapılar ve bu yapılardan oluşan külliye binaları ile donatılmıştır. Fakat o yüzyıllardan günümüze kadar gelen süreçte, doğal afet, savaş ve bakımsızlık sonucunda birçok yapı yok olmuştur. Bu araştırmada amaç, başta ilgili yüzyıllar içinde inşa edilmiş ve bugünde dönemin orjinal özelliklerini taşıyan yapıları belirleyip, Osmanlı mimarisindeki dönemlerini tespit ederek, katalog halinde tanıtmaktır.

Trakya'nın önemli bir kesimini teşkil eden bu coğrafyadaki eserleri, yüzyıl kısıtlamasına gitmeden ve yapı grubunu sınırlamadan tümüyle incelemek, geniş zaman ve kapsamlı ekip çalışması gerektirir. Konunun genişliği ve zaman problemi yüzünden yüzyıl sınırlandırmasına gidilen bu araştırma; ilgili yüzyıllar içinde ele aldığı örnekleri bir arada derleyen ilk çalışmadır. Bu bakımdan gözden kaçırdığım noktalar ve farkında olmadan yaptığım hatalarım affedileceği kanısındayım.

Lisans ve yüksek lisans dönemi öğrenciliğim sırasında, bilgi birikimlerinden yararlandığım ve bu konuyu seçmemde bana yardımcı olan hocam Prof. Dr. Ali Osman Uysal'a, gösterdiği ilgi ve anlayışı için danışmanım Zekiye Uysal'a, çalışma süreci içinde maddi-manevi desteği sağlayan aileme, her türlü sıkıntımı dinleyen Armağan ve Ece' me, arazi çalışmalarında bana yardımcı olan yakınlarım Mehmet Kolay ve Türkan Gönül'e, Tekirdağ ile ilgili yaptığım çalışmam esnasında bilgi ve tecrübesinden faydalandığım Mehmet Serez'e çok teşekkür ederim.

Serap AYHAN

23 Mayıs 2011 Tekirdağ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
RESİM LİSTESİ	xii
I. GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
B. Araştırma ile İlgili Kaynak ve Yayınlar.....	2
C. Araştırmanın Yöntemi.....	5
II. TEKİRDAĞ'IN YERİ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ	8
A. Tekirdağ'ın Yeri ve Coğrafyası	8
B. Tekirdağ ve Çevresinin Tarihçesi.....	8
III. KATALOG	13
A. VARLIĞI TESPİT EDİLEN ANCAK GÜNÜMÜZE GELMEYEN	
ESERLER	13
1. Cami Mescid ve Zaviyeler.....	13
2. Bedesten.....	21
3. Hamamlar	22
4. Dergah.....	23

5. Medreseler.....	23
6. İmaretler.....	25
7. Kervansaraylar.....	26
8. Okullar.....	27
B. ASLİ ÖZELLİKLERİNİ TAMAMI İLE KAYBETMİŞ VE KISMEN	
KORUYARAK GÜNÜMÜZE GELEN YAPILAR.....	
1. Ayşe Hatun Hamamı.....	28
2. Cedit Ali Paşa Camii.....	29
3. Gazi Süleyman Paşa Camii.....	30
4. Güzelköy Eski Camii.....	32
5. Mürefte Kebir Camii.....	34
6. Ömer Efendi Camii.....	34
7. Sarban Ahmet Türbesi.....	35
8. Şarköy Kebir Camii.....	35
C. KÜLLİYELER.....	
1. Ayas Paşa Külliyesi.....	36
2. Rüstem Paşa Külliyesi.....	45
3. Süleymaniye Külliyesi.....	59
D. MANZUMELER.....	
1. Çorlu Fatih Manzumesi.....	66
2. İncik Hüseyin Bey Manzumesi	73

3. İncecik Umur Bey Manzumesi.....	83
4. Malkara Gazi Ömer Bey Manzumesi.....	88
E. CAMİLER.....	95
1. Çelebi Sultan Mehmet Camii.....	95
2. Güzelce Hasan Bey Camii.....	100
3. Hacerzade İbrahim Bey Camii.....	105
4. Ayas Paşa Camii (Bkz. Külliye).....	108
5. Fatih Camii (Bkz. Manzume).....	108
6. Gazi Ömer Bey Camii (Bkz. Manzume).....	108
7. İncecik Köyü Camii (Bkz. Manzume).....	108
8. Rüstem Paşa Camii (Bkz. Külliye).....	108
9. Süleymaniye Camii (Bkz. Külliye).....	108
F. HAMAMLAR.....	109
1. Güzelköy Hamamı.....	109
2. Malkara Hamamı.....	113
3. Mürefte Hamamı.....	117
4. Şarköy Hamamı.....	119
5. Ayas Paşa Hamamı (Bkz. Külliye).....	122
6. İncecik Umur Bey Hamamı (Bkz. Manzume).....	122
IV. DEĞERLENDİRME.....	123
A. Külliyeler.....	123

B. Manzumeler.....	125
C. Camiler.....	126
D. Bedesten.....	145
E. Hamamlar.....	147
F. Türbeler.....	154
G. Çeşme.....	156
V. SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA	160
ŞEKİLLER	163
RESİMLER	197

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

bkz.: Bakınız

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

Ed. Fak.: Edebiyat Fakültesi

İÜ : İstanbul Üniversitesi

Ltd.: Limited

Şti.: Şirketi.

Sos. Bil. Ens.: Sosyal Bilimler Enstitüsü

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

T T K : Türk Tarih Kurumu

T.T.O.K: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu

ODTÜ : Orta Doğu Teknik Üniversitesi

STAD: Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi

VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü

VGMA: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Tekirdağ Merkez ve İlçelerinin Haritası (Info Haritacılık'tan).....	173
Şekil 2: Saray Ayas Paşa Camii Planı (Ani Mimarlık'tan).....	174
Şekil 3: Ayas Paşa Camii Güney Cephe Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	174
Şekil 4: Ayas Paşa Camii Kuzey Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan).....	175
Şekil 5: Ayas Paşa Hamamı Planı (Serap Ayhan).....	175
Şekil 6: Rüstem Paşa Külliyesi Vaziyet Planı (VGMA'dan).....	176
Şekil 7: Rüstem Paşa Camii Planı (Ani Mimarlık'tan).....	176
Şekil 8: Rüstem Paşa Camii Kuzey Cephe B-B Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	177
Şekil 9: Rüstem Paşa Camii Güney Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan).....	177
Şekil 10: Rüstem Paşa Camii A-A Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	178
Şekil 11: Rüstem Paşa Bedesteni Onarım Öncesi Planı (VGMA'dan).....	178
Şekil 12: Rüstem Paşa Bedesteni Boyuna Kesit (VGMA'dan).....	179
Şekil 13: Rüstem Paşa Bedesteni Güney Cephe Elevasyon (VGMA'dan).....	179
Şekil 14: Rüstem Paşa Medresesi Güney Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan)....	180
Şekil 15: Çorlu Fatih Camii (Ani Mimarlık'tan).....	180
Şekil 16: Çorlu Fatih Camii 1-1 Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	181
Şekil 17: Çorlu Fatih Camii 2-2 Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	181
Şekil 18: Çorlu Fatih Camii Çeşmesi (Ani Mimarlık'tan).....	182
Şekil 19: Çorlu Fatih Camii Çeşmesi Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan).....	182
Şekil 20: İncik Hüseyin Bey Camii Planı (İ. Aydın Yüksel'den).....	183
Şekil 21: İncik Hüseyin Bey Camii Planı (Eyice'den).....	183
Şekil 22: İncik Hüseyin Bey Camii Grafitti (Eyice'den).....	184
Şekil 23: İncik Hüseyin Bey Camii Grafitti (Eyice'den).....	184
Şekil 24: İncik Hüseyin Bey Türbesi Kesiti (Erkan Daş'tan).....	185
Şekil 25: İncik Hüseyin Bey Türbesi Kitabesi (Eyice'den).....	185
Şekil 26: İncik Umur Bey Hamamı Planı (Serap Ayhan).....	186
Şekil 27: Gazi Ömer Bey Camii Vaziyet Planı (Ani Mimarlık'tan).....	186
Şekil 28: Gazi Ömer Bey Camii Planı (Ayverdi'den).....	187
Şekil 29: Gazi Ömer Bey Camii Kuzey Cephe Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	187
Şekil 30: Malkara Gazi Ömer Bey Türbesi Kuzey Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan).....	188

Şekil 31: Çelebi Sultan Mehmet Camii Planı (Ani Mimarlık'tan).....	188
Şekil 32: Çelebi Sultan Mehmet Camii Doğu Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan).....	189
Şekil 33: Güzelce Hasan Bey Camii Planı (VGMA'dan).....	189
Şekil 34: Güzelce Hasan Bey Camii Enine Kesiti (VGMA'dan).....	190
Şekil 35: Güzelce Hasan Bey Camii Boyuna Kesiti (VGMA'dan).....	190
Şekil 36: Güzelce Hasan Bey Camii Güney Cephe Elevasyon (VGMA'dan).....	191
Şekil 37: Hacerzade İbrahim Bey Camii Planı (Ani Mimarlık'tan).....	191
Şekil 38: Hacerzade İbrahim Bey Camii Mihrap Cephesi Kesiti (Ani Mimarlık'tan).....	192
Şekil 39: Hacerzade İbrahim Bey Camii Kuzey Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan).....	192
Şekil 40: Güzel Köy Konak Hamamı Planı (İ. Hakkı Kurtuluş'tan).....	193
Şekil 41: Güzel Köy Konak Hamamı A-A Kesiti (İ. Hakkı Kurtuluş'tan).....	193
Şekil 42: Malkara Hamamı Planı (Malkara Belediyesinden).....	194
Şekil 43: Mürefte Konak Hamamı Planı (İ. Hakkı Kurtuluş'tan)	194
Şekil 44: Mürefte Konak Hamamı A-A Kesiti (İ. Hakkı Kurtuluş'tan).....	195
Şekil 45: Şarköy Hamamı Planı (Şarköy Belediyesinden).....	195
Şekil 46: Şarköy Hamamı A-A Kesiti (Şarköy Belediyesinden).....	196

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Hayrabolu Ayşe Hatun Hamamı.....	197
Resim 2: Hayrabolu Ayşe Hatun Hamamı.....	197
Resim 3: Hayrabolu Ayşe Hatun Hamamı Sıcaklık Kısmı.....	198
Resim 4: Cedit Ali Paşa Camii.....	198
Resim 5: Cedit Ali Paşa Camii Onarım Kitabesi.....	199
Resim 6: Cedit Ali Paşa Camii Mihrap Nişi.....	199
Resim 7: Cedit Ali Paşa Camii İç Mekan.....	200
Resim 8: Cedit Ali Paşa Camii İç Mekan.	200
Resim 9: Gazi Süleyman Paşa Camii.....	201
Resim 10: Gazi Süleyman Paşa Camii Kitabesi.....	201
Resim 11: Gazi Süleyman Paşa Camii Kuzey ve Batı Cephe.....	202
Resim 12: Gazi Süleyman Paşa Camii (VGMA'dan).....	202
Resim 13: Gazi Süleyman Paşa Camii İç Mekan.....	203
Resim 14: Gazi Süleyman Paşa Camii İç Mekan.....	203
Resim 15: Güzelköy Eski Camii Kuzey Cephesi.....	204
Resim 16: Güzelköy Eski Camii Güney ve Doğu Cephesi.....	204
Resim 17: Güzelköy Eski Camii Minare Kaidesi.....	205
Resim 18: Güzelköy Eski Camii Kadınlar Mahfili Girişleri.....	205
Resim 19: Güzelköy Eski Camii İç Mekan.....	206
Resim 20: Güzelköy Eski Camii İç Mekan.....	206
Resim 21: Güzelköy Eski Camii İç Mekan.....	207
Resim 22: Mürefte Kebir Camii.....	207
Resim 23: Mürefte Kebir Camii 1912'deki Durumu.....	208
Resim 24: Hayrabolu Ömer Efendi Camii.....	208
Resim 25: Hayrabolu Sarban Ahmet Türbesi.....	209
Resim 26: Şarköy Kebir Camii.....	209
Resim 27: Saray Ayas Paşa Camii ve Hamamı.....	210
Resim 28: Ayas Paşa Camii Genel Görüntüsü.....	210
Resim 29: Ayas Paşa Camii Şadırvanı.....	211
Resim 30: Ayas Paşa Camii Güney ve Doğu Cephesi.....	211
Resim 31: Ayas Paşa Camii Batı Cephesi.....	212

Resim 32: Ayas Paşa Camii Son Cemaat Yeri.....	212
Resim 33: Ayas Paşa Camii Sütun Başlığı.....	213
Resim 34: Ayas Paşa Camii Sütun Kaidesi.....	213
Resim 35: Ayas Paşa Camii Son Cemaat Yeri.....	214
Resim 36: Ayas Paşa Camii Taç Kapı Kemerini.....	214
Resim 37: Ayas Paşa Camii Taç Kapı.....	215
Resim 38: Ayas Paşa Camii İç Mekan.....	215
Resim 39: Ayas Paşa Camii Kubbenin İç Görüntüsü.....	216
Resim 40: Ayas Paşa Camii Kubbenin İç Görüntüsü.....	216
Resim 41: Ayas Paşa Camii Mihrap.....	217
Resim 42: Ayas Paşa Camii Minber.....	217
Resim 43: Ayas Paşa Camii Minare Kaidesi.....	218
Resim 44: Ayas Paşa Camii Minare.....	218
Resim 45: Ayas Paşa Camii Minare Şerefesi.....	219
Resim 46: Ayas Paşa Camii Kitabe.....	219
Resim 47: Ayas Paşa Hamamı Genel Görünüş.....	220
Resim 48: Ayas Paşa Hamamı Genel Görünüş.....	220
Resim 49: Ayas Paşa Hamamı Üst Örtü.....	221
Resim 50: Ayas Paşa Hamamı Üst Örtü.....	221
Resim 51: Ayas Paşa Hamamı Soyunmalık.....	222
Resim 52: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Mekanına Giriş.....	222
Resim 53: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Mekanı.....	223
Resim 54: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Mekanı Güney Taraf.....	223
Resim 55: Ayas Paşa Hamamı Koridor.....	224
Resim 56: Ayas Paşa Hamamı Sıcaklık Odaları.....	224
Resim 57: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Kurnası.....	225
Resim 58: Ayas Paşa Hamamı Sağ Sıcaklık Mekanı Kurnaları.....	225
Resim 59: Ayas Paşa Hamamı Sol Sıcaklık Mekanı Kurnaları.....	226
Resim 60: Rüstem Paşa Camii Genel Görüntüsü.....	226
Resim 61: Rüstem Paşa Camii Genel Görüntüsü.....	227
Resim 62: Rüstem Paşa Camii Onarım Kitabesi.....	227
Resim 63,64 : Rüstem Paşa Camii Avlu Giriş Kapısı.....	228
Resim 65: Rüstem Paşa Camii Şadırvan.....	228

Resim 66: Rüstem Paşa Camii Doğu Cephe.....	229
Resim 67: Rüstem Paşa Camii Batı ve Güney Cephesi.....	229
Resim 68: Rüstem Paşa Camii Doğu Cephesi.....	230
Resim 69: Rüstem Paşa Camii Son Cemaat Yeri.....	230
Resim 70: Rüstem Paşa Camii Son Cemaat Yeri.....	231
Resim 71: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Sütun Başlığı.....	231
Resim 72: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Sütun Başlığı.....	232
Resim 73: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Sütun Başlığı.....	232
Resim 74: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Rozetleri İşlenmemiş Sütun Başlığı	233
Resim 75: Rüstem Paşa Camii Son Cemaat Yeri Mihrabiye.....	233
Resim 76: Rüstem Paşa Camii Taç Kapı.....	234
Resim 77: Rüstem Paşa Camii Giriş Kapısı.....	234
Resim 78: Rüstem Paşa Camii Harim Kuzey Cephesi.....	235
Resim 79: Rüstem Paşa Camii Harim Kuzey Cephesi Mermer Mahfil.....	235
Resim 80: Rüstem Paşa Camii Harim.....	236
Resim 81: Rüstem Paşa Camii Harim.....	236
Resim 82: Rüstem Paşa Camii Harim.....	237
Resim 83: Rüstem Paşa Camii Kubbe.....	237
Resim 84: Rüstem Paşa Camii Kubbe.....	238
Resim 85: Rüstem Paşa Camii Kubbe.....	238
Resim 86: Rüstem Paşa Camii Mihrap.....	239
Resim 87: Rüstem Paşa Camii Minber.....	239
Resim 88: Rüstem Paşa Camii Minber Alınlığı.....	240
Resim 89: Rüstem Paşa Camii Minare.....	240
Resim 90: Rüstem Paşa Camii Kitabe.....	241
Resim 91: Rüstem Paşa Camii Kitabe (2005).....	241
Resim 92: Rüstem Paşa Bedesteni.....	242
Resim 93: Rüstem Paşa Bedesteni (VGMA'dan).....	242
Resim 94: Rüstem Paşa Bedesteni (VGMA'dan).....	243
Resim 95: Rüstem Paşa Bedesteni Doğu Cephe.....	243
Resim 96: Rüstem Paşa Bedesteni Kuzey Cephe.....	244
Resim 97: Rüstem Paşa Bedesteni Batı Cephesi.....	244
Resim 98: Rüstem Paşa Bedesteni Güney Cephesi.....	245

Resim 99: Rüstem Paşa Bedesteni İçten Kuzey Girişi	245
Resim 100: Rüstem Paşa Bedesteni Pencere.....	246
Resim 101: Rüstem Paşa Bedesteni Güney Kapısı.....	246
Resim 102: Rüstem Paşa Bedesteni Kapının İçten Görüntüsü.....	247
Resim 103: Rüstem Paşa Bedesteni Kubbeye Geçiş.....	247
Resim 104: Rüstem Paşa Bedesteni İç Mekan	248
Resim 105: Rüstem Paşa Bedesteni İç Mekan.....	248
Resim 106: Rüstem Paşa Medresesi (1883).....	249
Resim 107: Rüstem Paşa Medresesi Doğu Duvarı.....	249
Resim 108: Rüstem Paşa Medresesi Güney Duvarı.....	250
Resim 109: Rüstem Paşa Medresesi Cumhuriyet Okulu Merdivenleri.....	250
Resim 110: Rüstem Paşa Medresesi Öğrenci Odaları Duvar İzleri.....	251
Resim 111: Rüstem Paşa Medresesi Pencere	251
Resim 112: Rüstem Paşa Medresesi Kubbeye Geçiş.....	252
Resim 113: Rüstem Paşa Medresesi Güney ve Batı Duvarı.....	252
Resim 114: Rüstem Paşa Medresesi Dershane.....	253
Resim 115: Rüstem Paşa Medresesi Dershane Kubbeye Geçiş.....	253
Resim 116: Süleymaniye Camii Genel Görünüş.....	254
Resim 117: Süleymaniye Camii Kitabeler.....	254
Resim 118: Süleymaniye Camii Kuzey Cephe.....	255
Resim 119: Süleymaniye Camii Kuzey ve Doğu Cephe.....	255
Resim 120: Süleymaniye Camii Batı ve Güney Cephe.....	256
Resim 121: Süleymaniye Camii Dış Sütun Kaideleri.....	256
Resim 122: Süleymaniye Camii İç Son Cemaat Yeri.....	257
Resim 123: Süleymaniye Camii İç Son Cemaat Yeri.....	257
Resim 124: Süleymaniye Camii Son Cemaat Yeri Pencere.....	258
Resim 125: Süleymaniye Camii İç Son Cemaat Yeri.....	258
Resim 126: Süleymaniye Camii Taç Kapı.....	259
Resim 127: Süleymaniye Camii Taç Kapı Kemerleri.....	259
Resim 128: Süleymaniye Camii Harim Giriş Kapısı.....	260
Resim 129: Süleymaniye Camii Harim Kapısı İçten Görünüş.....	260
Resim 130: Süleymaniye Camii İç Mekan.....	261
Resim 131: Süleymaniye Camii İç Mekan.....	261

Resim 132: Süleymaniye Camii İç Mekan.....	262
Resim 133: Süleymaniye Camii Dolap Kapağı.....	262
Resim 134: Süleymaniye Camii Müezzin Mahfili.....	263
Resim 135: Süleymaniye Camii Mihrap.....	263
Resim 136: Süleymaniye Camii Minber.....	264
Resim 137: Süleymaniye Camii Minberi.....	264
Resim 138: Süleymaniye Camii Minare.....	265
Resim 139: Süleymaniye Camii Minare Kapısı.....	265
Resim 140: Fatih Camii Genel Görüntüsü.....	266
Resim 141: Fatih Camii Onarım Kitabesi.....	266
Resim 142: Fatih Camii 1882 (VGMA'dan).....	267
Resim 143: Fatih Camii Şadırvan.....	267
Resim 144: Fatih Camii Doğu Cephesi.....	268
Resim 145: Fatih Camii Batı Cephesi.....	268
Resim 146: Fatih Camii Güney Cephesi.....	269
Resim 147: Fatih Camii Kuş Evi.....	269
Resim 148: Fatih Camii Batı Cephesi.....	270
Resim 149: Fatih Camii Son Cemaat Yeri.....	270
Resim 150: Fatih Camii Harım Giriş Kapısı.....	271
Resim 151: Fatih Camii İç Mekan.....	271
Resim 152: Fatih Camii Tavan Göbeği.....	272
Resim 153: Fatih Camii Minber.....	272
Resim 154,155: Fatih Camii Minare Kaidesi ve Gövdesi.....	273
Resim 156: Fatih Camii Çeşmesi.....	273
Resim 157: Fatih Camii Çeşmesi Aynalı.....	274
Resim 158: Hüseyin Bey Camii Genel Görüntüsü.....	274
Resim 159: Hüseyin Bey Camii Onarımdan Önceki Hali(VGMA'dan.).....	275
Resim 160: Hüseyin Bey Camii Onarımdan Önceki Hali (VGMA'dan).....	275
Resim 161: Hüseyin Bey Camii Onarımdan Önceki Hali (1983 Mehmet Serez Arşivinden).....	276
Resim 162: Hüseyin Bey Camii Son Cemaat Yeri.....	276
Resim 163: Hüseyin Bey Camii Güney Cephesi.....	277
Resim 164: Hüseyin Bey Camii Sağ Tabhane Odası.....	277

Resim 165,166 : Hüseyin Bey Camii Sütun Başlıkları (Sağdaki İmpost, Soldaki İon Biçimli Başlık).....	278
Resim 167,168 : Hüseyin Bey Camii Sütun Başlıkları Sağdaki Kompozit Başlık).	278
Resim 169: Hüseyin Bey Camii Sağ Tabhane Odası Giriş Kapısı.....	279
Resim 170: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odası.....	279
Resim 171: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odası Kubbeye Geçiş	280
Resim 172: Hüseyin Bey Camii Taç Kapı.....	280
Resim 173: Hüseyin Bey Camii Harim.....	281
Resim 174: Hüseyin Bey Camii Kadınlar Mahfili.....	281
Resim 175: Hüseyin Bey Camii Kubbe.....	282
Resim 176: Hüseyin Bey Camii Mihrap Cephesi.....	282
Resim 177: Hüseyin Bey Camii Minare Kaidesi.....	283
Resim 178: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odasındaki Eski Minber.....	283
Resim 179: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odasındaki Eski Minber.....	284
Resim 180: Hüseyin Bey Türbesi.....	284
Resim 181: Hüseyin Bey Türbesi(VGMA'dan).....	285
Resim 182: Hüseyin Bey Türbesi Kapısı.....	285
Resim 183: Hüseyin Bey Türbesi Giriş Açıklığı Tavan Süslemeleri.....	286
Resim 184: Hüseyin Bey Türbesi Kapının İç Görüntüsü.....	286
Resim 185: Hüseyin Bey Türbesi İç Mekan.....	287
Resim 186: Hüseyin Bey Türbesi Mihrap Nişi.....	287
Resim 187: Hüseyin Bey Türbesi Kubbe.....	288
Resim 188: Hüseyin Bey Türbesi Kitabı (İ. Aydın YÜKSEL'den).....	288
Resim 189: Hüseyin Bey Türbesi Kitabı.....	289
Resim 190: Umur Bey Hamamı Genel Görünüş (2005).....	289
Resim 191: Umur Bey Hamamı Güney Duvarı.....	290
Resim 192: Umur Bey Hamamı Yıkılan Soyunmalık Duvarı.....	290
Resim 193: Umur Bey Hamamı Doğu Duvarı.....	291
Resim 194: Umur Bey Hamamı Soyunmalık Kısmı İçten Görünüş.....	291
Resim 195: Umur Bey Hamamı Soyunmalık.....	292
Resim 196: Umur Bey Hamamı Soyunmalık Üst Örtü.....	292
Resim 197: Umur Bey Hamamı Sıcaklık Mekanı Girişi.....	293
Resim 198: Umur Bey Hamamı Sıcaklık Mekanı Göbek Taşı.....	293

Resim 199: Umur Bey Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbesi.....	294
Resim 200: Umur Bey Hamamı Usturalık Girişi.....	294
Resim 201: Umur Bey Hamamı Wc Girişi.....	295
Resim 202: Umur Bey Hamamı Kubbe İç Görüntüsü.....	295
Resim 203: Umur Bey Hamamı Halvet Hücresi Su Kontrol Penceresi.....	296
Resim 204: Umur Bey Hamamı Halvet Hücresi Kubbeye Geçiş.....	296
Resim 205: Umur Bey Hamamı Külhan.....	297
Resim 206: Umur Bey Hamamı Külhan.....	297
Resim 207: Gazi Ömer Bey Camii Genel Görüntüsü.....	298
Resim 208: Gazi Ömer Bey Camii Batı ve Güney Cephesi.....	298
Resim 209: Gazi Ömer Bey Camii Doğu Cephesi.....	299
Resim 210: Gazi Ömer Bey Camii Son Cemaat Yeri.....	299
Resim 211: Gazi Ömer Bey Camii Son Cemaat Yeri.....	300
Resim 212: Gazi Ömer Bey Camii Son Cemaat Yeri.....	300
Resim 213: Gazi Ömer Bey Camii Taç Kapı.....	301
Resim 214: Gazi Ömer Bey Camii Ahşap Mahfil.....	301
Resim 215: Gazi Ömer Bey Camii Kubbeye Geçiş.....	302
Resim 216: Gazi Ömer Bey Camii Minber.....	302
Resim 217: Gazi Ömer Bey Camii Minber.....	303
Resim 218: Gazi Ömer Bey Camii Mihrap.....	303
Resim 219: Gazi Ömer Bey Camii Minare.....	304
Resim 220: Gazi Ömer Bey Camii Minare Eski Hali.....	304
Resim 221: Gazi Ömer Bey Camii Kitabe.....	305
Resim 222: Gazi Ömer Bey Türbesi.....	305
Resim 223: Gazi Ömer Bey Türbesi.....	306
Resim 224: Gazi Ömer Bey Türbesi.....	306
Resim 225: Gazi Ömer Bey Türbesi Kapısı.....	307
Resim 226: Gazi Ömer Bey Türbesi Kapısı İç Taraf.....	307
Resim 227: Gazi Ömer Bey Türbesi İç Kısım.....	308
Resim 228: Gazi Ömer Bey Türbesi İç Kısım.....	308
Resim 229: Gazi Ömer Bey Türbesi Kitabe.....	309
Resim 230: Çelebi Sultan Mehmet Camii Genel Görünüşü	309
Resim 231: Çelebi Sultan Mehmet Camii Onarım Kitabesi.....	310

Resim 232: Çelebi Sultan Mehmet Camii Eski Hali (VGMA'dan).....	310
Resim 233: Çelebi Sultan Mehmet Camii Eski Hali (VGMA'dan).....	311
Resim 234: Çelebi Sultan Mehmet Camii Onarım Görüntüsü (VGMA'dan).....	311
Resim 235: Çelebi Sultan Mehmet Camii Batı ve Güney Cephesi.....	312
Resim 236: Çelebi Sultan Mehmet Camii Doğu Cephe.....	312
Resim 237: Çelebi Sultan Mehmet Camii Kuzey Revakları.....	313
Resim 238: Çelebi Sultan Mehmet Camii Harim Kapısı.....	313
Resim 239: Çelebi Sultan Mehmet Camii Harim.....	314
Resim 240: Çelebi Sultan Mehmet Camii Harim.....	314
Resim 241: Çelebi Sultan Mehmet Camii Mihrap ve Minber.....	315
Resim 242: Çelebi Sultan Mehmet Camii Minare Pabuç Kısmı.....	315
Resim 243: Çelebi Sultan Mehmet Camii Minare Gövdesi ve Şerefesi.....	316
Resim 244: Çelebi Sultan Mehmet Camii Minare Kapı Kemerini Üzerinde Bulunan Rozet.....	316
Resim 245: Güzelce Hasan Bey Camii Genel Görüntüsü.....	317
Resim 246: Güzelce Hasan Bey Camii Onarım öncesi kuzey cephesi (VGMA'dan)	317
Resim 247: Güzelce Hasan Bey Camii Onarım Öncesi Avlu (VGMA'dan).....	318
Resim 248: Güzelce Hasan Bey Camii Onarım Öncesi (VGMA'dan).....	318
Resim 249: Güzelce Hasan Bey Camii Doğu Cephe.....	319
Resim 250: Güzelce Hasan Bey Camii Avlu.....	319
Resim 251: Güzelce Hasan Bey Camii Avlu.....	320
Resim 252: Güzelce Hasan Bey Camii Avlu.....	320
Resim 253: Güzelce Hasan Bey Camii Avlu Kubbeye Geçiş.....	321
Resim 254: Güzelce Hasan Bey Camii Güney ve Doğu Cepheler.....	321
Resim 255: Güzelce Hasan Bey Camii Doğu Cephe.....	322
Resim 256: Güzelce Hasan Bey Camii Batı Cephe.....	322
Resim 257: Güzelce Hasan Bey Camii Kuzey Cephe.....	323
Resim 258: Güzelce Hasan Bey Camii Harim Giriş Kapısı Kemerini.....	323
Resim 259: Güzelce Hasan Bey Camii Harim Kapısı İçten Görünüş.....	324
Resim 260: Güzelce Hasan Bey Camii Mahfil.....	324
Resim 261: Güzelce Hasan Bey Camii Mahfil ve İmam Odası.....	325
Resim 262: Güzelce Hasan Bey Camii İç Mekan.....	325
Resim 263: Güzelce Hasan Bey Camii Paye Görüntüsü.....	326

Resim 264: Güzelce Hasan Bey Camii İç Mekan.....	326
Resim 265: Güzelce Hasan Bey Camii Yan Kubbe Geçiş Sistemi.....	327
Resim 266: Güzelce Hasan Bey Camii Mihrap Önü Kubbesi.....	327
Resim 267: Güzelce Hasan Bey Camii Mihrap Önü Kubbesi Pandantif.....	328
Resim 268: Güzelce Hasan Bey Camii Minber.....	328
Resim 269: Güzelce Hasan Bey Camii Mihrap.....	329
Resim 270: Güzelce Hasan Bey Camii Minare Kaidesi.....	329
Resim 271: Güzelce Hasan Bey Camii Minare Şerefesi.....	330
Resim 272: Güzelce Hasan Bey Camii Kitabe.....	330
Resim 273: Hacerzade İbrahim Bey Camii.....	331
Resim 274: Hacerzade İbrahim Bey Camii Onarım Öncesi Hali (VGMA'dan).....	331
Resim 275: Hacerzade İbrahim Bey Camii Güney Cephesi.....	332
Resim 276: Hacerzade İbrahim Bey Camii Güney Cephesi.....	332
Resim 277: Hacerzade İbrahim Bey Camii Batı Cephesi.....	333
Resim 278: Hacerzade İbrahim Bey Camii Kuzey Cephesi.....	333
Resim 279: Hacerzade İbrahim Bey Camii Kuzey Cephesi.....	334
Resim 280: Hacerzade İbrahim Bey Camii Taç Kapı.....	334
Resim 281: Hacerzade İbrahim Bey Camii Harim Giriş Kapısı.....	335
Resim 282: Hacerzade İbrahim Bey Camii İç Mekan.....	335
Resim 283: Hacerzade İbrahim Bey Camii İç Mekan.....	336
Resim 284: Hacerzade İbrahim Bey Camii Kubbe.....	336
Resim 285: Hacerzade İbrahim Bey Camii Kubbeye Geçiş.....	337
Resim 286: Hacerzade İbrahim Bey Camii Mihrap.....	337
Resim 287: Hacerzade İbrahim Bey Camii Minber.....	338
Resim 288: Hacerzade İbrahim Bey Camii Minare.....	338
Resim 289: Hacerzade İbrahim Bey Camii Minare Kaidesi.....	339
Resim 290: Malkara 'nın eski fotoğrafı(öndeki cami Gazi Ömer Bey Arkada Yıkık Minareli Olan Cami Hacerzade İbrahim Bey Camii).....	339
Resim 291: Malkara Hacerzade İbrahim Bey Camii Onarım Sonrası Taç Kapı.....	340
Resim 292: Güzelköy Konak Hamamı Genel Görünüşü.....	340
Resim 293: Güzelköy Konak Hamamı Kuzey Cephe Görünüşü.....	341
Resim 294: Güzelköy Konak Hamamı Kuzey Cephe Girişi.....	341
Resim 295: Güzelköy Konak Hamamı Soyunmalık Kısmı.....	342

Resim 296: Güzelköy Konak Hamamı Yıkılan Koridor Duvarı.....	342
Resim 297: Güzelköy Konak Hamamı Koridorun Örtüsü.....	343
Resim 298: Güzelköy Konak Hamamı Wc Girişi ve Künk İzleri.....	343
Resim 299: Güzelköy Konak Hamamı Wc Kubbesi.....	344
Resim 300: Güzelköy Konak Hamamı Wc Kubbe Kemerini.....	344
Resim 301: Güzelköy Konak Hamamı Wc Kubbesi.....	345
Resim 302: Güzelköy Konak Hamamı Usturalık Girişi (Koridorun Sağ Tarafı).....	345
Resim 303: Güzelköy Konak Hamamı Usturalık Yıkılan Doğu Duvarı.....	346
Resim 304: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı İç Mekan.....	346
Resim 305: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Güney Duvarı.....	347
Resim 306: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Güney Duvarı.....	347
Resim 307: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Kuzey Duvarı.....	348
Resim 308: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Doğu Duvarı.....	348
Resim 309: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Üst Örtü.....	349
Resim 310: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Mekanı Girişi.....	349
Resim 311: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Eyvanı Su Kontrol Penceresi.....	350
Resim 312: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Kısmı Yıkınma Nişi.....	350
Resim 313: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Kısmı Üst Örtü.....	351
Resim 314: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Kısmı Üst Örtü.....	351
Resim 315: Malkara Hamamı Genel Görüntüsü.....	352
Resim 316: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı (VGMA'dan).....	352
Resim 317: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı Kuzey Duvarı.....	353
Resim 318: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı Kuzey doğudaki Kare Mekan ve Giriş.....	353
Resim 319: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı Güney Giriş Kapısı.....	354
Resim 320: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı Üst Kat (Tekirdağ Müzesinden)..	354
Resim 321: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmındaki Havuz.....	355
Resim 322: Malkara Hamamı Sıcaklık Giriş Kapısı (1999 Tekirdağ Müzesinden)..	355
Resim 323: Malkara Hamamı Sıcaklık Giriş Kapısı.....	356
Resim 324: Malkara Hamamı Sıcaklık Girişi (1999 Tekirdağ Müzesinden).....	356
Resim 325: Malkara Hamamı WC Kısmı (Tekirdağ Müzesinden).....	357
Resim 326: Malkara Hamamı Tuvalet Kısmı Üst Örtü (1999 Tekirdağ Müzesinden).....	357

Resim 327: Malkara Hamamı WC Kısmı Üst Örtüsü.....	358
Resim 328: Malkara Hamamı Soyunmalık Kuzey Yöndeki Halvet Hücresi Girişi (1999 Tekirdağ Müzesinden).....	358
Resim 329: Malkara Hamamı Halvet Hücresi Üst Örtüsü (1999 Tekirdağ Müzesinden).....	359
Resim 330: Malkara Hamamı Üst Örtü.....	359
Resim 331: Malkara Hamamı Üst Örtü Tüteklik.....	360
Resim 332: Malkara Hamamı Ocak.....	360
Resim 333: Mürefte Konak Hamamı Bulunduğu Sokak.....	361
Resim 334: Mürefte Konak Hamamı Güney Duvarı.....	361
Resim 335: Mürefte Konak Hamamı Pandantif.....	362
Resim 336: Şarköy Hamamı Genel Görünüş.....	362
Resim 337: Şarköy Hamamı Doğu Cephesi Üst Örtü.....	363
Resim 338: Şarköy Hamamı Doğu Cephesi.....	363
Resim 339: Şarköy Hamamı Doğu Duvarı Kapatılan Niş.....	364
Resim 340: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbesi.....	364
Resim 341: Şarköy Hamamı Giriş Kısmı.....	365
Resim 342: Şarköy Hamamı Soyunmalık Kısmı.....	365
Resim 343: Şarköy Hamamı Soyunmalık Kısmı Şadırvanı.....	365
Resim 344: Şarköy Hamamı Aralık Giriş Kapısı.....	366
Resim 345: Şarköy Hamamı Aralık Kısmı.....	366
Resim 346: Şarköy Hamamı Aralık Kısmı Üst Örtüsü.....	367
Resim 347: Şarköy Hamamı Wc	367
Resim 348: Şarköy Hamamı Wc Üst Örtüsü.....	368
Resim 349: Şarköy Hamamı Usturalık.....	368
Resim 350: Şarköy Hamamı Usturalık Üst Örtüsü.....	369
Resim 351: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı.....	369
Resim 352: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Kubbesi.....	370
Resim 353: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Kubbesi.....	370
Resim 354: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Eyvanı.....	371
Resim 355: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Sauna.....	371
Resim 356: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı.....	372
Resim 357: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbeye Geçişler.....	372

Resim 358: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbe.....	373
Resim 359: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Su Kontrol Penceresi.....	373
Resim 360: Şarköy Hamamı Külhan.....	374
Resim 361: Şarköy Hamamı Batı Cephe.....	374

I. GİRİŞ

A.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

XIV ve XVI. yüzyıllar, sanat tarihi açısından mimaride, erken ve klasik Osmanlı dönemini kapsayan yıllardır. Bu çalışma ilgili yüzyıllar içersinde: Tekirdağ merkez ve merkeze bağlı İncecik köyü; Çorlu, Hayrabolu, Malkara, Marmara Ereğlisi, Saray ve Şarköy ilçeleri ile Şarköy'e bağlı belde olan Mürefte ve Güzelköy'de yer alan Türk devri mimari eserlerini içerir.

Osmanlı beyliğinin bölgeyi fethetmeye başladığı XIV. yüzyıllarda inşa edilen cami , zaviye gibi yapılar günümüze ulaşmamıştır. Bu dönemden günümüze gelen tek eser Malkara Gazi Süleyman Paşa Camii'nin kitabesidir. Mimari ve süsleme özellikleri bakımından Osmanlı mimarisinin etkilerini yansıtan yapıların çoğu XV ve XVI. yüzyıllar arasında yoğunlaşmaktadır. İl ve ilçelerde yer alan tüm tarihi hamam yapıları bu zaman diliminde görüldüğünden araştırma konusu olarak XIV-XVI. yüzyıllar seçilmiştir.

Tekirdağ ve çevresindeki tarihi eserler hakkında yapılan çalışmalar daha çok klasik dönem özellikleri ile ön plana çıkmış Rüstem Paşa Külliyesi ve anıtsal özellikleri ile göze çarpan yapılar hakkındadır. Bu dönemden günümüze gelen Ayas Paşa ve Süleymaniye külliyeleride tanıtılmıştır.

Külliye kuruluşlarından farklı olarak genellikle cami etrafında sonradan inşa edildiklerini düşündüğümüz ve bir kısmı günümüze ulaşmayan yapı toplulukları vardır. Bunlar: Çorlu'da onarım kitabesinden Fatih Sultan Mehmet zamanında inşa edildiğini öğrendiğimiz Fatih Camii, caminin yanında kitabesi okunmaya müsait olmayan çeşme ve XVII. yüzyılda harap olduğunu öğrendiğimiz medrese yapısı; XV. yüzyıl sonunda inşa edilmiş İncecik Hüseyin Bey Camii ve Türbesi yakınında XIX. yüzyılda var olduğunu öğrendiğimiz ahşap han ve bu yapılarla yakın durumda olan bir köprü; yine İncecik'te vakıf kayıtlarının banisinin Umur Bey'i gösterdiği hamam ve XV. yüzyıl başlarında inşa edildiğini öğrendiğimiz günümüze gelmeyen cami; Malkara'da Gazi Ömer Bey adına XV. yüzyılda inşa edilmiş cami ve camiden daha sonra inşa edilen türbedir. Birbirlerine yakın mesafede farklı zamanlarda inşa edilmiş bu yapı kuruluşları "manzumeler" başlığı altında tanıtılmıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan kent dokusu içinde yok olmaya yüz tutmuş bir diğer yapı grubu da hamamlardır. Kültür tarihimiz açısından önem taşıyan bu eserler hakkında daha önce İ. Hakkı Kurtuluş tarafından tanıtılan Mürefte ve Güzelköy'deki örneklere diğer ilçelerdeki örnekler eklenerek, yapılardan rölöveleri bulunmayan; Saray Ayas Paşa Hamamı ve İncecik Umur Bey hamamlarının rölöveleri tarafımızdan alınmıştır. Bunlar dışındaki Şarköy ve Malkara hamamlarının ve diğer yapıların rölöveleri VGMA, Ani Anıtsal Yapıları Koruma Değerlendirme ve Yapım Mimarlık Restorasyon Ltd. Şti. ve ilçelerin belediyelerinden alınıp düzenlenilerek çalışma sonuna eklenmiş, yapıların fotoğrafları çekilerek günümüzdeki halleri belgelenmiştir.

Merkez ve ilçeler olarak bakıldığında tarihin çeşitli dönemlerinde bir çok kez doğal afete ve düşman istilasına uğrayan bölge, özellikle Osmanlı devletinin dağılmaya başladığı 18. yüzyıl başlarında, 93 harbi ve Balkan harbinde , tarihi eserler açımdan da yoğun tahribata uğramıştır. Bu dönemde yapılardan bazıları uzun yıllar harabe halinde kalmış; orjinal mimari ve süsleme özelliklerini bu dönemde kaybetmişlerdir. Günümüzde de erken dönem özellikleri taşıyan hamam yapıları bakıma muhtaç durumda, bazılarıda bakımsızlıktan yok olmak üzeredir. İncelenen örnekler yoğunlukla orijinal özelliklerini kısmen de olsa korumuş olarak günümüze gelen eserler ile günümüze gelmeyen; cami, hamam, imaret, türbe, tekke , medrese, mescid, kervansaray yapılarından oluşmaktadır. Bu çalışma ile ele alınan tüm eserlerin ayrıntılı bir tanımı ve değerlendirilmesi yapılarak, Türk mimarisindeki yerleri ve önemlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

İlgili yüzyıllar içerisinde, çeşme ve köprü örneği olmasına rağmen, özellikle çeşme yapıları sayı bakımından çok olmaları ve kitabelerinin bulunmaması sebebiyle konuya dahil edilmemiş sadece Çorlu Fatih Camii Çeşmesi'ne yer verilmiştir. Köprü yapıları da daha önce hazırlanan yayınlarda işlendiği için kapsam dışı bırakılmıştır.

B . Araştırma İle İlgili Kaynak ve Yayınlar

Konu hakkında yararlandığımız kaynakları gruplar halinde sıralayabiliriz. İlk grubu günümüze gelmeyen yapılar ve bu yapıları içeren vakıf kaynakları hakkında bilgi veren eserler oluşturmaktadır.

M.Tayyip Gökbilgin'in, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*¹ isimli çalışması ilgili yüzyıl aralığında vakıf kayıtlarını ayrıntılı bir şekilde vermiştir ve inşa edilmiş eserler ile çoğu günümüze gelmeyen yapıların tarihlendirilmesi, yerleri, banilerinin öğrenilmesi bakımından önem taşır. Bu bölüm hakkında diğer bir kaynak, bölge vakıflarına yönelik Mehmet Serez'in *Tekirdağ ve Çevresi Vakfiyeleri*² adlı çalışmasıdır.

Bunlar dışında tahrir ve mühimme defterlerinin incelenmesi sonucunda oluşturulan, ilçelerin günümüze gelmeyen eserleri ve tarihi hakkında bilgi veren kaynaklar; İbrahim Sezgin'nin *Malkara Şehri*³ isimli makalesi Gülten Turgutlugil'in, *Malkara Tarihi*⁴, Şükran Pekel'in *Çorlu Kazasının Tarihçesi*⁵ adlı lisans tezi çalışmalarıdır. Arşiv kaynaklarını inceleyen ve bazı yapıların onarım bilgilerini veren bir diğer eser de Muzaffer Erdoğan'nın, *Osmanlı Devrinde Trakya Abidelerinde Yapılan İmar Çalışmaları*⁶ adlı makalesidir.

İkinci grubu ilçelerde yer alan eserler hakkında bilgi veren kaynaklar hakkında bilgi veren kaynaklar oluşturmaktadır. Bu kaynaklardan Hikmet Çevik'in *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*⁷ ve *Tekirdağ Müzesine Doğru*⁸, adlı eserleri merkez ve ilçelerin tarihçelerini anlattığı bu eserinde aynı zamanda tarihi eserlerini kapsamlı bir şekilde anlatmasa da, yapıların o günkü ve geçmişteki durumları hakkında bilgi veren kaynak olmaları açısından önemlidirler.

Plan tipi bakımından "tabhaneli camiler" grubuna giren ve son dönem ve son dönem tabhaneli camilerin Trakya 'da ki önemli örneği olan İncecik Köyü Hüseyin Bey Camii ve Türbesi hakkında, Semavi Eyice'nin, Trakya'da İncecik'te Bir Tabhaneli Camii⁹ isimli 1962 yılında yazdığı makaledir. Bu makale daha çok cami ve türbe'ye ağırlık vermiş ve o dönemlerde terminoloji sorunu yaşayan bu cami tipini ayrıntılı değerlendirmiştir. Bunun dışında köyde orijinal özelliklerini kısmen yitiren tarihi hamam

¹ M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar Mülkler Mukataalar*, 2. Basım. Acar basım, İstanbul, 2007.

² Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi Vakfiyeleri*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, Tekirdağ, 1993.

³ İbrahim Sezgin, "Malkara Şehri", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S.2, 1996, s.119-130.

⁴ Turgutlugil Gülten, *Malkara'nın Tarihçesi, Türkler Tarafından Fethinden XIX. Yüzyıl Başlarına Kadar*, (Yayınlanmamış Lisans Tezi)1969, İ.Ü., İstanbul.

⁵ Şenel Mine, *Çorlu Kazasının Tarihçesi*, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), 1964, İ.Ü., İstanbul.

⁶ Muzaffer Erdoğan, "Osmanlı Devrinde Trakya Abidelerinde Yapılan İmar Çalışmaları", *İ.Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.6-7, 1978, İstanbul, s.121-188.

⁷ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul, 1949.

⁸ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Müzesine Doğru*, Tekirdağ Halk Evi Yayınları, İstanbul, 1966.

⁹ Semavi Eyice, "Trakya'da İncecik'te Bir Tabhaneli Camii", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, C1, s. 171-195.

alınan rölöve ile belgelenmiş, köyde günümüze gelmeyen diğer tarihi eserler hakkında da ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Şarköy ilçesi hakkında, İ. Hakkı Kurtuluş tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi, daha sonradan *Tekirdağ Mürefte-Şarköy Kıyı Şeridi Monografisi*¹⁰, ismini taşıyan kitaba çevrilmiştir. Konumuz ile ilgili Güzelköy ve Mürefte’de yer alan hamam yapıları ve Güzelköy Camii hakkında bilgi veren bir yayındır. Bu yayında anlatılan Güzelköy Hamamı ve Mürefte Hamamları dışında ilçelerde yer alan diğer hamam yapıları incelenerek bölgedeki hamam mimarisi hakkında bilgi verilmiştir.

Saray ilçesinde Osmanlı Dönemi Yapılarını tanıtan Mustafa Özer’in *Tekirdağ Saray’daki Osmanlı dönemi Yapıları*¹¹ ve Hayrabolu yapılarını konu alan Yavuz Tiryaki’nin *Hayrabolu’da Türk ve İslam Eserleri*¹² bu ilçeler hakkındaki eserler hakkında bilgi verem makalelerdendir.

Tekirdağ merkezdeki yapılmış çalışmalar, Rüstem Paşa Külliyesi hakkında yoğunlaşmaktadır.

Rüstem Paşa külliyesi hakkında yapılan çalışmalar: Mehmet Tuncel’in *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*¹³ isimli kitabında, Tekirdağ merkezde yer alan Rüstem Paşa camiini incelemiş ve külliye’nin diğer yapıları hakkında kısa bir şekilde değinmiştir. Burada bilinmeyen imaret ve kervansaray’ın yeri; külliye’nin geçmiş yıllardaki durumunu belgeleyen yüksek mimar Ali Saim Ülgen’in çizdiği, daha sonra Filiz Yenişehirlioğlu ve Emre Mardan tarafından yayına da alınan¹⁴ vaziyet ve restitüsyon planına göre, kervansaray ve imaret külliyesinin batısında yer almaktadır.

Külliyesinin günümüze gelen yapıları hakkında bilgi veren eser Tülay Reyhanlı, *Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi*¹⁵ dir. Yazar bu çalışmada günümüze gelen eserlere ağırlık vermiş kervansaray ve imaret yapısına değinmemiştir. Suna Karaman’ın,

¹⁰ Kurtuluş İsmail Hakkı, *Tekirdağ Kıyı Şeridi Yüzev Araştırması*, (Yüksek Lisans Tezi), 1992, İ. Ü., İstanbul; İsmail, Hakkı Kurtuluş, *Tekirdağ Mürefte-Şarköy Kıyı Şeridi Monografisi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006, İstanbul.

¹¹ Mustafa Özer, “ Tekirdağ Saray’daki Osmanlı dönemi Yapıları ”, *Yöre*, Sayı: 89-92, 2007, s.57-86.

¹² Yavuz Tiryaki, “ Hayrabolu’da Türk ve İslam Eserleri”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.12, 1993-1994, s. 22-28.

¹³ Mehmet Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.

¹⁴ Filiz Yenişehirlioğlu, Emre Mardan, *Mimar Sinan Yapıları (Katalog)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

¹⁵ Reyhanlı (Gencei)Tülay, *Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi*, (Doktora Tezi),1974, İ. Ü., İstanbul.

Tekirdağ Rüstem Paşa Külliyesi ve Diğer Rüstem Paşa Külliyesi İle Mukayesesi'¹⁶ adında hazırladığı lisans tezi, külliye yapılarının dönem örnekleri ile karşılaştırılması bakımından önem taşımaktadır.

İncelenen yapı gruplarının sadece bir kaçında mimar bilinmektedir. Bu konuda Kemal Altan'ın *Esir Ali*¹⁷ başlıklı makalesi ve Godfrey Goodwin'nin, *A History of Ottoman Architecture*¹⁸ adlı çalışması, Tekirdağ Rüstem Paşa Külliyesi ile birlikte, Süleymaniye ve Ayas Paşa Camilerinin ustalarından bahsetmesi açısından önemlidir.

Araştırmada yararlandığımız bir diğer eser Aydın Oy tarafından hazırlanan *Tekirdağ Bibliyografyası'* dir¹⁹. Eser Tekirdağ üzerine hazırlanmış kitaplar, gazete ve dergi yazılarını derleyen bu çalışma kentin tarihi, coğrafyası ve sanat eserleri hakkında yazılmış birçok kaynağı içermektedir.

Tüm bu kaynakların dışında üçüncü grubu erken Osmanlı ve klasik Osmanlı dönemi mimari eserleri hakkında yazılmış kaynaklar, ansiklopedi gibi genel referans kaynakları, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İ. Aydın Yüksel'in yurt içi ve yurt dışında , Osmanlı vakıf ve yapıtlarını konu alan çalışmaları, Evliya Çelebi Seyahatnamesi ve İl yıllıkları, araştırma kapsamındaki günümüze gelmeyen yada gelen yapılar hakkında bilgi vermeleri açısından önem taşıyan kaynaklardır.

Ayrıca VGMA yapılan araştırmalarda vakfiyelerin bulunduğu dosya numaraları ilgili bölümlerde dipnotlarda belirtilmiş; yapılar hakkında; eski fotoğraf yada tescil fişi gibi bilgi ve raporlar ; arşiv kayıtları, vakfiye tercümeleleri incelenerek konu içinde ilgili yerlere dahil edilmiştir. Çalışma içinde, ilgili yerlerde kullandığımız diğer yayın ve kaynaklar, metin içinde ve toplu olarak kaynakça kısmında verilmiştir.

C. Araştırmanın Yöntemi

“*Tekirdağ ve İlçelerinde Türk Devri Eserleri (XIV-XVI. Yüzyıl)*” adı altındaki çalışmamızın metni beş ana bölümden meydana gelmektedir.

¹⁶ Karaman Suna, Tekirdağ Rüstem Paşa Külliyesi ve Diğer Rüstem Paşa Külliyesi ile Mukayesesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi) İstanbul, 1975, İ.Ü., İstanbul.

¹⁷ Kemal Altan, “ Klasik Türk Mimarlarından Esir Ali”, *Arkitekt*, S.3, 1937.

¹⁸ Godfrey Goodwin , *A History of Ottoman Architecture*, Thames and Hundson,1971, London.

¹⁹ Aydın Oy, *Tekirdağ Bibliyografyası*, Kaya Matbaası, İstanbul, 1993.

Katalogun dördüncü alt başlığını *Manzumeler* oluşturmaktadır. Bölgenin Türkler tarafından fethiyle inşa edilmiş ve yerleşimi kolaylaştırmış olduğunu bildiğimiz bu yapı toplulukları : Fatih Camii ve Çeşmesi, Gazi Ömer Bey Camii ve Türbesi, İncik Hüseyin Bey Camii ve Türbesi gibi örneklerden oluşur. Bu eserlerin yanında günümüze gelmeyen han, medrese gibi yapılarda ele alınarak *Manzumeler* başlığı altında değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde *Camiler* yer alır. Camilerin tanıtımı yapılırken içindekiler kısmında manzumeler ve külliyeler başlıkları altında tanıtılmış olan ait cami yapılarında bu kısımlara eklenmiş ve ilgili bölüme bakmaları not edilmiştir. Aynı yöntem hamamlar bölümünde de uygulanmıştır.

Sayıdığımız tüm bu yapı grupları, dördüncü bölümü oluşturan *Değerlendirme'* de katalog düzeni içerisinde gruplandırılarak, mimari ve süsleme özellikleri bakımından kendi içerisinde değerlendirilmiş ve zaman zaman benzer örneklere de yer verilerek mukayese edilerek bir arada anlatılmıştır.

Son bölüm olan *Sonuç* kısmında, değerlendirme kısmında plan tiplerine göre gruplandırılarak ele alınan eserlerin etkilendikleri kültür çevresi ve Türk mimarisindeki yerleri ortaya konmuştur.

Çalışmada yararlanılan kaynaklar, sayfa altlarında kullanılan dipnot düzeni içerisinde verilmişlerdir. Burada daha önce tam künyeleri verilen yayınların tekrarında anlamlı ölçüde kısaltma yapılmıştır. Dipnot olarak verilen kaynak ve yayınların tümü *Kaynakça* kısmında toplu olarak sunulmuş; katalog bölümünde ayrıntıları ile tanıtıma çalıştığımız yapıların günümüzdeki hallerini belgeleyen çizimler *Şekiller* bölümüne; geçmişteki ve şimdiki durumunu belgeleyen fotoğrafları da *Resimler* bölümüne eklenmiştir.

II. TEKİRDAĞ'IN YERİ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ

A. Tekirdağ'ın Yeri ve Coğrafyası

Marmara Bölgesinin Trakya kesiminde , 29,50-31,20 doğu boylamları ile 40, 15-41,30 kuzey enlemleri arasında ²⁰ 6.218 km² yüzölçümüne sahip olan İl,²¹ güneyden Marmara Denizi, doğudan Marmara Ereğlisi, kuzeyden Çorlu, kuzeybatısından Muratlı ve batısından Malkara ilçeleri ile çevrilidir²²(Şek.1).

Trakya'nın güney kesiminde yer alan ilin toprakları geniş dalgalı düzlüklerden oluşmakta; kuzey doğu yönünde Yıldız Dağları'nın(Istranca) güneydoğu uzantıları, güney yönünde Ganos Dağı,(Işıklar) güneybatı yönünde de Kuru dağları yer almaktadır²³.

İlin başlıca akarsuları , güneyindeki dağlardan ve tepelerden Ergene havzasına doğru uzanan derelerdir. Bu dereler kışın ve ilkbaharda kabarır, yazın ve sonbahar başlarında ise akış güçleri azalır. Doğudan Ergene ırmağının kolları uzanmaktadır²⁴.

B. Tekirdağ ve Çevresinin Tarihçesi

Yapılan arkeolojik araştırma sonuçlarına göre İ.Ö. 3000'lerden beri yerleşim alanı olduğu anlaşılan Tekirdağ yöresinde, İ.Ö. 1200'lerde Traklar, İ.Ö. 6. yüzyılda Persler hüküm sürmüştür, İ.Ö. 5. yüzyılda Odryslar, Odrys Devletinin İ.Ö. 4. yüzyılda Makedonya krallığına bağlanması ile, Makedonya krallığına bağlanmıştır. Daha sonra Galat akınlarna sahne olan bölge Selevkos yönetiminin ardından Roma İmparatorluğu yönetimine girmiştir²⁵.

Romalılar burada yaptıkları teşkilat sırasında Midye'nin kuzeyinden başlayarak, Ardadiopolis (Lüleburgaz) kuzeyinden geçerek saros körfezine uzanan çizginin doğusunda

²⁰ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi...*, s. 1.

²¹“Tekirdağ” , *Ana Britannica*, C. XXIX, 1994, s. 319.

²² “Tekirdağ” *Yaşayan Tekirdağ*, 2003, s. 239.

²³ *Ana Britannica*, s. 320.

²⁴ “Tekirdağ” , *Türk Ansiklopedisi*, C.XXXI, 1982, s.41.

²⁵ *Ana Britannica*, s. 320.

kalan sahaya Avrupa Provensi ismini vermişlerdi. Bu provensin başkenti Perinthus (Ereğli) idi. Perinthus II. yüzyıla kadar kuzey (Avrupa) ile Anadolu arasında ticaretin büyük bir transit merkezi ve Roma donanmasının bir üssü olarak önemini kormuştu²⁶.

Roma imparatorluğunun 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Trakya Doğu Roma imparatoru Arkadius'a bağlandı. Bu dönemde Wisgotheler tarafından saldırılara uğradı. 408'de imparator II. Theodosius saltanat makamına geçtiği zaman Diniester nehri batısında bulunan Hunların büyük hakanı Atilla etrafındaki barbar kavimleri kendine bağlayarak Trakya'ya geçmiştir. Bu dönemde Trakya ağır saldırılara mahruz kalmış, Atilla imparatorluk başkenti Athyra'ya (Büyükçekme) kadar ilerlemişti²⁷. Daha sonra 6. yüzyılda Avarların ve Slavların, 7. yüzyılda Araplar, 8. yüzyılda Bulgarlar, 12. yüzyılda Peçenekler'in akınlarına mahruz kalmıştır. 11. yüzyılın başlarında Bizans'ın Trakya Teması'nın sınırları geçiren Latinler tarafından Venediklilere verilmiştir²⁸.

Bin yıla yakın Trakya ile beraber Bizans hakimiyetinde yaşayan bölgenin²⁹ tarihi çağlar içinde merkez ve ilçelerin aldığı isimler şöyledir ; Tekirdağ ilinin ilk çağlardaki adı "Rodosto", eski Yunan'da bu ad "Rhaidestos", Roma döneminde ise "Rhaedestos", ortaçağda da "Rodosto", olarak anılan kentin, 14. yüzyılda da Osmanlılarca Bizans tekfurundan alınmasından sonra adı "Rodoscuk" a dönüşmüş, 18. yy' dan sonra ise Bizans tekfurlarından kaynaklandığı söylenen "Tekfurdağı" adı Cumhuriyet'ten sonra 1927'de "Tekirdağ" olarak kabul edilmiştir³⁰.

Çorlu Antik İsmi, " 1", "Sirello"³¹, Rumca, "Tzurulos" veya " Zurulos"³² gibi isimlerle; Malkara, Pers ve Yunan şehirleri ile yapılan savaşlarda Malkara yakınlarında inşa edilen kaleye "Margar" veya "Margaar", Bizans idaresinde "Megalo- Hora"³³, Rumca büyük Pazar anlamına gelen Meğalağora³⁴, Megale Karya³⁵, Başbakanlık arşivine göre ;İlçe Gelibolu, Edirne ve Tekirdağ'a sıra ile bağlanmış en son olarak arşivlerdeki adı

²⁶ Feridun Dirimtekin, "Ortaçağ Trakyası", *T.T.O.K. Belleteni*, 43/322, 1974, s.7.

²⁷ Feridun Dirimtekin, a.g.m., s. 8.

²⁸ Ana Britannica, s. 320.

²⁹ *Türk Ansiklopedisi*, s.46.

³⁰ "Tekirdağ", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.III, 1997 s.1755.

³¹ Şenel Mine, a.g.e., s. 13.

³² L.İnciciyan, H. D. Andreasyan, "Osmanlı Rumelisinin Tarihi ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.4-5, 1976,s.142.

³³ "Malkara", *Cumhuriyetin 75. Yılında Malkara*, 1998, s. 29.

³⁴ L. İnciciyan, H. D. Andreasyan, a.g.m., s.119.

³⁵ Liakopoulos, C. Georgios., *The Ottoman Conquest Of Thrace Aspects Of Historical Geography*, The Institute Of Economics And Social Sciences Of Bilkent University, 2002, Ankara, s.89.

“Migalgar”³⁶, Hayrabolu: 8. yüzyılda Kharioupolis³⁷, Charioupolis³⁸ Osmanlıların Şehri ele geçirmeleri ile “Hayrıbol”³⁹, Ereğli; Antik çağdaki ismi “Perinthos”⁴⁰ daha sonra “Hereklia”, Şarköy: “Peristakion” Rumlarda “Peristakis”⁴¹, Osmanlıların Rumeli’yi ele geçirdiklerinde “Şehirköy”⁴²; Mürefte, Rumca “Miriofiton”⁴³ dur. İncecik ise erken Osmanlı döneminde İne, Eğne veya Eyne olarak geçmektedir⁴⁴.

Tekirdağ ve ilçelerinin Osmanlılar zamanında feth edilmesi Orhan Gazinin oğlu Süleyman Paşa kumandasında olmuştur⁴⁵. 1352 yılında Tsympe (Cinpi) kalesinin ele geçirilmesinden iki yıl sonra, büyük stratejik önemdeki Gelibolu işgal edilmiş ve beş yıl içinde Trakya’nın güney bölgesi fethedilmiştir⁴⁶.

Gelibolu’yu fethettikten sonra Osmanlılar, “uc” yani kara ordusu ile yarımada nın içlerine doğru ilerleyerek fetihlere devam ettiler. Birinci uc, deniz kıyısından Tekirdağ, Çorlu ve İstanbul tarafına; İkinci uc, Malkara, Hayrabolu, Vize ve Edirne tarafına, Üçüncü uc ise İpsala, Dimetoka, Serez ve Karaferye tarafına doğru yönlendirilmiştir⁴⁷.

Araştırmamıza konu olan Tekirdağ merkez ve ilçelerin çoğu bu dönemde ele geçirilmiş; fakat Orhan Gazi’nin ölümü üzerine fetih hareketleri duraklama göstermiş Malkara, Burgaz, Çorlu gibi yerler korunmamış ve kısa süre içinde Tekirdağ ve çevresi Bizans hakimiyetine girmişti. Bunun üzerine I. Murat Bizanslıların ellerine düşmüş olan yerleri geri almaya başladı⁴⁸. Bu dönemde Çorlu’nun geri alınmasında mücadele verildiği bilinmektedir⁴⁹.

Osmanlı Devletinin fethedilen yerlere memleket dahilinden bir kısım halkı getirip, kasaba ve köylere dağıtması veya o zamana kadar iskan edilmemiş bölgelerde

³⁶ Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, Dönmez Ofset, Ankara, 2007, s.228

³⁷ Yavuz Tiryaki, a.g.m., s. 22.

³⁸ Liakopoulos C. Georgios, a.g.e., s.88.

³⁹ Şerif Baysalan, *Gelmiş Geçmiş Bugünüyle Hayrabolu*, Kutlu Matbaası, Tekirdağ, 2005, s. 24.

⁴⁰ L. İnciciyan, H. D. Andreasyan, a.g.m., s. 145.

⁴¹ a.g.m., s.151.

⁴² Yasemin Eşen, *Tarihi Coğrafi Folklorik Ekonomik ve Truzim Yönleri İle Şarköy*, Doyuran Matbaası, İstanbul, 1983, s. 6.

⁴³ L. İnciciyan, H. D. Andreasyan, a.g.m., s. 145.

⁴⁴ Semavi Eyice, *Trakya’da İncecik’te...*, s. 171-194.

⁴⁵ Besim Darkot, “Tekirdağ”, *İslam Ansiklopedisi*, C.12/1, 1970, s.134.

⁴⁶ Halil İnalçık, “Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış”, *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, C.I, s. 61; Konu hakkında ayrıca bkz. M. Münir Aktepe, “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, *İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi*, C.II, 1949-1950, s. 283-308.

⁴⁷ Halil İnalçık, “Rumeli”, *İslam Ansiklopedisi*, C.IX, 1964, s.768; Bu dönem için bkz: Donald, Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Tarihsel Coğrafyası*, (Çev. B. Tırnakçı), İstanbul, 1999.

⁴⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı, “I. Murat”, *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, 1959, s.86.

⁴⁹ Şenel Mine, a.g.e., s.36.

sürgün yoluyla yeni iskan sahaları, köyler, kasabalar ve şehirler kurması Selçuklulardan öğrendiği bir yöntemdi⁵⁰. Bu tarihlerden sonra İstanbul’unda fethedilmesi ile tamamen ele geçirilen topraklara Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa ve Kara Timurtaş Paşanın askeri faaliyetleri zamanında başlamış⁵¹, Karesi’den, Tokat, Sivas, Kayseri, Kütahya, Ermenek tarafından getirilen Türkmen ve Yörükler yerleştirilmiştir⁵². Yine bu dönemde fetihleri kolaylaştırmada ve orduyu psikolojik olarak savaşa hazırlamada ahi, derviş ve tarikat şeyhlerinin önem taşıdığı görülür⁵³. Malkara’da 14. yüzyıl başlarında, Ahi Musa, Şeyh Yegan Reis⁵⁴, Şeyh Ahmet⁵⁵, Hayrabolu’da Melami Tarikatı Piri olan Sarban Ahmet⁵⁶ bölgede yaşamış önemli isimlerdendir.

Osmanlı devletinin ilk zamanlarında Anadolu ve Rumeli’de bulunan yerler idari taksimat bakımından Beylerbeyi, Sancak veya Liva, kaza gibi birimlere ayrılmıştı⁵⁷. XIV. Yüzyıl ilk yarısında burası Rumeli Beyler Beyliği kuruldu XV.asırda sınırların güçlenmesi ile Gelibolu, Çirmen, Vize gibi livalar kurulmuş ve bunlar idari bakımından Rumeli Beylerbeyliğine bağlanmıştır ve Rumeli Kanuni Sultan Süleyman Devri sonlarına kadar bu beylerbeyliğinde idare edilmiştir⁵⁸. Bu dönemde, merkez ve ilçelerinin bağlı olduğu livalara bakacak olursak; Rumeli Beylerbeyliği içinde Gelibolu Livasına, Malkara; Vize Livasına, Hayrabolu, Çorlu, Ereğli, Eyne Pazarı, Rodosçuk; Sofya livasına Şehirköy⁵⁹, bağlı gözükmetedir.

Coğrafi konum itibariyle deniz ve kara ticaretine elverişli bir bölge üzerinde yer alan bölge tarihi çağlar boyunca ticari canlılığını korumuştur. Romalıların Adriyatik deniziyle, İstanbul ve Çanakkale boğazları arasındaki ticareti geliştirmek için inşa ettikleri Via Egnatia adlı ticaret yolu fetih ile birlikte Osmanlıların eline geçmiş; Osmanlılar bu yolun üzerinde birçok vakıf kurarak, aynı zamanda yolun güvenliğini de sağlamışlardır⁶⁰.

⁵⁰ M. Hüdayi Şentürk “Osmanlı Devletinin Kuruluş Devrinde Rumeli de Uyguladığı İskan Siyaseti” *Belleten*, C.LVII, 1993, s. 90 -114

⁵¹ Halime Doğru, “Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de Fetih ve İskan Siyaseti”, *Türkler*, C.IX, 2002, s. 165-163.

⁵² Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi...*, s. 39.

⁵³ Ömer Lütfü Barkan; Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri, *Vakıflar Dergisi*, C.2, 1942, s. 279-304.

⁵⁴ Ahi Musa Vakfı ve Yegan Reis Vakfı için bkz. Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*, s.171- 173-193.

⁵⁵ M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*, s. 193.

⁵⁶ Yavuz Tiryaki, a.g.m, s.26

⁵⁷ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*,C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1947, s.247.

⁵⁸ Konu Hakkında bkz. M. Tayyip Gökbilgin, “Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti Şehir ve Kasabaları”, *Belleten*, C. XX, 1956, s. 247-285.

⁵⁹ M. Tayyip Gökbilgin, *Kanuni Sultan ...*, s. 255-256.

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Vassilis Dimitriadis, “Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar”, (çev. Özden Arkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova), *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia*, 1999, s. 92-104.

Bu yol üzerindeki şehirlerin en önemlilerinden biride Rodosçuk'tur ⁶¹. XVI-XVIII. yüzyıllarda Tekirdağ, Trakya ovalarının ürünlerini ihrac eden işlek bir limandı; bedesteninde çeşitli mallar bulunuyordu⁶².

1559'a kadar barış içinde yaşayan yöreyi bu tarihten sonra suhte ayaklanmaları karıştırmıştır⁶³. Tekirdağ, Trakya ile beraber, bir yüzyıldan kısa bir süre uğradığı dört düşman istilasının birincisine 1828'de maruz kaldı; o yılın 20 Ağustos'unda, Edirne üzerinden gelen Kazak süvarileri Tekirdağ önlerine sarktılar. Bu sıralarda Tekirdağ'ı ziyaret etmiş olan yabancılar burayı harap bir kasaba olarak tasvir ederler⁶⁴.

Mahmut II döneminde sayılı sürgün yerlerinden biri olan kent, 93 Harbi'nde (1877-1878 Türk- Rus Savaşı) Rus kuvvetlerince işgal edildiyse de Berlin Antlaşması'yla (1878) yeniden Osmanlı yönetimine bağlandı. Balkan Savaşı'nın ilk evresinde (1912) Bulgar ordusunun eline geçmesine karşın, savaşın ikinci evresinde (1913) Edirne ile birlikte Türk kuvvetlerince geri alındı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Babıali'yi Sevr Antlaşması'nı imzalamak zorunda bırakmak için İtilaf Devletleri'nce Yunan birliklerine işgal ettirilen Tekirdağ (1920), Başkomutan Meydan Savaşı'nda kesin zaferi kazanan Türk ordusu tarafından kurtarılmıştır (1922)⁶⁵.

XX. Yüzyıl başında Tekirdağ, Edirne Vilayeti'ne bağlı bulunan Çorlu, Malkara ve Hayrabolu kazalarını kapsayan bir sancağın merkezi idi. Bu Sancak Cumhuriyet döneminde vilayet oldu. 1970 sayımına göre nüfusu 296.898 olan bu ilin ilçeleri; Çerkezköy, Çorlu Hayrabolu, Malkara, Muratlı, Saray ve Şarköy'dür ⁶⁶.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İlber Ortaylı, "16. Yüzyılda Rodosto (Via Egnatia'nın Marmara'daki Uzantısı), (çev. Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova), *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia*, 1999, s. 215-224; Suraiya Faroqhi, "İstanbul'un iasesi ve Tekirdağ-Rodosçuk Limanı (16 ve 17. yüzyıllar)", *Odtü Geliştirme Dergisi Özel Sayısı*, 1979-1980, s. 139-154.

⁶² *Meydan Larousse*, C. XII, 1990, s.17.

⁶³ *Eczacıbaşı Sanat*, s.1755.

⁶⁴ Besim Darkot, a.g.m., s. 134.

⁶⁵ "Tekirdağ" *Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi*, C:XXII, 1987,s.11361.

⁶⁶ Besim Darkot, a.g.m., s.135.

III. KATALOG

A. VARLIĞI TESBİT EDİLEN FAKAT GÜNÜMÜZE GELMEYEN YAPILAR

Vakıf kayıtları ve dönemin tarihini inceleyen kaynaklar doğrultusunda ilgili yüzyıllar içinde inşa edilen ve günümüze gelmeyen yapıların, özellikle mahalle ihtiyacına cevap veren mescitlerin diğer eserlere göre daha yoğun inşa edildikleri görülmektedir. Malkara’da mescitlerin buldukları mahalleye isim verdikleri tespit edilmiştir. Bu mahallelerin mescidi yaptıranın adı ile mescid adı zikrilmeden deftere kaydedilmesindedir⁶⁷.

Çorlu’da Osmanlı döneminde her mahallede bir tane olmak üzere en az 12 mescid yapılmıştır⁶⁸. Fakat bu eserlerin yapıldığı zaman plan ve mimari özellikleri bilinmemektedir. Aynı durum merkez ve ilçelerde de söz konusudur. Arşiv kaynaklarının detaylı incelenmesi sonucunda, ilgili yüzyıl içinde inşa edilen ve günümüze gelmeyen yapıların tespit edilenden daha fazla olacağı şüphesizdir.

Tespit edilen yapı sayısı çok olduğundan bu başlıklar altında yer alan eserlerde numaralandırma yöntemi kullanılmamış, alfabetik sıraya göre eserler tanıtılmıştır.

1. Cami Mescid ve Zaviyeler

Ahi Ana Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl ortalarına ait tapu kayıtlarında aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudu, bu mescidin Fatih devrinde veya daha önceki devrede yapılmış olmasına işaret eder⁶⁹.

⁶⁷ İbrahim Sezgin, a.g.m., s. 123.

⁶⁸ Şenel Mine, a.g.e., s.82.

⁶⁹ Turgutlugil Gülten , a.g.e., s.30.

Ahi İbri Zaviyesi: Günümüze ulaşmayan zaviyenin , Hayrabolu vakıfları arasında 16 . yy başlarında kaydı gözükmemektedir ⁷⁰.

Ahi Musa Zaviyesi :Vakıf kayıtlarından I. Murat'ın Malkara da bir yeri kendi mensuplarından Ahi Musa'ya evlatlık vakfı olarak verdiği ⁷¹, Ahi Musa'nın da Malkara'da bir zaviye yaptırdığı anlaşılmaktadır ⁷². Eserin yeri ve mimari özellikleri bilinmemektedir. Vakıf tarihi H.767/M.1365-6 ⁷³ olduğuna göre eserin XIV. yüzyılın ilk yarısı içinde yapıldığını söyleyebiliriz.

Ahmet Paşa Camii : Çorlu'da yeri ve plan tipi hakkında bilgi olmayan eseri “Kanuni Sultan Süleyman devrinde mevcut olduğunu Peçevi'nin kaydından aldığımız cami”⁷⁴ günümüze ulaşmamıştır.

Armağan Mescidi : Malkara'da XVI. yüzyılın ilk yarısına ait tahrir kayıtlarında, bu isimde mahallenin olması XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyıl başında inşa edildiğini belirtir ⁷⁵. Mescidin yeri ve mimarisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Bahadır Mescidi : Malkara'da XV. yüzyıl ortalarındaki tapu kayıtlarında aynı ismi taşıyan mahallenin bulunması ,bu mescidin Fatih devrinde veya daha önceki zamanda yapılmış olmasına işaret eder ⁷⁶. Mescidin yeri ve mimarisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

⁷⁰ M. Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI . Asırlarda...*, s. 173.

⁷¹ Ahmet Öge, *Malkara'nın Tarihçesi* , 1986,s.17; M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI . Asırlarda...* , s.173; Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi...*,s.37.

⁷² Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.21.

⁷³ M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI . Asırlarda...* , s.173 .

⁷⁴ Şenel Mine, a.g.e., s. 88.

⁷⁵ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s. 34.

⁷⁶ a.g.e., s.30

Cami mescidi: Malkara'da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudu bu mescidin Fatih devrinde veya daha önceden yapılmış olacağını belirtir⁷⁷.

Derviş Bayezid Zaviyesi : Malkara'da kendisine, belkide Yıldırım Bayezid tarafından bir yer verildiğini gördüğümüz şeyh Ahmet'in bu yeri sonradan Derviş Bayezid'a verilmiş, o da burayı Malkara'da bulunan zaviyesine vakfetmişti⁷⁸. Eserin planı ve yeri hakkında bilgi sahibi değiliz fakat XIV. yüzyıl vakıfları arasında gösterildiğinden bu yüzyıl içinde yapıldığını söyleyebiliriz.

Fatma Hatun Mescidi : Esenlü adında birisi çiftliğini , Malkara'da bulunan Fatma Hatun mescidine vakfetmişti⁷⁹. İnşa tarihi bilinmeyen ve bugünde mevcut olmayan eserin yeri belli değildir. H.860 sıralarında Hasılı 150 akçe olan vakıf kaydından eserin M. 1455/1456 yıllarından önce inşa edildiği anlaşılmaktadır⁸⁰.

Hacı Ahmet veya Hacı Evhad Mescidi⁸¹: Malkara'da Yıldırım Bayezid zamanında yaşayan Hacı Ahmet adlı kişiye Yıldırım Bayezid tarafından mülk vakıf temlik edilmiştir⁸². XV. yüzyılda yapıldığı anlaşılan mescidin mimarisi bilinmemektedir.

Hacı Halil : Malkara'da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudu, bu mescidin Fatih devrinde veya daha önceden yapılmış olmasına işaret eder⁸³.

⁷⁷ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.30.

⁷⁸ Ahmet Öge, a.g.e., s.17/1 ; M.Tayyip Gökbilgin, XV-XVI. *Asırlarda...*, s. 193'te vakfın ismi Şeyh Ahmet Zemini Vakfı olarak geçmektedir; Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.21.

⁷⁹ Ahmet Öge, a.g.e., s.17/1; E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Devrinde Fatih Devri, 855-886(1451-1481)*, C. IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1989, s.816; Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.23.

⁸⁰ Vakfın bir adı da Esenlü Çiftliği Vakfı'dır. Bkz. M. Tayyip Gökbilgin, XV-XVI. *Asırlarda...*, s. 269 ;

⁸¹ Turgutlugil Gülten a.g.e., s.31' de mescidin Malkara'da bu günde var olan Hacıevhad mahallesinde bulunabileceğini belirtmektedir.

⁸² Ahmet Öge, a.g.e., s.17/1; M. Tayyip Gökbilgin, XV-XVI. *Asırlarda...*, s.187 de vakfın adı, Hacı Ahmet Vakfı olarak geçmektedir.

⁸³ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.30

Hacı Hasan Mescidi : Malkara'da XV. yüzyıla ait kayıtlarda aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudiyeti bu eserin XV. yüzyıl veya daha önce yapılmış olduğuna işarettir⁸⁴. Eserin yeri ve mimari özellikleri bilinmemektedir.

Hacı Hayrettin Bin Hacı İlyas Mescidi : Taşoğlu diye meşhurdur. Malkara'da XV. yüzyıl kayıtlarında aynı ismi taşıyan mahallenin olması, hiç olmasa bu eserin Fatih veya daha evvelki devrede yapılmış olmasına işaret eder⁸⁵.

Hacı Hızır Mescidi : Malkara'da XVI. yüzyılın ilk yarısına ait tahrir kayıtlarında, bu ismi taşıyan mahallenin mevcut olması bu mescidin XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyıl başlarında yapılmış olduğunu göstermektedir⁸⁶.

Hacı İlyas Mescidi : Malkara'da XV. yüzyıl ortalarındaki kayıтта aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudiyeti mescidin hiç olmasa o devirde veya daha önceden yapıldığına işarettir⁸⁷. Malkara'da inşa edilmiş bu mescidin yeri ve mimarisi bilinmemektedir.

Hacı İsmail Mescidi : Malkara'da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl kayıtlarında bu mahallenin mevcut olması bu eserin Fatih devrinde veya daha önceden yapıldığına işarettir⁸⁸.

Hacı İvaz Mescidi : Malkara'da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. Fatih devrinde veya daha evvel yapıldığını XV. yüzyıl tahrir kayıtlarında olmasından anlıyoruz⁸⁹.

⁸⁴ a.g.e., s.30.

⁸⁵ s.30. Gülten Turgutlugil tarafından günümüze gelmeyen eserler içine alınan bu mescid belkide bu gün kasaba merkezinde yer alan Hacerzade olarak bilinen camidir.

⁸⁶ a.g.e., s.33.

⁸⁷ a.g.e., s.30-32.

⁸⁸ a.g.e.,s.29.

⁸⁹ a.g.e., s.29.

Hacı Mehmet Mescidi : Malkara’da XVI. yüzyılın ilk yarısına ait tahrir kaydında, aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudiyeti bu eserin XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başında yapıldığını göstermektedir⁹⁰.

Hacı Mahmut Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl kayıtlarında aynı ismi taşıyan mahallesi kayıtlı bulunan bu mescidin Fatih devri veya daha önceki devirde yapılmış olmasına işaret eder⁹¹.

Hacı Muhiddin Mescidi : Malkara’da XVI. yüzyılın ilk yarısında Yegan Reis mahallesinde mevcut olduğunu anladığımız bu eserin XVI. yüzyıl başlarında veya daha önceden inşa edilmiş olması gerekmektedir⁹².

Hacı Sinan Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcut olması bu eserin bu devrede veya daha önceden yapılmış olması ihtimalini ortaya çıkıyor⁹³.

Hacı Yatağan Zaviyesi : Malkara’da bir miktar yer Yatağan Dede’ye verilmiştir oda bunu zaviyesine vakfetmiş, oğlu İbrahim’de vakfiyet üzere buraya mutasarrıf olduktan sonra, burası Durdu- Han adlı dervişe tevcih edilmişti⁹⁴. Günümüze gelmeyen eserin yeri ve mimarisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakıf kaydına göre XIV. yüzyıl içinde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Hacı Yakup Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. “ XV. yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin

⁹⁰ a.g.e., s.34.

⁹¹ a.g.e., s.29

⁹² a.g.e., s. 34.

⁹³ a.g.e., s.32.

⁹⁴ Ahmet Öge, a.g.e., s.17/1.; Vakıf kaydı : M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...* , s.194; Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi...*, s.46; Turgutlugil Gülten, a.g.e, s.21’de bu vakıfla ilgili kayıtların Yavuz Sultan Selim devrine ait tahrir defterlerinde de bulunduğunu belirtmektedir.

mevcut olması, bu mescidin Fatih devrinde veya daha evvelki devrede yapılmış olmasına işarettir⁹⁵.

Hacı Yunus Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. H.868/M.1463-64 tarihli vakfiyesinden mescidin XV. yüzyıl ikinci yarısında yapılmış olduğunu anlıyoruz⁹⁶.

İshak Fakih Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV.yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin olmasından dolayı veya daha yıllarda veya daha önceden inşa edilmiş olmalıdır⁹⁷.

Kasapzade Ali Bey Zaviyesi : Malkara’da medrese ve zaviyesi bulunan, II. Murat devri zamanında yaşamış, Ali Bey adında birisinin H.860/M.1455-56 tarihinde vakfı görülmekte, bu vakıf için Malkara’da çifte hamam, bağ ve debbağ-hane ile Gelibolu’da hamam tahsis edilmiştir⁹⁸. İnşa tarihi bilinmeyen ve bu günde mevcut olmayan bu medrese ve zaviyenin yeri bilinmemektedir.

Kasapzade Mahmut Bey Mescidi ve Zaviyesi : II. Murat devri vakıflarından biri olan bu vakfın kurucusu Mahmut Bey, Kasapzade Ali Bey’in babasıdır ve Malkara’da bir zaviye kurmuş, burada yaptırdığı hamam, kervansaray, debbağ-hane, bağ v.s. ile Kasım veled-i Sufi ile Karacabey köylerini zaviyesine vakfetmiştir⁹⁹. Ayrıca Mahmut Bey’in

⁹⁵ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.30.

⁹⁶ a.g.e., s.30.

⁹⁷ a.g.e., s.33.

⁹⁸ Kasapzade Ali Bey vakfını konu alan kaynaklar: Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976, s. 559; Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi.....*, s.52; Mustafa Lütfü Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, (Doktora tezi) 1974, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. s. 277; Turgutlugil Gülten, a.g.e., s. 23; Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri*, Özkan Matbaacılık, 1999, s.19; Vakfın bir diğer adı da Kasapzade Ali Bey olarak geçmektedir. Ayrıca VGMA’de 632 numaralı defterin, 410. sayfa 118. sırasında H.837 tarihli bu vakfiyenin Türkçe tercümesi bulunmaktadır.

⁹⁹ İbrahim Sezgin, a.g.m., s.123; M. Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda....*, s.291’de 171’de Mahmud Bey Veled-i Kasap (zaviye, imaret) vakfı olarak geçmektedir; Mehmet Serez, a.g.e.,s.56; Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.25.

Malkara'da Bileyici yeri mevkiinde medresesi¹⁰⁰ ve mescidi olduğunu H.837/M.1433-34 tarihli vakfiye'den öğrenmekteyiz¹⁰¹.

I.Murat Camii¹⁰² : I. Murat'ın Malkara'da bir cami bina ettiğini H.890/M.1485 ve H.925/ M.1519 tarihli tahrir kayıtlarından anlıyoruz . Murat bu cami'e bir hamam ve yanında iki dükkan vakfetmiştir¹⁰³. Eserin planı ve yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Piri Paşa Mescidi : Piri Paşa'nın Vakıfları arasında, Tekirdağ Nail köyünde bir mescidi olduğu geçmektedir¹⁰⁴. Fakat Tekirdağ'da günümüzde Nail köyü yoktur, Semavi Eyice'nin de belirttiği gibi Barbaros'a bağlı Naip köyü vardır¹⁰⁵. Mescidin yeri ve mimari özellikleri bilinmemektedir.

Saraç Kadı Mescidi : Malkara'da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcut olması,bu mescidin fatih devrinde veya daha önceki devirde yapılmış olmasına işaret eder¹⁰⁶.

Selçuk Hatun Zaviyesi : Fatih devrinde yaşayan Selçuk Hatun¹⁰⁷ adında biri, Malkara'da Saraçkadı mahallesinde bulunan bir zaviyeyi vakfetmiştir¹⁰⁸. Zaviyenin yeri ve mimari özellikleri bilinmemektedir.

¹⁰⁰ Yekta Demiralp, a.g.e., s.19.

¹⁰¹ Mustafa Lütü Bilge, a.g.e., s. 280.

¹⁰² I. Murat Vakfı için bkz., M. Tayyip Gökbilgin, M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*

s.171.; Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi...*, s.34.

¹⁰³ Ahmet Öge, a.g.e.,s.17 ve Cahid Baltacı, a.g.e., s.573'te I.Murat'ın Malkara'da bir camii olduğu kayıtlıdır; İbrahim Sezgin, a.g.m., s.123; Turgutlugil Gülten, a.g.e, s. 20'de çalışmasını yaptığı tarihte eserin mevcut olmadığını ve yerinin bilinmediğini belirtir. Ancak caminin eski kayıtlarda "cami'i köhne" olarak geçtiğini ve eserin cami-i atik mahallesinde olabileceğini belirtmiştir.

¹⁰⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, 1997, Ankara, s. 481; Semavi Eyice, a.g.m, s.186, not:32.

¹⁰⁵ Semavi Eyice, *Trakya'da İncecik'te ...*,s. 186.

¹⁰⁶ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.30.

¹⁰⁷ Vakfiye için bkz. M. Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*, s. 389.

¹⁰⁸ Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi...*, s. 89; Turgutlugil Gülten, a.g.e., s. 26.

Şehre Küsdü Mescidi : “Bu ismi taşıyan mahallenin XVI. Yüzyılın ilk yarısına ait kayıta mevcut olması, mescidin XVI. yüzyıl başında veya daha önceden yapılmış olmasına işaret eder¹⁰⁹.

Tatarlu Mescidi: Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. Yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudiyeti bu eserin hiç olmasa o devrede veya daha önceden yapıldığına işarettir¹¹⁰.

Tavşan Dağıtan Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV. yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudu, bu mescidin fatih devrinde veya daha önceden yapılmış olmasına işaret eder¹¹¹.

Turhan Bey camii : II. Murat devrinde yaşayan Gazi Turhan Bey Malkara’da bir cami, medrese ve imaret vakfetmişti. Bu vakıfların masraflarını karşılamak için Malkara’da birkaç dükkân kervansaray ve değirmen yaptırmıştı¹¹².

Umur Bey Camii: Bkz Umur Bey Manzumesi .

Vakfi Hacı Mehmet Bin İbrahimül Hekim Şirvani¹¹³: H.897/M.1491-92, yılında Mehmet Bin Mustafa imzalı vakfiye’de, Tekirdağ’da hasılı 3000 olan hamam ve caminin olduğu kayıtlıdır. Ancak, vakfiye’de yer belirtilmemiştir¹¹⁴.

Voynuk Şüca Camii : Çorlu’da 16. yy şahsiyetlerinden Şüca Bey’in Çorlu’da cami ve mektep yaptırdığını öğrenmekteyiz¹¹⁵. Caminin yeri ve mimari özellikleri bilinmemektedir.

¹⁰⁹ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s. 33.

¹¹⁰ a.g.e., s. 33.

¹¹¹ a.g.e., s.30.

¹¹² İbrahim Sezgin, a.g.m., s.123.

¹¹³ Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi*, s.86.

¹¹⁴ Mehmet Serez, , *Tekirdağ ve Çevresi*, s. 87’de cami ve hamamın Tekirdağ çiftlik önü mahallesinde olabileceğini belirtmiştir.

Yazar Mescidi : Malkara’da inşa edilmiş bu mescidin yeri, mimarisi ve inşa tarihi belli değildir. XV.yüzyıl ortalarındaki kayıta aynı ismi taşıyan mahallenin mevcudiyeti bu eserin o devrede veya daha önceden yapıldığına işaret eder¹¹⁶.

Yegan Reis Zaviyesi ve Mescidi : Murad’ın Malkara’da Yegan Reis’e Şeyhliğini Yegan Reis’e evlatlık vakfı olarak verdiği bu zaviye fatih devrinde Ahi İsa oğlu Yusuf-Han ile Ahi İsa’nın kardeşi İdris’in oğlu Abdülkerim tasarrufunda elindeydi ve Malkara’daki Yegan Reis Köyü, hamam ve bağlar bu zaviye vakfına vakfedilmişti¹¹⁷. Ayrıca Yegan reis’in aynı mahallede mescidi vardı¹¹⁸. Bu gün mevcut olmayan bu eserin inşa tarihi belli değildir fakat vakıf kayıtlarına bakıldığında, eserlerin XIV. yüzyıl içinde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

2. Bedesten

Şehabettin Paşa (Hadım)Bedesteni : Şehabettin Paşa’nın Filibe’deki imareti için Malkara’da ve buraya tabi Gözsüz-Doğan köyünde vakıflar vardı. Malkara’da bir bedesten de bu imarete vakfedilmiştir¹¹⁹. 32 hücre ve 48 dükkandan meydana gelen bedesten Edirne bedestenine yakın büyüklükteydi¹²⁰.

¹¹⁵ M.Tayyip Gökbilgin, , *XV-XVI. Asırlarda...* , s.526’da vakfın adı “Şüca Bey (Voynuk Beği) mescidi vakfiolarak geçmektedir.; E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Devrinde Fatih Devri, 855-886(1451-1481)*, C. III, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1974, s.198.

¹¹⁶ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.31.

¹¹⁷ M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*,s. 71’de vakfın adı “Yegan Reis Zaviyesi Vakfı” olarak geçmektedir.;Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi...* ,s.43; Turgutlugil Gülten, a.g.e., s.20. Malkara’ya 4 km uzaklıkta olan bu köyün günümüzdeki adı İshakça’dır.

¹¹⁸ Turgutlugil , Gülten, a.g.e., s. 20.

¹¹⁹ Şehabettin Paşa vakfı için bkz. M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*, s.259; Mehmet Serez, a.g.e., s.50; Turgutlugil Gülten,a.g.e.,s.23’te, Şehabettin Paşa’nın Malkara’da bir Kervansaray’ı olduğunu belirtmiştir. Fakat ilgili kaynaklarda konu hakkında bir kayıt bulunmamaktadır.

¹²⁰ İbrahim Sezgin, a.g.m., s. 128.

3. Hamamlar

Daye Hatun Hamamı : Çorlu'da Fatihin süt ninesi Daye (Ümmü Gülsüm) Hatun'nun çifte hamamı olduğu vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır¹²¹. Bu hamam Daye Hatun'nun İstanbul'da ve Edirne'de yer alan eserlerine vakfedilmiştir. Ayverdi, 1958-59 senelerinde Çorlu'da yıktırılan çifte hamamın Gayrı Menkul Eserler Yüksek Kurulu Raporu'nda Mimar Sinan'nın eseri olarak gösterildiğini ve yine bu kurula ait 18.9.1959 tarihli raporda da hamamın caminin vakfı olarak gösterildiğini fakat hamamın Sinan'ın eserleri arasında bulunmadığını belirtir¹²².

Evliya Çelebi ise; Çorlu'da iki çifte hamam olduğu, birinin Sultan Süleyman'a ait imaret hamamı, diğeri Daye Hatuna ait çifte hamam olduğunu belirtir¹²³. Kaynaklardaki bu çelişkili durum, özellikle Çorlu Süleymaniye Külliyesi binaları hakkında bilgi veren kaynaklarda hamam yapısının yer almaması, külliye binalarının farklı zamanlarda eklenmiş olabileceğini akla getirir. Fakat konu hakkında vı ilgili hamamın çifte hamam olduğu dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Rüstem Paşa Çifte Hamamı : Kaynaklarda Rüstem Paşa'nın Hayrabolu'da bir hamamı olduğu kayıtlıdır¹²⁴. Günümüze ulaşmayan eserin yeri ve mimarisi hakkında bilgi sahibi değiliz.

Rüstem Paşa Hamamı : Bkz. Rüstem Paşa Külliyesi.

Güzelköy Hamamı : İsmail Hakkı Kurtuluş tarafından 1992 yılında az bir kalıntı olarak tespit edilen hamam yapısından günümüze herhangi bir iz kalmamıştır¹²⁵.

¹²¹ M. Tayyip Gökbilgin , XV-XVI . *Asırlarda...*, s.323; Ekrem Hakkı Ayverdi, “ *Osmanlı Mimarisinde Fatih...* ”, s.198.

¹²² Ekrem Hakkı Ayverdi, a.g.e., s.199.

¹²³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.III, Üç Dal Neşriyat, İstanbul, 1986, sayfa :237.

¹²⁴ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde Kanuni Sultan Süleyman Devri(926-97/1520-1566)*, C. VI, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2004, s.444; Yavuz Tiryaki, a.g.m, s. 23.

¹²⁵ Hamam hakkında bkz. İ. Hakkı Kurtuluş, a.g.e., s. 106.

I.Murat Hamamı : I. Murat vakfına ait olan hamamdır.

Yegan Reis Hamamı : Yegan Reis vakfına ait olan hamamdır.

Süleymaniye Hamamı: Bkz. Süleymaniye Külliyesi.

Kaya Bey Hamamı : Kaya Bey vakfına ait olan hamamdır.

4.Dergahlar

Sarban Ahmet Dergahı : Hayrabolu'da H.933(M.1526-1527)'te Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşası için ferman çıkarılmış , harap olduğu için H.1304 (M.1886/1887)'te Sultan Abdülhamit'in şahsi gayretleri ile yenilenmiş, ayrıca harem dairesi eklenmiştir.

5. Medreseler

Ahmet Paşa Medresesi : Çorlu'da inşa edilmiş bu medresenin yeri bilinmemektedir. Tespitimize göre medreseye H.933/M.1526-27 tarihlerinden itibaren tevcihad yapılmış olduğunu görmekteyiz. O halde bu medrese o tarihten önce tesis edilmiştir¹²⁶.

Banisi tam olarak olarak tespit edilememekle beraber II. Beyazıd devri paşalarından Hersek-zade Ahmet Paşa (H 922/M.1516-17) veya Yavuz Sultan Selim devri paşalarından Dulkadir-zade Ahmet Paşa (H.920/ M.1514-1515) ve yahut Kanuni devri vezirlerinden Hain Ahmet Paşa (H.930/ 1523-24) tarafından ve yahut ta başka bir Ahmet

¹²⁶ Cahid Baltacı, a.g.e.,s.152.

Paşa tarafından yaptırılmıştır. Paye itibariyle medresenin H.933/M.1526-27 yıllarında 50'li olduğu anlaşılmaktadır¹²⁷.

Ayas Paşa Medresesi: Bkz. Ayas Paşa Külliyesi.

Fatih medresesi : Bkz. Fatih Manzumesi.

Gazi Turhan Bey Medresesi : Turhan Bey vakfına ait olan medresedir¹²⁸.

Hızır Paşa Medresesi : Hayrabolu'da inşa edilmiş bu medreseden geriye günümüzde hiçbir iz kalmamıştır. “Banisi Kanuni Sultan Süleyman devri vezirlerinden Hızır Paşa olmalıdır.... İnşa tarihi ve geçirdiği safahatı bilmediğimiz eserin mevcudiyetini, 963/1555-56'da yapılan tevcihten anlamaktayız....Paye bakımından medrese 963/1555-56'da yirmili idi”¹²⁹.

İbrahim Paşa Medresesi: Malkarada inşa edilmiş “Bugün mevcut olmayan medresenin mevcudiyetini bir tevcihten anlamaktayız”¹³⁰. Banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

Kasapzade Ali Bey Medresesi : Kasapzade Ali Bey vakfında yer alan medresedir.

Kasapzade Mahmut Bey Medresesi : Kasapzade Mahmut Bey vakfında yer alan medresedir.

¹²⁷ a.g.e.,s.152.

¹²⁸ bkz. Bu tez s.20.

¹²⁹ Cahid Baltacı, a.g.e., s.346.

¹³⁰ a.g.e.,s. 568.

I.Murat Medresesi : Banisi Murat Hüdavendigâr¹³¹ olan bu medrese günümüze ulaşmamıştır.

Rüstem Paşa Medresesi : Hayrabolu’da inşa edilmiş, günümüze ulaşmayan bu eserin, yeri bilinmemektedir¹³². Kanuni Sultan Süleyman Devri sadrazamı olan Rüstem Paşa tarafından yaptırılmış, “H.1063(M.1652-1653) tarihlerinde tamir edilen medrese paye bakımından 950/1543-44 sıralarında otuzlu, 963/1555-56’dan önce kırklı ve 1009/1596-97 tarihlerinde ellililer arasında bulunuyordu”¹³³.

Sinan Paşa Medresesi : Malkara’da inşa edilmiş günümüze ulaşmayan bu medresenin “banisi koca Sinan Paşa’dır.Medrese 990/1582 tarihinde inşa edilmişti....Paye bakımından medrese, 999/1590-91 tarihinde ellili idi”¹³⁴.

Süleymaniye Medresesi: Bkz. Süleymaniye Külliyesi.

6.İmaretler

Çorlu Süleymaniye İmaret : Bkz. Süleymaniye Külliyesi.

Rüstem Paşa İmaret: Bkz. Rüstem Paşa Külliyesi.

Kaya Bey İmaret: İsfendiyar Oğullarından Kasım Bey’in oğlu Kaya Bey’in Malkara’da bir imareti olduğu bilinir¹³⁵. Kaya Bey bu imaret için Malkara’da bir hamam,

¹³¹ Cahid Baltacı, a.g.e., s. 573; Yekta Demiralp, a.g.e., s.19.

¹³² Meriç Rıfkı MELÛL, “Trakya Kitabeleri I, Hayrabolu Kitabeleri”, *Tarih Vesikaları*, S.17, 1958. s.210’da Hayrabolu’da 1945 yılında yaptığı araştırmada, kaynak ve yapı ismi belirtmeden Alpulu yolu üzerindeki medrese i fâdesini kullanmıştır.

¹³³ Cahit Baltacı, a.g.e., s. 346.

¹³⁴ a.g.e., s.417

¹³⁵ Turgutlugil Gülten, a.g.e., s. 26.

kervansaray, 13 dükkan ve değirmen vakfetmiştir¹³⁶. Eser XV. yüzyıl içinde inşa edilmiş olmalıdır.

7. Kervansaraylar

Ahmet Paşa Hanı: Mühimme Defterlerinde Sadrazam iken vafat eden Ahmet Paşa'nın Malkara'da hanı ve çeşmesi olduğu kayıtlıdır¹³⁷.

Ayas Paşa Medresesi:Bkz. Ayas Paşa Külliyesi.

Candarlızade İbrahim Paşa Kervansarayı : Vakfiyesinde “ kervansaray Kasaba-i Rodosçuk nabi-i nahiyeyi Tekfurdağı diye geçmektedir”¹³⁸. Yeri ve mimari özellikleri hakkında bilgi mevcut değildir.

Kaya Bey Kervansarayı: Kaya Bey vakfına ait olan kervansaraydır.

Ömer Bey Kervansarayı : Bkz. Gazi Ömer Bey Manzumesi.

Rüstem Paşa Kervansarayı: Bkz. Rüstem Paşa Külliyesi .

Turhan Bey Kervansarayı : Turhan Bey vakfına ait olan kervansaraydır

¹³⁶ İbrahim Sezgin, a.g.m., s. 123.

¹³⁷ Turgulugil, Gülten, a.g.e.,s.34.

¹³⁸ İ.Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde Kanuni*, C.VI, s. 364; M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda.*, s. 425

8. Okullar

İlyas Bey Emir-i Ahur Camii ve Mektebi : H. 915/ M. 1509-1510 tarihli doğrultusunda yerinin Çorlu'da, Hacı Resul mahallesinde olduğunu tespit edebildiğimiz cami ve mektebin mimarisi hakkında bilgi sahibi değiliz¹³⁹.

Karagöz Ahmet Paşa Mektebi : H. 917/ M.1511-12 tarihli vakfiyeye göre Karagöz Ahmet Paşa'nın, Hayrabolu'da bir mektebi bulunmaktadır¹⁴⁰.

Voynuk Şüca Mektebi : Voynuk Şüca vakfına ait olan mekteptir¹⁴¹.

Çorlu'da önceleri Şücacettin Bey şimdiki adı Uncular Süleyman Peker İlköğretim Okulu 'nun bulunduğu yapı, eskiden "Taş mektep" ve "mekteb-i İptidaiye" olarak adlandırılmıştır¹⁴².

Eser, Ayverdi' nin yayınladığı fotoğrafa göre ,20. yy başlarında sağlam durumdadır ve iki sıra tuğla bir sıra kesme taşla yapılmış, almaşık duvar teknikli eserin üstü kremit örtülü çatılıdır ve üst kat pencereleri kapatılmıştır¹⁴³.

Ayas Paşa Mektebi: Bkz. Ayas Paşa Külliyesi.

¹³⁹ İ. Aydın Yüksel, "Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri", C.V, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1983,s.100; M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI. Asırlarda ...*, s.428; Şenel Mine, a.g.e., s.93.

¹⁴⁰ İ. Aydın Yüksel, "Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ", s. 319; Yavuz Tiryaki, a.g.m. s.23.

¹⁴¹ E. Hakkı Ayverdi, "Osmanlı Mimarisinde Fatih...", C.III, s.198.

¹⁴² Şenel Mine, a.g.e.,s.93

¹⁴³ E. Hakkı Ayverdi, "Osmanlı Mimarisinde Fatih...", C.III, s.198.

B. ASLİ ÖZELLİKLERİNİ TAMAMEN KAYBETMİŞ VE KISMEN KORUYARAK GELEN YAPILAR

1. Ayşe Hatun Hamamı

Çelebi Sultan Mehmet'in kızı Ayşe Hatun' nun H.976 / M. 1568-1569 yıllarındaki kayıtlara göre Hayrabolu'da bir hamamı olduğu, 9 dükkanı ile senede 5000 akçe irad getirdiği görülmektedir¹⁴⁴.

Hayrabolu İlçe merkezi İstiklal mahallesinde yer alan eserin (Res.1,2) yerinde bu günkü Belediye binası olduğunu öğrendiğimiz¹⁴⁵ hamamın ilk planı hakkında bilgi sahibi değiliz.

Yapı günümüzdeki hali ile kuzey-güney doğrultuda uzanmakta olup, bütün yönlerinden günümüz yapıları ile çevrilmiş olup girişi batıda yer almaktadır. Kare bölümlü bu kısımdan sonra kuzeydeki açıklıktan iki katlı soyunmalık kısmına daha sonra doğu yönündeki kapı ile üzeri beşik tonoz örtülü, dikdörtgen şekilli mekana geçilir. Bu mekanın güney yönünde tuvalet kısımları bulunmaktadır. Buradan kuzey yönündeki açıklıkla, su deposunun bulunduğu sıcaklık kısmına geçilmektedir.

Kaynaklarında bildirdiği, üzere yapının orijinal kısmı sayılabilecek bu alan kare ölçülerdedir. Üç yönden oturma sekileri ile çevrilmiş mekanın her bir yönünde ikişer kurna ve ortada kare göbektaşlı bulunmaktadır. Doğrudan doğruya beden duvarlarının üzerine oturtulan kubbe beton sıvalıdır. Mekanın güney yönünde de su deposu yer alır(Res.3).

¹⁴⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih...*, s.283; M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI.....*, s. 321, Yavuz Tiryaki, a.g.m, s. 23.

¹⁴⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih...*, s.283'te eserini yayınladığından birkaç sene önce Hamamın belediye yerinde olduğunu ve makinalarla yıkıldığını belirtir; Mehmet Serez, a.g.e., s.149'da Belediye binasının hamam yeri olduğunu ve temellerinin zorla söküldüğünü belirtmektedir; Rıfki Melül Meriç, *Trakya Kitabeleri*, s.210'da bani belirtmeden çarşı içindeki eski hamamın yıkılmış olduğunu, enkazının bir kısmı ile su haznesinin bırakılmış olduğunu ve yapının üzerine Belediye dairesi ile yapı değeri olmayan bir hamamın inşa edildiğini belirtmektedir.

2.Cedit Ali Paşa Camii

Marmara Ereğlisi'nde , Cedit Ali Paşa Mahallesi, Cami sokakta yer almaktadır. Günümüze yapım kitabesi ulaşmayan eser, vakıf kayıtlarından anlaşıldığına göre Kanuni Sultan Süleyman' nın Sadrazamı, Edirne ve civarında birçok vakfı bulunan Cedit Ali Paşa adına, Mimar Sinan¹⁴⁶ tarafından 1561-1565 yılları arasında yapılmıştır¹⁴⁷(Res.4).

Onarım tarihleri hakkında çok fazla bilgi bulunmayan bu eser; harim girişi kapısı üzerinde yer alan, beyaz fon üzerine yaldızlı harflerle sülüsle yazılan kitabesine göre, H.1282/M. 1865-66 yılları arasında onarılmış ve öz gün kimliğini büyük ölçüde yitirerek, 19. yüzyıl mimari özelliklerini gösteren değişimlerini bu yıllarda geçirmiş olmalıdır(Res.5).

Kitabe de;

“ Ve ennel mesacit Allah fela Tedhü Mağ Allahi ahiren

(Mescidler Allahındır Allah ile bir arada kimseye dua etmeyiniz.)”¹⁴⁸

Günümüzdeki şekli ile enine dikdörtgen planda düzgün kesme taş duvarlı ve ahşap çatılı olarak inşa edilmiş caminin batı kısmında kare kaide üzerinde yükselen son zamanlarda yenilenmiş minaresi bulunmaktadır. Son cemaat yeri son onarımlarında iki katlı olarak düzenlenmiş ve camekanla kapatılmıştır. Kuzeyinde bulunan sekizgen planda ki şadırvanda üzerindeki kitabesine göre 1985 yılında yapılmıştır.

Yapının kuzey cephesindeki pencereler ile kuzey tarafa yakın doğu ve batı duvarlarındaki ilk pencereler şekillenişleri bakımından birbirine benzemektedir ve bu pencerelerin yapının orijinal halinden kaldıkları düşünülmektedir . Güney cephe tarafındaki ilk ikisi ve güney cephede yer alan üç pencere yüksek, yuvarlak kemer şeklindedir. Düzgün kesme taştan yapılmış bu pencerelerin üzenği ve kilit taşları dışa doğru profillidir, yanlardaki taş bordürlerin yuvarlak kemer altında kalan kısmı sütun şeklinde düzenlenmiştir. Kilit taşı üzerinde, aşağı doğru sarkan bitkisel süsleme yer alır.

¹⁴⁶ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s.294

¹⁴⁷ a.g.e., s.294; Hikmet Çevik, *Marmara Ereğlisi Dünyü Bugünü ve Yanni* , Olcay Matbaası, 1965, Tekirdağ s.46; İ. Aydın Yüksel, “ *Osmanlı Mimarisinde Kanuni....*”, s.36; Semiz Ali Paşa Vakfı için bakınız: M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda...*, s.502.

¹⁴⁸ Hikmet Çevik, *Marmara Ereğlisi....*, s.47, Kitabedeki bu metin Kur'anı Kerimin Cin Suresinin 18. ayetinden alınmıştır.

Kuzey cephede, altta ve üstte aynı hizada yer alan pencereler, düşey dikdörtgen formda taş bordürlüdür. Son cemaat yerinin sağ tarafında, iki pencere ortasında yarım silindirik formda mihrap nişi bulunmaktadır(Res.6). Sol tarafı ise camekanla bölünmüştür ve bu kısımdan merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır.

Harim mekanı beyaz badanalı ve ahşap tavanlıdır. Girişin sağ ve solundaki köşelerde ahşap mahfile çıkan merdivenler bulunmaktadır. Altta ve üstte altı ahşap direk taşıyan mahfil kısmı, bir kemer gözü açıklığında yapının doğu ve batı cephelerine uzanmaktadır(Res.7). Kuzey tarafta, ortada iki ahşap sütun arasında yarım dairevi formlu hünkar mahfili bulunmaktadır. Yarım dairevi formlu müezzin mahfilinin altında, yelpaze gibi merkezden dışa doğru açılan ve genişleyen süslemeler görülmektedir.

Harim mekanının duvarları, pencere altlarından itibaren ahşap lambirilerle kaplanmıştır. İç mekanın güney doğu köşesinde mermer kürsü bulunmaktadır. Güney cephe ortasında yer alan mihrap yarım silindirik formdadır ve hafifçe dışa taşkındır. Kavsarası bitkisel süslemelerden dışa doğru uzanan yapraklı ve düz biçimde uzanan grillandlarla düzenlenmiş olup ortasında da kandil şekilli süsleme bulunur. Kavsarada görülen bitkisel süslemeler mihrabın alınlığında da kullanılmıştır. En üstü grillandlardan oluşan süs frizi kuşatır(Res.8) .

Minber yenilenmiş olup ahşaptandır . Minberin yan aynalıkları düz korkulukları “S” kıvrımlı parçalardan oluşmuştur. Kapısı üzerinde yana, mihrapta olduğu gibi daha sık kullanılmış yelpazeyi andıran süsleme vardır¹⁴⁹ .

3. Gazi Süleyman Paşa Camii

Malkara’da Camiatik mahallesinde şehitlik abidesinin kuzey batısında yer alan Gazi Süleyman Paşa Camii, VGM’deki kaydına göre 1.151 alan üzerinde 284 m² yer kaplamaktadır¹⁵⁰ . Dikdörtgen planlı,derinlemesine sahan düzenlemeli, dört ahşap direk taşıyan ahşap çatı örtülüdür(Res.9).

Geçirdiği onarımlarla yenilenen camiden günümüze inşa edildiği 14. yüzyıldan gelen parça, batı kapısı üzerinde yer alan beş satırlı geniş bir pano şeklinde olan taş

¹⁴⁹ Yapının minberinin bir benzeride Tekirdağ Orta Camide bulunmaktadır.

¹⁵⁰ *Cumhuriyetin 75. Yılında Malkara*, s. 99.

kitabesidir (Res.10). Kitabe metnine göre bu eserin Gazi Süleyman Paşa adına yapıldığı bilinmektedir¹⁵¹.

“Burası, Allahü tealanın evidir. Bu evi Arap ve Acemin Sultanı, Sultan Selahaddin, kişileri doğru yola sevk etmek üzere insanlar için inşa ettirdi. Bu öyle anıttır ki, gölgesinin altında hayvanlar nallanırdı. Sultan oğlu Sultan olan Beyazıd Han, Murat Han’ın oğlu, Murat Han Orhan Han Osman Han’nın oğludur. Allah mülklerinde daim kılsın. Devletin İktidarın ellerindeyken günler güzel geçiyor, isteyen istediği yere yerleşiyordu. Devlet adaletle mukimdi. Her hak sahibi hakkına sahipti. Burası kilise üzerine bina edildi. Gafurrahıym olan Allah, kamil ve müminleri ve kadın erkek Müslümanları mağfiret buyursun. Bu caminin inşa tarihi : Mübarek ve saygınlığı olan Recep ayının başlangıcında 758 yılında yapıldı”¹⁵².

Günümüze orijinal özelliklerini koruyarak gelen cami, kuzey taç kapısı üzerindeki kitabeye göre bilinen ilk kapsamlı onarımını 1306 Hicri 1888\89 miladi yılında Sultan Abdülhamit zamanında geçirmiştir . Cami bilinen son onarımını 1983 vakıflar genel müdürlüğündeki vakıf eski eser fişine göre 1957 yılında geçirmiştir.

Yapının güney, doğu ve batı duvarları tuğla ve moloz taşla örülmüş, diğer cephelere göre yüksekte kalan kuzey cephede kum taşından örülmüştür. Duvarların üst kısmı silmelerle kuşatılmış, diğer cephelere göre yüksek tutulan kuzey cephedeki silme yaklaşık bir metre aşağıda kalmıştır.

Camide doğu ve batı cephede dörder pencere, kuzey ve güney yönlerde ikişer pencere yer almaktadır. Dıştan demir parmaklıklarla örtülen yüksek pencereler şekil ve düzenleniş bakımından birbirine benzemektedirler. Güney, doğu ve batı yönlerde yer alan pencereler, düzgün kesme taştan yuvarlak kemer alınlıklı, kuzey cephedekilerin ise kum taşından alınlıkları olduğu görülmektedir(Res.11). Yapının Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki tarihi bilinmeyen fotoğrafında kuzey cephesinin bu günkü durumda olduğu, diğer cephelerin ise, son yıllardaki onarımları sırasında tekrar düzenlendiğini kanıtlamaktadır(Res.12). Yine bu fotoğrafta, minaresinin kaidesinin yüzeyel nişlerle süslendiği, gövdesinin de oluklu şekillendiği görülür.

¹⁵¹ E. Hakkı Ayverdi, “Gazi Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defterleri”, *Vakıflar Dergisi*, s.VII, s28’ de Süleyman Paşa Vakıflarında Malkara’ da bir cami olduğu kayıttır.

¹⁵² Kitabe günümüzdeki şekli okunamaz haldedir. Bu metin Malkara Müftülüğünde yer alan kayıtlardan alınmış, yazının Osmanlıca transkriptine ulaşılamamıştır.

Kuzey duvarında yer alan giriş kapısı iç içe silmelerden oluşan yuvarlak kemer şeklindedir ve yapıldığı dönemin mimari tarzını hatırlatır. Kuzey kapısından içeriye girildiğinde; sağda ve solda harim seviyesinden üç basamak yüksek tutulmuş mahfil bulunmaktadır. Bu kısım önde yer alan ayakkabı dolaplarının üstünden , itibaren ahşap ajurlu kepenklerle kapatılmıştır(Res.13). İç mekan yuvarlak kemerli niş şeklindeki yüksek pencerelerle aydınlanmaktadır.

Mihrap günümüz eseri olup duvar kütesinden hafifçe dışa doğru taşkındır. Dıştan silmelerle kuşatılmış çok kenarlı mukarnas kavsaralı mihrap nişinin başı palmet motifleri ile süslenmiştir(Res.14).

Minberin yan aynalıkları sadedir ve altlarında dikdörtgen silmelerle çerçevelenmiş ikişer pencere yer alır. Pencere kenarları konsol biçim süslemeli, sepet kulpu kemer şeklindedir. Minberin giriş kapısı sivri kemerli ve yanları geometrik bezemelidir. Üst kısmında C ve S kıvrımlı bitkisel süslemenin içinde yıldız motifi vardır. Ahşap tavanın ortasında bükülmüş ince ahşap levhaların bir araya getirilmesi ile oluşan eğmeçli ahşap işi tekniğinde yapılmış tavan göbeğinin etrafında da ay ve yıldız motifleri görülmektedir .

Kuzey batı köşesinde yer alan, kare kaideli , silindirik gövdeli minare son yıllarda yenilenmiştir.

4. Güzel Köy Eski Camii

Hoşköy tarafından gelindiğinde yoldan köye girişte, soldaki yoldan 100 m ileride yer almaktadır(Res.15-16).

Beden duvarları: kum taşı, düzensiz tuğla ve kuzey cephede gördüğümüz gibi ahşap hatıl kullanılarak örülmüş olan yapı doğu doğrultuda uzanan, ahşap çatılı bir binadır. Yapının özgün halinden kalan tek parçası kuzeydoğusunda yer alan dairesel kesitli minaresidir(Res.17). Kaidede iki sıra taş iki sıra tuğla kullanılmıştır. Yatay şekilli düzgün ince kesme taşlardan sonra , üç sıra taş dizisiyle oluşturulmuş pabuç kısmına geçilmektedir. Kısa gövdesi çimento harçla sıvalı olan minarenin şerefesinde de dışa doğru kademelenen tuğla sıralanışı görülür. Ahşap korkulukların kullanıldığı kısımdan sonrası çimento ile sıvanmış sivri bir külahtır.

Minarenin pabuç kısmı boyunca uzanan, yapının önceki halinden kaldığını düşündüğümüz duvarda da minarede kullanıldığı gibi almaşık teknikte duvar dizilişi görülmektedir. Beden duvarlarının köşeleri kesme minare taşlarla örülmüştür. Yapının kuzeydoğusunda, kuzey cepheden daha üst seviyede kalmış duvar yapının daha önceki halinden kaldığını düşündüğümüz bu kısım, aynı geçirmiş olduğu esaslı onarımları belgelemektedir. Diğer cepheler şekillenmiş bakımından birbirine benzer. Caminin cephesi arazinin şekline göre diğer cephelerden daha yüksek tutulmuştur. Ayrıca yapının güney ve doğu cephelerinde yol seviyesinden yüksekte kalan, hazire yer almaktadır.

Caminin güney cephesinde dört, batı cephesinde iki, pencere bulunur. Doğu cephesinde pencere kullanılmamıştır yalnız tuğlalarla kapatılmış bir alan kısım vardır. Caminin onarım tarihleri hakkında yazılı bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat İ.Hakkı Kurtuluş'un tespit ettiği, kuzey cephenin batı köşesinde yer alan taşta, H.1120/M.1750 tarihi bir önceki yapıdan devşirme olup, 1912 depreminden sonra yapı tekrar inşa edilirken buraya getirilmiş olmalıdır¹⁵³.

Kuzeydeki kapıdan içeri girdiğimizde koridorun sağ ve sol yanında yer alan kapılar kadınlar mahfillerinin bulunduğu yere açılır. Merdivenlerle çıkılan bu kısımlar günümüzde oldukça bakımsız haldedir. Sol taraftaki kısımda ayrıca basık kemerli minare kapısı bulunmaktadır(Res.18).

Harim kısmı ile duvarla ayrılan bu kısımlarda harime açılan iki pencere kullanılmıştır. (Res.19). Ortada tek bir ahşap direğin taşıdığı harim kısmının güneyinde yarım silindirik formda mihrap nişi , bunun sağında da merdiven şeklinde minber bulunmaktadır. Minberin yanındaki pencerenin nişinde, çerçevelenmiş hat yazılar bulunmaktadır. (Res.20-21).

Minaresinin erken dönem özellikleri gösteren kaidelerini ve bölgenin Türkler tarafından ilk fethedildiği zamanı göze aldığımızda, şimdiki görünüşü ile orijinal kimliğini yitiren yapının XV. yüzyıl içinde yapıldığını düşünebiliriz.

¹⁵³Bkz. İ. Hakkı Kurtuluş, a.g.e,s.83.

5. Mürefte Kebir Camii

Mürefte merkezde yer alan bu cami genel görüntüsüyle tamamı ile yenilenmiştir fakat kapısı üzerinde yer alan Türkçe mermer kitabeye göre 1358 tarihinde yapılmıştır (Res.22). Bu kitabeye göre, caminin bölgenin Türkler tarafından ilk fethedildiği zamanlarda inşa edildiği düşünülebilir. Yapının 1912 depreminden sonra çekilmiş fotoğrafında tamamiyle yıkılmış olduğu, minaresinde şerefe üstüne kadar yıkılmış olduğunu görmekteyiz (Res.23). Fakat yapının bu günkü yeni minaresi kaidesinde yer alan kitabeye göre 1958 yılında yapılmıştır. Yapı mimari özellikleri ve iç tezyinatıyla 20. yüzyıl eseridir.

6. Ömer Efendi Camii

Hayrabolu Kahya mahallesinde mezarlık yolu üzerinde bulunan eser¹⁵⁴ Ömer efendi vakfına aittir ve H. 910/ M. 1504 tarihinde Ömer efendi adına inşa ettirilmiştir¹⁵⁵. İlk haliyle yarı kagir olarak inşa edilen cami¹⁵⁶ 1288/ 1871'de yıkılarak ahşap olarak yenilenmiş ve minaresi eklenmiştir¹⁵⁷ (Res.24).

1993 yılında tekrar inşa edilmek üzere minare kaidesi hariç tüm kısımları yıkılmıştır¹⁵⁸. 2000'li yıllarda VGM tarafından yeniden inşa edilen caminin minare kaidesi kuzey doğu duvarının içine alınmıştır ve prizmatik üçgenlerle çokgen gövdeye geçilen minarenin şerefe kısmından sonrası metal doğrama ile kapatılmıştır. İnşa edildiği tarihten bu yana bir çok kez onarıma maruz kalan yapı orijinal özelliklerini kaybetmiştir.

¹⁵⁴ Aydın Oy, Tekirdağ İli Yer Adları, İstanbul, 1964, s.21; Şerif Baysalan, *Hayrabolu Belgeseli*, ABC Ofset, Edirne, 1993. s.21; Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.26.

¹⁵⁵ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ...*, s.148.

¹⁵⁶ Rıfki Melül Meriç, a.g.m., s. 213; İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri, (886-926/1481-1520)*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1983, s.148.

¹⁵⁷ Rıfki Melül Meriç, a.g.m. s.213.

¹⁵⁸ Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.26.

7. Sarban Ahmet Türbesi :

Kanuni Sultan Süleyman'ın deveci başı olan Sarban Ahmet Hayrabolulu olup Melami tarikatı pirlere aittir. H. 952 (M:1545/1546) tarihinde vefat etmiştir¹⁵⁹. Dergahının hemen yanına defnedilmiştir.

Bu dergah bu tarihlerden sonra harap bir hale gelince, 1304(1888) yılında yenilenmiş, ve bu yenilemede bir harem dairesi de eklenmiştir. Bu yıllarda türbe de yenilenmiştir. 1947 yılında da tamir gören türbe, günümüzdeki şekli ile altıgen planda yapılmış, orjinal plan özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir. (Res .25).

8. Şarköy Kebir Camii

Şarköy Cami kebir mahallesi çiftçiler sokağında yer alan boyuna dikdörtgen planlı, ahşap çatılı olan bu cami orjinal plan özelliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Malkarayı ele geçiren Gazi Süleyman Paşa tarafından yaptırıldığı bilinen bu caminin¹⁶⁰ Süleyman Paşa'nın eserlerini inceleyen kaynaklarda kaydı yoktur. Eser tespit edemediğimiz bir yılda geçirdiği yangın sonrasında 1984 yılında VGM tarafından restore edilen yapı güneyde 2, batı ve doğuda 3, yüksek dikdörtgen şekilli pencerelerle; doğu duvarının kuzey köşesinde altta ve üstte 2, batı duvarının kuzey köşesinde üstte bir, kuzey cephede altta 2 üstte 3 küçük pencerelerle aydınlanmaktadır. Pencere şekillerindeki bu düzensizlik yapının birçok kez onarım gördüğünü kanıtlamaktadır. İç tezyinatı yangın sonrasında yenilenen yapının minareside üzerindeki kitabeye göre 1982 yılında yapılmıştır.

Güney tarafında haziresi bulunan yapı aynı zamanda erken Osmanlı dönemi özellikleri taşıyan hamamın çok yakınındadır. İlk hali ile erken Osmanlı döneminde inşa edilmiş olabilecek yapı geçirdiği müdahaleler sonucunda orjinal kimliğini büyük ölçüde yitirmiştir.

¹⁵⁹ a.g.m., s.26

¹⁶⁰ <[http://www.anitsal.com/projedetay.asp.?pid=250\(18-12-2010\)](http://www.anitsal.com/projedetay.asp.?pid=250(18-12-2010))>

C. KÜLLİYELER

1. Ayas Paşa Külliyesi

Saray ilçe merkezinde , medrese, mektep, imaret, çeşme ve han'dan meydana gelen bu geniş külliye günümüze hamam ve cami kalmıştır¹⁶¹ (Res.27) .

İlk yapıldığı hali ile cami avlusunu üç yönden kuşattığı bilinen medresenin, bir süre okul ve sıtma ile mücadele teşkilatı olarak kullanıldığı bilinmektedir¹⁶². Külliye kuzeyinde kasabaya adını veren, Ayas Paşa'ya ait bir Saray'ın bulunduğu bilinir¹⁶³. Hamam ve cami dışında, diğer eserlerin ne zaman, hangi konumda inşa edildikleri ve mimari özellikleri hakkında bilgi mevcut değildir.

¹⁶¹ Semavi Eyice, *Ayas Paşa Camii*, İslam Ansiklopedisi, C.4, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.203'te, Külliye ye ait cami, medrese, hamam ve saray yapıları geçer fakat , Mustafa Özer, a.g.m., s. 59' da, bu yapılardan başka, mektep, imaret, çeşme, han yapılarının da adı geçmektedir.

¹⁶² Mustafa Özer, a.g.m., s. 59.

¹⁶³ Semavi Eyice, “ *Ayas Paşa....*”, s. 203.

a.Cami

Şekil No	: 2-4.
Resim No	: 28-46.
İnceleme Tarihi	: 11.12. 2010
Bulunduğu yer	: Ayas Paşa Mahallesi, Saray .
Yaptıran	: Ayas Paşa ¹⁶⁴
Yapan	: Acem Ali ¹⁶⁵
Yapım Tarihi	: H.937/M.1530-31.

1.Mimari Özellikleri

İlçe merkezinde, oldukça geniş bir alanda yer alan cami avlusu beton korkuluklarla çevrelenmiştir. Caminin doğusunda ve güneyinde mezarlık, kuzeyinde de çokgen planlı günümüz eseri olan şadırvan yer almaktadır (Res.28). Eser kare planlı ibadet mekanı, bunun kuzeyinde yer alan üç bölmeli son cemaat yeri ve kuzey batısında bulunan minarenden oluşmaktadır(Res.29).Bahçesinde yakın zamanda inşa edildiği anlaşılan sekizgen planda şadırvan bulunmaktadır. Yapının onarım tarihine ait bilgileri içeren bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerdir. Bu belgelerden biri caminin onarımla yapılacak keşif ve görevlendirmeler hakkında bilgi vermektedir. Belge H.1130/ M. 1718 tarihlidir.

“vize kazası naibinde hüküm ki, Ayas paşa evkafının ... mütevellisi olan Seyyid Süleyman ... gelüp.. Saray-ı vize nahiyesinde vaki cami-i şerif ve hamam ve çeşmelerin su

¹⁶⁴ Ayas Paşa Hakkında bkz : İsmail Hakkı Uzun Çarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, C.3, Ankara , 1951, s.547; Bekir Kütükoğlu, “ Ayas Paşa” , *İslam Ansiklopedisi*, C.4, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.203.

¹⁶⁵ Caminin mimarı; Kemal Altan, a.g.m., s.83; Godfrey Goodwin, a.g.e., s. 187; Hakkı Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 147 dipnot:220' de caminin mimarı Acem Ali olarak geçmektedir. Özkan Ertuğrul, “ Acem Ali”, *İslam Ansiklopedisi*, C.I, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.322; Acem Ali hakkında ayrıca bkz: Halim Baki Kunter , “Mimar Ali Bey'in Bilinmeyen iki Vakfıyesi”, *V. Türk Tarih Kongresi*, 1960, Ankara, s. 438-442.

yollarını ..1127,1128 ve 1129 senelerinde canib-i vakıftan tamir ve tecdid ve iktiza eden yerlerini dahi tecdid edip lakin masrufatı keşif olunmak lazım gelmekle vakfı mezburun müceddeden tamir olunacak mahallelerin keşfi için emr-i şerefimle hassa mimar başı tarafından tayin olunan mimar marifetiyle keşif olunmak ... Evasıt-ı R. Evvel 1130 ”¹⁶⁶.

H. 1131/M. 1718-19 tarihli bir diğer belgede caminin kubbesinin ve kurşunlarının bozulduğunu, minarenin şerefesinin ve su yollarının harap olduğunu, vakıf nazırı ile mimar başının görevlendireceği bir mimarla onarımının yapılması istenilmektedir¹⁶⁷. “ Vize naibine ve Hassa mimarbaşuya ve Vize kasabasında Ayas Paşa cami-i şerif ve mektebi evkafı mütevellisine hüküm ki,... Rumeli kazaskeri nezaretinde olan evkaftan nefsi-i kasaba-i Saray Vize’de mumaileyh Ayas Paşa’nın bina eylediği cami-i şerifin mürur-ı eyyam ile ve riyahı şedideden naşi üzerinde olan kurşunlarının bir miktarı telef olmakla baran nuzulünde kubbesi harap ve eyyam-ı emtarda ikameti salat mümkün olmadığından gayri su yolları dahi bozulup ve minaresinin şerefesi taşları düşmekle mahal-i tehlike olmağın ezan okunamayıpEvail-i R.Evvel 1131 ”¹⁶⁸.

Düzgün kesme taştan inşa edilen kare boyutlarındaki harimin duvarlarında her cephede dört adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Doğu, batı ve güney cephelerinde, üst pencerelerin ortasında, etrafları renkli taş işçiliği ile bezenmiş fil gözleri bulunmaktadır (Res.30,31). Alttaki pencereler üstteki pencerelere göre daha yüksek tutulmuştur. Düşey dikdörtgen formlu sivri kemerli sağır alınlıkları bulunan bu pencereler, taş sövelidir. Demir parmaklıkları olan pencereler dört yönden yarım daire kesitli silmelerle kuşatılmıştır.

Altakiler ile aynı yönde bulunan üst sıra pencereleri, düşey dikdörtgen formlu ve sivri kemerli olup , alçı şebekeli dışlıklara sahiptir. Bu pencerelerin kemerlerinde iki farklı renkli taş işçiliği uygulanmıştır. Yapının beden duvarları ve kubbe kasnağının üzerinde dış bükey şekilli taş saçak kullanılmıştır.

Son cemaat yeri camekanla kapatılmıştır ve dört mermer sütuna atılmış sivri kemerlerin taşıdığı üç kubbe ile örtülmüştür. Kare planlı, köşeleri pahlanmış kaideler üzerinde yükselen sütunların yanlardaki ikisi granit, ortadaki ikisi de mermerdir ve baklava dilimli başlıkları vardır. Sütunlar kuzey cepheye de sivri kemerlerle bağlanmışlardır(Res.32-35).

¹⁶⁶ Muzaffër Erdoğan , a.g.m., s.176; Mustafa Özer, a.g.m., s. 66 .

¹⁶⁷ Muzaffër Erdoğan, a.g.m., s. 177; Mustafa Özer, a.g.m.,s. 69.

¹⁶⁸ Muzaffër Erdoğan, a.g.m., s. 177.

Kuzey cephenin ortasında, cepheden dışarı çıkıntılı taç kapı yer almaktadır. Üç yönden silmeler ile kuşatılan taç kapı sepet kulbu şeklinde kemere sahiptir. Yüzeysel olan bu kemerin alınlığında kitabe bulunmaktadır. Kapı köşelerinin iki yanında kum saati formlu kaide ve başlıkları olan dekoratif sütunceler kullanılmıştır (Res.36,37). Taç kapının ortasında mermerden basık kemerli harim girişi bulunmaktadır. Harim kapısı iç taraftan sivri kemerli niş içinde “s”biçimli konsollara binen basık kemer şeklinde düzenlenmiştir.

Harime iki kanatlı yenilenmiş ahşap bir kapı ile girilmektedir. Kavuniçi renkle boyanmış harimin duvar yüzeyleri belli düzeye kadar ahşap lambiri kaplıdır. Harim ölçüleri 13x13 m boyutlarında olup 12 m yüksekliğindeki kubbe, sekizgen bir kasnak ile kare mekanın üzerine oturmaktadır. Kubbe’ye geçiş sivri kemerli istiridye şekilli tromplarla sağlanmaktadır. Trompların iç yüzeyleri beyaz badanalıdır. Girişte sağ taraftan ahşap bir merdivenle kadınlar mahfiline çıkılmaktadır. Mahfilin altı ince çıtalarla kare bölmelere ayrılmıştır. Sol tarafta ise yine ahşap malzeme ile kapatılarak küçük bir imam odası yapılmıştır (Res.38-40).

Harimin güney duvarı ortasında yer alan yarım daire kesitli mihrap üç yandan silmelerle kuşatılmış olup , altı sıra mukarnas dolgulu kavsaraya sahiptir. Ahşap minberde son zamanlarda yenilenmiştir (Res.41,42).

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan kare kaideli taş minarenin bir yüzü, harim cephesine bitişiktir. Kaidesinin dışarıya bakan yüzlerinde , düşey dikdörtgen formlu ve silmelerle oluşturulmuş yüzeysel nişler bulunmaktadır Minareye giriş kuzey cephede yer alan basık kemerli kapıdandır. Bu kaide üzerinde yükselen silindirik biçimli minare gövdesinin kaide üzerinde ve şerefe altında bilezik bulunmaktadır (Res.43-45).

Gövdeden sonra gelen şerefe korkuluklarında, Batılılaşma dönemi Türk Sanatı’nda gördüğümüz grilantlardan oluşan ve kabartma tekniği ile oluşturulmuş süsleme vardır ¹⁶⁹.

Şerefeden sonra gelen silindirik petek, gövde gibi, yarım daire kesitli bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin hemen altında , peteği saran ve şerefe korkuluğundakine benzer grilantlı süsleme yer almaktadır. Minare külahı , kademeli bir şekilde daralarak yükselen formdadır. Külah üç farklı formda bilezik ile şekillenmiş olup; en alttaki “S” kıvrımlı, ortadaki minare gövdesinde olduğu gibi düz şekilli, en üstteki de yivli bir görünüme sahip

¹⁶⁹ Mustafa Özer, a.g.m., s.61; Bu minarenin benzeri ilçede yer alan Yeni Cami’de de kullanılmıştır.

olup üstte yine “S” kıvrımlı bir süslemeden sonra alemle sonlanmaktadır. Minare bu şekliyle 19.yüzyılda müdahale gördüğünü kanıtlamaktadır¹⁷⁰.

2.Süsleme Özellikleri

Süsleme açısından yapının en dikkat çekici özelliği cephelerinde kullanılan taş süslemelerdir. İki renk taşın kullanılmasıyla oluşan süslemeleri; yapının son cemaat yeri kemerlerine ve pencere kemerlerinde kullanılmış ve bu yapının görüntüsünü hareketlendirmiştir. Taş süslemelerin diğer görüldüğü yerler: mihrabın mukarnas kavsarasında, taç kapı köşelerinin iki yanında kum saati formlu kaide ve başlıkları olan dekoratif sütunceler ve minarenin şerefe korkuluklarında ve peteğindedir. Kubbenin göbeğinde ve eteğinde mavi kırmızı ve sarı renkte ayet kuşakları yer alır .Yapının üst camlarında sarı, yeşil ve mavi renklerde vitray süsleme kullanılmıştır.

3. Tarihlendirme

Eser Kanuni Sultan Süleyman zamanında, üç yıldan fazla sadrazamlık yapan Ayas Paşa adına, H.937/M.1531 yılında yapılmıştır¹⁷¹. Alınlığın ortasında ise iki sütun ve dört satır halinde yazılmış inşa kitabesi bulunmaktadır. Zemini yeşil boyalı kitabenin harfleri ise altın yaldızlıdır.70x60 cm boyutlarında sülüs yazılı kitabe; (Res.46)

Nefeahü't-taatü iz kad amerat

Devletü's- Sultan mevla'l-müslimin

El-hayr es-Sultan Süleyman el -vari

Nusratü'l-İslami avnü'l-fatının

Sahibü'l-hayrat eylemiş bina

Ma'bedü'l-ibadi mev al-müminin

Elhemehullahü lena tarihaha

¹⁷⁰ Mustafa Özer, a.g.m., s.62.

¹⁷¹ Semavi Eyice, “Ayas Paşa”, s.203; Mustafa Özer, a.g.m., s.64.

Vedhuluha bi selamin aminin ¹⁷²

Evliya Çelebi'de kitabenin son iki mısrası geçmektedir.

“Alahümme allahü lena tarihü

(vedhuluda bi selamin amin) ¹⁷³ 977 yazılıdır”.

Kitabe tarihi Çelebiye göre, H.977/M.1569-1570'tir. Bu tarih diğer kaynaklarla çelişmektedir. Evliya Çelebinin verdiği tarih, eserin yapılış tarihi hakkında kaynakların verdiği 1531 tarihi ile ¹⁷⁴ H.946/M. 1539 yılında öldüğü bilinen Ayas Paşanın ölüm tarihi ile çelişmekte; ölümünden 30 yıl sonra yapıldığını göstermektedir. Evliya Çelebi kitabedeki ebced hesabını yanlış okumuş olmalıdır.

¹⁷² Kitabe İstanbul Devlet Arşivi memuru Hayri Aytaç tarafından okunmuştur.

¹⁷³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.VI., Üç Dal Neşriyat, İstanbul, 1984, s.493.

¹⁷⁴ Bekir Kütükoğlu, a.g.e., s.203; Mustafa Özer, a.g.m., s.59.

b. Hamam

Şekil No	: 5.
Resim No	: 47-59.
İnceleme Tarihi	: 21.06. 2010
Bulunduğu yer	: Ayas Paşa Mahallesi, Saray .
Yaptıran	: Ayas Paşa
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: 16. Yüzyıl İkinci Çeyreği ¹⁷⁵ .

1.Mimari Özellikleri

Caminin kuzey yönünde kalan hamamın inşa tarihini veren bir kitabe bulunmamaktadır; fakat yapıyı geniş bir külliye parçasına ait olarak düşündüğümüzde, çağdaşı olan cami ile beraber XVI. yüzyılın ikinci çeyreğinde yapıldığını söyleyebiliriz(Res.47,48).

Günümüze gelene kadar pek çok değişikliğe uğrayan yapının onarım tarihleri hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bugünkü şekliyle birçok kez onarımdan geçtiği anlaşılan yapının o Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde H.1130/M.1718 tarihli onarım kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt cami hamam ve çeşmenin onarımlarına ilişkin yapılacak keşif ve görevlendirmeler hakkında bilgi vermektedir. Belge “vize kazası naibinde hüküm ki, Ayas paşa evkafının ... mütevellisi olan Seyyid Süleyman ...gelüp.. Saray -ı vize nahiyesinde vaki cami-i şerif ve hamam ve çeşmelerin su yollarını..... ¹⁷⁶,”

Konum olarak caminin kuzeyinde doğu batı yönünde, dikdörtgen planda uzanan hamam hala çalışır durumdadır ve etrafı başka yapılarla çevrelenmiştir. Dış cepheleri sıvalı olduğundan duvar tekniği hakkında net bilgi sahibi olamadığımız yapı , külhan kısmından anladığımız kadarı ile yapı kaba yontu moloz taşla inşa edilmiştir. Doğusunda bir ev

¹⁷⁵ Bu tarih külliye ait diğer yapı olan caminin kitabesindeki tarihe göre verilmiştir.

¹⁷⁶ Muzaffer Erdoğan, a.g.m. s.176; Mustafa Özer, a.g.m., s.66.

güneyinde de tuvaletler bulunmaktadır.Yalnızca iki (kuzey ve doğu) cephesi çıkı olan yapı, oldukça küçük ölçeklidir.

Yapının üst örtüsünde, beton şaplı kubbelerin sekizgen kasnaklar üzerinde, yükseldikleri görülür. Filgözü camlarının bazıları düz bazıları da çan şekillidir (Res.49,50). Burada metal tüteklikler ve ayrıca soğuk su deposu bulunmaktadır.

Kuzey yönde yer alan giriş kapısı ile 8.18 x 8.77 m. boyutlarında , ahşap tavanlı üzeri kiremitli çatı ile örtülü, soyunmalık kısmına geçilmektedir (Res.51).

Soyunmalık kısmında, kuzey taraf hariç üç yönde yükseltilmiş sekilerin üzerinde soyunma odaları ve ortada sekizgen bir havuz bulunmaktadır. Soyunmalığın ve bundan sonra gelecek mekanların zemini mermer malzeme ile kaplanmıştır. Doğu duvarındaki, tek kanatlı pimapen kapından, yuvarlak kemerli niş şeklinde dar bir koridorla, ılıklik kısmına geçilmektedir (Res.52) . Ilıklık kısmı kuzey -güney doğrultusunda uzanan,6.60 x 2.90 m boyutunda dikdörtgen bir plana sahiptir. Ortada sivri kemerler üzerine pandantiflerle geçilen orta merkezde 3, etrafında 16 fil gözlü kubbe ile aydınlanan sıcaklık kısmını üç mekana ayırmıştır. Bu kısım ve bundan sonraki kısımların duvarlarında 1.10 cm. yükseklerde zeminlerinde bütünü ile mermer malzeme kullanılmıştır ve duvarları beyaz boya ile sıvanmıştır (Res.53,54).

Ilıklığın ortasında yer alan kubbe, kuzey güney yönünde açılan sivri kemerlerle mekanı üç bölüme ayırmış, doğu ve batı duvarları da yüzeysel sivri kemerle hareketlendirilmiştir. Kubbenin yanlarında kalan 1.27 x 2. 90 m boyutlarında dikdörtgen mekanların üzeri de tonoz örtülmüştür. Mekanın sağ ve sol tarafında yükseltilmiş mermer sekilerin üstünde; sağ tarafta üç ,sol tarafta iki adet kurna bulunur ve güney yönünde yer alan kapı ile, doğu-batı yönünde uzanan, üzeri düz tonoz örtülü 1.m x 10 m boyutlarında koridor kısmına geçilmektedir (Res.55). Yuvarlak kemerden sonra koridorun sonunda, sağ tarafta beden duvarı içersinde kalmış iki hücre bulunur bunlardan ilki, tıraşlıktır ve burada mermer bir kurna yer alır. İkincisi de wc'dir.

Ilıklığın doğu yönünde yer alan iki kapıyla geçişleri pandantifli kubbelerle örtülü kare planlı sıcaklık hücrelerine geçilmektedir(Res.56). Sıcaklık hücrelerinden sağdakiinin batı cephesinde su kontrol penceresi ile kuzey ve batı duvarında niş bulunmaktadır. 2.87 x 2.93 m. boyutlarında kare mekanın, yükseltilmiş sekilerin üzerinde iki adet kurna bulunmaktadır. Soldaki de sağdaki gibi 2.85 x2.94 m. 'dir. Doğu ve güney duvarlarında niş bulunan mekan pandantiflerle geçilen, 16 fil gözüyle aydınlanan kubbe ile örtülmüştür.

Sıcaklık odalarının sağdaki arkasında, dikdörtgen boyutlarda olduğu tahmin edilen sıcak su haznesi yer alır. Külhana giriş kuzey cephenin doğu köşesinde yer alan kapıdandır. Külhana basamaklarla inilmektedir. Batı cephesinde yuvarlak kemer şekilli, tuğla örgülü ocak bulunmaktadır.Külhanın arkasında yer alan 2.35 x 2.93 m boyutlarındaki, güney köşeden kapısı bulunan mekan odunluk olarak kullanılmaktadır.

2. Süsleme Özellikleri

Hamamda süsleme: ılıklik , sıcaklık hücreleri ve tıraşlık bölümlerinde yeralan, gövdelerinde palmet ve lale motifli süslemeler bulunan mermer kurna taşlarında gözükmektedir.

Ilıklık mekanında yer alan beş mermer kurna taşlarının köşelerinde sabunluklardan aşağı doğru sarkan lale motifleri, (Res.57-59) sağ halvet hücrelerinde bulunan bir kurnada küçük boyutta palmet motifi,tıraşlık ve sol halvet hücrelerinde ise aşağı doğru ilki büyük ikincisi küçük palmet motifi ile süslenmiştir.

3. Tarihlendirme

Günümüze ulaşmış kitabesi olmayan hamam ,sadrizam Ayas Mehmet paşanın Saray'da meydana getirdiği külliyeinin bir parçasıdır¹⁷⁷. Bu sebeple eseri 16. yüzyıl yapısı olarak değerlendirebiliriz.

¹⁷⁷ Mustafa Özer, a.g.m., s. 59; Semavi Eyice, *Ayas Paşa*, s.203.

2.Rüstem Paşa Külliyesi

Denize yakın bir tepe üzerinde kurulan, geçmişte; cami, medrese, kütüphane, kervansaray, hamam, imaret gibi eserlerden oluşan külliye günümüze sadece cami, bedesten ve medresesinin duvarlarının bir kısmı kalmıştır. Yapının günümüze gelmeyen yapılarının konumlarını ve plan özelliklerini , Ali Saim Ülgen' nin çizdiği plandan anlamaktayız (Şekil:6). Plana göre caminin ; güneydoğusunda medrese ve kütüphane, doğusunda hamam, kuzeybatısında kervansaray ve hamam yer almaktadır. Bedesten bu çizimde gözükmemektedir.

Mimar Sinan' nın eserlerini, Kanuni devri vakıflarını ve külliyei inceleyen kaynaklarda külliyei oluşturan eserler farklı gösterilmiştir ¹⁷⁸. Bu doğrultuda külliyeinin bütünü ile Sinan tarafından inşa edilmediği; cami, imaret, kervansaray ve medrese dışındaki bedesten ve hamam yapılarının daha sonradan tamamlandığını ya da eklendiğini akla getirir ¹⁷⁹.

Külliye bünyesindeki bütün yapıları; malzeme ve teknik, mimari özellikleri ve aynı dönem içinde benzerleri ile karşılaştırdığımızda, hepsine XVI.yüzyıl klasik Osmanlı mimarisi eseri diyebiliriz. Rüstem Paşa Külliyesi genel hatları ile bulunduğu tepeye uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Cami diğer yapılara göre daha yüksekte tutulmuştur. Günümüzde cami ve medrese arası ile hamamın tamamının olduğu kısma, VGM tarafından 1968 yılında yapımına başlanmış, 1988 yılında tamamlanmış 49 dükkandan oluşan çarşı inşa edilmiştir.

¹⁷⁸ Külliyei oluşturan yapılar, Mimar Sinan' nın eserlerini ve külliyei inceleyen kaynaklarda, külliye yapıları farklı kaydedilir : Abdullah Kuran, “ *Mimar Sinan* ”, s. 257 de, cami, medrese, imaret, kervansaray; Cahid Baltacı, a.g.e., s. 347 de cami, bedesten, kervansaray, hamam, imaret ve kütüphane; Filiz Yenişehirlioğlu, Emre Madran, a.g.e., s.10' da, cami, medrese, imaret, kervansaray.;Gönül Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*, Ankara, 2002, s. 74' te, cami, medrese, çifte hamam,kervansaray,bedesten ve dükkanlar.; İ. Aydın Yüksel, “ *Osmanlı Mimarisinde Kanuni ...* ” s.445' te , cami, medrese,imaret ve kervansaray; Mehmet Tuncel, *Tekirdağ Kırklareli...*, s. 35' te bedesten,kervansaray, hamam, imaret,cami ve kütüphane. ; Külliye hakkındaki diğer kaynaklar için bkz; Mehmet Tuncel, a.g.e., s.32, dipnot: 38.

¹⁷⁹ Karaman Suna, a.g.e., s. 16.

a. Cami

Şekil No	: 7-10.
Resim No	: 60-91.
İnceleme Tarihi	: 13.09.2010
Bulunduğu yer	: Ertuğrul mahallesi, Mimar Sinan Caddesi, Tekirdağ.
Yaptıran	: Rüstem Paşa ¹⁸⁰
Yapan	: Mimar Sinan ¹⁸¹
Yapım Tarihi	: H.960/M.1553

1.Mimari Özellikleri

Cami bu günkü görünüşüyle duvarlarla çevrili genişçe bir alan içinde yer almaktadır. Kuzey ve batı yönlerde girişi vardır(Res.60,61).

Günümüze orijinal özelliklerini koruyarak gelen caminin bilinen ilk onarımına ait bilgiyi, giriş portalinde sağ mihrabiyenin üzerinde yer alan onarım kitabesi verir , buna göre cami 1841 yılında Sultan Abdülmecid zamanında onarım geçirmiştir¹⁸²(Res.62). 50 x 90 cm nesih yazılı kitabenin, transkripsiyonu ve Türkçe tercümesi şöyledir ;

“Mihri eflak-i şeref hazret-i sultan Mecit
 Virdi nur kerem-i kamilesi kevne ziyâ
 Himem-i şamiletüd dehr-i erüp sertaser
 Kıldı tamir ile bu mabedi de nev ihya
 Pek becadır denülürse ana beyt-i mamur
 Sakf-ı merhfuuna hep gıpta eder ehl-i sema

¹⁸⁰ Rüstem Paşa ve vakıfları hakkında Bkz: İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1949, C. II, s.539; Yüksel İ. Aydın, “Sadrazam Rüstem Paşa Vakıfları”, *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul, 1995. s. 145-280.

¹⁸¹ Muzaffer Erdoğan, a.g.m., s.144.

¹⁸² Hikmet Çevik, “Tekirdağ Tarihi...”, s.65; Mehmet Tuncel, a.g.e., s.31

Okunup anda ezan ile kılındıkça namaz
 O şehin şüphaden efsun ede ömrün Mevla
 Bende Talat Didim imarına bir tam tarih
 Bi bedel oldu hele cami-i Rüstem Paşa”¹⁸³

1257

Muzaffer Erdoğan tarafından Başbakanlık Osmanlı Arşivinde tespit edilen H.1275/M.1859 tarihli belge, “ Cıgal-zade vakfından Tekfurdağı kazasında kain, cami-i şerif ve medresenin haraplığı Seksenyedi bin.....”caminin ve medresenin onarıma muhtaç olduğunu bildirmektedir ¹⁸⁴ .

Eser VGM tarafından 1955-1971 yılları arasında kapsamlı bir şekilde onarılmıştır¹⁸⁵ . Bu yıllardan sonraki onarımlarda iç badanaları değiştirilmiştir.

Cami kare planlı harim ile bunun kuzey-batısındaki minare ve önünde yapı beden duvarlarından dışa taşan çift revaklı son cemaat yerinden oluşur . Caminin duvarlarla çevrili avlusuna giriş kuzeydeki basık kemerli silmelerle çevrelenmiş kapıdan sağlanmaktadır. Kapının avluya bakan yuvarlak kemer şeklinde, oldukça sadedir (Res.63,64).

Avlunun kuzey doğusunda yer alan yapım kitabesi bulunmayan on musluklu ve çelenk başlıklı beş mermer direk ile çevrelenmiş, üzeri kurşun kaplı beşgen saçak ile örtülmüş şadırvanında 1841 yılında yapıldığı bilinmektedir¹⁸⁶ (Res.65).

Düzgün kesme küfeki taştan inşa edilmiş olan caminin duvarlarının altında medrese temellerindeki gibi büyük od taşlarının kullanıldığı göze çarpmaktadır. Doğu ve batı duvarlarında altta mermer bordürlerle çevrelenmiş demir parmaklıklı dört pencere , üstte taştan sivri kemer biçiminde aşçı şebekeli olmak üzere altışar pencere vardır. Payanda ile ikiye bölünen, güney cephede altta iki üste bir pencere, ayrıca güney yöndeki tromplarda, yuvarlak kemerli alçı şebekeli üçer pencere , kubbe kasnağında aynı şekilde dörder pencere yer almaktadır.

¹⁸³ Hikmet Çevik, “*Tekirdağ Tarihi....*”, s.66.

¹⁸⁴ Muzaffer Erdoğan , a.g.m., s. 187’ de Başbakanlık Arşivinde, H.1260/M.1844-45 tarihlerine ait iki belgenin daha olduğunu belirtmiştir.

¹⁸⁵ Abdullah Kuran, “*Mimar Sinan*”, s.294.

¹⁸⁶ a.g.e., s.294; Hikmet Çevik, “*Tekirdağ Tarihi....*”, , s.65; Mehmet Tuncel, *Tekirdağ Kırklareli....*, s. 32.

Doğu ve batı duvarında dış kısımda bulunan payandalar, cepheleri ikiye böler ve alt kattaki dörtgen formdaki pencerelerin alınlıklarının üzerine biner. Bu bize payandaların sonradan eklendiğini gösterir . Aynı zamanda kuzey cephe hariç tüm cephelerdeki taşlar demir çubuklarla dikilmiştir. Doğu ve batı cephesi üzerinde iki adet mermer çörtlen bulunur (Res. 66-68).

Yapının kuzey cephesinde iki kademeli, dıştan kurşun kaplı son cemaat yeri harim duvarlarından yanlara doğru taşmaktadır. Beş yuvarlak kemer gözünden oluşan içteki son cemaat yeri ortada aynalı tonoz, yanlarda ikişer kubbe ile örtülmüştür. Aynalı tonozun yanlarındaki kubbeler poligonal kasnaklıdır ve köşelerde yer alan yuvarlak kasnaklı kubbelerden daha küçüktür. Kubbe geçişlerinin farklılığı yapının dış görünüşüne de yansımıştır. Dış revakların örtü sistemi ahşaptır.

Son cemaat yerinin dış revakında ön cepheye 13, yanlara 3'er ve harimin iki yanından güneye 2'şer kemer gözü açılmaktadır. Son cemaat yeri sütun başlıkları mukarnaslı ve baklava dilimli olmak üzere iki tiptedir. Dış revaklarda ise sade sütun başlıkları kullanılmıştır (Res.69-74).

Yapının kuzey cephesinde ortada yer alan portalin iki yanında mihrap nişi, pencereler ve batı yönde minare giriş kapısı bulunmaktadır (Res.75).

Harimin kuzey duvarı ortasında, yer alan portal düzenleniş bakımından Selçuklu tarzındadır. Mukarnas dolgulu kavsarası ince, uzun süslemeli portalin dikdörtgen bordürü, ince profillerle çevrelenmiştir (Res.76,77). Portalin dışa taşan ayaklarının içinde, mukarnas kavsaralı mihrabiye nişleri bulunur. Ahşap kapısının üzerinde mermerden yapılmış basit kemer bulunur. Harim kapısının içten görünüşü basık kemer şeklindedir.

Harime girişte sağ ve soldaki merdivenlerle mahfil kısmına çıkılır. Sol kısımdaki mahfil kısmı, 3 adet mermer direk taşımakta olup mermer korkulukları vardır. Sağdaki de ahşap direklerle taşınmakta olup alt kısmında imam odası bulunmaktadır (Res.78,79). Üste yer alan ahşap hünkar mahfili, 19. yüzyıl onarımlarında eklenmiş olmalıdır.

Yaklaşık olarak 13.65x13.58 m ölçülerinde olan harim duvarları kavuniçi bir renge boyanmıştır. 18,4 m yüksekliğinde, 13, 7 m çapında kubbenin yükü, beden duvarlarına direk verilmemiş olup , tromplar aracılığı ile köşelerde bulunan L planlı ayaklar ve doğu batı duvarlarında, sivri kemer içine alınmış pencereler arasında yer alan duvarlardan dışarı taşmış, yüzeyi yivli payelere verilmiştir (Res.80-85).

Köşelerde L planlı ayaklardan , iki yana sivri kemerler atılmıştır. Bunların üzerinde yükselen mukarnas dolgululu yüzeyi nervürlü tromplar , yapının iç görüntüsüne hareket kazandırmıştır. Alt pencereler içten mermer bordürlüdür ve ahşap kepenklerle kapatılır .

Yapının mihrabı güney cephede payanda üzerinde yer alır.Selçuklu yapılarının hemen hemen hepsinde görülen mukarnas ögesi ile süslenmiştir. Sade profilli dikdörtgen bordür ile kuşatılan, çok kenarlı mihrap nişinin, zarif stalaktitlerle süslü kavsarası vardır (Res.86).

Mihrapla pencere arasında bulunan minber, mermerden yapılmıştır. Korkulukları ve aynalıkları ajur tekniği ile düzenlenmiştir. Aynalıklardaki dik üçgen şeklindeki kısımda sekiz kollu yıldız etrafından yayılan süslemeler ve korkuluklardaki ajurlu süslemeler adeta dantel gibi işlenmiştir. Kapı üzerinde ince mukarnaslı alınlığı, stilize edilmiş bitkisel motiflerle taçlandırılmıştır. Ayrıca alınlığın tam ortasında rozet bulunmaktadır. Yeşil boyalı köşkü üzerinde ve sivri külahın alt kenarında bir sıra palmet frizi dolaşır(Res.87,88).

Yapının kuzeybatısında yer alan minareye son cemaat yerinde yer alan basık kemerli kapı ile girilmektedir. Kare kaidesi revak duvarına kadar uzanır. Geçiş kısmından sonra çokgen minare gövdesi ve taş korkuluklu şerefe kısmı gelir. Sivri kurşun külahla örtülmüştür. Taş korkulukları, geometrik şekillerle ajurlanan şerefenin altında stalaktitli dolgu frizleri vardır. Yüksekliği 34 m, çapı 21,4 m olup 83 basamaklıdır¹⁸⁷ (Res.89).

2. Süsleme Özellikleri

Rüstem Paşa Camii' nde 1841 yılında Abdülmecid zamanında kapsamlı bir şekilde onarılmıştır¹⁸⁸. Bu onarım esnasında; kubbenin iç yüzü ince alçı profillerle dilimlere ayrılmıştır(Res.83-85). Alçı süsleme, tromp dilimlerini daha da belirginleştiren şeritlerin birleştiği noktalar, tromp üzenlerinde plastik çiçek motifleri olarak ve kubbe

¹⁸⁷ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi...*, s.65.

¹⁸⁸ Mehmet Tuncel, *Tekirdağ Kırklareli...*, s. 51

eteğinde yer alan pencerelerin yanlarındaki volüt şeklindeki sütun başlıklarında da görülür. Yapının alçı tezyinatı kalıplama tekniğinde yapılarak harç ile yapıştırılmıştır¹⁸⁹.

Yapıda ahşap süsleme orijinal olarak günümüze gelen harim giriş kapısı, ceviz ağacından olup, sedef ve fildişi kakmalarla yapılmıştır¹⁹⁰(Res.77).

Kapı kepengi üç bölüme ayrılmıştır. En üst kısım basık kemerli kapıya uyarlanmış olup, geometrik motifler içinde kitabe kısmı yer alır. Ortadaki boyuna dikdörtgen panoda, merkezde on kollu yıldızın etrafında gelişen geometrik süsleme ve aralarda fildişi kakmalar görülmektedir; fakat bu fildişi kakmalar , kapının yoğun boya tabakası altında ilk bakışta anlaşılmamaktadır. Kare şekilli en alt panoda da büyük geometrik şekilli motifler kullanılmıştır.Üç panonun arasında metal kabaraalar yer almaktadır fakat izlerinden anlaşıldığı kadar alt panonun üzerindeki hepsi dökülmüştür. Üst pano altında sağda bir tane, solda hiç dökülmemiş şekilde beş adet metal kabara yer almaktadır.

Yapıda taş süslemede görülen süsleme öğeleri mukarnas ve rozetlerdir. Mukarnas; taç kapıda, mihrapta son cemaat yerindeki iki sütunda kullanılmıştır.Rozetler ise mermer malzemenin üstünde; iç revaklardaki baklava dilimli iki sütun başlığında ve minber kapısının stalaktitli alınlığının altında, görülür. Minberdeki ve son cemaat yeri ilk revaklarında doğu yöndeki sütunun batı yüzündeki kazıma tekniğinde yapılmış katmerli gül motifindedir. Minberdeki sütun başlıklarına oranla daha büyüktür, Ayrıca doğu yöndeki sütun başlığının diğer yüzlerindeki rozetler işlenmeden bırakılmış, yuvarlak kabartmalar şeklindedir (Res.72-74).

Batı yöndeki baklava dilimli sütun başlığının kuzey ve güney yüzlerinde kabartma tekniğinde bir merkezin etrafından çıkan, helezonik daireler şeklinde; doğu ve batı yüzündekiler ise altı köşeli gül motifindedir .

¹⁸⁹ Alçı işleniş şekilleri için bakınız : Bekir Eskici, “ Alçı Mihraplarda Yapım Yöntemleri ve Süsleme Teknikleri”, *V. Ortaçağ Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2001.

¹⁹⁰ Oktay Aslanapa, *Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s. 50.

3. Tarihlendirme

Eserin yapılış tarihini veren kitabe, harim giriş kapısının, kemeri ve kavсарası arasında yerleştirilmiş büyükçe dikdörtgen bir panodur. Nesih harfler , yeşil fon üzerine altın yaldızlı yazılarla, iki sütun beş satır halinde yazılmışlardır(Res.90,91).

Transkripsiyon

Rüstem-i Düstur-u Azam hak rızasın kasd edüp

Bu makamı eyledi manend-i gülzar-ı naim

Lütf-unuru Zülcelal-in kalbine virüp ziya

Kaba-i sıdk-ı safada eylesün anı mukim

Erişüp avn-ı Celil-i bi zaval-i lemyezel

Çün tamam oldu bu cay-ı can feyaz-ı hoş nesim safha-ı maha

Utarit yazdı bir tarih-i hob Ecrini adn eylesün bu camiin Lütfu kadım. 960.¹⁹¹

Kitabenin de belirttiği üzere bu cami Rüstem Paşa adına yapılmıştır. Bu cami'ye ve külliyeinin diğer yapıları olan hamam ve kervansaray hakkında bilgi veren vakfiye , Hikmet Çevik tarafından yayımlanmıştır. Vakıflar genel müdürlüğünde H.965 tarihli 635 nolu, vakfiye defterinin 137. sayfası ve 13. sırasında , Mihrimah Ayşe Valide Sultan ve Rüstem Paşa ya mahsus bilgiler şöyledir:

“ Kasaba-i Rodosçuk ta bimenihi taaala bina buyurdıkları camii-i şerife mutasıl olan çift hamamı ve kırkbeş bab mahzenlerini ve sekiz bab debbağhanelerini ve kasaba-i mezburede bina buyurdıkları kurbansaraya muttasıl iki bab dükkanı ve kurbansaray kurbünde”¹⁹².

¹⁹¹ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi ...*, s.64; Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.VIII, Üçdal Neşriyat, İstanbul,1985, s. 490' da yer alan diğer bir okunuşu ise;

Rüstem Dustur-ı a' zam Hak rızasın kasd idüp

Bu makamı eyledi manendi gülzar-ı naim

Safha-i maha utarid yazdı bu tarihini

Ecrini aden eylesün bu cami' in lütfi kadım

¹⁹² Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi ...*, s.73.

b.Rüstem Paşa Bedesteni

Şekil No	: 11-13.
Resim No	: 92-105
İnceleme Tarihi	: 16.07. 2010
Bulunduğu yer	: Rüstem Paşa Sokağı, Tekirdağ.
Yaptıran	: Bilinmiyor.
Yapan	: Bilinmiyor .
Yapım Tarihi	: XVI. Yüzyıl.

1. Mimari Özellikleri

Rüstem Paşa Caminin 120 m kadar batsında , yer alan eser plan ve mimari özellikleri ile XVI. yüzyıla tarihlendirilir ve Rüstem Paşa evkafından olduğu sanılmaktadır¹⁹³. Yapının , yapılış ve onarım tarihleri hakkında kitabesi yoktur fakat eser külliye binalarına yakınlığı ve plan özellikleri bakımından 16. yy' la ve Rüstem Paşa Külliyesine dahil edilmektedir¹⁹⁴. Rüstem Paşa Camii ile beraber orijinal özelliklerini koruyarak günümüze gelen yapı şehrin eski yapılarından olması bakımından önem taşımaktadır. Etrafında ve içerisinde bulunan dükkanlarla işlek alışveriş merkezidir(Res.92).

Eski resimlerinden ve yayınlardan¹⁹⁵ anlaşıldığı kadarı ile yapı 1949 yılı öncesinde onarıma muhtaç bir haldedir. Güney cephesine eklenmiş iki katlı, ahşap kapılı bina dikkat çekicidir (Res.93). Yapının VGMA'de bulunan restitüsyon planında¹⁹⁶ üç

¹⁹³ Semavi Eyice , *Bedesten*, İslam Ansiklopedisi, C.5, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 309. Bedesteni Rüstem Paşa Külliyesi dahilinde gösteren eserler; Cahid Baltacı, a.g.e., s. 347; Gönül Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin...*, s.74; İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde Kanunî...*,s. 445; Mehmet Tuncel, a.g.e., s.32.

¹⁹⁴ Mehmet Tuncel, a.g.e., s. 32

¹⁹⁵ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi...*, s. 64'te , yapı hakkında bilgi vermiş: Yapının yan duvarlarına bitişik dükkanların yıkıldığını ve o yıllarda Milli Eğitim Müdürlüğü'nün okul yapımı malzeme deposu olarak kullanıldığını belirtmiştir. Karaman Suna, 1975'te yaptığı çalışmasında yapının mobilyacılar çarşısı olduğunu belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Suna Karaman, a.g.e., s.34

¹⁹⁶ Rölöve Evcet Üçer tarafından 1967'de çizilmiştir.

yönde dükkanların yer aldığı görülmektedir. Ayrıca çekim tarihi belli olmayan bazı fotoğraflarda duvar yüzeylerinde, duvar kalıntıları yer almaktadır (Res.94). Bu gün yapının kuzey cephesi haricinde diğer yönler etrafında yer alan on üç dükkan, duvarlarda görülen eski izlere uygun şekilde restore edilmiştir.

Güneydoğu- Kuzeybatı yönde uzanan dikdörtgen planda inşa edilen yapının dükkan bulunmayan kuzey cephe duvarında altta: moloz taş ve yer yer tuğla hatılların bulunduğu duvar örgüsü, üstte: pencere kenarlarında belirgin olmak üzere 3 sıra tuğla bir sıra kesme taştan oluşan almaşık duvar örgüsü görülür. Bu cephe haricindeki tüm cepheleri moloz taştan yığma duvar tekniğinde yapılmış, çatısı kurşun kaplı dükkanlar çevrelemektedir. Kuzey ve doğu cephe girişleri zemin kotundan aşağıda kaldığından bu kısımlarda merdiven kullanılmıştır (Res.96-99).

Yapının kuzey ve güney cephelerinde ikişer, doğu ve batı cephelerinde üçer pencere yer almaktadır (Res.100). Dikdörtgen form sahip pencereler demir parmaklıdır ve taş bordürle kuşatılmış olup içten ahşap kepenkleri vardır. Tuğladan basık kemer şeklinde düzenlemiş dikdörtgen şekilli alınlıkları, duvar yüzeyinden içerlek tuğla silme ile kuşatılmıştır.

Dış bükey kavislenen taş saçaktan sonra kubbelerin bulunduğu üst kısma geçilir. Kubbeler sekizgen alçak tamburlara oturtulmuş üzerleri kurşun kaplıdır. Tamburlarda pencere kenarlarında olduğu gibi iki sıra taş iki sıra tuğla şeklinde örülmüştür.

Yapının her cephesinde kapı bulunmaktadır. Şekilleniş bakımından birbirlerine benzeyen kapılar dışarıdan basık kemerlidirler ve kesme taştan bordürle çevrelenmişlerdir. İçerden ise tuğla örgülü, sivri kemerli niş şeklinde düzenlenen kapılar içte segment kemerli görünüştedirler (Res.101,102).

25.5 x 19 m boyutlarında yapının¹⁹⁷, iç kısımda taşıyıcı unsur olarak fil ayağı şeklinde iki taş paye, tuğla örgülü kalın sivri kemerleri birbirine bağlamaktadır. Kubbeye geçiş pandantiftir. Dökülen sıvalardan kubbenin tuğla örgüsü dikkati çeker. İç mekanda, kubbelerde, pandantiflerde ve kemerlerde tuğla malzeme kullanılmıştır (Res.103-105).

¹⁹⁷ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi...*, s.68.

2.Süsleme Özellikleri

Yapıda süsleme özelliği görülmemektedir.

3.Tarihlendirme :

Eser diğer külliye binaları ile XVI. yüzyıla tarihlenmektedir.

c. Rüstem Paşa Hamamı

Ali Saim Ülgen'nin çizimine göre medresenin güney duvarına bitişik inşa edilen hamam günümüze ulaşmamıştır . Mimar Sinan'ın eserlerini gösteren bazı kaynaklarda hamamın adı geçmemektedir.

Bu gün yerinde market bulunan hamam dan günümüze herhangi bir iz kalmamıştır. Plan özellikleri bakımından kadın ve erkekler kısımları olan çifte hamamdır. Kadınlar kısmının girişi kuzeydendir. Üzeri soyunmalık kısmını da örten çapraz tonoz örtülü, iki sütunlu bir girişten sonra, dikdörtgene yakın ölçülerde, doğu ve batısında sekiler uzanan soyunmalık kısmına geçilir. Soyunmalık kısmından da üzeri aynalı tonoz örtülü soğukluk kısmına geçilir. Bu kısmın doğu duvarına yer alan iki kısım tuvalet yada tıraşlık dediğimiz kısımdır. Soğukluk kısmı kare planlı üzeri kubbe örtülü iki sıcaklık hüccesine açılmaktadır. Erkekler kısmının girişi doğudandır. Giriş kapısının¹⁹⁸ sağ ve solunda pencere yer almaktadır. Üzeri çapraz tonoz örtülü soyunmalık kısmında, girişin karşısındaki duvarda üç niş yer almaktadır. Soyunmalık kısmının kapısı üzeri aynalı tonoz örtülü, ılıklik kısmına açılmaktadır. Bu kısmın batı tarafında yapı kütesinden dışarı taşan, soyunmalık kısmının tonozuyla örtülü dar uzun kısım, aynalı tonoz örtülü dikdörtgen kısım bulunmaktadır. Ilıklıktan yıldız şeklinde orta kısma açılan sıcaklık kısmına geçilmektedir. Üzeri kubbe ile örtülü bu kısımda girişin iki yanında, üzerleri kubbe örtülü

¹⁹⁸ Karaman Suna, a.g.e.,s.30'da kapının erkekler kısmının ortasında mermer bordürü olan bir kapı olduğunu, dışarıdan basık kemerli , içerden basık kemerli , sivri kemer alınlıklı olduğunu,yapının pencerelerinin de sivri kemer alınlıklı, demir parmaklı olduğunu belirtmektedir. Bkz. Suna Karaman, a.g.e.,s.30.

halvet hücreleri bulunmaktadır. Yapının bu kısmı, Semavi Eyice'nin hamam tipolojisinde , “b” tipine , yani yıldızvari sıcaklıklı tipe girmektedir¹⁹⁹.

Yapının güneyinde külhan kısımları yer almaktadır. Erkekler kısmının külhanı kadınlar kısmından daha büyüktür.

d. Rüstem Paşa Medresesi ve Dershanesi

Medrese külliye avlusunun güney doğu köşesinde, camiye 30 metre mesafede H.960 , Miladi 1553'te Mimar Sinan tarafından inşa ettirilmiştir²⁰⁰(Şek.14). Banisi Veziri Azam Rüstem Paşa'dır²⁰¹.

1880 de harap hale gelince duvarları üzerine ahşap bir okul inşa edilmiştir(Res.106). Saltanat devrinde Rüştüye ve İdadi olarak kullanılan bu yapı cumhuriyetten itibaren Cumhuriyet ilkokuluna verilmiştir²⁰². Cumhuriyet ilkokulu da 1951'e kadar öğretim yapılmış²⁰³, duvarları çatladığından yıkılmış , öğrencileri Süleyman Paşa İlkokuluna devredilmiştir.

Bu gün çay bahçesi olarak işletilen , medreseden günümüze temel duvarları ve doğu ve güney duvarının bir kısmı kalmıştır. (Res.107,108).

Tepenin eteklerine ve arazinin eğimine uyularak inşa edildiği için, dıştan denize bakan duvarları çok yüksek tutulmuştur²⁰⁴. Beden duvarları moloz taştan yığma duvar tekniğinde yapılmış, üste doğru olan kısımda yer yer tuğlalarda kullanılmıştır. Yapının güney duvarı üzerinde yer alan altı pencere, dıştan yuvarlak kemer şeklinde çerçevelenmiş içten dikdörtgen formda tuğladan basık kemerli olan pencerelerde ahşap hatıl kullanılmıştır. Güney ve özellikle doğu duvarı üzerinde çıkan ağaçlar ve sarmaşıklar duvarlara zarar vermektedir.

¹⁹⁹ Semavi Eyice, “ İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme ” ,*Tarih Dergisi*, Cilt : 11, Sayı: 15 , 1960, s. 110.

²⁰⁰ Cahid Baltacı, a.g.e., s. 347; Karaman Suna, a.g.e.,s.27.

²⁰¹ Cahid Baltacı, a.g.e., 347.

²⁰² Çevik Hikmet ,*Tekirdağ Tarihi ...*, s.85'te, bu yapının isminin “Tekirdağ Zükür Rüştüyesi ”olduğunu, Mahmut Sümer,*Tekirdağ'ın Eski Günleri*, Yeni Hamle Matbaası, İstanbul, 1970, s. 115'te, “ Mekteb-i İdadi Müll-i Şahane ” adında levhası olan bir okul olduğunu belirtir.

²⁰³ Mahmut Sümer, a.g.e., s. 117.

²⁰⁴ Reyhanlı Tülay , a.g.e., s.321.

Planından ilk hali ile şadırvanlı olarak anladığımız avlunun , daha önce yapı üzerinde kurulan Cumhuriyet okulunun iki yönlü merdivenleri görülmektedir (Res.109). Eski haline göre, güney ve doğu yönlerde “L” şeklinde dizilen kubbeli revakların arkasında, kubbeli talebe hücrelerinden meydana geldiğinin anladığımız yapıdan bu gün sadece doğu duvarının bir kısmı ile, güney duvarının kare şekilli alt pencereleri ile üstte sivri kemerli pencereleri ile hücrelerin duvar izleri kalmıştır. İçerden bakıldığında günümüze ulaşmayan üst örtüye ait izler görülmektedir. Kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla, öğrenci odalarında kubbeye geçişte, tuğla malzeme ile örülü pandantif kullanıldığı görülmektedir (Res.110-113).

Günümüzdeki şekli ile medreseye giriş kuzey ve batı yönde bulunan girişlerden sağlanmaktadır. Medrese seviyesi cami seviyesinden aşağıda kaldığından kuzey girişinde merdiven kullanılmıştır. İçerden bakıldığında güney ve doğu duvarının sadece bir kısmının kaldığı görülür. Ali Saim Ülgen tarafından hazırlanan külliye'nin vaziyet planındaki çizimine göre yapı, külliye avlusunun köşesinde, güney ve doğu yönlerde “L” harfi şeklinde sırlanan kubbeli, sivri kemerli altı ayağın taşıdığı revakların arkasında, kare şeklinde öğrenci odalarından oluşur. Öğrenci odalarının her birinde pencere ve niş bulunmaktadır. Giriş kapısı batıda yer alır.

Medresenin dershanesi aynı zamanda kütüphane olarakta kullanılmış²⁰⁵ ve dersane odalarından kopuk avlunun kuzeybatısında yer almaktadır. 1880 yılında okulların fakir öğrencileri için aşhane olarak kullanılmıştır²⁰⁶. VGM'deki eski fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla bu yapı kapsamlı bir şekilde onarım geçirmiştir. 8x8 m boyutlarında²⁰⁷, basık kemerli bir kapısı olan eserin altta kapısının iki yanında dikdörtgen formlu ve basık kemer alınlığı olan iki pencere , üste sivri kemer alınlıklı alçı şebekeli pencereler bulunmaktadır(Res.114,115) Yapının diğer yönlerdeki pencereler kapatılmıştır, beden duvarlarını üzerinde iki sıra kirpi saçak kullanılmıştır. Bu gün özel işletme elinde olan yapının iç mekanında kubbeye geçişte pandantif kullanılmıştır. Ali Sai Ülgen'in planına göre kütüphane yapının batı ve kuzey duvarlarında birer niş yer alır.

²⁰⁵ Karaman Suna, a.g.e., s. 28

²⁰⁶ Hikmet Çevik, “ Tekirdağ Tarihi ...”, s. 68.

²⁰⁷ Karaman Suna, a.g.e., s. 28.

Rüstem Paşa Medresesindeki gibi, revak hücrelerinin “L” şeklinde dizildiği diğer medreseler; Üsküdar Şemsi Ahmet Paşa Medresesi (1581)²⁰⁸, Eyüp Zal Mahmut Paşa Medresesidir (1577-1590)²⁰⁹.

e. Kervansaray

H.960- M.1553 yılında mimar Sinan tarafından inşa edilen bu yapı günümüze ulaşmamıştır. Yapı plan şeması hakkındaki bilgileri Ali Sai Ülgen'nin çizdiği vaziyet planından öğrenmekteyiz. Dikdörtgen bir plan şemasında olan kervansaray, külliye avlusunun batısında yer almaktadır.

Ahşap çatı ile örtülü olabileceğini düşündüğümüz eser²¹⁰, tek salon halinde inşa edilmiş tipe girmektedir²¹¹. Orta eksen üzerinde yer alan altı paye ile boyuna iki enine yedi bölüme ayrılmaktadır ve kapı açıklığının iki yanından başlamak üzere, içten kısımda seki bulunmaktadır. Tek girişi vardır ve kapısı kuzey cephesindedir. Yapının kuzey cephesinde iç tarafta kapının sağ ve soluna simetrik olarak yerleştirilen ikişer niş doğu cephesinde ise 10 adet niş bulunmaktadır. Güney cephesinde: iç kısma açılmış iki niş ve bu nişlere açılmış mazgal şeklinde iki açıklık ; batı cephesinde altta niş bu nişlerin arasında yukarıda dokuz adet mazgal pencere bulunmaktadır.

Bu kervansaraya plan bakımından benzeyen bir diğer örnekler; Çanakkale Lapseki Çardak'ta Yakup Bey Kervansarayı (H. 867-8/M.1462-3)²¹², Büyük Çekmece'de yer alan, Sultan Süleyman Kervansarayı (1563-1568)²¹³, ve Silivri Piri Mehmet Paşa Kervansarayıdır (H.937/M.1530-1).

²⁰⁸ Reha Günay, *Mimar Sinan*, 4. Basım, Yem Yayın, 2010, İstanbul, s. 143.

²⁰⁹ a.g.e.; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 2. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 273-276.

²¹⁰ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi ...*, s. 68, İmaret ve hücreler başlığı adı altında, caminin batısında, deniz kenarına kadar inen kubbeli ve sütunlu taş hücrelerle fodla fırınlarının olduğunu, bunların bir yangın sonrasında yıkıldığını, sadece birbirine paralel iki kalın duvarının olduğunu belirtmektedir. Fakat, külliye denize en yakın olan bina medresedir ve üzeri ahşap çatı ile örtülü kısımların daha kolay yanacağından kervansarayın üst örtüsünün kubbe değil de ahşap olması daha yüksek ihtimaldir. Bkz: Reha Günay, a.g.e., s. 165.

²¹¹ Osmanlı Devri Kervansaray tipolojileri için Bkz. Gönül Cantay (Güreşsever), “Türkiye’de Osmanlı Devri Kervansaray Yapılarının Tipolojisi”, *IX. Türk Tarih Kongresinden Ayırbaşım*, Ankara, 1989, s.1389.

²¹² Gönül Cantay (Güreşsever), *Türkiye’de Osmanlı Devri ...*, s.1389-390; Külliye hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: A. Osman Uysal, “Lapseki Çardak’ta Yakup Bey Külliyesi”, *Sevim Buluç Anı Kitabı*, Çanakkale, 2006, s. 132-144.

²¹³ Reha Günay, a.g.e., s. 165.

f. İmaret

Günümüze ulaşmayan yapı, Ali Saim Ülgen'nin planına göre, kervansarayın kuzey doğu duvarına bitişik olarak inşa edilen kare planlı ve kubbeli bir yapıdır. Kuzey duvarına açılmış iki girişi bulunan eserin doğu, batı ve güney duvarlarında ikişer pencere ve bu pencereler arasında birer niş olduğu görülmektedir.

3. Süleymaniye Külliyesi ²¹⁴

Çorlu merkezinde yer alan ve ilçenin en eski ve en büyük camii olan Süleymaniye Camii, Sinan yapılarını inceleyen kaynaklar doğrultusunda ; cami, medrese, imaret ve hamamdan meydana gelen bir külliye'nin günümüze gelen tek parçasıdır (Res.116). Caminin mimarının Acem Ali²¹⁵ olduğu , imaret ve medrese Sinan tarafından yapıldığı belirtilmiştir²¹⁶. Bu durum külliye binalarının iki ayrı mimar tarafından farklı zamanlarda inşa edildiğini gösterir. Külliye binaları çeşitli kaynaklarda farklı geçmektedir ²¹⁷.

Tespit edebildiğimiz kadarı ile külliye'nin inşa tarihi en erken olan örneği 1521 yılında Acem Ali tarafından inşa edilen camidir. Bunun yanında imaret ve medrese Mimar Sinan üzerine kayıtlıdır²¹⁸.

²¹⁴ Caminin halk arasındaki diğer adları “Camii Kebir” ve “Süleyman Paşa Camii”dir.

²¹⁵ Caminin mimarı hakkında kaynaklar da: Godfrey Goodwin, a.g.e., s. 187’de ; Hakkı Acun, a.g.e, s. 147, not: 220’de ; Kemal Altan a.g.m. s.83’te Caminin mimarının adı Acem Ali olarak geçmektedir. Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve...*, s.265 ve Muhittin Tuna, *Geçmişten Bugüne Çorlu*, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1963, s.85, ‘te caminin Acem İsa tarafından inşa edildiğini belirtmiştir; Ayrıca Şenel Mine a.g.e., s.86’da belirttiği gibi ; Türkiye ansiklopedisinin Çorlu maddesi, caminin mimar Kasımın eseri olduğunu kaynak göstermeden belirtir. Fakat mimar Kasım’ın 1622’de mimar başı olduğu ve 1659’da öldüğü hatırlanırsa , 1521’de tamamlanan cami ile ilgisini kurmak imkansızdır.

²¹⁶ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s.257-264

²¹⁷ Sinan ve Kanuni devri eserlerini inceleyen kaynaklarda külliye'ye ait binalar, Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s.257-264’te, İmaret ve medrese olarak Mimar Sinan’ın yapıları olarak gösterilmiştir; İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde Kanuni.....*, s. 557’de cami ve imaret olarak geçmektedir.

²¹⁸ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s.264.

a. Cami

Şekil No	: Yok
Resim No	: 117-139.
İnceleme Tarihi	: 11.09.2010
Bulunduğu yer	: Muhiddin mahallesi, Çorlu.
Yaptıran	: Kanuni Sultan Süleyman
Yapan	: Acem Ali
Yapım Tarihi	: H.928 M.1521-22.

1.Mimari Özellikleri

Tek kubbeli, önünde üç bölmeli son cemaat yeri bulunan eser günümüze gelene dek birçok onarımdan geçmiştir. Caminin bugün günümüze gelmeyen ilk onarım tarihine ait kitabesini ve yapının ilk haliyle mimarisini Evliya Çelebinin eserinden öğrenmekteyiz. “Bu caminin kapusundan içeri girerken sol tarafta Ruy-i divanda celi hat ile yazılmış tamir tarihidir”

Dua edip Esiri dedi tarih

Şükür Vehhab’a cami oldu mamur sene :1006 (M.1597)²¹⁹

Evliya çelebinin bahsettiği bu kitabeye göre caminin ilk kapsamlı tarihi H.1006 (M.1597-1598) yılında III. Mehmet zamanında olmuştur bu kitabe bu gün bu gün mevcut değildir²²⁰.

Eserin bundan sonraki onarım tarihlerinden biri kitabenin sol köşesinde bulunur : H.1017 (M.1608-1609) tarihlerine I. Ahmet dönemine ait olandır²²¹. Diğer onarım tarihleri kitabenin üstünde yan yana 3 yatay dikdörtgen pano halindedir. Ortada yer alan iyi

²¹⁹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* , C.V, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984. s. 232’ de bu camiden “imaret cami” diye bahsetmektedir; Mehmet Serez, *Tekirdağ ve Çevresi.....*, s.265; Mine Şenel, a.g.e. s.86.

²²⁰ Şenel Mine, a.g.e., s.86.

²²¹ Şenel Mine , a.g.e. s.86

durumdadır. H.1170 (M. 1756-1757)de IV. Mustafa dönemine aittir²²². Sağ ve solda yer alanlar ise bu gün okunamayacak durumdadır. Bunlardan sağdaki :H .1196 (M.1781-82) da sultan Abdülhamit'e, soldaki H.1254 (M.1838-39) tarihiyle II. Mahmut zamanına aittir²²³ (Res.117).

Son onarım kitabesindeki tarihten kısa bir süre sonra caminin 1898 depreminde son cemaat yeri ve minaresi yıkılmıştır²²⁴. Cami balkan harbinde de tamire muhtaç bir hale gelmiştir.

Eser VGM tarafından 1955 yılında onarılmıştır. Caminin önünde yer alan çokgen göveli şadırvanda 1951 yılındaki onarımında eklenmiştir²²⁵. 1993 yılında da caminin son cemaat yeri camekanla kaplanmıştır (Res.118).

Yapının kesme taşın inşa edilen tüm cephelerinde beşer pencere yer almaktadır. Alttakiler dikdörtgen şekilli mermer bordürlü, üsttekiler kesme taşın sivri kemer şeklinde şekillenmiş olup, alçı şebekeler ile kaplanmıştır (Res.119,120).

Caminin camekanla kapatılmış son cemaat yerine girmeden önce, yerde mermer sütun kaideleri dikkati çekmektedir (Res.121). Mermer ve taşın yapılmış 14 adet kaide ikinci bir son cemaat yeri olduğunu göstermektedir. İçeri girince sağda ikisi granit, soldaki ikisi mermer olan mermer sütunlar dikkati çekmektedir. Sütunlar birbirlerine ve harim duvarına sivri kemerler ve metal gergilerle bağlanmaktadır. Son cemaat yeri kubbelerine geçiş ögesi olarak pandantif kullanılmıştır (Res.122-125). Namaz sekileri yüksek tutulmuş ve taç kapının iki yanındaki pencere silmelerle adeta mihrabiye gibi şekillenmiştir.

Dışarıdan dikdörtgen silme içine alınan taç kapı, taşın ve dışa doğru taşkın şekilde düzenlenmiştir(Res.126,127). Sivri kemer şeklindeki taç kapı kuşatma kemerinin alınlığına , üzerinde bitkisel süslemeler yer alan , mermer sepe kulbu kemeri şeklinde aynalığı vardır. Harim girişi basık kemerlidir ve siyah ve beyaz mermerin birbirine geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Kapı üzerinde sepet kulbu kemerli niş içinde onarım ve yapım kitabeleri yer almaktadır. Harim kapısının içten görünüşü sivri kemerli niş içinde süslü kemer şeklindedir(128,129).

²²² a.g.e. s.86

²²³ Cahid Baltacı , a.g.e., s. 425; Mine Şenel, a.g.e. s.86

²²⁴ Muhiddin Tuna, a.g.e., s.85

²²⁵ Muhiddin Tuna, a.g.e., s.85

İki kanatlı , kanatlardan her biri üç bölmeye ayrılmış, en üstte ayet kitabeleri yer alan ahşap bir kapı ile girilen ibadet mekanı yaklaşık 11.80 x 11.70 m boyutlarındadır. Kubbeye geçiş ögesi istiridye kabuğu şeklinde düzenlenmiş tromptur. Bu tromplarla sekizgen kasnağa geçilmektedir (Res.130-132).

İç kısmı beyaz boyalı ve kalem işleri ile süslüdür. Harim duvarları ve mahfil kısmı belirli bir düzeye kadar ahşap lambiri ile kaplanmıştır. Müezzin mahfilinden daha yukarda olmak üzere yapıyı dört yönünden, siyah bordür üzerine sarı harflerle yazılmış, ayet kuşağı dolanmaktadır.

Her cephede altta dikdörtgen şekilli, mermer söveli, üstte sivri kemerli ve kubbe kasnaklarında da sivri kemerli olmak üzere beşer pencere yer almaktadır. Kuzey cephede kubbe kasnağında yer alan pencere kapatılmıştır. Doğu ve batı duvarlarında, alttaki pencerelerin arasındaki nişler kitaplık olarak kullanılmaktadır. Doğu cephede üç basamaklı mermer vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Res.133).

Dört mermer sütunun taşıdığı mermer müezzin mahfili kısmı harimin kuzey batı köşesinde yer almaktadır ve korkuluklarının yüzeyi altıgen merkezli motif oluşturacak şekilde, siyah ve kırmızı renklerle boyanmıştır. (Res.134).

Yapının mihrabı güney cephenin ortasında mermerden hafif dışa taşkın bir biçimdedir. Dıştan iç bükey silmelerle çerçevelenmiş stalaktitli mukarnas kavsarasının üstünde palmet şekilleri ile boyanmış başlığı vardır (Res.135).

Yapının güney batısında yer alan mermer minberin geometrik motifli korkulukları , altta sivri kemer şeklinde üç adet süpürgelik kısmı yer alır. Külühanına geçişte Türk üçgenleri görülmektedir. Kapısı üzerinde “C” ve “S” kıvrımlı süslemeler ve yanlarında yıldızla boyanmış, vazo motifleri yer alır(Res.136,137).

Yapının kesme taştan minaresi kuzey batı köşede yapıya bitişik bir şekilde inşa edilmiştir. Kare kaideli minare kaidesinden çokgen gövdeye geçilmektedir. Şerefe altı mukarnaslı olup korkulukları geometrik tezyinatlıdır(138-139).

2.Süsleme özellikleri

Yapıda taş mermer ve ahşap süslemeler kullanılmıştır. Ahşap süsleme: harim giriş kapısında ve harimde yer alan dolap kapaklarında gözükmektedir. Kapı iki kanatlıdır ve

kanatlardan her biri üç bölmeye ayrılmıştır. En üstte ayet kitabeleri yer alır . Pencerele arasında kalan niş şeklindeki dolapların kapakları tıpkı kapıdaki gibi düzenlenmiştir.

Mermer süsleme; mihrabın mukarnas kavsarasında, Minberin yan korkuluklarında yer alan geometrik ajurlu süslemelerde ve minber kapısının üzerinde yer alan “C” ve “S” kıvrımlı süslemeler ve yanlarında ince nişler içinde kabartma şekilde, üzerleri yıldızla boyanmış içi çiçek dolu vazo motiflerinde ve taç kapının sepet kulbu kemerli aynalığında kabartma şeklinde palmet motiflerinde gözükmektedir.

Yapının son cemaat yerindeki pencereleri de taştan, tıpkı mihrapta olduğu gibi kademeli kemerlerle süslenmiştir. Yapının kubbesinde, kubbe kasnağında , pencerelerinin etrafında ve arasında , son cemaat yeri kubbelerinde kalem işi süslemeler vardır. Ayrıca yapının müezzin mahfilinde mermer mihrap ve ahşap kapı kanatlarında olduğu gibi boyalarla geometrik süsleme oluşturulmuştur(Res.134).

3. Tarihlendirme:

Yapının inşa tarihini veren kitabesi kible kapısı üstünde yer almaktadır ²²⁶.

Sene-i Süleyman sahibu'l-hayrat

Kıldı bu cami-i şerifi bina

Fikr kerdem ki koymuş tarih

Kezan vakti in sada peyda

Hatif-i isa goft tarihin

Kad bena ma'bade'l- Hayri hüda

Sene H.928 /M 1521-22 .

b.Hamam: Çorlu'da çeşitli kaynaklarda Süleymaniye Külliyesine ait olduğu sanılan bir hamam yapısı vardır ²²⁷. Bu yapıya ait bilgiyi Evliya Çelebi'den öğrenmekteyiz;

²²⁶ Cahid baltacı, a.g.e., s. 426; Kitabenin diğer metinleri için bkz. Şenel Mine, a.g.e., s.85; Evliya Çelebi Seyahatnamesi , C.III., s.231,232.

Evliya Çelebi, Çorlu'da iki çifte hamam olduğu, birinin Sultan Süleyman'a ait imaret hamamı olduğunu kaydeder. Hikmet Çevik, 1959 yılında hamamın Çorlu Belediyesi tarafından yıkılmaya başlandığı , yıkıldıktan sonra yerine taksi durağı ve birkaç dükkan yapıldığını belirtir²²⁸. Hamamın planı ve mimari özellikleri hakkında bilgi sahibi değiliz.

c. İmaret: Tezkerelere kayıtlı Sinan yapıları arasında gördüğümüz Sultan Süleyman İmaretini²²⁹ günümüze ulaşmamıştır ve planı ve mimarisi hakkında bilimiz yoktur. Evliya Çelebi bundan kible kapısı tarafında yan sofası olan cami olarak bahseder ve bu gün cami kapısında olan kitabenin imarete olduğunu belirtmiştir²³⁰.

d. Medrese : Banisi Kanuni Sultan Süleyman Han²³¹ olan medrese Çorlu'nun içinden Edirne'ye geçen yolun solundaki caminin bitişiğindedir²³². Medresenin caminin arkasında yer aldığı, H. 1309 tarihli Edirne salnamesi “ arkasında Kanuni-i müşarünileyhin mükemmel bir medresesi var ise de harap ve mail tarab” şeklindeki ifade medresenin 19. yüzyıl sonlarında harap olduğunu²³³ kanıtlamaktadır. Balkan savaşlarında ise tamamen yıkıldığı bilinir.

Evliya çelebi Çorlu'nun en meşhur medresesinin imaret camii kurbünde ki medrese olduğunu kaydeder²³⁴. Medrese hakkında diğer bir bilgiyi Cahid Baltacı' dan öğrenmekteyiz : “medrese, tek kapılı idi,.... Medrese 1325/1907-8 yıllarında ayakta idi. Paye bakımından medrese H.947/1540-41 den önce kırklı iken daha sonra ellili payesine yükseltilmişti”²³⁵.

²²⁷ Eser ,Şenel Mine, a.g.e., s.93'te “ İmaret Hamamı”, Hikmet Çevik, *Tekirdağ Müzesine*, s.31'de, “Süleymaniye Hamamı” olarak geçmektedir.

²²⁸ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Hikmet Çevik, *Tekirdağ Müzesine*, s.31-33.

²²⁹ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s.257,264.

²³⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.III., s.231.232.

²³¹ Cahid Baltacı, a.g.e.,s.426, Abdullah Kuran, “Mimar Sinan”, s.257,264'te, Mimar Sinan'a kayıtlı yapılar listesinde Çorlu'da medrese olduğu geçmektedir.

²³² Cahid Baltacı, a.g.e.,s.426.

²³³ Şenel Mine, a.g.e., s. 87.

²³⁴ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* , C.III.,1986,s. 232.

²³⁵ Cahid Baltacı, a.g.e., s. 425

e. eşme

Külliye yapılarını anan kaynaklarda geçmeyen, günümüze ulaşmayan bu çeşmeyi Evliya Çelebi'nin okunuşunu verdiği kitabe yüzünden külliye binalarına dahil edebiliriz.

“Şah Süleyman sahibu'l- hayrat

Malikü'l-bahr ve padişah-ı ber

Hak Te'ala bihişte ide kabul

Geldi tarihi (ecr-i-hül-kevser)

Sene 925”²³⁶

²³⁶ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.III, s.232.

D. MANZUMELER

1. Çorlu Fatih Manzumesi ²³⁷

Çorlu'nun en eski eserlerinden biri olan Fatih Camii enine dikdörtgen planlı ve ahşap çatılı olarak inşa edilmiştir. Caminin yanında kitabesi silinmiş çeşme bulunmaktadır. Evliya Çelebi, “ Çarşı içindeki Ebu Feth camii kremitlidir, 12 adet ders yeri vardır” ²³⁸ demektedir. Burdan anlaşıldığına göre 17. yüzyılda caminin yakınında birde medrese yer alıyormuş.

a. Fatih Camii

Şekil No : 15-17.

Resim No : 140-.156.

İnceleme Tarihi : 16.06. 2010

Bulunduğu yer : Şeyh Sinan Mahallesi, Fatih Çeşme Sokak, Çorlu.

Yaptıran : Bilinmiyor.

Yapım Tarihi : Belli değil.

1) Mimari Özellikleri

Çorlu'nun en eski eserlerinden biri olan Fatih Camii enine dikdörtgen planlı ve ahşap çatılı olarak inşa edilmiştir(Res.140) .

²³⁷ Evliya çelebi bu camiden “Ebu'l fetih” diye bahsetmektedir. Bkz. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. III, s.80. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve M. Erdoğan tarafından yayınlanan, eserin onarımına ait belgelerden birinde de caminin ismi “ Kain Ebülfeih Sultan Mehmet Camii ” olarak geçmektedir.Bkz. Muzaffer Erdoğan, a.g.m, s.149; Şenel Mine, a.g.e., s. 83.

²³⁸ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.III, s.232; Şenel Mine, a.g.e., s. 84'te, ahşap medresesinin 17. yüzyılda harap olduğunu belirtmektedir.

Caminin yapılış kitabesi bulunmamakla birlikte, VGM'deki kayıtlara göre, Fatih Sultan Mehmet vakfı adına kayıtlıdır²³⁹.

Günümüze orijinal özelliklerini kısmen de olsa koruyarak gelen yapı çeşitli zamanlarda birçok onarım geçirmiştir. Bilinen ilk onarımına ait Başbakanlık arşivinde bulunan H.1175/M.1761-62 yıllarına ait olan belge caminin onarım isteği üzerine düzenlenmiştir²⁴⁰.

Eser kuzey cephesi üzerinde yer alan onarım kitabesine göre, H.1240- M.1824 yıllarında II. Mahmut' un sadrazamı Benderli Mehmet Selim zamanında onarım geçirmiştir. Duvarlar ve minare ilk yapıdandır. Kuzey duvarındaki onarım kitabesi, (Res.141) H.1240-M.1824 yılında Sultan II. Mahmut'un sadrazamı Benderli Mehmet Selim Paşa tarafından yaptırılmıştır²⁴¹. (Res.141)Pertev Paşa'nın kaleminden çıkmış kitabe metni:

“ Mükteday-ı ehl-i sünnet Hazret-i Mahmut Han ,
 Cami-i ayat-ı kudret kıblegah-ı adl ü dad
 Ol şehinşah-i dil-agahın vezir-i azamı
 Sadr-ı hem-nam-ı Muhammed asaf-ı sami-nihad
 Maksadı bünyan-ı din ü devleti imardır
 Eylemiş bu pişey'-i tab'-ı selimi itiyad
 Çorlu'da merhum Fatih Camii'ni gördü harb
 Sadra geldikte heman yaptırdı ber vefk-ı murad (şapklı)
 Eyledi hoşnud ruh-ı vakfı bu babda
 Eylesin Hak ömr-ı ikbalin ziyad-ender ziyad
 Bende Pertev eyledim inşa bu beyt-i dil-keşi
 Oldu tarih diğer her mısra-ı gevher idad

²³⁹ VGMA, Dosya No: 59.02.20

²⁴⁰ Muzaffër Erdoğan, a.g.m., s.149.

²⁴¹ Şenel Mine,a.g.e.,s.83; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih...*, C.III,s.198 (1171-1831), Benderli Selim Mehmet Paşa Edirne'de bostancı iken 1818 de vezirlikle Silistre valisi , 1824'te sadrazam olmuş, Yeniçeri ocağının kaldırılmasında hizmette bulunmuş, Serdar-ı Ekrem olarak Rusya'ya karşı gönderilmiş, fakat Varna kalesinin imdadına koşmakta geciktiği için 1828'de azledilmiştir. Sonra bazı valiliklerde bulunmuş, Şam valisi iken eşkıya tarafından öldürülmüştür. Cesur ve iş bilir bir adam olarak tanınmıştır.

Hayr için ihya buyurdu Fatih'in bu cami'in

Asaf-ı Mahmud Han sadr-ı Selim ü'l-itikad ”²⁴²

1882 senesine ait bir fotoğrafta yapı'nın etrafını dolaşan da ihata duvarının yerini bugünkü parmaklıklar almıştır (Res.142). Üstte yer alan yuvarlak kemerli pencereler ise bugün alçı şebekelidirler.

Genel görüntüsüyle enlemesine planlı düz kiremit çatı örtülü olan caminin kuzeyinde camakanlarla kapatılmış son cemaat yeri , kuzey batısında minaresi ve avlusunda sonradan eklenmiş şadırvanı bulunmaktadır (Res.142).

Dikdörtgen bir plana sahip olan caminin iç ölçüleri 11,60 x 17,5 m, dıştan 13,85x 20 boyutlarında olup, ayrıca kuzey cephesini kuşatan, 3.85 m derinliğinde bir son cemaat yeri vardır²⁴³. Duvar örgüsü moloz ve kaba yontma taşların harçla örülmesinden oluşmuştur. Moloz taşlar derzlere nazaran daha alt planda kalmış bu yapının görüntüsünü hareketlendirmiştir. Caminin çatısı altında iki sıra düz tuğla, iki sıra dış halinde dört katlı bir kullanılan kirpi saçak, cephelerin üst kısmına hareketlilik kazandırmıştır(Res.144-146).

Cami altta 14, üstte 16 pencere ile aydınlanmaktadır. Alttaki pencereler dikdörtgen formlu, kesme taş çerçeveli ve parmaklı olup, üstteki pencerelere göre daha büyük tutulmuştur ve bazılarında tuğlalarla oluşturulmuş sivri kemer şekli görülmektedir. Üstteki pencereler ise yuvarlak kemer şeklinde düzenlenmiş olup alçı şebekelidir.

Yapının güney duvarının doğu üst köşesinde, taştan üç minik konsolun taşıdığı yatay tuğla üzerinde, taştan yapılmış, kaideli ve başlıklı üç sütunun oluşturduğu iki kemer gözlü revak şeklinde düzenlenen kuş evi bulunmaktadır(Res.147). Dekoratif şekilli kemer alınlıklarında, üçgen, ve yuvarlak şekilli geometrik süslemeler bulunmaktadır. Kemerlerin üzerinde bulunan yatay bir tuğladan sonra üçgen biçiminde düzenlenmiş, ön yüzü silmeli çatı kısmına geçilen bu kuş evi cepheye apayrı bir güzellik katmıştır.

Batı cephesinde de üst kısımda pencerelerin ortasında bir adet batı duvarı köşesi ve güney duvarı köşesiyle aynı hizada iki adet taş devşirme kabara, bunların üzerinde köşelere denk gelen mermer Arapça yazılı bir parça bunun üzerinde kabara göze çarpar (Res.148).

²⁴² Şenel Mine, a.g.e., s.84' te Pertev Paşa'nın divanında bu şiirin aynen yer aldığını belirtmektedir.

²⁴³ Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve...*, s.266

Caminin kuzey cephesinde yer alan üstü kiremit çatı örtülü, pimapen camekanla kapatılmış son cemaat yerinin ekleniş tarihi hakkında bir bilgi yoktur. Ahşap direkli son cemaat yerindeki direkler, sonradan beton direklere çevrilmiştir. İki mihrabiyeinin bulunduğu, krem rengi yağlı boya ile boyanmış son cemaat yerinin ahşap tavanı ince çitalarla kare bölmelere ayrılmıştır. İç kısımda da pimapen camlarla üçe bölünmüştür (Res.149).

Harime giriş tek kapıdandır, iki kanatlı ahşap kapı ile girilen girişin sağ ve solundan ahşap merdivenlerle, yapının kuzey, batı ve doğu duvarlarını kuşatan her iki katında da mermer sütunlarla desteklenmiştir. Altta on tane , üstte on tane olan sütunlar iç bükey kavisli lentolarla mahfili taşımaktadır. Mahfilin alt kısmının ahşap tavanı tıpkı son cemaat yerinde olduğu gibi ince çitalarla kare bölmelere ayrılmıştır (Res.150,151).

Harimin kuzey yönünde altta ve üstte yer alan mermer sütunların tam ortasında yarım dairevi formlu müezzin mahfili yer almaktadır. Mahfilin üst kısmı, yeşil fon üzerine sarı renkli, ince çitalarla birbirine paralel şeritlere ayrılmıştır. Harimin Üst kattaki lentolar taştandır ve tavanla birleşmeleriyle iki sütun arasında Bursa kemer görüntüsü ortaya çıkmıştır(Res.151).

Harim kısmının mahfil dışında kalan ahşap tavanı, son cemaat yeri ve mahfildeki tavan süslemelerinden farklı olarak; koyu yeşil yağlı boya fon üzerine, birbirlerine yakın sarı renkli üç ince çitanın, küçük kare ahşap parçalarıyla birbirlerine eklenmesi ile oluşan kare bölmelerle şekillendirilmiştir.

Tavanın tam ortasında, merkezde akant yapraklarının bir araya gelerek oluşturduğu göbekten, daireye doğru ince şeritler uzanmaktadır(Res.152). Şeritlerin daireye yakın olan aralıklarında ince çitalarla “ V ” harfi şeklinde oluşturulmuştur. Yapının iç kısmında yer alan yuvarlak ahşap tavan süslemesi, büyülmüş olarak hünkar mahfili altında da büyülmüş olarak kendini tekrarlamaktadır .

Mihrap nişi simetrik iki pencere arasında yarım silindirik formdadır. Mihrap süslemeleri: Silindirik formda şekillenen mihrabın iki yanında yer alan silmeli köşe plastıkları çelenkli ve akant yapraklı vazo başlıklara kadar uzanmaktadır. Mihrabın üzerinde; köşelerinde rozetler, üzerinde ve alt kısmında çiçekler bulunan dikdörtgen şekilli

ayet panosu bulunmaktadır.Minber ahşap malzemeden yapılmış olup rokoko oymalarla süslenmiştir ²⁴⁴(Res.153).

Caminin, batı kısmında yer alan minaresi kesme taştan dikdörtgen bir kaidesinde tamir izleri göze çarpar. Kare kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Gövdesi ve peteği ile kaba bir görüntüye sahip olan eser devrin ölçülerine uymamakla beraber, bu kısımların onarım sırasında yapıldığı düşünülebilir(Res.154-155).

2. Süsleme Özellikleri

Yapının mihrap ,minber, müezzın mahfili ve tavanında yer alan süslemeler Rokoko ve Ampir akımlarının etkisindedir. Batı cephesinde yer alan ve güney duvarının batı köşesinde yer alan rozet yapının orijinal düzenlemesinden kalan parçalar olabileceği gibi aynı zamanda Çorlu da inşa edilmiş diğer eserlerden alınmış olabilir.

3. Tarihlendirme

Kaynaklardan, onarım kitabesinden Fatih Sultan Mehmet adına , yapıldığını anladığımız eserin yapılış tarihine ait kitabesi bulunmamaktadır. Ancak , “1309 Edirne salnamesine göre H.763(M.1361-62)’te Sultan 1. Murat tarafından Çorlu’nun fethini müteakip inşasına mübaşeret olunan cami-i şerifin Fatih Sultan Mehmet Han hazretleri zamanı saltanatlarında itmamı müyesser olmuştur diyor fakat kaynak göstermiyor” ²⁴⁵. Bu bilgi ye göre eserin I. Murat zamanında yapılmaya başlandığını Fatih Sultan Mehmet zamanında ise tamamlanıldığı anlaşılmaktadır. Caminin inşa edildiği tarih hakkında bildiklerimiz bu bilgilerle sınırlıdır.

²⁴⁴ E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih...*, C.III, s.196.

²⁴⁵ Şenel Mine, a.g.e., s.83

b. Fatih eşmesi

Şekil No	: 18,19.
Resim No	: 156, 157
İnceleme Tarihi	: 16.06. 2010
Bulunduğu yer	: Şeyh Sinan Mahallesi, Fatih eşme Sokak, Çorlu.
Yaptıran	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: Belli değil

1. Plan Özellikleri

Caminin yakınında,(Res.156-157) düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Arkasında geniş kare bir su haznesi bulunan yapının, güney cephesinde silmelerle çevrilmiş sivri kemerli duvar nişinde ayna taşı yer almaktadır.

2. Süsleme Özellikleri

Eserin ayna taşında, yüzeysel yuvarlak nişin yanlarında servi ağaçları kullanılmıştır.

3. Tarihlendirme

Kitabesi okunamadığından tarihlendiremediğimiz eser plan özellikleri bakımından Fatih dönemi özellikleri gösterir²⁴⁶.

²⁴⁶ E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih*,C.III., S.196.

c. Fatih medresesi : Çorlu'da günümüze gelmeyen ve vakıf kaynaklarında rastlayamadığımız bu eser hakkında bilgiyi Evliya Çelebinin oniki adet dar-el-tedrisi vardır ama ama Süleyman Hanın kurşunlu medresesi mamurdur demesinden anlamaktayız²⁴⁷.

²⁴⁷ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.III, s .237.

2. İncik Hüseyin Bey Manzumesi

İncik'te köy merkezinde yer alan tabhaneli cami ve türbe daha önce türbe kapsamında yer alan bu gün camide saklanan kitabeye göre ve tarihi kaynaklara göre Hüseyin Bey adına yapılmıştır. Köyde bu caminin yakınlarında bir 3 gözlü bir köprü ve önceden yapılmış kervansarayın kurulduğu bilinir.

Evliya Çelebi İncik'te ki bu eserlerin Kara Piri Paşa'ya ait olduğunu belirtmektedir²⁴⁸. Fakat Piri paşanın vakıfları incelendiğinde İncik'te bir kervansarayının bulunduğu dair kayıt görülmemektedir.

İncik'te bulunan han hakkında bilgiyi Fransız Doktor ve jeologu Ami Boue, nin 1837 yılında bu handa konakladığı sırada yazdığı yol hatıralarından öğrenmekteyiz²⁴⁹. Fakat Eyice Ami Boue'nin notlarına göre: İncik'te büyük ve iki katlı, ahşap tabanlı, alt katında ağır ve ocaklarının bulunduğu bir han olduğu anlaşılmakta ise de, bunun kagir mi yoksa ahşap mı olduğu öğrenilememektedir²⁵⁰.

a. İncik Hüseyin Bey Camii²⁵¹

Şekil No	: 20-23.
Resim No	: 158-179.
İnceleme Tarihi	: 16.07.2009
Bulunduğu yer	: İncik Köyü, Tekirdağ.
Yaptıran	: Antalya Mirilivası Hüseyin Bey
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: XV. yüzyıl

²⁴⁸ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, C.V,Üç Dal Neşriyat, 1984, s.226.

²⁴⁹ Ami Boue'nin notları için bkz. Eyice Semavi. a.g.m., s.175

²⁵⁰ Semavi Eyice, a.g.m. s.176.

²⁵¹ Eserin adı ;İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid*, s.156'da "Hüseyin Bey Camii", Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve ...*, a.g.e., s.211de, "İncik Miriliva Hüseyin Paşa (Bey) İmaret ve Gazi Süleyman Paşa Camii" olarak geçmektedir.

1. Mimari Özellikleri

İncik Camii, ilk örneklerine İznik ve Bursa' da rastladığımız tabhaneli veya zaviyeli camiler dediğimiz gruba giren erken Osmanlı devri mimarisi eserlerindedir²⁵²(Res.158). Günümüze mimari anlamda orijinal özelliklerini koruyarak gelen eserin onarımına ait , 1309 (=1891/92) yılı Salnamesi bu caminin “.....doksanseviz rumiyesinde mükemmel tamir edilmiş...” olduğunu bildirmektedir. Rumi 1298 yılının miladi karşılığı 1882/83 olduğuna göre, İncik tabhaneli camii bu tarihte büyük bir tamir görmüştür²⁵³. Eserin 1962 yılında yapılan güney cephesi görünüşünde daha önceki onarıma ait izler dikkati çekmektedir. Bazı yayınlar ve fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla yapının bu onarımından sonra 1960'lı yıllara kadar harap bir şekilde kaldığı²⁵⁴: son cemaat yeri, tabhane odaları ve harim kısmının kubbeleri ile minaresinin yıkık bir şekilde oldukları anlaşılmaktadır. Kemerlerinin, tromplarının ve kubbelerinin tuğladan, son cemaat yeri ve duvarlarının tuğla - moloz taş malzeme ile düzenlenip yer yer ahşap hatilla oluşturulduğu görülmektedir(Res.159-160). Eserin VGM tarafından yapılan son kapsamlı onarımına 1982 yılında başlanmıştır²⁵⁵. Bu onarım sırasında, minare dahil yapının tüm birimlerinin üst örtü sistemi yeniden oluşturulup, içi sıvanmıştır.

Cami tamamı ile kesme taştan yapılmış olup, son cemaat, dört sütun üzerine atılan yuvarlak kemerler ile beş bölümlü dışa açılır. İki yönden sivri kemer alınlıklı pencereler ile kapatılmıştır. Son cemaat yeri örtü sistemi, cümle kapısı üstünde aynalı tonoz, diğer kısımlarda ise kubbedir. Son cemaat yeri örtü sistemi, cümle kapısı üstünde aynalı tonoz, diğer kısımlarda ise kubbedir. Son cemaat yerinin cümle kapısına geçit veren tabanı alçak bırakılmıştır(Res.161). İki yanda ise yüksek namaz sekileri bulunmaktadır ve bu kısma iki mihrabiye nişi oyulmuştur.

Harimin simetrik olan doğu ve batı cephelerinde üçer adet, güney cephesinde beş son cemaat yerine açılan cephede iki olmak üzere on üç adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerden alttakiler dikdörtgen formundadır. Dıştan taş bordürlerle çerçevelenmiş

²⁵² Semavi Eyice , “Trakya’ da İncik’ te...”, s.178

²⁵³ a.g.m.

²⁵⁴ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid....*, s.155; a.g.e.s.176’ da, eserin bu derece harap olmasının nedenlerinin 1894 depreminin ve 1911-12 Balkan harbi sırasında, yabancı orduların Türk eserlerine yaptığı tahribatın olabileceğini bildirmektedir.

²⁵⁵ Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve*,s. 211

demir parmaklıkları ile kuzey cephedekiler haricinde sivri kemer alınlıklara sahiptirler. Üst pencereler sivri kemerli alçı şebekelidir(Res.162,163).

Onarımlar sonrasında tabhane odalarında güney cephedeki ve doğu cephedeki alt pencerelerden tekleri kapatılıp, sivri kemer alınlık kullanılmadan yapılmışlardır. Alttakiler taş çerçeveli ve dikdörtgen formundadır, üsttekiler sivri kemer şeklinde alçı şebekelidir(Res.164).

Son cemaat yerinin mermer ve granitten olan sütun başlıklarında devşirme malzeme kullanılmıştır. Onarımdan sonra bazı sütun başlıkları arka avluya koyulmuştur. Her biri değişik tipte olan ve farklı süsleme özellikleri gösteren bu dört başlıktan en zengini impost başlık biçimindedir ²⁵⁶(Res.165) Bunun satırlarında yassı yapraklar vardır, aralarında her cephenin ortasında birer iç içe geçmiş yıldız bulunmaktadır. Diğer başlıklardan biri çok kaba tarzda işlenmiş yada işlenmeden kalmış İon sütun başlığıdır²⁵⁷(Res.166). Üçüncüsü kaba bir kompozit başlık, dördüncüsü ise akant yaprakları ile süslü bir başlıktır(Res. 167,168).

Tabhane odalarına ve harim kısmına giriş, yapının eski halinde olduğu gibi alçak tabanlı bir yolla sağlanmaktadır(Res.169). Böylece namaz sekilerine basılmadan doğrudan doğruya tabhane kısımlarına geçilmektedir²⁵⁸.

Harim kısmının tabhane bölümleriyle hiçbir bağlantısı yoktur, yapıda tüm birimler ayrı mekan biçimindedir. Her iki tabhane odasının üç tarafında pencereler yer alır, ayrıca duvarlarında dolap nişleri vardır(Res.170,171). Tabhane odalarında da kubbeye geçiş öğeleri pendentiftir.

Kesme taştan yapılan harim giriş kapısı, 0.40m. dışa taşkın, 1.18m giriş açıklığında,3.40m genişlikte, 5.97 m yüksekliktedir²⁵⁹. İki iç köşesi, kum saatli, sütunceler ile işlenmiştir. Kapı nişinin üstü üç sıra mukarnaslıdır. En üstte yarım kubbe şeklinde kavsarası bulunan taç kapı dıştan silemlerle çerçevelenmiştir. Mermer söveli kapı kemerinin üstünde, kitabe yerindeki mermer levhanın yüzü tamamen boştur(Res.172).Giriş açıklığı basık kemer halindedir.

²⁵⁶ Semavi Eyice, "Trakya'da İncik'te...",s177 de işçilik bakımından bu sütun başlıklarına benzeyen diğer başlık örneklerinin, İstanbul'da Ayasofya'nın güney kapısı önünde ve Koca Mustafa Paşa Camii olan eski Andreas manastırı kilisesinde bulunduğunu belirtmiştir.

²⁵⁷ Semavi Eyice, "Trakya'da İncik'te...", s.177.

²⁵⁸ a.g.m. s.177.

²⁵⁹ Şakir Çakmak, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taç Kapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001, s.196

Kare bir mekan halindeki harim oldukça aydınlık olup, kubbeye geçiş unsurları tromptur(Res.173,174,175). Kuzey cephede, dört ahşap sütunun taşıdığı iki katlı ahşap mahfil bulunmaktadır. Harimin mahfil yönü haricinde tüm duvarlarında siyah fon üzerine sülüs yazı ile yazılmış ayet bordürü dolanmaktadır.

Caminin onarımlardan sonraki mihrabı, gayet sade bir biçimde yapılmıştır. Taştan dışa taşkın bir biçimde yapılan mihrap beyaz sıvanmıştır. Yarım silindirik mihrap nişi, dıştan silmelerle çerçeveslendirilmiştir(Res.176).

Caminin günümüzdeki minberi, ahşaptan sade bir şekilde yapılmıştır. Bir önceki minberi, merkezde sekiz kollu yıldız etrafından yayılan geometrik şekillerden oluşan, geçme tekniğiyle yapılmıştır. Orijinal minberi, cami yıkıldıktan sonra köydeki diğer caminin minberine takılmıştır. Bugün sarı yağlı boyalı bir şekildeki üçgen alınlığı tabhane odasında saklanmıştır(Res.178,179).

Minare son cemaat yerinin sağ tabhane odasıyla köşe teşkil ettiği yerde bina dışında bulunmaktadır. Dışarıdan ufak bir kapıyla dışarı girilir. 16 pahlı olarak düşünülen kaidesi iki sıra taş üzerine yerleştirilmiş ve kaide kısmen duvar içinde olduğundan yalnız 11 pah dışarıdan görülür. Gövdesi çokgen, şerefesi sade, kurşun külahla kaplıdır (Res.177).

2. Süsleme Özellikleri

Caminin geçirdiği onarımlardan dolayı günümüze orijinal süslemelerinden çok az şey gelmesine rağmen, yapının geçmişine ait fotoğrafları süsleme açısından çok zengin bir yapı olduğunu belgelemektedir.

Yapının harim kısmı, aydınlık ve ferahtır. Duvarlar ve kubbe beyaz badanalıdır. Kubbede, tromplarda, kemerlerde, üst pencere kenarlarında kırmızı, mavi ve siyah kalem işi motifler uygulanmıştır. Üst ve alt pencerelerin ortasında , siyah bordür içinde yazı kuşağı harim kısmını dolanmaktadır.

Yapının 1962 yılında harabe halindeyken Semavi Eyice tarafından sağ tabhane odasında tespit edilen, olan grafitileri önem taşımaktadır. Sıva üzerine bu odada yaşamış misafirler tarafından bir çivi veya bir bıçak ucu ile gelişi güzel çizilen , sıvanın her yerini

kaplayan bol sayıdaki kalyon,kadırga,balta,makas ve çeşitli balık desenleri ne yazıkki son onarımlardan sonra günümüze ulaşmamıştır²⁶⁰(Şek.22,23).

Yapının harim kısmı, aydınlık ve ferahtır. Duvarlar ve kubbe beyaz badanalıdır. Kubbede, tromplarda, kemerlerde, üst pencere kenarlarında kırmızı, mavi ve siyah kalem işi motifler uygulanmıştır. Üst ve alt pencerelerin ortasında , siyah bordür içinde yazı kuşağı harim kısmını dolanmaktadır.

Yapının eski minberine ait alınlık parçası tabhane odasında saklanmaktadır(Res.178,179). Ahşaptan geçme ve kakma tekniğinde yapılmış sekiz kollu yıldız etrafında gelişen süslemenin kullanıldığı bu minber sarı renkle boyanmıştır.

3. Tarihlendirme:

İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde Tapu defterleri arasında, 75 sayılı defterin, 524. sayfasında Hüseyin Bey vakfının adı geçmektedir Bazı evkaftan alınan vergilerin Hüseyin Bey'in İne Pazarında vaki olan cami'ne ve imarete sarf olunacağı bildirilir²⁶¹. Sultan I. Selim (1512-1520) zamanına ait olduğu tespit olunan Tapu defterindeki bu not, elimizdeki kırık kitabe parçalarındaki bilgiyi desteklemekte, ve İnecek' teki manzumenin kurucusunun 15. yüzyıl sonlarında yaşamış ve H.894/M.1488-89'da kendisine bazı yerlerin temlik edildiği bir Mirliva Hüseyin Bey olduğunu ortaya koymaktadır²⁶².

“Tekirdağ Vakıflar İdaresi H.1258-1259/M.1842-1843 yıllarında müderrisin-i kiramdan Edip Efendinin Hükümetlerindeki, senadat sicili defterindeki kayıtlara göre Gazi Hüseyin Bey (paşa) İnecek'deki bir çiftliğini ve bir çok dükânını camiye vakf ettiği yazmaktadır”²⁶³.

Başbakanlık Arşivi Genel müdürlüğündeki Safer 1156/M. 1743 tarihli diğer bir belgede²⁶⁴ İnecek kasabasında Gazi Hüseyin Bey Camii mum , yağ ve sair masraflarından

²⁶⁰ Semavi Eyice, “ Büyük Balık Küçük Balığı Yutar”, *Türk Etnografya Dergisi*, C.VIII-IX, 1969, s.6.

²⁶¹ Semavi Eyice., Trakya'da İnecek'te....., s.187; Gülten turgutlugil,s.27.

²⁶² Semavi Eyice, “Trakya'da İnecek'te.....”, s.187.

²⁶³ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Müzesine.....*, s.21.

²⁶⁴ Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri(Orta Çağ'dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*, TTK Basım Evi, Ankara, 1975. s. 136.

bahsedilmektedir.Bu belge bize, Gazi Hüseyin Bey evkafının , başında mütevellileri bulunduğu halde 18. yüzyıl ortalarında da ayakta durduğunu göstermektedir ²⁶⁵.

²⁶⁵ a.g.e., 136.

b. Hüseyin Bey Türbesi

Şekil No	: 24,25.
Resim No	: 180-189.
İnceleme Tarihi	: 16.07.2009
Bulunduğu yer	: İncik Köyü, Tekirdağ.
Yaptıran	: Antalya Mirihası Hüseyin Bey
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: H.904 (M.1498-99)

1. Mimari Özellikleri

Caminin sağında 5.06 m kadar uzaklığında²⁶⁶ her bir kenarı 2.55m ölçüsünde ve 6.25 m iç çapa sahip²⁶⁷ kesme taştan malzemedeki sekizgen planda inşa edilmiştir (Res.180).

Türbenin mihrap cephesi ve kapı yönü hariç, her alt cephesinde dikdörtgen formlu, mermer söveli ve lentolu, dıştan yuvarlak kemer alınlıklı pencereler bulunur. Kapı yanındaki pencereler, dış taraftan iç bükey silmelerle çerçeveslendirilmiştir olup diğer pencerelerde ise silmeler bulunmamaktadır. Üste yer alan iki pencere ise sivri kemerli olup dıştan alçı şebekelerle kuşatılmıştır.

Tamamı kesme taştan inşa edilen yapının gövdesi düz silmeli bir saçakla sona ermektedir. Gövde üzerine oturan sekizgen kasnak, doğrudan duvarlar üzerine oturan kubbeyi kısmen gizlemektedir²⁶⁸. Yapının tarihi bilinmeyen eski bir fotoğrafında, türbenin kapısı hizasından yıkık olduğu görülmektedir (Res.181). Üst pencere sayısının az olması ve yalancı kasnak modeli, VGM'nin 1983 yılı öncesinde yaptığı onarımda şekillenmiş olmalıdır.

²⁶⁶ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid*.....s.156' da

²⁶⁷ Eyice Semavi, *Trakya'da İncik'te*....., s. 180.

²⁶⁸ Erkan Daş, *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul, 2007. s.228.

Giriş kapısı kuzey cephenin ortasında;0.20m dışa taşkın, giriş açıklığı 1.13m, genişliği 2.71m, yüksekliği 4.02 m dir ²⁶⁹. Bu günkü yarı onarılmış görünüşü ile, dışta taş sivri kemer, içte dilimli taş kemer şeklinde olan kapının gövdesinde, sarmal yivlerle süslenmiş silindirik kesitli köşe sütunceleri yer alır(Res.182). Dilimli kemer altında, yarıya kadar kırık mermer söveler görülmektedir²⁷⁰. Onarım öncesindeki fotoğraflarında giriş kapısının basık kemerli olduğu görülür(Res.188). Giriş açıklığından sonraki ara bölümün tavanında, altıgenlerden oluşan taş süsleme bulunmaktadır(Res.183). Kapının iç kemeri Bursa kemeri şeklindedir(Res.184).İç mekânında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır ve içi beyaz badanalıdır. Güney duvarında küçük bir mihrap nişi bulunan yapının ortasında genişçe bir lahit uzanmaktadır(185,186).

2. Süsleme Özellikleri

Süsleme bakımından sade olan yapıda taş süsleme; mihrabında, giriş kapısında yer alan dilimli kemer, giriş açıklığından sonra ara bölüm tavanında yer alan altıgen motifli taşsüsleme ve taç kapının yanlarında bulunan sarmal yivlerle süslü köşe sütunceleri yapıda kullanılan taş süslemeye örnektir.

3.Tarihlendirme

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin 1940 yılında çektiği fotoğrafta türbe kapısının basık kemeri üzerinde kırık bir şekilde kitabe bulunmaktadır(Res.188). Bugün bu kitabe cami içinde, beş parça halinde saklanmaktadır (Res.188,189). 7cm. kalınlığında 65cm. eninde ve 97cm. uzunluğunda mermer levhadır. Üç satırla sülüs yazı şekli ile yazılmış aralarına rumi tarzda süslemeler ilave edilmiştir²⁷¹.

²⁶⁹ Şakir Çakmak, a.g.e., s.197

²⁷⁰ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid.....*, .s.156 da ve VGMA. arşivinde bulunan, yapının onarımından önceki durumuna ait fotoğraflarda, girişin kesme taştan basık bir kemerinin olduğu görülmektedir.

²⁷¹ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid.....*,.s.156.

Kitabenin transkripsiyonu Prof. T. Yazıcı tarafından bu şekilde yapılmıştır.²⁷²

1.e Sultan b. As –Sultan Bayazid
2. [Han b. Muhammed Ha]n (abbada’llahu) ayyami
davlatihi ila’l-az’afi’l-‘ibad Sayyid Husayn
3. Mirlivay-i Adaliye fi sanati arba’ va
Tis’a mi’a mina’l - hicrati’n- nabaviya (=⁹⁰⁴)

Kitabenin bir diğer okunuşu ;

1. ...keti Sultan bin es- Sultan Bayezid bin
2. Muhammm(d Hâ)n (fi) eyyami devletihi ila ad’afi’l-ıbâd Hüseyin Sündü
3. Mirliva-yı Adaliyye fi semati erba’in ve tis’imayeh mine’l-hicreti’n-
beneviyyeh (904)²⁷³H. 1518-1519.

Burada sultan bayezid devrine adalia (Antalya) mirlivası Seyid(?) Hüseyin (Bey veya Paşa) tarafından bir tesis kurulduğu ifade edilerek, H.904 (=1498-99) tarihi vermektedir²⁷⁴.

Kamil Kepecioğlu : H.1117 tarihli belgeye dayanarak İncelik’te (Gazi Hüseyin Bey Türbesi) bulunduğunu yazmaktadır²⁷⁵.

Bu bilgilere karşılık İncelik ve yapı hakkında bilgi veren 1309(M.1891) tarihli Edirne vilayeti Salnamesi dikkat çekmektedir²⁷⁶.

“Müşarinleyhüma Hüseyin bey ve Süleyman paşalar dahi cami-i mezkur kurbinde türbe-i mahsusede meftundur” . Bu bilgilere göre geçtiğimiz yüzyıl başlarında cami ile türbe sağlam bir halde iken caminin kurucusu olarak Hüseyin bey veya Paşa, hatta

²⁷² Eyice Semavi, *Trakya’da İncelik’te....*, s.182.

²⁷³ Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Başbakanlık Basımevi, 2001, Ankara, s.452.

²⁷⁴ Eyice Semavi, *Trakya’da İncelik’te....*, s.182; Kitabenin Türkçesi için bkz. Abdülhamit Tüfekçioğlu , a.g.e., s.452;Erkan Daş, a.g.e.,s.229

²⁷⁵ Cevdet Çulpan, a.g.e., s.136.

²⁷⁶ Eyice Semavi, *Trakya’da İncelik’te....*, s.188.

Süleyman Paşa biliniyor ²⁷⁷ her iki paşanın da cami yanındaki türbede gömülü olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır²⁷⁸.

Semavi Eyice Hüseyin Paşa'nın hakkında yeterli bilgi olmadığını Süleyman paşa'nında burası ile ilgisi olmadığını belirtir ve o dönemde yaşayan Süleyman Paşalar hakkında bilgi verir. İlk Fatih devrinde Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'dır. Bu İşkodra muharasında ve Boğdan seferinde bulunmuştur. İkincisi de kanuni devrinin şöhretli sadrazamı hadım Süleyman Paşa'dır ki türk donanmasının Gucerrat Seferini idare etmiş, sadrazam olarak (1541-1544) Divan'da hüsrev Paşa ile yaptığı şiddetli münakaşa yüzünden azledilmiş, tekaut edilerek Malkara'da oturmaya memur edilmiştir. Süleyman Paşa hicri 954(=1547)'de burada ölmüştür.

Semavi Eyice Malkara'nın İncelik'e yakınlığından dolayı Süleyman Paşa'nın İncelik camii türbesine, Antalya Mirilivası Hüseyin Bey veya Paşa'nın yanına gömülmüş olabileceğinin doğru olabileceğini fakat bu konu üzerinde derin araştırmalar yapılarak konunun aydınlanacağını bildirmektedir²⁷⁹.

²⁷⁷ a.g.m., s.188.

²⁷⁸ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Müzesine...*, s.21; Semavi Eyice, *Trakya'da İncelik'te*, s. 189 ; Ayrıca 1973 Tekirdağ İl Yıllığı s.92 ; Mehmet Serez, " *Tekirdağ ve Çevresi....*", s.211'de eserin adı Hüseyin ve Süleyman paşa camileri olarak geçmektedir.

²⁷⁹ Eyice Semavi, *Trakya'da İncelik'te....*, s.189.

3. İncik Umur Bey Manzumesi

İncik'te bu gün yerine tamamı ile yenisi yapılan caminin yerinde, eskiden kitabesinden Umur Bey adına yapıldığını öğrendiğimiz bir mescidin varolduğu bilinir. Vakfiye kayıtları burda Umur Bey vakfına ait birde hamamın varolduğunu göstermektedir²⁸⁰.

a. İncik Umur Bey Camii

Umur bey vakıfları tahrir defterlerinde bu cami görülmemektedir²⁸¹. Fakat H.1309/ M.1891-1892 tarihli Edirne vilayeti Salnamesinde İncik kasabası bir hükümet binası, bir hamam ve iki camiye sahip nahiye merkezi olarak gösterilmektedir²⁸². Planı ve mimarisi hakkında yeterli bilgi sahibi olamadığımız eser hakkında Ayverdi, mescidin yıkılarak yeniden yapıldığını, eski halinin daha büyük ölçülerde olduğunu yine o yıllarda eserin 46x63 cm boyutlarındaki, 3 satırlık Arapça kitabesinin minber altında bulunduğunu belirtmektedir²⁸³. Kitabe metni:

Temmehel mescid-i fi evail-i şehri ramazan-ül mübarek

Sene tis'a ve aşrine ve semaname-i sahibe

Ve malike Hacı Umur Bey Bin Saruca Paşa Nurullah Kara²⁸⁴

Kitabeden, eserin H.829 ramazanı başlarında(M.1426 temmuz başlarında) yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

²⁸⁰ M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI. Asırlarda...*, s.261.

²⁸¹ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murat Devri*, C.II., İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1989, s.503; Umur bey vakfiyesi için bkz.: M.Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...*, s. 261,265.

²⁸² Semavi Eyice, "Trakya'da İncik'te....", s.174, not 14 'te Kamil Kepecininin Başbakanlık arşivindeki vesikalardan aldığı notlar arasında, H.1117/M . 1705-6, tarihinde burada Saruca Paşa oğlu Umur Bey adına bir camie dair vesika gösterdiğini belirtmiştir.

²⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İ.Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi...*,C.II, s.503-504.

²⁸⁴ Abdülhamit Tüfekçioğlu, a.g.e., s.188'de kitabenin bu gün yeni camideki minber dolabında saklandığını belirtir.

b. İncelik Umur Bey Hamamı ²⁸⁵

Şekil No	: 26.
Resim No	: 190-206.
İnceleme Tarihi	: 21.09. 2010
Bulunduğu yer	: İncelik Köyü
Yaptıran	: Umur Bey.
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: 15. yüzyıl.

1. Mimari Özellikleri:

Köy merkezinde tabhaneli caminin kuzeyinde yer alan ve kitabesi bulunmayan eserin yapım ve onarım tarihine ait bir bilgi mevcut değildir. (Res.190).

Önceleri köy tüzel kişilerince çalıştırılan hamam şuan kullanılmamaktadır. Yapı dış görünüşü itibariyle yöresel yapı tipine uygun bir şekildedir, sıcaklık ve halvet odaları kubbeleri de dahil olmak üzere üst örtü tamamen ahşap çatı ile örülmüştür. Bu bakımdan dış görünüşüyle dikkat çekici bir özellik göstermez(Res.2191).

Eser gerek iç taraftan gerekse dış taraftan tamamen sıvalı olduğu için, duvar yapım tekniği hakkında bilgi edinmek zordur fakat,kuzeyde soyunmalık kısmında düşen sıvanın altındaki kısımda moloz taş ve düzensiz tuğla dizilişleriyle örülmüş duvar tekniğini görmekteyiz .Yapının iç tarafında, sıvanın ince geldiği kubbelerde tuğla örgü görülmektedir. Ayrıca eski fotoğraflarında soyunmalık kısmının batı duvarında en son onarımından önce ve sıvasının döküldüğü yerlerden görüldüğü kadarıyla, moloz taştan ahşap hatıllı yığma duvar tekniğinde yapıldığı anlaşılmaktadır (Res.192).

Ana hatları ile doğu batı istikametinde dikdörtgen biçimde uzanmaktadır ve güney tarafından günümüz yapısı ile kuşatılmıştır. Güney duvarındaki kırıklar çeşitli

²⁸⁵ Halk arsındaki inanca göre hamam ve cami enler tarafından kısa bir süre içinde yapılmıştır. Yapının kapısındaki tabelada da tarihi enler hamamı yazmaktadır.

zamanlarda onarıma maruz kaldığını doğrulamaktadır. Yapının doğu duvarı yakınlarındaki duvar izleri ise yapının su deposunun külhan kısmının genişletilmesi sırasında içeri alınmasından kaynaklanmaktadır(Res.193)

Kuzey yönde yer alan giriş kapısıyla kare şekilli bir giriş bölümüne geçilir , yapı yol seviyesinden aşağıda kaldığından, bu kısmında basamak kullanılmıştır. Bu bölümden batı yönlü kapı açıklığı ile yine sonradan eklenen 6.21x4.60 m boyutlarında, dikdörtgen biçimli üzeri ahşap çatı örtülü geniş soyunmalık mekanına girilir (Res.194). Bunun güneyinde, 1. 63 x 2. 39 m boyutunda wc olarak kullanılan mekan yer alır.

En çok değişime ve tamire uğradığı anlaşılan bu kısımlardan sonra dıştan dikdörtgen taş bordürle kuşatılmış, yuvarlak kemerli niş şeklindeki girişten orijinal özelliklerini kısmen korumuş 3.06x3.10m boyutlarında kare mekanlı, pandantifli kubbesi ile esas soyunmalık kısmı olabilecek mekana geçilmektedir(Res.195).Ahşap oturma setlerinin ve askıların bulunduğu bu asıl soyunmalık mekanı olabilecek kısmın , pandantiflerle geçilen kubbesi ve içten ince bir kasnağı bulunmaktadır ve kubbesi yuvarlak şekilli fil gözleri ile aydınlanmaktadır (Res.196). Yapıda bu ve bundan sonra gelecek olan kısımların duvar yüzeyleri ve kubbeleri kireç sıvalı olup, duvar seviyeleri yarı yere kadar, zeminleri tamamen karo mozaik taşlarla döşenmiştir.

Soyunmalık mekanından sonra sağa doğru meyilli yuvarlak kemerli niş şeklinde 1. 90 m uzunluğunda dar koridorla asıl sıcaklık kısmına geçilmektedir (Res.197-199). 3. 33 x 3. 34 m ölçülerinde olan bu mekanında pandantiflerle geçilen kubbesi ve kubbe göbeğinde çokgen şekilli fil gözleri , zeminin ortasında da kare ölçülerde karo mozaik kaplı göbek taşı ve iki yönünde yükseltilmiş yıkanma sekileri bulunmaktadır.

Sıcaklıktan kuzey yönünde yer alan kapı ile 1. 91 x 1. 90 m boyutunda, geçiş sistemi pandantif olan kubbe ile örtülü (Res.200) tıraşlık kısmına, batı yönündeki 1. 48 m uzunluğundaki yuvarlak kemer şeklindeki geçitle 2.12 x 2. 15 m ölçülerde kubbe ile örtülü tuvalet mekanına geçilmektedir(Res.200.202). Doğu yönündeki yuvarlak kemerli girişten halvet hücresi olan 3. 21 x 3. 23 m boyutunda mekana geçilir. Bu mekanın kuzey yönündeki nişte su kontrol penceresi yer almaktadır. Kubbeye geçişte bu kısımda da pandantif kullanılmış, fakat onarımlarla pandantifler doldurulmuştur (Res.203,204) .

Yapının içindeki su tesisatı , göbek taşı ve yalaklar 1950'deki tamirinde eklenmiştir. Günümüze gelene kadar birçok onarımdan geçen hamamın külhan kısmı da değişime uğramıştır. Cehennemlik kısmının zamanla tıkanması sebebi ile ateşlik kısmından

çıkan dumanın gideri, mekanların içinden boru ile, kubbe deki fil gözlerinden verilmektedir. Onarım anını gözlemleyen hamam işletmecisinin ve köyün yaşlılarının anlattıklarına göre; hamamın bakır kazanı yaklaşık 800 lt su almaktadır , yapının soyunmalık mekanının güneyindeki ve doğusundaki küçük kubbeli kısımlar yakın zamanda onarım görmüştür. Günümüzde güney duvarı bitişiğinde depo olarak kullanılan bina bulunmaktadır. Bu kısımlardaki düzensiz duvar kalınlıkları bu kısımların da daha sonradan müdahale gördüğünü doğrular niteliktedir.

Külhan yapının kuzey doğusunda yer almaktadır ve yol seviyesinden aşağıda kaldığından bu kısımda da basamak kullanılmaktadır (Res.205,206). Enine dikdörtgen planlı külhan kısmında tuğla örgülü ocak ve yakacaklar bulunmaktadır. Hamamın su ihtiyacı külhanında bulunan kuyudan sağlanmakta, kuyudan çıkarılan su soğuk su deposunda biriktirilmekte buradan da hamamın su haznesine ve köyün okuluna verilmektedir.

2. Süsleme Özellikleri

Günümüze gelene dek öz günlük açısından bir çok kez değişime uğramış eserde süsleme görülmemektedir.

3. Tarihlendirme

Konumu itibariyle tabhaneli cami ve türbe ile eskiden var olan Umur Bey Camii'ninde çok yakınında olan bu eserin tarihine ışık tutacak bilgiler şunlardır:

Çirmen sancak beyliğinde bulunduğunu gördüğümüz I. Murat ve Yıldırım Beyazıd devri vezirlerinden Saruca Paşa ve oğlu Umur Bey ve torunu namına Çirmen Tekirdağı ve bazı yerlerde vakıflar vardır²⁸⁶. Kanuni devrine ait Umur bey vakfı tahrir kayıtlarında, “nefsi Eyne-Pazarı da hamam kıstı ve dükkan kiralari vesaireden 3900

²⁸⁶ M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI. Asırlarda....*, s.261.

akçe hasıl” kaydedilmiştir²⁸⁷. Bu kayda göre hamam Saruca Paşa'nın oğlu Umur Bey'e vafedilmekte. Köyde günümüze gelmeyen fakat kitabesine göre Umur Bey adına yapılmış eski bir caminin olması ve vakıf kaydı hamamın 15. yüzyıl içinde inşa edilmiş olabileceğine dair bilgilerdir.

17.yüzyılda Evliya Çelebi'de hamam hakkında, plan tipi hakkında bilgi vermese de küçük ve kullanılır bir hamamının olduğunu belirtmiştir.”.... Bir hamamı var ki müfit ve muhtasardır. ...”²⁸⁸.

İncik hamamı, günümüzdeki şekli ile orjinal plan özelliklerini kısmen kaybetmiştir. Anahatları ile enine düzenlenmiş plan tipinde kare bir sıcaklık etrafında yer alan halvet hücrelerinden oluşan hamam tipindedir. Çeşitli dönemlerde geçirdiği onarımlardan orijinal özelliklerini kaybeden hamam, tarihi önemi bakımından ciddi onarıma muhtaçtır.

²⁸⁷ a.g.e., s.265, İ. Aydın Yüksel , *Osmanlı Mimarisinde II Beyazıt*...., s. 503, Mehmet Serez; *Tekirdağ ve Çevresi*...., s.81.

²⁸⁸ Evliya Çelebi Seyahatnamesi , C.v., s.226.

4.Malkara Gazi Ömer Bey Manzumesi

VGMA'daki vakıf kayıtlarında Mora Fatihî Turhan Bey'in oğlu olan Ömer Bey'in Malkara'da camisi , zaviyesi, kervansaray ve dükkanları olduğu kayıtlıdır²⁸⁹. “Hacı Turhan Bey Zade Hacı Ömer Bey Malkara'da Yenice mahallesinde Cuma namazı kılınmak için bir cami yapıp bütün müslümanlara vakfetti.....Malkara kasabasında kain tarafları tarikiam ve tariki has nasuh mülkile mahdud Kervansaray ve buna mutassıl dört dükkanla beraber Kabağolu Ramzan'dan aldığı altı üstlü müteadid odaları.....”²⁹⁰

Vakfiye tercümesinden anlaşıldığı kadarı ile Gazi Ömer Bey sadece camii inşa etmiştir. Mevcut kervansarayı ve dükkanları vakfetmiştir. Öte yandan Ömer Bey'in babası olan Turhan Bey'in Malkara'da medresesi²⁹¹ ve camii vardı²⁹². Buradaki cami ve medrese için Malkara'da dükkan ve kervansaraylar vakfettiği²⁹³ kaynaklarda geçmektedir. Ayverdi, Ömer Bey'in Babası Turhan Bey'in eserleri üzerine kendi eserlerini yapmış olabileceğini belirtir²⁹⁴. Geçmişte Malkara'da baba ve oğul'un kurmuş olduğu eserler kurulmuş bu eserlerin konumları hakkında bilgi sahibi değiliz. Günümüzde Malkara'da Gazi Bey mahallesinde kitabeleri Ömer Bey'e ait tek kubbeli caminin hemen yanında, türbe vardır.

²⁸⁹ VGMA 'da, H. 904 tarihli 743 numaralı defter 139. sayfa 31. ve 32. sırasında Hacı Turhan Bey zade Hacı Ömer Bey Vakfının Türkçe Tercümesi. Mütercim : Refik Şallı.; Ayrıca Bkz. Mehmet Serez , *Tekirdağ ve.....* , s. 60; İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid* , s. 327.

²⁹⁰ E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih...*, C.IV, s. 816.

²⁹¹ Yekta Demiralp, a.g.e., s.19.

²⁹² Cahid Baltacı, a.g.e., s.566; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih ...*, C.IV, s. 816.

²⁹³ M. Tayyip Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda...* s.342; Cahid Baltacı, a.g.e., s.566; Turgutlugil Gülten, a.g.e, s. 26.'da bugün mevcut olmayan eserin Malkara'da Hükümet konağının arkasında bulunan Turhan bey sokağında olabileceğini belirtmektedir.

²⁹⁴ E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih...*, C.IV, s. 816.

a. Gazi Ömer Bey Camii ²⁹⁵

Şekil No	: 27-29.
Resim No	: 207-221.
İnceleme Tarihi	: 17.04.2010
Bulunduğu yer	: Gazi Bey Mahallesi, Malkara.
Yaptıran	: Gazi Ömer Bey
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: H.893/M.1487-1488 ²⁹⁶ .

1.Mimari Özellikleri

Malkara Gazi ömer bey camii duvarla çevrelenen avlu içinde yer almaktadır. Avluda camiden başka türbe, şadırvan, gasil hane ve tuvalet bulunmaktadır. Cami avlusuna giriş doğu ve güney yönlerden bir, kuzeyden iki girişle sağlanmaktadır (Res.207).

15. yüzyıl sonlarında inşa edilmiş, camii bir çok onarımdan geçmiştir. Yapının eskiden geçirdiği onarım tarihleri hakkında kesin bir bilgilerin çoğu mevcut değildir.

VGMA'daki fotoğraflar ve çizimlerden alınan bilgiler doğrultusunda, taş ayaklarla²⁹⁷ üç bölüme ayrılmış son cemaat yerinin taşlarla örülü yan cepheleri açılmış , yine son cemaat yeri örtüsünü taşıyan dört mermer sütundan ikisi yenilenmiş ikisi, çatladığı için çelik bileziklerle örülmüştür. Yapının iç badanası ve kalem işi süslemeleri bu onarımda yapılmıştır. Malkara müftülüğünden edindiğimiz bilgilere göre yapının ahşap mahfil yığılıp, yerine betonarme mahfil yapılmış ve ahşap malzemeyle kaplanmıştır.1970'li yıllarda yapının kuzeybatı köşesine sekizgen planda bir şadırvan yapılmıştır . Bu yıllarda türbenin iç kısmı da onarılmıştır.

²⁹⁵ İlçe merkezinde bulun yapı halk arasında çarşı camii olarak da adlandırılmaktadır.

²⁹⁶ İ.Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid....* , s.327.

²⁹⁷İ. Aydın Yüksel, a.g.e., s.329'da mevcut sütunların etrafının taşlarla örüldüğünü ve son cemaat yeri önünde, yakın zaman önce bir binanın bulunduğunu belirtmiştir.

Düzgün kesme küfeki taşlardan inşa edilmiş caminin , kuzeyinde üç gözlü son cemaat yeri, kuzey batıda minaresi yer almaktadır. Doğu yönünde mezar taşlarının çoğu sökülmiş haziresi vardır . Cephelerde altta her yönde ikişer ; ortada üç yönde ikişer ve kubbe kasnağında kuzey cephe hariç tüm cephelerde birer penceresi vardır. Alttaki pencereler sivri kemerli , mermer alınlıklıdır ve mermer bordürlerle çerçevelenmiştir. Demir parmaklıkları bulunur. Üsttekiler sivri kemer şeklinde biçimlenmiş olup dıştan alçı şebekelidir. Cami duvarları son cemaat yeri haricindeki kalan üst kısımları dış bükey taş saçakla son bulur (Res.208,209).

Yaklaşık 11.5m x 4.90 m boyutlarında olan son cemaat yeri, dört mermer sütunun taşıdığı, yarım çapraz tonozla kareye tamamlanmış, poligonal kasnaklı kubbelerle örtülmüştür²⁹⁸.Kemerler önde yuvarlak kemer, yanlarda sivri kemer şeklindedir(Res.210-212).

Taç kapı cepheden 0.38 cm. dışarı çıkık, dışarıdan silmelerle çerçevelenmiş sivri kemer şekillidir ve palmetlerden oluşan bir tepeliği vardır. Yüksekliği 4.87m, genişliği 3.69 m, giriş açıklığı 1.48 m dir ²⁹⁹. İçte yer alan harim giriş kapısının söveleri mermerdir.Harim giriş kapısı basık kemer şeklinde iki renk mermerin birbirine geçmesi tekniğinde yapılmıştır(Res.213).

Taç kapının solunda; ortada çokgen bir mihrabiye , onun iki yanında dikdörtgen şekilli mermer bordürle çerçevelenmiş sivri kemer alınlıklı demir parmaklı birer pencere bulunur.

Harim kapısından girişte , sağ yanındaki köşeden ahşap merdivenlerle, 3 ahşap kaplama direğin taşıdığı kadınlar mahfiline çıkılır(Res.214).Üzeri tek kubbe ile örtülü kübik ibadet mekanı ünitesinin, dört köşesindeki geçiş unsurları pandantiftir. Harim beyaz sıvalı aydınlık ve ferahtır(Res.215).

Minber yapının güney batı cephesinde yer alır. Yan aynalıkları sadedir ve altlarında dikdörtgen silmelerle çerçevelenmiş ikişer pencere bulunur. Pencere kenarları konsol biçim süslemeli, sepet kulpu kemer şeklindedir. Minberin giriş kapısı sivri kemerli ve yanları geometrik bezemelidir. Üst kısmı palmetle taçlandırılmıştır(Res.216,217).

²⁹⁸ a.g.e., s.329.

²⁹⁹ Şakir Çakmak, a.g.e., s.110.

Taş malzemeden yapılmış çokgen şekilli mihrabın palmetlerden oluşan başlığı vardır. (Res.218).

Yapının minaresi kuzey batı köşesindedir(Re.219). Minareye harimdeki pencereden girilir. Kare gövdeden prizmatik üçgenlerle çokgen gövdeye geçilir.Şerefenin taş korkulukları sade olup altında stalaktitli dolgu frizleri bulunur. Yapının yaklaşık elli yıl önceki fotoğrafından, minaresinin külah kısmının değiştirildiği anlaşılmaktadır. Yapının eski külahı, konik bir şekildedir(Res.220).

2.Süsleme Özellikleri

Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nde taş ve mermer süsleme kullanılmıştır.Yapının orjinal süsleme özelliklerini gösteren taç kapının ve mihrabın palmetlerden oluşan tepeliğinde, minarenin mukarnas dolgulu şerefe altlığında taş süsleme vardır. Süsleme ögesi olarak taç kapının basık kemerinde, iki farklı renk mermerin birbirine geçmesi tekniğiyle kullanılmıştır. Minberin sivri kemerli kapısında,mermerden geometrik süslemeler bulunur(Res.216,217).

Yapının içinde kubbenin göbeğinde madalyon şeklinde siyah fon üzerine beyaz harflerle bir ayet kuşağı yer alır bu ayet kuşağını, şeritler halinde , mavi fon üzerine sarı ve kırmızı renklerden oluşan bitkisel şekilli kalem işleri çevreler. Ayrıca kubbe göbeğinin çevresinde kırmızı ağırlıklı renklerle şemse motifleri, kasnakta ve pencereleri çevreleyen bordürlerde bitkisel süslemeler, pendentiflerde de siyah fon üzerine yazılmış madalyon şeklinde kalem işi ayetler bulunur.Yapının üst pencerelerinde, tukuaz, kırmızı, sarı ve mor renklerde vitraylarla süslenmiştir.

3. Tarihlendirme

Kitabe kapı üstünde 60x50 cm. eb'adında sülüsle dört satır halindedir. Kitabeye göre yapı Gazi Turhan Bey-zade Gazi Ömer Bey³⁰⁰ adına 893/1487-88 tarihinde cami inşa edilmiştir (Res.221).

Üssis el cami el şerif züleer (okunamadı) el hatir el muhterem

(okunamadı)el mücahid fisebilillah ve el muazzam hurumat

ilah Ömer ibn el emir el said el mağfur Turhan (okunandı) Allah sayuhan
meşkura

okunamadı³⁰¹.

³⁰⁰ Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih....., s.327.

³⁰¹ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*...s.126; Mehmet Serez, *Tekirdağ tarihi*, s.241.

2. Gazi Ömer Bey Türbesi

Şekil No	: 27,30.
Resim No	: 222-229.
İnceleme Tarihi	: 16.07.2010
Bulunduğu yer	: Gazi Bey Mahallesi, Malkara
Yaptıran	: Gazi Ömer Bey
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: H.908/M. 1502

Caminin doğu duvarı önünde, kesme taştan inşa edilmiştir(Res.222).Türbe, çapı 7.35 m, bir kenarının genişliği yaklaşık 2.85 m olan sekizgen bir plana sahiptir. Türbenin giriş kapısı hariç her kenarında birer adet olmak üzere 7 şer adet pencere bulunur(Res.223,224). İçerden taş bordürle çerçevesi dikdörtgen şekilli pencereler, son onarımlarında dışarıdan mermer bordürlerle çerçevesi Sivri kemer alınlıklı özgün lokma demir parmaklıkları dikdörtgen silmelerle kuşatılmıştır. Türbede üst kısımda yer alan pencereler dıştan sivri kemer alınlıklı, alçı şebekeli; içten, yuvarlak kemerli derin niş şeklinde düzenlenmiştir.

Türbenin girişi kuzey cephesinde onarım izleri göze çarpmaktadır, kapının yanında kemer yastığı biçiminde iki profil ve kuzey cephenin üzerinde taşta oyularak meydana getirilmiş saçak izi burada eski haliyle bir sundurmanın yada tek kubbeli bir kapı revağı sisteminin varlığını ortaya koymaktadır(Res.225) .

Türbeye giriş, genişliği 2.71 m zeminden yüksekliği 3.85 m olan içte basık mermer kemer, dışta taş sivri kemeri dikdörtgen profillerle kuşatılmış portalden sağlanmaktadır. Giriş kapısı basık kemere uydurulmuş demir kapıdır. Kapının içten görünüşü; iç içe kademelendirilmiş, içteki dilimli kemer, dıştaki sade Bursa kemeri şeklindedir(Res.226).

Türbenin içi beyaz boyalıdır ve zemini seramik kaplıdır. İçerde mermer sanduka bulunmaktadır. Üstte ahşap tabut şekli sandukanın başında geometrik süslü yuvarlak bir taş bulunmaktadır(Res.227,228).

Kubbe doğrudan sekizgen duvarlar üzerine oturmaktadır. Türbenin geçirdiği onarımlar hakkında net bilgiler yoktur fakat duvar yüzeyindeki taş izlerinden kubbenin müdahale gödüğü anlaşılmaktadır.

b.Süsleme Özellikleri

Günümüze gelene dek pek çok onarım geçirdiği anlaşılan yapının orjinal döneminden kalan süsleme özelliği gözükmemektedir. VGM tarafından yapılan son onarımda kubbenin içi kalem işi nakışlarla süslenmiştir³⁰².

c. Tarihlendirme

Türbe Osmanlıların akıncı beyleri sülalesinden Gazi Ömer Bey adına³⁰³ yapılmıştır. Kapının basık kemeri üzerindeki mermer alınlıkta yer alan kitabe, mermerden yapılmış olup 38x40 cm boyutundadır.Üst kısmı kırılmıştır(Res. 229).

- 1.kad fate elemir elkebir el muluk-il melik el İslam
- 2.elmüşerref bilcihad ve ziyaret ül beyt il haram
- 3.ani ömer bey ibn Turhan bey fi tisa seman mie³⁰⁴

H. 908/M. 1502³⁰⁵.

³⁰² İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II Bayezid...*, s.330' da, Kubbe köşeliklerinde badem ve püsküllerin, eteklerinde de mihrapçıklar bulunduğunu belirtmiştir, son onarımlardan sonra bunlardan herhangi bir iz kalmamıştır.

³⁰³ H. Çetin Arslan, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları(1300-1451)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, Ankara, s.11.

³⁰⁴ Hikmet Çevik, "*Tekirdağ ve Çevresi...*". s. 126; Kitabenin okunuşları ayrıca :Turgutlugil Gülten, a.g.e., s29; Ahmet öge s.17' de yer almaktadır.

³⁰⁵ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II Bayezid...*, s.330' da, kitabede geçen bu tarihin Ömer Bey'in vefatı mı yoksa türbenin inşa tarihi mi olduğunun anlaşılamadığını belirtmiştir.

E. CAMİLER

1. Çelebi Sultan Mehmet Camii ³⁰⁶

Şekil No	: 31,32.
Resim No	: 230-244.
İnceleme Tarihi	: 19. 09. 2010
Bulunduğu yer	: Hisar Mahallesi, Paşa Camii Sokak, Hayrabolu.
Yaptıran	: Çelebi Sultan Mehmet Han
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: H.822/M.1419.

a)Mimari Özellikleri

Hayrabolu'da Çelebi Sultan Mehmet adına yapılan bu cami kuzey güney doğrultuda dikdörtgen planlı, ahşap çatılı olup kuzey ve doğu yönlerden revaklarla çevrilmiştir (Res.230). Caminin karşısında birde hazire bulunmaktadır.

Yapının orijinal kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Doğudaki taç kapısı üzerinde yer alan tamir kitabesinden anlaşıldığı kadarı ile, H.1291(M:1874-1875) tarihinde³⁰⁷ ahalinin yardımı ile tamir edilmiştir. Yapının 1874/1875 tarihlerini veren onarım kitabesi, 45x65 cm ebatlarında, dokuz beyitlik nestalik yazı ile yazılmıştır. Kitabe metni: 18 beyitten oluşmakta olup, yeşil boyalıdır. İçeriğinde Süleyman Paşa'nın bu şehri aldığı ve 822'de, Çelebi Sultan Mehmet'in camii inşa ettiği ve halkın gayreti ile 1261 yılında tamirinin yapıldığı yazmaktadır(Res.231).

Hame-i din-i şeri'at saye-i Şevket Zemin

Sekiz yüz yigirmi ikide bed'idüp şevket-i iclal ile

³⁰⁶ Halk arasındaki diğer bilinen ismi de "Paşa Camii"dir.

³⁰⁷ Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.23; E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve*, s. 179'da Kitabenin tarihini 1261 (1845) olarak okumuştur.

Bed' bani Çelebi Sultan Mehmet Han hadim-i şer' i mübin
 Şu'le-i ikaz-ı kandil Hayrabol içre metin
 İsevi hükminden olmuş ibtida Gazi Süleyman Paşa
 Ol zamanda işbu yetmiş birde köhneyüp oldu harab
 Ol sebebden yok imiş mescid minare akdem
 Kıldı mahzun yek minare Çar duvar üzre zemin
 Feyz-i Hakk'dan çün irişdi bir cesaret beldeye
 O ser u biçün kal'olub fers olundu nev- cedit
 Sarf-ı sim-i zer kıldı servet buldı akdem hey'etin
 Kıl meserret-i ecrin ile cümlesin ya ilahe'l- alemin
 İnbisat-ı tam ile tezyin olındı her taraf
 Medha layık ta'mir oldı kul seza servet-i ehlin ya halim
 Şevki izhar oldı zir pür ziya ehl-i belde himmetin
 Hazihi cennatu' adnin fe'dhulüha halidin
 Nasa tebşir eylesem çakeri Tevfik bu tarihi seza
 Sebeb-i ehlin kıl mu'af bi-cümlesin ya erhamu'r-rahimin
 H.1291/M:1874-75 ³⁰⁸

Tarihini bilmediğimiz bir fotoğrafta eserin çatısının ve son cemaat yerinin yıkık olduğu ve doğu-kuzey cephelerde yer alan duvar izlerinden bu cephelerde önceden de son cemaat yeri revaklarının izleri olduğu anlaşılmaktadır ³⁰⁹ (Res.232). Yine daha yakından çekilmiş bir fotoğrafında, pencere kemerlerinin altında ahşap kirişlerin kullanıldığı görülmektedir(Res.233).

³⁰⁸ Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.23; Rıfki Melül Meriç, a.g.m., s.212'de eserini yayınladığı 1945 yılından önce caminin orijinal kitabesinin yerinde durduğunu belirtmektedir. Kitabe metinlerinin bulunduğu diğer eserler : Bozkurt Gönül, Hayrabolu Tarihçesi, (Yayımlanmamış Lisans Tezi),1973, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s.22.

³⁰⁹ *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murat Devri*, 806-855(1403-1451),C.II, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul. s. 174.

Bilinen bundan sonraki onarımını 1921 yılında geçiren eser³¹⁰ (Res.234)son onarımını VGM tarafından 1994 yılında geçirmiştir. Bu esnada düz ahşap tavanlı meyilli çatısı yenilenmiştir. Tavanın ahşap döşemesi de bu dönemde olmuştur. Kuzey ve güney yönünde meyilli bir arazi üzerine inşa edilen caminin, beden duvarlarında araları harçla doldurulmuş moloz taş, kuzey ve doğu yönlerde bulunan revaklarında kesme taş kullanılmıştır. Sütunları ve sütun başlıkları mermerdir .

Pencerelerin dıştan görünüşleri; alttakiler, taş çerçevesi, sivri kemerli kesme taş alınlıklıdır. Üstteki pencereler; üst kısımları, taştan sivri kemerlidir ortada yer alan yuvarlak pencerelerde taş çerçeve ve alçı şebekelerle ile şekillendirilmiştir(Res.235).

Caminin doğu yöndeki revakları, yedi adet mermer sütun üzerine atılmış sivri kemerlerle oluşturulmuştur. Revakların çatısının üzeri kurşun kaplıdır, iç kısımda harimdeki gibi ahşap olup, kahverengi çıtalarla dekore edilmiştir. Mermer kaideler üzerine oturan sütunların baklava dilimi şeklinde başlıkları vardır. Sütunlar birbirlerine metal gergilerle bağlanmaktadır. Kuzey yönündeki revaklarda beş adet sütun üzerine oturmuş sivri kemerlerden oluşmaktadır. Doğu yönünde bulunan revakların cephesine, kuzey yönde bulunan revaklarında güney cephesine bir mihrap nişi açılmıştır (Res.236,237).

Camiye doğu ve kuzey yönlerdeki minarenin yanındaki kapılardan girilmektedir³¹¹. Her iki kapıda şekilleniş yönünden birbirine benzer. Taştan yapılmış, basık kemerli girişleri olan kapıların , sivri kemer şeklinde taş alınlıkları vardır. Basık kemerin altında basık kemer şekline uydurulmuş ahşap kapı yer almaktadır. Kapıların iç görüntüsünde dikkate değer bir özellik yoktur(Res.238).

Mihraba dik olarak gelişen dikdörtgen planlı eserin orijinal örtüsü hakkında bilgi sahibi değiliz fakat 18.60x 15.10 m boyutlarında olan yapının, o dönemin şartlarında, kubbe örtülü olması mümkün değildir³¹² .

1994 yılındaki onarımında tamamı ile yeniden düzenlemiş harimde kuzey yönde ahşap direklerin taşıdığı mahfil bulunmaktadır ve mahfilin altı cam bölme ile ayrılmıştır. Üst kısım ahşaptır ve ahşap kahverengi çıtalarla küçük karelere bölünmüştür(239,240).

³¹⁰ Rıfıkı Melül Meriç, a.g.m., s.212.

³¹¹ Yavuz Tiryaki, a.g.m., s. 28' de, bu girişlerden kuzeydeki girişin eski haliyle kadınlar mahfiline açılabilceğini belirtmiştir.

³¹² Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.24; E.Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi*,s.174' te , Kemer izi ve kubbe kalıntısı görmediğini belirtir.

Taştan yapılmış, beyaz boyanmış mihrap güney cephede yer almaktadır ve çerçevesiz şekilde beş sıra mukarnas dizisine sahiptir. Minber yenilenmiştir, ahşap malzemeden yapılmış olup ajurlu korkuluklara sahiptir(Res.241)

Yapının kuzey doğusunda yer alan minare hafif dışa taşkın olarak inşa edilmiştir. Minarenin girişi, kare kaidesinin kuzey cephesindeki ince silmelerle çerçevelenmiş, basık kemerli küçük kapıdandır . Yüksek tutulmuş kare kaideden, prizmatik üçgenlerle çokgen gövdeye geçilir. Şerefesi üç sıra iri mukarnaslar ile süslenmiştir. Korkulukları da taştan ajurludur. Şerefe ve külahın altında taş süslemeler görülmektedir (Res.242-243).

b. Süsleme Özellikleri

Hayrabolu Çelebi Sultan Mehmet Caminin geçirdiği onarılar sırasında oluşan süslemeleri taş süslemeleri mihrapta ve minarede yer alan mukarnaslarda, minare giriş kapısı üzerinde yer alan küçük gül biçiminde rozette yer almaktadır(Res.244). Ahşap süsleme; yapının iç kısmında, minberde, açık renk zemine, kahverengi çitalarla küçük karelere ayrılan tavanında, yine aynı şekilde revakların tavanında, yer yer kare panolar içinde çitaların birbirine geçmesi ile oluşturulmuş geometrik süslemelerde yer almaktadır. Mermer süsleme ise revakların sütunlarda ve baklava dilimli başlıklarında kullanılmıştır. Yapının üst camlarında sarı, yeşil ve mavi renklerde vitray süsleme kullanılmıştır.

c. Tarihlendirme

Orjinal kitabesi günümüze ulaşmayan yapı, Çelebi Sultan Mehmet adına H.822/M. 1419 yıllarında yapılmıştır³¹³. Kuzey girişi üzerinde yer alan onarım kitabesine göre Çelebi Sultan Mehmet için yapılmıştır³¹⁴.

³¹³ E.Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi....*, s.173'te bu camiye ait vakfiye'nin veya tevzinamenin bulunmadığını belirtmiştir; Mehmet Serez, a.g.e., s.284; Şerif Baysalan, *Gelmişi Geçmişi Bu Günümüyle.....*, s. 30; Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.24.

³¹⁴ Muzaffer Erdoğan, a.g.m., s. 147

Bu gün günümüz harimin kuzey giriş kapısının sağ tarafındaki günümüz kitabesi caminin yapıış tarihini 1403 olarak göstermektedir. Bu tarih kitabeyle ve yapı hakkında bilgi veren diğer kaynaklarla çelişmektedir.

2. Güzelce Hasan Bey Camii

Şekil No	: 33-36.
Resim No	: 245-272.
İnceleme Tarihi	: 18. 09 2010
Bulunduğu yer	: İlyas Mahallesi, Hayrabolu.
Yaptıran	: Güzelce Hasan Bey ³¹⁵
Yapan	: Bilinmiyor
Yapım Tarihi	: H. 905/M.1499-1500.

a.Mimari Özellikleri

Hayrabolu merkez’de yer alan ve Ulu cami olarakta adlandırılan bu eser, enine dikdörtgen planlı harimi, merkezi kubbe ile iki yanında ikişer kubbeden ve revaklarla çevrili kapalı bir avludan meydana gelmiştir. Kare avlusu ile birlikte $30.55 \times 24.28 = 741.75$ m² alan kaplamaktadır. Sağda bir minaresi vardır. Avlunun dışında, kuzey tarafında yer alan çokgen planlı şadırvan sonradan eklenmiştir(Res.245)

Caminin bilinen ilk onarımı H.1293/M.1877 yılında kendi vakfı tarafından gerçekleştirilmiştir. Eser Balkan savaşı öncesi meydana gelen büyük depremde harabeye dönmüş, avludaki bütün kubbe ve kemerler yıkılmıştır ve uzun zaman onarılamamıştır³¹⁶.

1920 yılında gerçekleşen bu depremde harim kısmının kubbelerinde çatlamlar meydana gelmiştir eski fotoğraflarında avlu kısmında sadece ayakların kaldığı görülmektedir (Res.246-248) Bu tarihten sonra cami, uzun süre kullanılmayarak 1960-64’ yılları arasındaki onarımında tekrar ibadete açılmıştır³¹⁷. Cami Hayrabolu müftülüğünden edilen bilgilere göre, kapsamlı en son onarımı 17.03.2002 – 10. 05. 2002

³¹⁵ Güzelce Hasan Bey vakfı için bkz. M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda...*, s.416; M. Serez, *Tekirdağ ve Çevresi...*, s.147.

³¹⁶ Muzaffer Erdoğan, a.g.m. s. 146; Rıfık Melül Meriç, a.g.m, s. 211’ 1945 yılında caminin harap bir şekilde olduğunu anlatmaktadır.

³¹⁷ Şerif Baysalan, *Gelmişi Geçmişi...*, s.42.

tarihleri arasında halkın yardımlarıyla gerçekleşmiş olup, bu onarımda; kubbe kurşunları, elektrik tesisatı, mahfili, iç nakışları ve boyaları yenilenmiştir.³¹⁸

Yapının cepheleri bir sıra kesme taş iki sıra tuğla olmak üzere almaşık teknikli duvar örgüsü ile oluşturulmuştur.

Caminin avlusuna kuzey ve doğu yönlerde iki kapıdan girilir ve bu kapıların önünde de iki sütunlu sundurma bulunmaktadır(Res.249). Sütunlar, granitten yapılmış olup taş kaidelere oturan, baklava dilimli mermer başlıklara sahiptir. Kapıların içten görünüşü harim kapısı gibi, iç içe iki niş şeklinde biçimlenmiş olup; dıştaki yuvarlak kemerli dışa taşkın, içteki Bursa kemerlidir . Dış taraftan ise mermerden yapılmış basık kemerlidir.

Avluda, kubbeleri taşıyan kemerler 12 adet kesme taş ayak üzerine oturtulmuştur. Ayakların üzeri, içte tuğla dışta taş örgülü sivri kemerler tromplarla geçilen 14 adet kubbe ile örtülmüştür. Revakların zemini avlu zemininden daha yüksek tutulmuştur (Res.250-253).23x17 m boyutlarındaki avlunun her bir kemer bölmesin de, iki katlı pencere düzeni yer almakta, toplam 22 adet olan pencereler iç taraftan; sivri kemerli biçimlenmiş olup taş çerçeveli, tuğla ve taş dizilerinden oluşan sivri kemer şeklinde alınlıkları vardır. Alt pencereler dıştan demir parmaklıkla çevrilidirler. Üstteki pencereler sivri kemer şeklinde biçimlenmiş olup dıştan alçı şebekelidir.

Mihrap duvarında birinci ve ikinci sıralarda altışar, orta da üçüncü sıra olarak iki pencere vardır. Güneyde altta ve ortada altışar üstte iki pencere; yanlarda doğu ve batı duvarında altta ve üstte üçer pencere bulunmaktadır. Büyük kubbenin kasmağında dört adet, küçük kubbelerinde dışarı bakan yüzlerinde pencereler yer alır bu pencereler, dıştan tuğla örgülü sivri kemer şeklinde biçimlenmişlerdir ve alçı şebekelidir (Res.254-257). Bazıları bu gün kapatılmış pencerelerin yapının ilk inşasındaki sayısı 48'dir³¹⁹.

Kesme taştan yapılan harim giriş kapısı dikdörtgen silme içine alınmıştır ve dışa doğru çıkıntı yapmıştır. Sivri kemerli bir niş şeklinde düzenlenen harime giriş, üstte basık kemeri olan metal kapıdandır. Kapı iç taraftan, iç içe iki niş şeklinde biçimlenmiş olup; dıştaki yuvarlak kemerlidir ve dışa taşkındır, içteki basık kemerlidir(Res.258,259) . İç

³¹⁸ Şerif Baysalan, *Gelmişi Geçmiş...* , s.42' de 2003 ve 2004 onarımları esnasında avludaki küçük kubbelerin tamamlandığını belirtir.

³¹⁹ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid....*, s. 147;Yavuz Tiryaki, a.g.m., s. 25.

mekanda giriş yönünde sağ ve solda ahşap merdivenlerle çıkılan kadınlar mahfili bulunmaktadır (Res.260,261).

Harim, ortada 110x115 cm³²⁰ ölçüsündeki iki serbest paye ile taşınan 10.30 cm³²¹ çapında geçiş sistemi pandantif olan kubbe ile örtülmüş olup dışarıdan yüksek tutulmuş on iki kenarlı kasnağa oturmaktadır. Merkezi kubbenin yanları kendine göre daha alçakta tutulmuş, 4.55 cm çaplarında geçiş sistemleri prizmatik türk üçgeni olan dört küçük kubbe ile örtülmüştür. Küçük kubbelerin kasnakları sekizgendir. Büyük kubbe ile yanlardaki ikişer küçük kubbe dört kemer ile birbirinden ayrılmıştır (Res.262-267).

Minber yapının güney batı cephesinde yer alır. Mermer ve ahşap malzemeden yapılmıştır. Yan aynalıkları sadedir ve altlarında kare silmelerle çerçevelenmiş üçer pencere yer alır(Res.268).

Taştan yapılmış mihrap nişi çokgen şekillidir yapının güney cephesindedir onarım sırasında boyanmıştır. Yedi kenarlı girintisi ile beş sıra stalaktitlidir. Dikdörtgen silmelerle kuşatılmış olup etrafını mavi renkli bordür içinde yer alan ayet çevrelemektedir. Mihrabın üstünde de dikdörtgen pano içinde ayet yer almakta ve mihrap şeklinde tepeliği ile sonlanmıştır(Res.269).

Yapının minaresi kuzey batı yönünde duvardan dışarı taşkın bir şekilde yer alır. Minareye avludaki kapısından girilir. Kaidesinin beş kenarı dışarıdadır. Pabuç çok sade gövdesi çokgendir. Şerefenin mermer korkulukları ajurlu olup altında stalaktitli dolgu frizleri bulunur.Tarihini bilmediğimiz yılda çekilen bir fotoğraf minare şerefesinin ve külahının onarımdan geçtiğini kanıtlamaktadır(Res.270,271).

b.Süsleme Özellikleri

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camii'nde taş , mermer ve tuğla süsleme kullanılmıştır. Mihrabın iri palmetlerden oluşan tepeliğinde, minarenin mukarnas dolgulu şerefe altlığında taş Harim giriş kapısı kemerinde ve kenarlıklarında değişik şekillerde rozetler , avludaki ve sundurmalarındaki sütun başlıklarında da baklava dilimi taş süsleme kullanılmıştır.

³²⁰ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid....*, s.27.

³²¹ Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.25.

Yapıda mermer pencere alınlıkları ve bordürlerinde kullanılmıştır. Süsleme ögesi olarak harim kapısı ve avlu kapılarının kemerlerinde iki farklı renk mermerin birbirine geçtiği süsleme görülmektedir.

Yapının içinde kubbenin göbeğinde; siyah fon üzerine beyaz harflerle bir ayet kuşağı yer alır bu ayet kuşağını mavi, kırmızı renkli kalem işleri çevreler. Ayrıca; kubbe göbeği, eteği ve pendentiflerde de siyah fon üzerine yazılmış madalyon şeklinde kalem işi ayetler bulunur. Aynı renkte kalem işi süslemeler yan kubbelerde de kullanılmıştır. Eski fotoğraflara bakılınca bu süslemeler yapının onarım öncesindeki süslemelerine uyularak yapılmıştır.

Yapının üst pencerelerinde, tukuaz, kırmızı, sarı ve mor renklerde vitraylarla süslenmiştir. Yapının dışında alt sıradaki pencerelerinin alınlıklarında yer yer tuğla örgülü yıldız şeklinde geometrik süslemeler kullanılmıştır.

c.Tarihlendirme

Yapının yapım tarihini veren , girif sülüs yazı ile düzenlenmiş mermer kitabesi harim giriş kapısının üstünde bulunmaktadır(Res.272)

“Buniye hazal’l-mescidi’l-cami’ il mübarek Hasan bey bin Abdullah ibtigaen li-vechi’llah-i

Ta’ala ve taleben li-merzatihi (faliku musaddet’llah-i)ta’ala innema ya’muru mesacida’llahi

Men amene bi’llahi ve’l-yevmi’l-ahiri tarih-i rebi’u’l evveli seneti hamse ve tis’a mieti

Doğrusu (ve musaddıkan li-kavli’llahi) olmalıdır”³²².

Kitabede Hasan Bey bin Abdullah olarak geçen II. Bayezid’in damadı Güzelce Hasan bey’ in bu camii H.905/M.1499’ da yaptırdığı anlaşılmaktadır³²³. Fakat kitabenin Abdullah oğlu Hasan Bey denmesi dikkat çekicidir.

³²² Yavuz Tiryaki, a.g.m., s.2; Rıfık Melül Meriç, a.g.m., s.211.

Güzelce Hasan Bey Trakya'nın Fethinde görev almış, akıncı beylerden Paşayığıt'in soyundan gelmektedir³²⁴. II. Beyazıd'ın damadıdır. H.925 ve H.935 tarihli kayıtlara göre, Sultan II. Beyazıd, Dimetoka'daki Danişmendlü ve Midyelü köylerini Hasan Bey' e temlik etmiş ,o da bu yerlerden gelen gelirleri Hayrabolu'daki camii'ne vakfetmiştir³²⁵.

³²³ Rıfki Melül Meriç, a.g.m., s.211;İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid....*, s.146; Ayrıca Güzelce Hasan Bey vakfiyesi için Bkz.: M. Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda....*, s.416. Mehmet Serez. *Tekirdağ ve Çevresi....*, s.150

³²⁴ Şerif Baysalan, “ *Gelmişi Geçmişi...*”s. 42

³²⁵ M Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda....*, s. 416; İ.Aydın Yüksel , *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid....*, s. 146.

3. Hacerzade İbrahim Bey Camii³²⁶

Şekil No	: 37-39.
Resim No	: 273-291.
İnceleme Tarihi	: 16.04. 2010
Bulunduğu yerb	: Camii Atik Mahallesi, 14 Kasım Sokağı, Malkara.
Yaptıran	: Belli Değil.
Yapan	: Bilinmiyor. ³²⁷
Yapım Tarihi	: 1406.

a. Mimari Özellikleri

Tek kubbeli kare planlı geneli kesme taşla oluşturulmuş, sağında minaresi bulunan bu eser Malkara'nın en eski camiidir(Res.273).

Hacerzade İbrahim Bey Camii VGM ve Malkara Müftülüğü'nden elde ettiğimiz bilgilere göre; Balkan savaşları ve depremlerde büyük hasara uğramıştır. Caminin tarihini bilemediğimiz bir yılda çekilmiş fotoğraflarında, kubbesinin, taç kapısının ve minaresinin şerefe kısmına kadar yıkılmış olduğu görülmektedir.

Duvar tekniği olarak baktığımızda eski fotoğraflarda kubbenin tuğla malzemenin oluşturduğunu, kuzey cephe duvarının günümüzde olduğu gibi tuğla, ve moloz taşla alması duvar teknikte, diğer cephelerinde kesme taştan yapıldığını görmekteyiz(Res.274). Bu fotoğraflar ve yapının günümüzdeki hali bize, geçirdiği onarımları kanıtlamaktadır.

Uzun bir süre kullanılmayan cami, 1969 yılında VGM tarafından onarılmaya başlanmış³²⁸ 15 Ekim 1973'te tamir edilerek ibadete açılmıştır³²⁹. Cami'nin son cemaat

³²⁶ Yapının ismi halk arasında Taşoğlu Camii , kapı üzerindeki günümüz kitabesinde Hacerzade İbrahim Bey Camii olarak geçmektedir.

³²⁷ Ahmet Öge, a.g.e., s. 17 de yapıyı Mimar Sinan'ın yaptırdığına dair vakıflar idaresinde kayıt olduğunu belirtmiş fakat klasik dönem mimarının bu tarihlerde eser vermesi mümkün değildir.

³²⁸ VGMA Dosyanumarası yok tarihi 25 03 1983

³²⁹ Ahmet Öge, a.g.e., s.17

yeri de 2005 yılında VGM onarımları sırasında yenilenmiştir³³⁰. Ayrıca şerefe kısmına kadar yıkılmış olan minaresi 1970 yılında tekrar yapılmış ve 1997 yılında da şerefe korkulukları değiştirilmiştir.

Kuzey güney doğrultuda meyilli bir arazi üzerine inşa edilen eser, kuzeyinde üç bölmeli son cemaat yeri olan tek kubbeli, minareli mescit planında yapılmıştır. Avlusu duvarlarla çevrili esere giriş kuzey yöndedir ayrıca kuzeydoğusunda merdivenlerle inilen abdest alma yerleri ve tuvaletler bulunmaktadır. Doğu, batı ve güney cepheleri kesme taştan inşa edilmiştir. Kuzey cephede, pencere kemerlerinde ve cephede tuğla malzeme ve moloz taş karışımı almasıık duvar tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

Düzgün kesme taştan inşa edilen kare boyutlarındaki harimin duvarlarında karşılıklı simetride iki katlı olarak ikişer pencere açıklığı bırakılmıştır. Alt pencereler içten yuvarlak silmeli alınlıklılarıyla , üç yönden taş bordürlerle çevrelenmiştir.Dıştan sivri kemer mermer alınlıklıdır ve mermer bordürlerle çevrelenmiştir. Kuzey cephedekilerin sivri kemer alınlığı, tuğla örgü kemer çevreler.Alttaki pencerelerin hepsinin demir parmaklıkları vardır. Üsttekiler sivri kemerli dıştan alçı şebekelidir. Kubbenin yüksek tutulmuş sekizgen kasnağında, her yönde içten sivri kemer şeklinde biçimlenmiş, dıştan alçı şebekelidir. Yapının son cemaat yeri yakın zamanda eklenmiştir. Şimdiki haliyle dört mermer sütunun taşıdığı, ortada yuvarlak kemerli aynalı tonozlu, yanlarda sivri kemerli sekizgen kasnaklı kubbe ile örtülmüştür(Res.275-280).

Caminin kuzey cephesinde yedi sıralı mukarnas kavsaralı, yapıdan dışarı dikdörtgen bir blok halinde taşıntı yapan taç kapı yer alır.Taç kapının dışa taşan ayakları içinde iki mihrabiye nişleri vardır (Res.281).İki kanatlı ahşap kapı ile girilen harim girişinin basık kemeri, iki ayrı renk mermerin birbirine geçirilmesi şeklinde tasarlanmıştır. Kapının iki yanında mukarnaslı konsol çıkmalar yer alır. Kapının içten görüntüsü dışta Bursa kemer biçiminde nişin içinde segment kemer şekillidir. İç mekanda sağ tarafta ahşaptan korkuluklarla ayrılmış bir bölümün batı duvarında minareye geçiş kapısı bulunmaktadır. Sol tarafta perde ile kapatılan bayanlar bölümü bulunmaktadır.

9.6x9.7m boyutlarında, beyaz sıvalı, kare harimin kubbeye geçiş öğesi mukarnaslı tromptur (Res.282-285). Yapının güney cephesinde yer alan mihrap, taş malzemededen olup, mukarnas kavsarasıyla taç kapıya benzemektedir.Üst kısmı palmetli bir süsleme ile taçlandırılmıştır(Res.286).

³³⁰ VGMA,Dosya No: 59.04.9

Caminin minberi ahşap malzemeden olup, taklit künde kari tekniğinde 1959 yılında yapılarak aslına uygun olarak yenilenmiştir(Res.287).

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan minarenin, sekizgen kaidesinin üç yüzü duvar içinde kalmış olup, beş yüzü dışarıdan görülebilmektedir. Minarenin çokgen kaidesinin her yüzünde Bursa kemeri olarak tabir edilen sepet kulplu kemer süs unsuru olarak kullanılmıştır. Pabuç kısmından yivli gövdeye kısa Türk üçgenleri ile geçilen minarenin şerefesi mukarnaslı stalaktitli şerife korkulukları da geometrik taş şebekelidir(288,289). Tarihi bilinmeyen bir fotoğrafta, minarenin şerefenin altından itibaren yıkık olduğu gözüktür(Res.290). Bu gün şerefenin altından itibaren kurşun külaha kadar olan petek kısmında kullanılan kesme taşların görüntüsü, sonradan müdahaleye uğradığını belgelemektedir.

b. Süsleme Özellikleri

Hacerzade İbrahim Bey caminin özgün süslemeleri taç kapısının kavsarasında yedi sıra mukarnas kullanılıp köşeliklerinde rozetler kullanılmıştır. Eski fotoğraflardan anlaşıldığı kadar bu gül motifli rozetlerden sağdaki orjinaldir, soldaki onarımlar esnasında ona göre yenilenmiştir(Res.291).

Mihrabın kavsarasında da taç kapıyla aynı şekilde mukarnas kullanılmış ve köşeliklerinde merkezden dışa doğru helezonik kıvrımlı rozetler kullanılmıştır. Mihrabın başında palmetlerden oluşan tepelik kullanılmıştır. Giriş kapısı ahşaptır ve taklit künde kari tekniği ile yapılmıştır.

Son tamirlerden sonra kalem işleri , kubbenin göbeğine madalyon şeklinde, eteğinde bordür şeklinde, mavi fon üzerine kırmızı sarı renklerden oluşan, ayet kuşakları ve bitkisel bezemeler şeklindedir. Mukarnaslı trompların dış yüzeyleri mavi çizgilerle daha belirgin hale getirilmiştir.Yapının üst camlarında sarı, yeşil ve mavi renklerde vitray süsleme kullanılmıştır.

c. Tarihlendirme

Caminin yapım yada onarım bilgilerini veren kitabesi günümüze gelmemiştir. Taç kapının üzerindeki günümüz kitabesi 1408 tarihini vermektedir. VGM'deki bilgilerde ve çeşitli kaynaklarda cami Hacerzade İbrahim bey adına kayıtlıdır³³¹. Caminin bir diğer adı Taşoğlu'dur.

Vakıflar Genel Müdürlüğünde, Taşoğlu İbrahim Vakfı adına kayıtlı H. 1242/ M.1826-27 defter no: 174/0, sayfa no : 0344, sıra: 2722' de şahsiyet kaydı³³², H. 1242/ M. 1826-27 defter no : 725/0,sayfa no : 0, sıra no : 0162'de Atik esas kayıtlarının³³³ bulunması, Hacerzade İbrahim Bey olarak tanımlanan yapının XV. yüzyıl başında gerçekleştiği daha sonra XVII. yüzyılda belkide aynı soydan Taşoğlu İbrahim Bey tarafından vakfın sürdürüldüğüünü kanıtlamaktadır.

Ayas Paşa Camii (Bkz. Külliye)

Fatih Camii (Bkz. Manzume)

Gazi Ömer Bey Camii (Bkz. Manzume)

İncik Köyü Camii (Bkz. Manzume)

Rüstem Paşa Camii(Bkz. Külliye)

Süleymaniye Camii(Bkz. Külliye)

³³¹ Bkz. Mehmet Serez, *Tekirdağ ve....*,s.59; Turgutlugil Gülten,a.g.e.,s.36.

³³² VGM Taşoğlu İbrahim Vakfı , H. 1242/ M.1826-27 tarihli şahsiyet kaydı defter no: 174/0, sayfa no : 0344, sıra: 2722.

³³³ VGM Taşoğlu İbrahim Vakfı , H. 1242/ M. 1826-27 tarihli atik esas kaydı, defter no : 725/0,sayfa no : 0, sıra no : 0162.

E.HAMAMLAR

1. Güzel Köy Konak Hamamı

Şekil No	: 40,41.
Resim No	: 292-314
İnceleme Tarihi	: 21.04.2011
Bulunduğu yer	: Mürefte Güzel Köy 'ün batısında yer alır. ³³⁴
Yaptıran	: Bilinmiyor.
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: 15 Yüzyıl.

a. Mimari Özellikleri

Mürefte Hoşköy'e 5 km mesafede , Güzelköy Caminin batı kısmında, doğu bitişiğinde bir evin bulunduğu hamam otlar ve ağaçlar arasında harabe halindedir(Res.292).

Doğu batı istikametinde uzanan dikdörtgen planlı yapı batıdan doğuya doğru; sıcaklık, ılıkılık, koridor, wc ve usturalık mekanlarından inşa edilmiştir(Şek.). Hamamın inşa malzemesi tuğla ve moloz taştır. İç kısmında yoğun olarak tuğla, aralarda ise yer yer taş kullanıldığı görülmekte; dış duvar örgüsünde de moloz taş ve az aralarda az da olsa, tuğla malzeme ile yığma duvar örüldüğü görülmektedir. Kubbeye geçişte, kubbede , kemerlerde, eyvan tarzı nişlerde ve tonozda tuğla malzeme ile düzenlenmiş, farklı olarak kubbeye geçişlerde ve duvarların köşelerinde köşe taşları kullanılmıştır(Res.293).

Yapıda duvar kalınlıkları değişkendir. Dış duvarlar en kalın 1. 25 m, en ince 47, 5 cm' dir³³⁵. Hamama asıl giriş, kuzey cephededir (Res.294). Bu kısmın kuzeyinde yer alan mekanın soyunmalık olacağı düşünülmektedir (Res.295). Yapının dış duvarı ile benzer

³³⁴ İ. H. Kurtuluş, a.g.e., s. 96.

³³⁵ a.g.e., s.98.

duvar örgüsüyle oluşturulmuş soyunmalık mekânının, sonradan eklendiği ve ahşap çatı ile örtüldüğü düşünülmektedir. Dikdörtgen planda inşa edilmiş soyunmalığın, kuzey duvarı oldukça sağlamdır ve batı duvarında niş bulunmaktadır. Hamamın kuzey cephesinde yer alan kapı açıklığı diğerlerine göre daha yüksek ve geniş inşa edilmiştir. Girişin kemerinden sonra gelen üst kısmı, mekânın doğu duvarı ve batı duvarları oldukça tahrip olmuştur. Aynı zamanda ılık girişinin solunda yer alan koridorun kuzey duvarı yıkılmıştır. Beşik tonoz örtülü, 67, 5 cm x 3.65 m³³⁶ boyutunda koridora, günümüzde yıkılmış olan kuzeyde yer alan yıkık duvardan girilmektedir (Res.296,297). Mekânın güney duvarında künk izleri görülmektedir. Koridora girince sağ tarafta bulunan girişle ılık kısma geçilir.

Batı duvarı oldukça tahrip olmuş koridorun doğu duvarında yer alan tuğla örgülü yuvarlak kemerli ilk girişle wc kısmına tahrip olan ikinci girişle usturalık kısımlarına girilir. Wc kısmı usturalık mekândan daha büyük 1.65 x 1.67 m³³⁷ ölçülerindedir. Kubbesi yapıdan dışa taşkın, tuğla örgülü sivri kemerler üzerine atılmış pandantiflerle taşınmaktadır ve pandantiflerin üzerinde tambur yer alır. Sivri kemerli şekillenmiş dıştan yapının kubbesinin doğusunda da görülmektedir ve duvarlarının alt kısmında da künk izleri vardır (Res.298-301).

Usturalık mekânının asıl girişi olduğu düşünülen koridorun sağdaki kapı ve batı duvarında oluşan yıkılıktan mekana ulaşılmaktadır (Res.302). Bu mekânın içten doğu duvarı : 1.20 m, batı duvarı : 1.25 m, kuzey duvarı: 92.5 cm, güney duvarı: 94 cm³³⁸ boyutlarındadır. Dış taraftan bakıldığında, usturalık mekânında kubbeye geçişte köşe taşları kullanıldığı görülmektedir (Res.303).

Bu iki mekân birer kapı ile koridora açılmaktadır. Koridorun batı köşesindeki kapı ile ılık mekânına geçilmektedir. Mekânın doğuda usturalık tarafından, kuzeyde soyunmalık tarafından girişi bulunmaktadır. Düzenleniş bakımından tam kare ölçülerde olmayan ılık mekânının kuzey duvarı: 2.70 m, batı duvarı : 3.05 m, güney duvarı 2.03 m, doğu duvarı : 2.80 m boyutlarındadır³³⁹. Diğer duvarlara göre oldukça yıpranan doğu ve batı duvarları, kuzey ve güney duvarlarına göre daha geniş tutulmuş böylece dikdörtgene yakın bir planda şekillenmiştir. ılık mekânındaki giriş kapılarının taştan

³³⁶ a.g.e., s.101.

³³⁷ a.g.e., s. 99.

³³⁸ a.g.e., s. 100.

³³⁹ a.g.e., s. 102.

kare niş içinde , tuğladan yuvarlak kemerli olarak şekillendikleri görülmektedir(Res.304-307).

Sıcaklık tarafından doğu duvarına bakıldığında burada, daha önce çizilen plan ve kesitlerinden anlaşıldığına göre, niş bulunmaktadır fakat günümüzde bu nişin sadece kemer izleri görülmektedir (Res.308). Güney duvarında dikine tuğlalarla örülmüş, eyvan oluşturulmuş olup günümüzdeki görüntüsüyle üst kısmı oldukça yıkılmıştır . Bu eyvan sayesinde kareleştirilen mekanın duvarlarının üstü dört yönde sivri kemerlerle şekillendirilmiş ve kubbeye geçişte pandantif kullanılmıştır. Pandantiflerin üzerinde ince kasnak yer alır (Res.309).

Sıcaklık mekanına geçiş, ılıklığın batı duvarının nerdeyse tamamen yıkılan kısmından ve güney tarafındaki asıl giriş kapısından sağlanmaktadır(Res.310). Burada sıva tabakasının diğer mekanlara göre korunduğu görülmektedir. İç ölçüleri , kuzey duvarı : 2.43 m, batı duvarı : 3.05 m , güney duvarı : 2.48 m, doğu duvarı: 3m³⁴⁰ olan mekanın güney duvarında ılıklikta olduğu gibi bir eyvan vardır bu eyvan ılıklik mekanından daha geniş tutulmuştur. Eyvanın sivri kemerinin altında su kontrol penceresi bulunmaktadır ve bu pencerenin üst kısmı yıkılmıştır (Res.311). Kuzey duvarında ise tuğlalarla çok çokgen planda inşa edilmiş yıkanma nişi yer alır (Res.312). Üst örtüde kubbeye geçiş tromplar aracılığı ile olmuştur ve trompların arasında kullanılan sivri kemerlerle duvarlar hareketlendirilmiştir (Res.313,314). Kubbenin büyük bir bölümü yıkılmıştır ve kasnaktan sonrasında en çok yedi dizi tuğla kalmıştır.

1991 yılında çizilen planına göre sıcaklık mekanının ardında dikdört gen ölçülerde, sıcak su deposu ve külhanın olduğu görülmektedir. Fakat o yıllarda da tam o kısmın üzerinde bir ev bulunduğundan bu mekanın asıl planının çizimdeki gibi olabileceği düşünülmektedir³⁴¹.

b. Süsleme Özellikleri

Harabe halinde olan yapının içinde ve etrafında kendine ait süsleme özeliği gösterecek herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Fakat İ.Hakkı Kurtuluş 1991 de yaptığı

³⁴⁰ a.g.e., s. 103

³⁴¹ a.g.e., s. 104

araştırmasında wc mekanının duvarlarında az da olsa malakari süslemenin olduğunu belirtmiştir. Fakat günümüzde bu süslemelerden iz kalmamıştır.

c.Tarihlendirme

Yapının günümüze gelmiş kitabesi yada hakkında, yapılış tarihine dair bilgi verecek herhangi bir kaynağa ulaşamadık. Yapı küçük ölçüleriyle Marmara bölgesinde yapılmış Erken Osmanlı hamamları ile benzerlikler göstermektedir ³⁴².Yapıda kullanılan duvar örgüsü ve tekniği ile mimari özellikleri bakımından yapı 15. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

³⁴² a.g.e., s. 96.

2. Malkara Hamamı

Şekil No	: 42.
Resim No	: 315-332.
İnceleme Tarihi	: 21.03. 2011
Bulunduğu yer	: Camiatik Mahallesi, Doğanca Çeşme Sokak
Yaptıran	: Bilinmiyor.
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: Bilinmiyor.

a. Mimari Özellikleri

Malkara’da eğimli bir arazinin eteklerine yapılan bu hamamdan günümüze sıcaklık ve halvet hücreleri gelmiştir(Res.315). Sıcaklık kısmının doğu yönünde bulunan giriş kapısı kapatıldığı için, ve hamamın başka bir yerden girişi olmadığı için, içerden görüntü almak mümkün olmamıştır. İç mekanı ,Tekirdağ Müze Müdürlüğünden alınan 1999 yılına ait fotoğraflarla tanıtılmaya çalışılmıştır. Resimlerden anlaşıldığı kadarıyla hamam 1999’ lu yıllar da kullanılmamaktadır.

Bu günkü görünümüyle birçok kez onarım gördüğü anlaşılan yapının, onarım tarihlerine ait bilgilerimiz sınırlıdır fakat külhan ve soyunmalık kısmının 2000 yılında yıkıldığını, Tekirdağ Müze Müdürlüğünde bulunan rapordan anlamaktayız³⁴³.

Yapının kuzey cephesi hariç tüm cepheleri, kaba yontu moloz taş ve çok az miktarda tuğla kullanımıyla yığma duvar tekniğinde yapılmıştır.Kuzey cephesi ise kapı hizasının üst seviyelerinden doğu yönde aşağı doğru yoğun olarak tuğla ve moloz taş karışımı duvar tekniğinde yapılmış, çimento sıva tabakasının altından görüldüğü kadarıyla tuğla ve mermer tozu katkılı horasan harcı ile sıvanmıştır.

³⁴³ Rapor tarihi: 29.05. 2001, Raporu hazırlayan Songül Erdoğan.

Dış tarafta beden duvarlarındaki izlerden yapının çimento sıva ile sıvandığını anlamaktayız. İç mekanda çimento sıvanın üzerine çeşitli kireç ve boya uygulaması yapıldığı anlaşılmaktadır.

Planından ve eski resimlerinden anlaşıldığı kadarıyla, yapının doğu yönünde ve günümüzde harabe halinde olan, 9. 30 x 10. 25 m ölçülerinde olan soyunmalık kısmı orijinalinde üç katlıdır(Res.316). Yapıya doğu tarafında bulunan kapıyla boyuna dikdörtgen şekilli giriş kısmına ulaşılır, buradan batı yöndeki kapıyla soyunmalık kısmına, kuzey yöndeki kapıyla da kare şekilli bir mekana ulaşılmaktadır. Bu günkü şekli ile soyunmalık mekanından geriye kalan kısımlar ; sıcaklık mekanına bitişik duvarlarıyla, kuzey duvarı ve kuzey doğuda kerpiçten yapılmış, giriş holünün kuzeyindeki kare mekandır(Res.317,318). Soyunmalık kısmına birde güney yönden giriş bulunmaktadır(Res.319).

Bundan önceki halinde yapıyı dört yönden çevreleyen, sekiz ahşap direk taşıyan, ahşap tavanlı soyunmalık kısmının kuzey batı köşesindeki merdivenlerle üst katına geçilir (Res.320). Ortasındaki taştan 12 kenarlı havuzun içi günümüzde toprakla dolmuştur(Res.321).Kuzeybatı köşesinde tuğla örgülü su deposu bulunmaktadır.

Soyunmalık kısmının batısındaki yuvarlak kemerli niş şeklindeki kapı ile, günümüzde çimento harçla kapatılmış, sıcaklık kısmına geçilmektedir(Res.322-324). Eski fotoğraflarında bu kısmın duvarlarının fayanslarla kaplandığı görülmektedir ve sağ tarafta betondan bir yükselti yapılmıştır.

Sıcaklık kısmına girişte sağa doğru meyillenen duvarla üzeri tonoz örtülü³⁴⁴ 3.20 x 4.05 m ölçülerinde tuvalet kısmına,(Res.325-327) batıdaki yuvarlak kemerli niş şeklindeki kapıyla da asıl sıcaklık kısmına geçilmektedir. Sıcaklık kısmı 3. 55x 3. 45 m ölçülerinde, üst örtüsü kubbedir ve ortada üç, etrafında altı fil gözüyle aydınlanmaktadır. Ortasında kare planlı göbek taşı bulunmaktadır. Bu mekanın kuzeyinde yer alan kapı ile 3.45 x 3. 55 m boyutlarındaki halvet hücreğine ulaşılır. Bu mekanda, giriş yönündeki cephe hariç üç cephede yükseltilmiş sekilerin üzerinde kurna bulunmaktadır. Kubbesi içten türk üçgeni şeklinde dilimlenmiş , sekiz fil gözü ile aydınlanmaktadır. Mekanın batısında sıcak su deposu ve külhan kısmı bulunmaktadır.

³⁴⁴ Bu yer planda kubbe örtülü olarak gösterilmiştir. Fakat fotoğraflardan ve üst örtüden anlaşıldığı kadarıyla burası beşik tonoz örtülüdür. İç mekana ulaşamadığımız için, olduğu hali ile değiştirme imkanı bulamadık.

Sıcaklığın güneyindeki giriş kuzeydeki girişin olduğu gibi şekillenmiştir ve bu giriş 3. 90 x 3.65 m boyutunda halvet hücrsi olup üzerinde beş fil gözü bulunan kubbe ile örtülmüştür(Res.328). Batıda ki kapı ile geçilen kısım 2.10 x 2. 40 m ölçülerinde oldukça küçük ölçüdedir. Kuzey duvarında kurna bulunan bu mekanda içten türk üçgeni şeklinde dilimlenmiş 4 fil gözü ile aydınlanan kubbe ile örtülmüştür(Res.329).

Bu kısımların üst örtülerine dışarıdan baktığımızda , kuzeyindeki arazi seviyesinde olan kubbelerin toprakla dolduğu görülmektedir(Res.312). Yalnızca güney yöndekilerin yüksek kasnakları olduğu görülür.Ayrıca sıcaklık giriş duvarının üzerinde yapının orijinal halinden kalan tüteklikler bulunmaktadır(Res.330).

Batı kısımda yer alan külhandan günümüze sadece kuzey duvarının bir kısmı gelmiştir. (Res.331) Çiziminden ve eski resimlerinden güney duvarında girişi olduğunu gördüğümüz, boyuna dikdörtgen planlı bir mekandır, doğu duvarı ortasında ocak yer alır (Res.332).

b. Süsleme Özellikleri

Eski fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla gayet sade bir görünüme sahip olan yapıda süsleme görülmemektedir.

c.Tarihlendirme

Konumuz olan , 14 ve 16 yüzyıllar arasında VGM arşivinde ve yayınlar doğrultusunda yapılan araştırma sonucunda tespit edildiği kadarıyla Malkara'da, beş hamam yapısının olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlar;

Birincisi: I. Murat vakfına aittir H.890(1485) ve H. 925 (1519)tarihli tahrir kayıtlarında I. Murat'ın camisine bir hamam ve yanında iki dükkan vakfettiğini ³⁴⁵ belirtir.

İkincisi, Yegan Reis zaviyesine vakfedilen hamam ³⁴⁶.

³⁴⁵ Turgutlugil Gülten , a.g.e., s. 20; Vakfiye için bakınız, Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asınlarda...*,s.171,

Üçüncüsü : Kasapzade Mahmut Bey Hamamı ³⁴⁷II. Murat devri vakıflarından olan Mahmut Bey, Malkara'da kurduğu zaviye'ye vakfetmişti.H. 860/M.1454³⁴⁸

Dördüncüsü : Kasapzade Ali Bey Hamamı, Malkara'da medrese ve zaviyesi bulunan, Ali Bey adında birinin H.860,/M.1454 tarihli vakfı görülmekte ve Ali Bey bu vakıf için, Malkara'da çifte hamam tahsis edilmiştir³⁴⁹.

Beşincisi : Kaya Bey'in Malkara'da bulunan imaretine vakfettiği hamamdır³⁵⁰.

Yukarıda görüldüğü üzere, Kasapzade Mahmut Bey ve Kasapzade Ali Bey Hamamları çifte hamam şeklinde düzenlenmiştir. Fakat bu hamam çifte hamam özellikleri göstermemektedir. Yapı dış mekandan gözlemlendiği kadarı ile, kullanılan duvar örgü tekniği bakımından 15. yüzyıla tarihlendirilebilir, Yegan Reis, Kaya Bey ve I. Murat vakfına ait olabilir ancak bu konuyu aydınlatacak kesin bilgilere sahip değiliz. Yapı kullanılan malzeme ve teknik bakımından konumuz olan yüzyıllarda, vakıflar doğrultusunda da 15.yüzyıl ikinci yarısından sonra 16. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olmalıdır.

³⁴⁶ Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda...*, s.172; Turgutlugil Gülten , a.g.e., s. 20.

³⁴⁷ Mustafa Umar Bilge, a.g.e., s.280; Turgutlugil Gülten , a.g.e., s. 25;Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda.....*,s.291

³⁴⁸ Mustafa Umar Bilge, a.g.e., s. 280' de Kasapzade Ali Bey'in Kasapzade Mahmut Bey'in oğlu olduğunu belirtmiştir.

³⁴⁹ Tayyip Gökbilgin, *XV ve XVI Asırlarda ...*, s.281, Mustafa Umar Bilge, a.g.e., s.279;Turgutlugil Gülten , a.g.e., s. 20.

³⁵⁰ İbrahim Sezgin, a.g.m., s. 123.

3. Mürefte Konak Hamamı

Şekil No	: 43,44.
Resim No	: 332-335.
İnceleme Tarihi	: 21.03.2011
Bulunduğu yer	: Lise Sokak, Mürefte.
Yaptıran	: Bilinmiyor.
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: Bilinmiyor.

a.Mimari Özellikleri

Günümüzde üst örtüsü ve duvarlarının büyük kısmı yıkılmış harap bir halde bulunan eser Mürefte'de, Mürefte Çok Programlı Lisesinin solundaki sokakta yer alır. Bir tarafında kalıntısı kuzey tarafında belediye tamirhanesi ve güney tarafında konut bulunan yapı bu iki yapı arasına sıkışmış konumdadır(Res.332,333). Bu gün kalıntıdan geçiş sistemi kubbe kasnağı ve kubbenin izleri görülmektedir.

Daha önce yapılan restitüsyon denemesine göre iki mekanlı doğu batı istikametinde uzanan küçük ölçülü bir yapı olduğu anlaşılır. Sağdaki kare mekanın ılıklığın, soldaki dikdörtgen mekana yani sıcaklığa göre daha büyük şekilendiği ve duvar yüzeylerinin sivri kemerle hareketlendiği görülür. Dikdörtgen ölçülerde olduğu düşünülen sıcaklık mekanının güney kesiminde tuğla örgülü pandantifler kullanılmıştır(Res.334). Sıcaklık mekanı gerisinde kalan ılık mekanına göre dikdörtgen ölçülerdedir ve güney yönde pndantif izlerini gördüğümüz bu mekanın kuzeyinde, restitüsyon planında gösterildiği üzere eyvan şeklinde düzenlenmiş olması gerekir, fakat bu gün buna dair herhangi bir iz görülmemektedir. Yine sıcaklığın batısında su deposu bulunduğu restitüsyon planında belirtilmektedir fakat bugün herhangi bir duvar izi tespit edilememiştir. Yapının pandantiflerinde kubbe ağırlığını korumak için keramik küpler kullanılmıştır(Res.335).

Yapı tekniği bakımından duvarlar , üst örtü ve geçişler tuğla ile örülmüştür. Duvar örgüsünde bağlayıcı malzeme olarak alt tabakada tuğla tozu karışımı harç, üst tabakada ise yer yer ince beton sıva kullanılmıştır.

b. Süsleme Özellikleri

Çok az bir kısmı ile günümüze gelen yapının orijinal süsleme özelliğine dair herhangi bir ize rastlanmamıştır.

c. Tarihlendirme

Yapının kitabesi bulunmamaktadır fakat kalıntının yapı tekniği, kullanılan malzeme, duvar işçiliği ve çağdaşı konak hamamları ile benzerliklerinden dolayı erken Osmanlı Dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır; 15. yy. ortalarında yapılmış olmalıdır³⁵¹.

³⁵¹ İ.H. Kurtuluş, a.g.e., s.16.

4. Şarköy Hamamı

Şekil No	: 45,46.
Resim No	: 336-361.
İnceleme Tarihi	: 04.05. 2010
Bulunduğu yer	: Camii Kebir Mahallesi, Malkara Caddesi, Şarköy .
Yaptıran	: Bilinmiyor
Yapan	: Bilinmiyor.
Yapım Tarihi	: Bilinmiyor.

a.Mimari Özellikleri

Şarköy ilçe merkezinde Osmanlı devrinden kalmış olan hamam soyunmalık ılık ve sıcaklık bölümlerinden oluşmaktadır(Res.336). Hamamın geçirdiği onarımlar hakkında net bilgiler yoktur .

Yapının dış cepheleri çimento harç sıvalı üzeri beyaz badanalıdır. Kubbeler ise beton şaplı ve siyah boya ile boyanmıştır. Soyunmalık mekanı ve girişin olduğu kısmının duvarları, alt kat pencerelerinin üzerinden itibaren sarı renkli boya ile boyanmıştır. Yapının güney tarafında bulunan sonradan eklendiğini düşündüğümüz soyunmalık ve giriş holünün beden duvarları üzerinde, yörede bazı evlerin duvarları üzerinde gördüğümüz, dış bükey yuvarlak silmelerle oluşturulmuş beton saçak kullanılmıştır. İçten ahşap kirişlerle taşınan bu kısımların üzeri, oluklu beton levhalarla kapatılmıştır.

Yapının doğu cephesinde, soyunmalık kısmının orijinal mekan duvarı uzantısından içe doğru kırılma yaptığı görülmektedir(Res.337,338). Buradan sonraki iç mekanda WC mekanının dış duvarına denk gelen kısım diğer üst örtülerden alt seviyede kalmaktadır ve silmelerin arasında bir sıra tuğla kullanılmıştır.Üst örtüsü tonozdur. Sıvası dökülen bu kısımdan anlaşıldığı kadarı ile yıkılan çimento sıvanın altında, duvarların kaba yontu taş ve düzensiz tuğla dizilişiyile almaşık teknikte düzenlenip,tuğla tozu katkılı

horasan harcı ile sıvandığı görülmektedir . Ayrıca bu kısımda çimento ile kapatılmış yuvarlak kemerli bir niş yer alır(Res.339).

Ilıklık mekanının dış duvarı, sıcaklık mekanından biraz daha alçakta olup beton saçaklıdır ve bu kısmın üst örtüsü doğuda tonoz batıda kubbedir. En yüksek sıcaklık duvarının olduğu kısımdır ve saçak kullanılmamıştır. Sıcaklık kısmının kubbesi en yüksektedir ve dışarıdan yüksek tutulmuş sekizgen şekilli, köşeleri pahlanmış kasnağa oturmaktadır (Res.340).Yapının bu kısmında kademeli bir şekilde görülen yükseliş görülmektedir.

Yapının duvar kalınlıkları 75 – 70 cm arasındadır. Duvarlar en ince yerinde 80 cm'dir.

Genel hatları ile doğu-batı doğrultusunda uzanan yapıya güney batı köşesinde yer alan kare ölçülerde bir giriş holüyle girilmektedir(Res.341). Burası zemin kotundan aşağıda olduğu için üç beton basamak kullanılmıştır. Doğuda yer alan ahşap kapı iki kanatlı ahşap kapı ile soyunmalık mekanına geçilir. Yenilenmiş olan bu mekan doğudan batıya doğru genişlemektedir. İki katlı olarak düzenlenmiş bu bölümün güney ve batı duvarlarında alt katta 8, üst katta 11 , soyunma kabini bulunmaktadır(Res.342,343). Ortasında ise şadırvan bulunmaktadır.

Yapının orijinal kısımlarına soyunmalıktan kuzey yönde yer alan yuvarlak kemerli niş şekillinde, tek kanatlı , pimapen kapıyla örtülü girişten dikdörtgene yakın ölçülerde aralık kısmına geçilmektedir(Res.344). Aralık kısmı 2 x 2 m boyutlarındadır ve üst örtüsü aynalı tonozdur, üzerine dört adet yuvarlak şekilli filgözü bulunmaktadır(Res.345,346). Yapının sıcaklık, ılıkılık, traşlık ve wc girişleri de yuvarlak kemer şekilli niş içinde yuvarlak kemer şeklinde düzenlenmiştir.Duvarlar, zemin tüm mekanlarda karo mozaik döşemelidir.

Aralık bölümünün sol tarafında 1.60 x 1. 60 m. boyutlarında , kuzey doğu duvarı pahlı, üzeri tonoz örtülü wc kısmı bulunmaktadır. Bu kısmın üzeri de düz tonozdur ve üzerinde altı adet filgözü bulunmaktadır (Res.347,348). Aralığın sağ tarafında usturalık bulunmaktadır. 1. 70 x 1. 60 m. ölçülerde düzenlenmiş mekanda, mermer setler ve kuzey duvarında da kurna bulunmaktadır. Pandantifli kubbeye örtülen kubbenin ince bir kasnağı bulunmaktadır ve yuvarlak biçimli beş fil gözü ile aydınlanmaktadır (Res.349,350).

Aralıktan kuzey yöndeki kapı ile ılıklik kısmına geçilir. Dikdörtgen boyutlarda olan mekanın batı yönündeki 3. 25 x 3. 05 m boyutundaki kısım kubbe, yuvarlak kemerli eyvanla ayrılmış 1.90 x 3. 05 m. boyutlarındaki doğu yönü ise tonoz örtülüdür (Res.351). Kubbeye trompları yuvarlak kemerlidir ve duvarlarda yuvarlak kemerle hareketlendirilmiştir (Res.352-353). Tromp kemerlerinin üzerinde ince bir kasnak bulunur ve kubbe 13 adet yuvarlak kesimli fil gözü ile örtülmüştür . Kubbe ile örtülü mekanın batı, kuzey ve güney yönlerinde karo mozaik kaplı oturma setleri ve mermer kurnaları bulunmaktadır. Kurnaların araları mermer levhalarla bölünmüştür. Yuvarlak kemerli eyvanın böldüğü , tonoz örtülü kısmın altı duvarlarla kapatılmıştır ve sauna olarak kullanılmaktadır(Res.354,355).

Ilıklık mekanının kuzeyinden 5.40 x 5. 45 m. boyutunda sıcaklık mekanına geçilmektedir. Burası da ılıklik mekanından farklı olarak , sivri kemerli, yüzeyi nervürlü tromplarla geçilen kubbe ile örtülüdür ve duvarları sivri kemerlerle hareketlendirilmiştir(Res.356,358).

Beden duvarları ve her yönde yükseltilmiş sekileri fayans kaplı olan mekanın doğu batı ve kuzey duvarlarında 3'er adet, giriş kapısının bulunduğu güney duvarında iki adet kurna olmak üzere toplamda 11 mermer kurna bulunmaktadır ve kurnaların araları mermer levhalarla ayrılmıştır. Ortada kare ölçülerde mermer kaplı göbek taşı ve batı duvarı ortasında pimapenli su kontrol penceresi bulunur(Res.359).

Soyunmalık mekanının kuzeyindeki kapı ile depo kısmına geçilir. Deponun doğu duvarındaki girişte, külhan kısmına geçilmektedir. Yenilenmiş olan külhan kısmı geniş bir mekandır ve ahşap çatılıdır. Tuğladan yuvarlak kemer örgülü , dışa taşkın ocak derin nişin içindedir ve bu kısım odun ve yakacak malzemelerle doldurulmuştur(Res.360).

Yapının kuzey duvarı sıcaklık mekanından sonra, batı yönde yer alan külhan bölümünde genişlemektedir. Külhan ve depo kısmına denk gelen bu duvar yapının batı tarafının önemli bir kısmını teşkil eder. Külhan kısmında ;2, depo kısmında ;1 pencere yer almakta, ortasında yer alan kapıdan merdivenler aracılığı ile külhana geçilmektedir. Giriş holünün arkasında ve depo kısmının ön duvarında kümes yer almaktadır(Res.361). Bu kısımların üzeri önde oluklu beton levhalarla arkalarda kiremitle örtülmüştür.

b. Süsleme Özellikleri

Yapıda süsleme bakımından en zengin örnek olarak soyunmalık kısmında yer alan, bu gün kullanılmayan mermer şadırvandır(Res.343). Kare planlı mermer levhanın ortasında yükselen mermer payenin altında servi ağacı, üstünde yukardan aşağı doğru sarkan palmet motifi kullanılan bir süsleme görülür. Sümbülün sap kısmının iki yanında volütlü süslemeler görülmektedir. Bu bölümden sonrası kırılmış olan kısımdan sonra üzeri palmet frizleri ile süslü konsol biçimindeki kurnalara gelmekte, üstte her yönde oluklu su deliklerinden akan su, buradaki her kurnanın ortasında bulunan olukla kare mermer havuza, havuzun köşesindeki deliklerle de su gideri hamam tesisatına verilmiştir.

Şadırvan payesinin kurnalardan sonraki kısmında ,altta bir sıra palmet süslemeli friz ve köşelerde ve ortada volütlü kıvrımlı süslemeler ve en üstte çiçek şeklinde yuvarlak başlıkla paye sonlandırılmıştır.

c.Tarihlendirme

Yapıyı tarihlendirecek herhangi bir yazılı kaynağa ulaşamadık fakat kullanılan malzeme ve duvar örgüsü tekniği bakımından ele alındığımızda hamamı 15. yüzyıla tarihlendirebiliriz.

Ayas Paşa Hamamı (Bkz. Külliye)

İncik Umur Bey Hamamı (Bkz. Manzume)

IV. DEĞERLENDİRME

A. Külliye

Külliye; değişik fonksiyonlardaki birkaç yapının bir arada yer alması ile oluşan yapı topluluğudur³⁵². Bir külliye yapıları başta cami ve türbe olmak üzere , medrese, tıp medresesi, darüşşifa, imaret, tabhane, han, arasta, hamam, sıbyan mektebi, kütüphane, sebil, çeşme, muvakithane, köprü gibi yapılarıdır. Ancak bu yapıların tamamının bir külliye oluşturduğu söylenemez, bu yapılarıdan birkaçının bir arada planlanıp inşa edilmesi, kuruluşun külliye adı ile tanımlanmasına yeterli olabilir³⁵³.

Külliye Anadolu dışındaki ilk örnekleri ise Buhara, Semerkant, Tirmiz gibi şehirlerde saraya bağlı fonksiyonel yapı topluluklarında görülmektedir. Karahanlıların Tirmiz saray kuruluşu (XI.yüzyıl), Gaznelilerin Leşkeri Bazar Sarayı (XI. yüzyıl) etrafında yer alan fonksiyonel yapıları külliye örnekleri arasında gözükmektedir³⁵⁴.

Anadolu Selçukluları döneminde de külliye inşa edilmiştir, Bu dönemde inşa edilmiş külliye birisi Akşehir Taşmedrese Külliyesi'dir. Anadolu Beylikleri zamanında Germiyanogulları zamanında inşa edilen II. Yakup Bey Külliyesi³⁵⁵ bu grubun önemli örneklerindedir.

Osmanlılar Rumelide ele geçirdikleri geniş toprakları vakıflara ayırarak Bursa'da başlattıkları külliye yapıları faaliyetlerini Rumeli'de de sürdürmüşlerdir .Yeni fethedilen yerlerde inşa edilen külliye Osmanlı kentinin gelişmesinde önemli bir yeri vardır³⁵⁶.

Çalışma konumuz içinde Ayas Paşa , Rüstem Paşa ve Süleymaniye külliyesi olmak üzere üç adet külliye kuruluşu incelenmiştir. Hemen hepsinde ortak özellik olarak gösterebilecek durum, külliye yapılarının çoğunun günümüze ulaşmamış olmasıdır. Ayas Paşa külliyesinden günümüze gelen yapıları; cami ve hamam, Rüstem Paşa Külliyesinden günümüze gelen yapıları; cami, bedesten ve medrese duvarlarının bir kısmı; Süleymaniye

³⁵² Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Külliye", *İslam Ansiklopedisi*, C.XXVI, 2002, s.542-544.

³⁵³ Gönül Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin*, s.1.

³⁵⁴ a.g.e., s.7.

³⁵⁵ A. Osman Uysal, *Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Ankara , 2006, s. 125.

³⁵⁶ Abdullah Kuran, "Osmanlı Külliyelerinde Yerleşme Düzeni Bir Tipoloji Denemesi", *Prof. Doğan Kuban'a Armağan*, (Yayına Hazırlayanlar: Z. Ahunbay, D. Mazlum, K. Eyüpgiller), İstanbul, 1996, s. 39-44.

külliyesinden ise günümüze sadece cami ulaşmıştır. Bu durumdan dolayı, kaynaklardan geçmişte birçok yapı grubundan oluştuğunu öğrendiğimiz Süleymaniye ve Ayas Paşa Külliyelerinin fonksiyonel yapılarını günümüzde gerçek konumları ile değerlendirmek mümkün olmuyor. Bunun dışında Tekirdağ Rüstem Paşa külliyesi rölövelerinden anlaşıldığı kadarı ile binaları bulunduğu tepeye göre uygun olarak serbest düzenli külliye planında kurulmuştur.

Rüstem Paşa külliyesinde, cami diğer yapılara göre daha yüksekte tutulmuştur. Yapıları genişçe kuşatan bir avlu vardır ve bu avluya kuzeyde yer alan bir kapı ile girilmektedir. Bu gün yüksek temel duvarları kalmış medrese caminin güneydoğusundadır ve arazinin şartlarından dolayı denize bakan duvarları oldukça yüksek tutulmuştur. Sağlam durumda olan altı kubbeli bedesten ise külliye yapılarının batısında yer alır.

16. yüzyılda başkent İstanbul dışında, gerek İstanbul'u Balkanlar ve Orta Avrupa'ya gerekse Anadolu ve Orta Doğu'ya bağlayan sefer, kervan, hac ve ulak amaçlarına hizmet eden yollar üzerine, çoğu Mimar Sinan imzası taşıyan külliye inşaa edilmiş ve bu külliyelere menzil külliyesi adı verilmiştir³⁵⁷. Rüstem Paşa külliyesi Rumeli sol kolu üzerinde önemli ticaret ve liman şehri olan Rodosçuk'ta denize hakim bir tepe üzerinde kurulmuş bir menzil külliyesidir³⁵⁸.

Rüstem Paşa Külliyesi gibi bölgede inşa edilmiş diğer menzil külliyelerinden bazıları Silivri Pir Mehmet Paşa Külliyesi, Lüleburgaz-Payas ve Havsa Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Babaeski Semiz Ali Paşa Külliyesi'dir. Ayrıca Rumeli orta yolunda Çorlu Lüleburgaz yolu üzerinde yer alan Büyük Karıştıran'da Rüstem Paşa tarafından cami, han, tabhane, çarşı, hamam, çeşme, su yolları ve köprüden oluşan yapı topluluğu inşa edilmiştir. Bu gün sadece onarımlardan geçmiş cami ve banisi bilinmeyen köprü bulunan bu külliye bölgedeki diğer menzil külliyelerine örnektir³⁵⁹.

³⁵⁷ M. Fatih Müderrisoğlu, *16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İnşaa Edilen Menzil Külliyesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), C.1,1993, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s.35.

³⁵⁸ a.g.e., s. 158.

³⁵⁹ M. Fatih Müderrisoğlu, a.g.e., s. 159.

B. Manzumeler

Osmanlıca'da "külliyyeden küçük yapı topluluğu"³⁶⁰ anlamına gelen manzume, farklı zamanlarda inşa edilmiş binaların oluşturduğu yapı topluluğudur. Bu açıdan külliyyeden biraz farklı algılanmaktadır.

Araştırma konumuz içinde, ele aldığımız manzume örneklerinden günümüze en fazla iki yapı gelmiştir. Bunlar; başta camiler olmak üzere, türbe ve çeşme yapılarıdır.

İncecik'te Hüseyin Bey ve Umur Bey gibi isimlerin birbirlerine çok yakın mesafede kurdukları ;bugün mevcut olan Hüseyin Bey tabhaneli cami, batısında türbesi , kuzeyinde Umur hamamı ve hamamın çok yakınında bu gün yerinde tamamen yenilenmiş bir cami bulunan Umur Bey Camii , bunlardan biraz uzakta sazlıkdere mevkiinde bir köprü ve daha sonra bu gruba eklendiğini düşündüğümüz kervansaray yapılarının bölgenin Türkler tarafından fethiyle inşa edilmiş ve yerleşimi kolaylaştırmış yapılar olduğu şüphesizdir.

Bu eserler birbirlerine yakın konumlarıyla, ilk bakışta külliye izlenimi uyandırır. Fakat banilerine ve bu yapılardan günümüze gelen kitabelere baktığımızda, Hüseyin bey tesisi ile Umur bey Camii arasında 72 yıl gibi bir zaman farkı ortaya çıkmaktadır. Malkara'da Gazi Ömer Bey'in şahsına ait kervansaray ve zaviye gibi yapıları vakfettiği görülür. Fakat vakfiye tercümelerine bakıldığı zaman bu yapıların inşa edildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmaz. Ömer Bey'in inşa ettirdiği cami ve bundan 15 yıl sonra inşa edilen türbe camiden yapılarını merkez alıpta etrafında kurulmuş diğer yapı birimlerini tespit edilmemiştir. Farklı yerlerde; farklı zamanlarda inşa edilen, yada başkasından satın alınarak oluşturulan yapı grupları külliyeler gibi "hayır" amaçlı yapılmışlardır ve Hüseyin Bey ve Gazi Ömer Bey örneklerinde gördüğümüz üzere inşa edilen eserlerin masrafları kendileri için ayrılan vakıflar tarafından karşılanmıştır.

Bu grupta diğer bir örnek; Çorlu'da Fatih zamanında yapılmış Fatih Camii'nin , çok yakınında sağlam durumda olan ve kitabesi okunmayan bir çeşmesi, Evliya Çelebi'den öğrendiğimiz kadarı ile yakınında birde 12 odalı ahşap medrese bulunmaktaymış. Bu yapıların banileri net değildir. Birbirlerine yakın konumda inşa

³⁶⁰ "Manzume" *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, 1996, s.154.

edilmiş; fakat inşa tarihi ve banileri belli olmayan bu eserleri külliye başlığı altında değerlendirmek doğru olmayacaktır.

C. Camiler

Tekirdağ ve ilçelerinde Türk devri eserlerinde XIV ve XVI. yüzyıllar arasında özellikle günümüze gelmeyen yapılar bölümünde VGMA kayıtlarını içeren eserlerden alınan bilgiler doğrultusunda çoğunlukta olan yapı grubunu cami ve mescitler oluşturmaktadır. Değişik plan tiplerinde görülen bu eserlerden 6 tanesi orjinal özelliklerini yitirerek; 9 tanesinde plan özelliklerini büyük ölçüde koruyarak günümüze gelmiştir.

1.Plan Tipleri

Plan tipleri bakımından camileri dört grup altında inceleyebiliriz:

İlk grup; Tek kubbeli camiler.

İkinci grup ; Enine dikdörtgen planı mihrap önü kubbeli cami.

Üçüncü grup ; Tabhaneli cami

Dördüncü grup; Ahşap çatılı camilerdir.

a.Tek kubbeli Camiler

Hacerzade İbrahim Bey Camii tek kubbeli mescid planıyla, 1406 tarihiyle grubun en erken örneğini oluşturmaktadır. Bu grup içinde değerlendirilecek diğer örnekler Gazi Ömer Bey Camii , klasik dönem külliye yapılarının parçası olan, Ayas Paşa Camii, Rüstem Paşa Camii ve Süleymaniye Camii'dir.

Osmanlıların daha çok Anadolu Selçuklu mescitlerini örnek alıp geliştirdikleri kubbeli yapı tarihi ve örneklerine bakacak olursak;

Bu plan tipinin ilk örnekleri Orta Asya'da İran'dan Anadolu'ya kadar uzanan türbe mimarisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem Özbekistan'da Tim'de yapılan 978 tarihli Arap Ata Türbesi³⁶¹, kubbeli kare küp yapılardandır.

Bu tipin Anadolu'daki ilk örneklerini ise, başkent Konya'da yaygınlaşan, Selçuklu dönemi cami ve mescitlerinde görmekteyiz³⁶². Konya'da I.İzzeddin Keykavus zamanında Hacı Ferruh'un 1215'te yaptırdığı Taş Mescit³⁶³, Emir-i Ahur(İmrahor) Zeyneddin Beşare Bey'in 1213'te yaptırdığı Beşarabey Mescidi³⁶⁴, I.Alaeddin Keykubat zamanında Hacı İsmail Oğlu Şemseddin Erdem Şah'ın 1220'de yaptırdığı Erdemşah Mescidi³⁶⁵ bu dönemdeki örneklerdir. Bu örneklerde denenen merkezi mekan anlayışı ve hazırlık mekanları XIV. yüzyıl içinde geliştirilerek Osmanlı döneminin klasik tek kubbeli ve üç gözlü son cemaat yeri olan camilerine öncülük edecektir³⁶⁶.

Kubbeli yapılanma XIV. ve XV. yüz yıllarda beylikler döneminde de sürmüştür. Bu dönemdeki cami örnekleri; Akkoyunlu devleti eserlerinden Diyarbakır Safa Camii³⁶⁷, Germiyoğulları Beyliğine ait, Analcı Mescidi³⁶⁸ kubbeli yapı tipi örneklerindedir.

İznik Hacı Özbek Camii³⁶⁹ 1333 tarihinde yapılan ve kitabesi bilinen en eski Osmanlı yapısıdır. Tek kubbeli kare bir mekan ve bunun önünde yer alan son cemaat yeri ile tek kubbeli cami tipinin batıdaki karakteristik bir örneğidir Kitabesi olmayan fakat cami kapısı üzerinde 1335 tarihinde yapıldığı yazılı olan Bursa Alaeddin Bey Camii³⁷⁰, 8,20x8,20 m ölçülerinde kare planlı harimi ve kubbe örtüsüyle bu gruba giren diğer bir örnektir.

Gazi Ömer Bey camii, Hacerzade İbrahim Bey ve Ayas Paşa Camileri tek kubbeli kare harimi ve üç bölmeli, kubbe ile örtülü son cemaat yeri plan bakımından Anadolu Selçuklu dönemi (XIII yy ikinci yarısı) Konya'da yapılmış olan Sırçalı Mescit³⁷¹, Candaroğulları Beyliği zamanında Kastamonu da XIV yüzyıl ortasında yapılmış İbn

³⁶¹ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 17 ; Ara Altun, *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1988, s. 10.

³⁶² Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, Yem Yayınları, İstanbul, 2007, s.123.

³⁶³ Ara Altun, a.g.e., s. 55; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.129.

³⁶⁴ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, s.129.

³⁶⁵ a.g.e., s.129.

³⁶⁶ Ara Altun, a.g.e., s. 55.

³⁶⁷ Ayla Ersoy, *İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi*, Marmara Üniversitesi Yayın No :77, İstanbul, 1989, s. 51.

³⁶⁸ Ali Osman Uysal, *Germiyoğulları Beyliği'nin...*, s.204.

³⁶⁹ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1999, s.129; Doğan Kuban, *Osmanlı...*, s.124.

³⁷⁰ Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s.126.

³⁷¹ Ara Altun, a.g.e., s. 54.

Neccar (veya Eli Güzel) Camii'ne³⁷² benzemektedir. Camilerin yakın bölgeden Osmanlı döneminde inşa edilmiş diğer benzerleri , Edirne Ayşe Kadın Camii³⁷³, Edirne Sitti Sultan Camii'³⁷⁴ dir.

Bazı camilerde yapının cadde, sokak ve bitişiğindeki yapılara göre konumu , harim giriş kapısının doğu veya batı cephesine yada kuzey cephesinin farklı bir bölümüne yerleştirilmesine neden olmuştur³⁷⁵. Harim girişi Malkara Gazi Ömer Bey Camiin de kuzey cephenin batı köşesinde bulunur. Cami bu yönüyle ve cephe düzenlemesiyle Edirne Ayşe Kadın Camii ve Edirne Sitti Sultan Camii'ne benzemektedir.

Tek kubbeli kare mekandan oluşan bu eserlerin üçünde de, birçok kez müdalahe görmüşlerse de ilk halleri ile son cemaat yeri bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kubbeye geçiş ögesi olarak Gazi Ömer bey camiinde pendentif ,Hacerzade İbrahim bey camii, Saray Ayas Paşa Camii, Süleymaniye ve Rüstem Paşa camiinde ise kubbeli kare küp planında yapılan yapıların çoğunda olduğu gibi tromp kullanılmıştır.

Süleymaniye Camii ve Ayas Paşa Camii, birbirlerine yakın tarihlerde inşa edilmiş kalsik dönem külliye yapılarıdır. Süleymaniye Camii ölçüleri ve iç dizaynı ile Ayas Paşa Camii'nden ayrılmakta; mihrabı , minberi, mahfili ve son cemaat yeri düzenlemesi ile klasik dönem yapılarının çoğunda gördüğümüz özellikleri tekrarlamaktadır. Her iki yapıda ortak bir özellik kubbenin yükü, geçirdikleri onarımlar sonrasında yenilenmiş nervürlü tromplar aracılığı ile beden duvarlarına verilir.

Goodwin, son cemaat yerini Mimar Sinan' nın ilk H.973/M. 1565-6 tarihinde Halep Adliye Camii'nde kullandığını belirtir³⁷⁶. Fakat Abdullah Kuran' nında belirttiği gibi, 1543-1548 tarihli çifte revak sistemi kullanılan Üsküdar Mihrimah Sultan Camii, bu camiden en az 18 yıl önce tamamlanmıştır. Konumuz içinde, ikinci bir son cemaat yeri revakları olduğu anlaşılan Çorlu Süleymaniye Camii, H.918/M.1521 tarihli inşa kitabesine göre, Mihrimah Sultan Camii'nden daha erkene inmektedir. Günümüzdeki hali ile mermer ve taş malzemedden doğu tarafında dört, kuzeyde altı, batıda iki sütun kaidesi aynı hizadan camekanlarla kapatılmıştır. Sütun kaidelerinin orjinal görüntüsü ile Süleymaniye Camii klasik dönemde çifte revak sisteminin kullandığı yapıların ilk örneklerindedir.

³⁷² Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı* , s.207.

³⁷³ Sedat Bayrakal, *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001 s. 61.

³⁷⁴ Doğan Kuban, *Osmanlı.....* , s. 126; Sedat Bayrakal, a.g.e., s.77.

³⁷⁵ Şakir Çakmak, a.g.e., s.11.

³⁷⁶ Godfrey Goodwin, a.g.e., s. 213; Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 59.

Bu camilerle yakın dönemlerde yapılmış diğer eserler; Ilgın Lala Mustafa Paşa Camii (1576)³⁷⁷ , Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii (1523)³⁷⁸ ve Hersek Mostar'da Karagöz Ahmet Paşa Camii (1557-1558)dir³⁷⁹ .

Tekirdağ Rüstem Paşa Camii³⁸⁰ ait olduğu külliye içinde, Osmanlı klasik dönem özelliklerini taşıyan kare mekanlı kubbeli bir yapıdır. Rüstem Paşa Caminde diğerlerinden farklı olarak sekizgen kubbe kaidesinin köşelerindeki duvarlara bitişik payeler kubbeyi taşımaktadır³⁸¹ . Payeler ve nişler arasındaki kısımlar sivri kemerlerle hareketlendirilmiştir. Bunlar arasındaki bölümlerin taşıyıcı özelliği yoktur. Bu bölümler sadece perde duvarı işlevi görür.

Osmanlı mimarisinde aynı plan tipinin kullanıldığı ve bir kısmı Mimar Sinan tarafından yapılan eserler vardır. İstanbul da Silivri Kapıda İbrahim Paşa Camii 1551³⁸² , bu grubun ilk örneklerindendir. Rüstem Paşa Caminden farklı olarak , harimi örten kubbenin sekizgen kaidesi dıştan belirtilmemiştir. Son cemaat yeri Rüstem Paşa da olduğu gibi beş kubbelidir; yanlara doğru çıkıntı yapar . Harim duvarlarından çıkıntı yapan ayakların arasında ki bölümler, birer sivri kemerle harime bağlanmıştır. Rüstem Paşa Camine göre daha derin olan bu kemerli nişler, doğu ve batı da birer yan mekan oluşturarak alanı genişletmişlerdir. Diyarbakir Behram Paşa Camii³⁸³ , de bu gruba girebilir.

Bu örnekler payelerin iç mekana doğru taşkınlığı, dış kütle kompozisyonu ve son cemaat yerinin düzenlenmesi bakımından Rüstem Paşa Camii'nden farklılıklar taşımaktadırlar. Bu yapılar klasik devirde daha sonra ortaya çıkacak dayanıklı kubbeli baldaken yapıların öncüleridir.

Rüstem Paşa Camii'nin son cemaat yeri revakları doğu-batı yönünde dışa taşkındır. Ahşap örtülü dış revakı da koruyucu saçak işlevinin yanı sıra enlemesine yayılma işlevi görmüştür. Harim düzenlemelerinde farklı olsa da, son cemaat yeri düzenlemesi bakımından Rüstem Paşa Camii'ne benzeyen diğer klasik dönem yapıları;

³⁷⁷ Oktay Aslanapa, *Mimar Sinan'ın...*, s.135-137.

³⁷⁸ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 274; O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, s.253.

³⁷⁹ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 273.

³⁸⁰ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 294; Oktay Aslanapa, *Mimar Sinan'ın...*, s. 50.

³⁸¹ Mehmet Tuncel, *Tekirdağ Babaeski Kırklareli...*, s.46

³⁸² Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 279; Ayla Ersoy, *ag.e.*, s.56; Oktay Aslanapa, *Mimar Sinan'ın*, s. 50; Mehmet Tuncel, *Tekirdağ Kırklareli...*, s.46.

³⁸³ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri...*, s.272

Üsküdar Mihrimah Sultan Camii, Babaeski Semiz Ali Paşa Camii, orijinal planına göre, Üsküdar Atik Valide Camii ve Kılıç Ali Paşa Camii'dir.

18. yüzyıl Osmanlı Mimarisi Barok ve Rokoko gibi sanat akımlarının etkisi altında kalmıştır. Bu sanat akımları, Osmanlının yayıldığı tüm sınırlarda olduğu gibi, konumuz dahilinde yer alan yapılar 18. ve 19. yüzyıl onarımlarında gerek mimari, gerekse iç tezyinatlarında bu akımların etkilerini göstermektedirler³⁸⁴.

İl merkezinde yer alan Rüstem Paşa Camii yüzeysel dilimlendirilmiş trompları, yüzleri profillerle şeklenmiş barok karakterde taşıyıcı ayakları ve iç tezyinatıyla, Saray Ayas Paşa Camii: yelpaze trompları ve minaresiyle, Süleymaniye Camii 'de yine yelpaze tromplarıyla 19. yüzyıl onarımlarında bu akımlardan etkilendiklerini göstermektedir.

b.Mihrap Önü Kubbeli Revaklı Avlulu Cami

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camii, enine dikdörtgen harimi ve iç avlusu ile, geleneksel islami cami planının gelişerek tek kubbeli orta mekan geleneğinin ortaya çıkmasına öncü olan yapılar arasındadır.

Erken İslam döneminden beri cami mimarisinde , harimde bir mekan belirleme fikri görülür³⁸⁵. İslam mimarisindeki cami örneklerinden bazılarında ; Şam Emeviye Camii (705-715)³⁸⁶, Karahanlılar zamanına ait Talhatan Baba Camii (XI. yüzyıl)³⁸⁷ İran'da Melikşah zamanında yapılmış olan İsfahan Mescidi Cuması (1072-1092)³⁸⁸, Gülpayegan Camii (1108-118)³⁸⁹ Zavvare Mescidi Cuması(1135)³⁹⁰ gibi yapılarda dikdörtgen planlı harim ve mihrap önünde yer alan kubbe dikkati çeker.

Büyük Selçuklulardan gelme mihrap önüne kubbe getirme fikri, XI. yy. dan sonra Anadolu' da karşımıza çıkmaktadır. Verilen örnekler doğrultusunda; Anadolu Türk mimarisinde mihrap önü kubbesi ile merkezi plana gidiş, ilk olarak enine harimli

³⁸⁴ Konu hakkında bakınız : Betül Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok*, Nobel Yayınları, Ankara, 2003.

³⁸⁵ Hakkı Acun, a.g.e., s. 282.

³⁸⁶ a.g.e., s. 282.

³⁸⁷ Ara Altun, a.g.e.,s.8.

³⁸⁸ Abdullah Kuran, *Mimar Sinan*, s. 11; Ara Altun, a.g.e., s. 16;Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, s.9;. Semavi Eyice, " Cami", s.66.

³⁸⁹ Abdullah Kuran,"Mimar Sinan",s. 11; Ara Altun, , s. 17;Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*,1999,s.59; Semavi Eyice, *Cami*, s.66.

³⁹⁰ Ara Altun, a.g.e., s. 18; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı* , 1999,s. 64.

camilerde denenmiştir. Bunun Anadoludaki ilk ve en önemli örneği 13. 50 m çapındaki kubbesi ile Artukoğulları dönemine ait Silvan Ulu Camii' (1152-1157) dir³⁹¹.Beylikler dönemindeki temsilcisi de 1376 yılında inşa edilen Saruhanlı Oğulları beyliğine ait, Manisa Ulu Camii' dir³⁹².

Manisa Ulu Cami güneydoğu geleneğinin Edirne Üç Şerefeli Camii' önce batıda ki son aşamasını oluşturur³⁹³. Enine dikdörtgen planı yapının, mihrap önü kubbesi kısmında; paye ve sütun desteklerin oluşturduğu kare kısımla, merkezi kubbenin oturduğu sekizgen kısmın köşesindeki üçgen boşlukların üzerini üç parçalı tonoz örtmektedir. Tonozlar kubbeyi taşıyan iki ayak ile yan yana bitişik çift sütunlar üzerine oturmaktadır.

Edirne'de 1438 yılında yapımına başlanmış , Üç Şerefeli Camii'nin (1438-1447) 24x10 m çapındaki mihrap önü kubbesi, yanlarda altıgen payelere, giriş ve kible tarafında duvarlar boyunca sıralanmış altı sivri kemer üzerine oturmaktadır³⁹⁴. Kubbe, yanlara doğru 10.50 m. çapındaki ikişer kubbe ile genişletilmiş, aradaki üçgen boşluklara mukarnas konsollarla birer küçük kubbe yerleştirilmiştir. Edirne Üç Şerefeli Camii plan şemasında yapılmış bir diğer eser, İstanbul Beşiktaş'ta yer alan Sinan Paşa Camii'dir³⁹⁵.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camii'nin ise, mihrap önünde 1.14x1.14 cm boyutlarında olan kare şeklindeki ayakları, yanlarda , giriş ve kible tarafında olmak üzere dört sivri kemer üzerine oturan 10x29 m çapındaki mihrap önü kubbesini taşımaktadır. Yanlarda ki 4.55 cm çapında ikişer küçük kubbe kemer ile birbirinden ayrılmış, mekanları andırır. Cami mihrap önü kubbesi ve yanlardaki küçük kubbelerinin bu şekilde planlanmasıyla, Manisa Ulu camii ve Üç Şerefeli Camiin'den ayrılmaktadır.

Mihrap önü kubbesinin bu şekilde düzenlenmesi ile Güzelce Hasan Bey Camii'ne benzeyen diğer bir yapı ise Manisa'da H.896/M.1490-91 yıllarında inşa edilmiş bir külliye nin parçası olan, Hatuniye Camii'dir³⁹⁶. Mihrap önü kubbelerinde Edirne Üç Şerefeli ve Sinan Paşa Camilerinden farklı olarak, yan mekanların orta mekanlarla birleşmesinden oluşan üçgen boşluklar kalkmıştır. Her iki yapıda da ortadaki kubbe, mihrap önü eksenine atılmış ayaklarla taşınmaktadır. Farklı olarak; ayaklar arasındaki kemerler Güzelce Hasan Bey Camii'nde yuvarlak kemerli, Hatuniye Camii'nde ise sivri

³⁹¹ a.g.e., s. 103.

³⁹² Hakkı Acun, a.g.e., s. 32.

³⁹³ Doğan Kuban , *Osmanlı...*, s.45.

³⁹⁴ Ayla Ersoy, *İstanbul'daki Altı ve...*, s. 15

³⁹⁵ a.g.e., s.25.

³⁹⁶ Hakkı Acun, a.g.e., s. 122.

kemerlidir ve yan kubbelere geçiş Güzelce Hasan Bey Camii'nde Türk üçgenleri ile, Hatuniye Camii'nde ise pandantiflerle sağlanmıştır.

Manisa' da bu düzenlemede yapılmış diğer örnekler Çeşnigir Camii³⁹⁷, İvaz Paşa Camii'dir³⁹⁸. Bu iki eserde mihrap önü kubbesinin yükü güney ve kuzey yönde yer alan askı kemerlerle taşınmaktadır. Sivri kemerler arasında kalmış sütunların taşıyıcı etkisi yoktur.

Harim düzenlemesi bakımından bu tipe benzeyen bir diğer eser Kütahya Simav'da yer alan Babuk Bey Camii'dir³⁹⁹. Bu tipe benzer planda Anadolu'da yapılmış bir diğer camiler, Tokat Güdük Minare Camii⁴⁰⁰dir.

Güzelce Hasan Bey Camii'nin iç avlu düzenlemesi tek sıra revaklıdır. İç avlu düzeninin Anadolu dışında düzenlenmiş ilk örneklerinden birisi, Tolunoğlu Camii'(876-879) dir. Anadolu daki örnekleri ise Harput Ulu(156-1157) ve Malatya Ulu Camii'(1224) dir. İç avlu düzeninin Beylikler dönemindeki temsilcileri ise, Saruhanoğulları Beyliğinden Manisa Ulu Camii ve Aydınnoğulları beyliğinden Selçuk'ta İsa Bey Camii'dir. Güzelce Hasan Bey Camii dört yönde tek sıra revak düzenlemesi ile Edirne Üç Şerefeli Camii'ne benzemektedir.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camii Osmanlı'nın Üç Şerefeli Camii'nden sonra Trakya'da yapılan, çok kubbeli cami oluşu ve klasik dönemde merkezi planlı cami planının gelişmesi yönünde atılan adımın önemli parçası olması ile önem taşımaktadır.

c. Tabhaneli Camii

İnecik Köy'ünde yer alan cami, Sanat Tarihi'nde, birçok araştırmacı tarafından , Zaviyeli Camiler⁴⁰¹, Tabhaneli Camiler⁴⁰², Yan Mekanlı Camiler⁴⁰³, gibi isimlerle ; Türk kültürüne yabancı olan sanat tarihçileri tarafından ise “ Ters T Planlı Camiler ” olarak

³⁹⁷ Hakkı Acun, a.g.e., s. 99; Ayla Ersoy, *İstanbul'daki Altı ve...*, s.16.

³⁹⁸ Hakkı Acun, a.g.e., s. 107; Ayla Ersoy, *İstanbul'daki Altı ve...*, s.17.

³⁹⁹ A. Osman Uysal, *Germiyanoğulları...*, 165.

⁴⁰⁰ a.g.e. s.18.

⁴⁰¹ Semavi Eyice, “ İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi : Zaviyeler ve Zaviyeli – Camiler ”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XXIII/ 1-2, 1962- 1963, s. 1-80.

⁴⁰² Semavi Eyice, “ Trakya'da İnecik'te...” , s. 191; Semavi Eyice, “ Cami”,s.84.

⁴⁰³ Oktay Aslanapa, “ İznik'te Sultan Orhan İmaret Camii Kazısı ”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı*, C. 1, 1964, 1965, s. 19.

adlandırılmıştır⁴⁰⁴. Kitabelerinde, vakfiyelerinde ve eski yazılı kaynaklarda imaret olarak geçen bu yapıların, sonraki dönemlerde yapılan aşhane ve imaretlerle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır⁴⁰⁵.

Bu camilerin Osmanlı Beyliğindeki ilk örneklerinden biri, İznik'te, 1963'te, yapılan kazı ile temelleri bulunan Orhan Gazi'nin 1334-1335 yılları arasında yaptırdığı, İmaret Camii'dir⁴⁰⁶. Yine Orhan Gazi'nin Bursa'da 1339'da yaptırdığı, Orhan Gazi İmaret'i'de,⁴⁰⁷ ve Yenişehir'de yaptırdığı, Postinpuş Baba Camii⁴⁰⁸ bu tipin önemli örnekleri arasındadır. Tipin diğer örnekleri, Amasya Bayezid Paşa (1414), Edirne Gazi Mihal (1422), Bursa Yeşil Cami (1424), Bursa Muradiye ve Hamza Bey Camileri (1426-1428), Ankara Karacabey (XV. Yüzyıl) imaretleridir.

İncik Hüseyin Bey Camiiyle yakın dönemde inşa edilmiş ve plan düzenlemesi bakımından camiye benzeyen H. 890 /M. 1485'te Tokat'ta inşa edilmiş olan Hatuniye Camii'dir⁴⁰⁹. Bu caminin de İncik İmaret Camii gibi kapalı bir avlusu yoktur, esas ibadet mekanını kubbe ile örtülüdür ve yanlarda kubbeli birer hücresi vardır. İncik Camiiine benzer ve çağdaşı olan diğer eserlerden bazıları ; Trabzon Büyük İmaret H.911/M. 1505-1506, Rodos Süleymaniye İmaret'i 1523'dir. Camiyle yakın bölgede ve yakın tarihte inşa edilmiş bir diğer benzer örnekte H. 937 / M. 1530- 31 yıllarında inşa edilen Silivri Piri Paşa İmaret'i'dir⁴¹⁰.

İncik Hüseyin Bey Camii, tek kubbeli namaz mekanının korunması bakımından önemlidir. Bu tür camilerde , tabhaneler artık görevini kaybettikten sonra aradaki duvarlar açılarak buralarda da namaz alanları açılmıştır. Ayrıca cami, son cemaat yerinde namaz sekilerine basılmadan, tabhane odalarına zemin seviyesinde geçitle ulaşılması açısından önemlidir.

Bu yapılar genellikle ana eksen üzerinde, birbirini takip eden iki mekandan ve bu mekanlardan ilkinе bitişik iki veya dört küçük mekandan oluşmaktadır⁴¹¹. Yanlardaki

⁴⁰⁴ Semavi Eyice, " Cami", s. 71.

⁴⁰⁵ a.g.m., s. 71.

⁴⁰⁶ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 2. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004, s.8; Oktay Aslanapa, " İznik'te Sultan ..", s.23. Semavi Eyice, " İlk Osmanlı..... ", s. 14 .

⁴⁰⁷ Doğan Kuban, *Osmanlı.....*,s. 81;Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri...* , s. 10; Semavi Eyice, " İlk Osmanlı Devrinin..." , s. 37.

⁴⁰⁸ Sedat Emir, a.g.e., C. II, s. 51 ; Doğan Kuban, *Osmanlı.....*,s. 96.

⁴⁰⁹ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri...* , s. 131.

⁴¹⁰ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri...* , s. 199.

⁴¹¹ Semavi Eyice, " Cami.....", s. 71.

odalarda ocaklar, dolaplar ve bazı örneklerde resimlerin bulunması, bu mekanların “ay ende ve revendenin ” gelip geçen sofuların misafir edildiklerine dair işaretlerdir.

Yapının 1962 yılında harabe halindeyken Semavi Eyice tarafından sağ tabhane odasında tespit edilen, grafitileri bu bakımdan önem taşımaktadır⁴¹² Eyice o yıllarda, sıva üzerine o odada yaşamış misafirler tarafından bir çivi veya bir bıçak ucu ile geliş güzel çizilen , sıvanın her yerini kaplayan bol sayıdaki kalyon,kadırga,balta,makas ve çeşitli balık desenleri olduğuna dikkat çekmektedir(Şek.22,23). Bu grafitiler aynı zamanda burada misafir ağırlanmışına işaretlerdir.

d. Ahşap Çatılı Camiler

Çelebi Sultan Mehmet Camii, Fatih Camii, Güzelköy Camii, Gazi Süleyman Paşa Camii, Mimar Sinan'ın yaptığı Cedit Ali Paşa konumuz içinde; Osmanlı mimarisinde örneklerinin tek kubbeli camilere göre az olduğu, ahşap tavanlı cami grubuna girmektedir. Enine ve boyuna dikdörtgen plan özelliklerine sahip bu camilerin hemen hepsi geçirdikleri onarımlarla orjinal özelliklerini yitirmişler; iç süslemeleriyle tamamen 19. yüzyıl etkisine girmişlerdir. Farklı olarak Gazi Ömer Bey Camiinde mihrap yönünde bulunan ahşap direklerle, mekan üç bölüme ayrılmıştır.

Eski fotoğraflarından anlaşıldığı kadarı ile, geçirdikleri onarımlarda orjinal plan özelliklerini büyük ölçüde koruyan eserler Çelebi Sultan Mehmet ve Fatih Camii'dir.

Anadolu'da bilinen ahşap direkli camiler , Konya'da Sahip Ata Camii(1258)⁴¹³. Plan şeması bakımından bazı farklılıklar gösteren ahşap sütunlu camilerin diğer örneklerini Afyon Ulu Cami (1272)⁴¹⁴, Sivrihisar Ulu Cami(1275)⁴¹⁵, Beyşehir Eşrefoğlu Cami(1297-99)⁴¹⁶ oluşturmaktadır. Aynı şekilde 14-15.yy beylikler devri cami ve mescitlerinde ahşap direkli ve tavanlı camilerin sayısının daha da arttığı görülmektedir. Bu tip yapılar özellikle Kastamonu, Konya ve Ankara gibi bazı bölgelerde yoğunlaşmıştır.

⁴¹² Semavi Eyice, “ Büyük Balık Küçük.....”, s.6.

⁴¹³ Ara Altun, a.g.e., s. 82.

⁴¹⁴ Oktay Aslanapa., *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*, 2. Baskı, Ankara ,2007, s.63; Zekiye Bayraktar -Uysal, “Afyonkarahisar Ulu Camii'nin Ahşap Üzerine Boyalı Nakışları”, 3. *Afyonkarahisar Sempozyumu Araştırmaları Bildirileri*, Afyonkarahisar, 22-24 Ekim 1993, s. 246-248.

⁴¹⁵ a.g.e.,s.64-65.

⁴¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar Erdemir, *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Beyşehir, 1999.

Bu plan tipinde yapılmış diğer cami ve mescitler : Hayrabolu Çorumi Mustafa Paşa Camii, Üsküp Sultan Murat Camii ⁴¹⁷ Klasik dönemde Mimar Sinan'ın yaptığı, İstanbul Karagümrük'te Hürrem Çavuş Camii (1560-1) ⁴¹⁸, Muhyiddin Çelebi Camii(1542-1547) ⁴¹⁹, Yunus Bey Camii(1541-2) ⁴²⁰ Davut Ağa Mescidi' (1554-5)dir ⁴²¹.

2. Malzeme ve Teknik

İncelenen cami örnekleri arasında en çok kullanılan yapı malzemesinin kesme taş olduğu görülmektedir. Farklı olarak Malkara Hacerzade İbrahim Bey camininin kuzey cephesinde, tuğla ve taş örgü ile düzenlenmiş almaşık teknik, Çorlu Fatih Camii ve Hayrabolu Çelebi Sultan Mehmet Camiinde tüm cephelerde araları harçla doldurulmuş moloz taş kullanılmıştır.

Cephe düzenlemesiyle en dikkat çeken eser Hayrabolu Güzelce Hasan Camii'dir. Bu caminin cephelerinde bir sıra kesme taş iki sıra tuğla olmak üzere almaşık duvar örgüsü oluşturulmuştur ⁴²². Yine bu caminin avlusunun kemerlerinde de tuğla malzeme kullanılmıştır.

Yapılarda beden duvarları haricinde kullanılan malzemeler ahşap, granit ve mermerdir. Mermer malzeme kapı ve pencere söveleri, harim giriş kapılarının basık kemerlerinde; mihrap , minber ve mahfillerde kullanılmıştır. Son cemaat yeri sütun başlıklarında mermer malzeme kullanılan eserler; Ayas Paşa Camii , Rüstem Paşa Camii ve Süleymaniye camileridir. Son onarımlarda son cemaat yeri yenilenen Gazi Ömer Bey, Hacerzade ve Çelebi Sultan Mehmet Camilerinde , devşirme malzeme olarak Hüseyin Bey camiinde ve revaklı avlusu olan Güzelce Hasan Bey Camiinde de bu malzeme kullanılmıştır. Ayrıca Süleymaniye Camii ile Rüstem Paşa Camilerinin mermer mahfil kısımlarında ve vardır.

⁴¹⁷ Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk...*, s.69.

⁴¹⁸ Abdullah Kuran, a.g.e., s. 280.

⁴¹⁹ a.g.e., s. 289.

⁴²⁰ a.g.e., s. 305.

⁴²¹ a.g.e., s. 307.

⁴²² Almaşık duvar örnekleri için bkz. Afife Batur., "Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine", *Anadolu Sanatı Araştırmaları Dergisi*, S.II, İstanbul, 1970, s.135-208.

Granit malzeme genellikle sütun ve sütun başlıklarında kullanılmıştır. Güzelce Hasan Bey caminin avlu giriş kapılarındaki sundurmalarda, Saray Ayas Paşa Camii yanlardaki sütunlarında ve başlıklarında, Hüseyin Bey caminin sütunlarında ve Tekirdağ Rüstem Paşa caminin iç revaklarında granit malzeme kullanılmıştır.

Ahşap malzeme camilerin harim giriş kapılarında ve mahfillerinde çoğunlukla kullanılmış olup, Tekirdağ Rüstem Paşa caminin iç pencere kapaklarında, Çorlu Süleymaniye caminin içten doğu ve batı duvarlarında altta pencere aralarına açılmış dolap kapaklarında kullanılmıştır.

Ayrıca onarımlar sonucu yenilenmiş olan Çelebi Sultan Mehmet Camii, Hacerzade İbrahim Bey Camii, Hüseyin Bey Camii, Çorlu Fatih Camii ve Saray Ayas Paşa minberlerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

3. Cephe Düzenleri

Cephe düzenlemeleri bakımından özellikle tek kubbeli camiler birbirine benzemektedir. Gazi Ömer Bey , Hacerzade İbrahim Bey Camii, Süleymaniye ve Tekirdağ Rüstem paşa camilerinde; alttaki pencereler düşey dikdörtgen ve demir parmaklıklarla kapalı olup, üsttekiler sivri kemer şeklinde alçı şebekelidir ve kubbe kasnaklarına dört yönde pencereler açılmıştır.

Çelebi Sultan Mehmet Camii ve Saray Ayas Paşa Caminde de üst pencerelerin ortasında, taş bordürlü yuvarlak pencereler açılmıştır. Saray Ayas Paşa Camiinde diğer örneklerden farklı olarak, pencere kemerlerinde ve kemerlerde iki renk taş kullanımı yapının görüntüsüne renk katmıştır.

Son cemaat yerinin bulunduğu giriş cephelerinin diğer cephelere oranla daha farklı düzenlendiği, görülmektedir. Çorlu Fatih Camii, Hüseyin Bey Camii, Rüstem Paşa Camiinde taç kapının yanlarında, pencerelerden sonra mihrap nişleri açılmıştır. Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nde ise, taç kapının batıda yer almasından dolayı mihrap nişi sağ taraftaki iki pencerenin arasına alınmıştır.

Çorlu Süleymaniye camiinde ise diğer örneklerden daha farklı olarak, taç kapının sağ ve solunda yer alan pencereler, silmeler ve alınlıklarıyla adeta mihrap nişi

düzenlemesinde şekillendirilmiştir. Yuvarlak silmelerle çerçevenmiş pencere bordürlerinin süslü kemer şeklinde alınlıkları vardır ve bu alınlıklar üstte merdivenli profillerle çevrelenmiştir(Res.124). Klasik dönem yapılarının çoğunda görülen merdivenli profiller ayrıca , Gazi Ömer Bey Camii'nin, minare kaidesinin kuzeyine açılan yüzeyel mihrabiye profilinde de kullanılmıştır.

Sokağa göre konumları açısından Hayrabolu Çelebi Sultan Mehmet ve Güzelce Hasan Bey camilerinin doğu cepheleri daha işlektir ve Güzelce Hasan Bey Caminde doğu cephede yer alan avlu giriş kapısının bulunduğu bu cephede pencere alınlıklarında tuğla süslemeler kullanılmıştır. Çelebi Sultan Mehmet Camii de ise altı sıra revağın bulunduğu doğu cephenin güney cephesine yarım silindirik mihrap nişi açılmıştır.

Yapıların hemen hepsinin beden duvarları üzerinde dış bükey profilli taş saçaklar dikkat çekmektedir . Farklı olarak Çorlu Fatih Camiinde iki sıra tuğla ile yapılan kirpi saçak düzenlemesi görülür⁴²³.

4. Mimari Birimler

a. Son Cemaat Yeri

Genellikle kuzey cephelerinde bulunan son cemaat yerleri, yapıların çarşıya göre konumları, harim girişinin bu cephede bulunması ve revak altlarının namaz için kullanılması yüzünden bu cephelerde mihrap nişleri kullanılmıştır ve tüm bu sebeplerden dolayı son cemaat yerinin bulunduğu cephe diğer cephelere göre daha ayrıntılı düzenlenmişlerdir.

Revak sayıları , tek mekanlı olan camilerde :Gazi Ömer Bey , Hacerzade İbrahim Bey Camii, Saray Ayas Paşa Camii ve , Çorlu Süleymaniye Camiinde üç, yan tabhane odaları olan, İncik Tabhaneli Camiinde beş , Tekirdağ Rüstem Paşa Camiinde iç kesimde dört, dışarıda 13'tür. Süleymaniye Camii'nde ise içerde üç ve dış kısım da bulunan kaide izlerine göre Rüstem Paşa Camiinde olduğu gibi, revakları yapı bedeninden dışa taşan ikinci bir revak sisteminin olduğu anlaşılmaktadır(Res.121). Rüstem Paşa Camii son

⁴²³ Saçaklar için Bkz.: Muhittin Binan, *Türk Saçak ve Kornişleri*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1952.

cemaat yerinin bu şekilde biçimlenmesi ile Yapı Silivri kapı Hadım İbrahim Paşa Camii'ne benzemektedir.

Revakların örtü sistemi aynalı tonoz ve kubbedir. Rüstem Paşa Caminin ikinci revaklarında üzeri kurşun kaplı, ahşap tavan örtmektedir. Gazi Ömer Bey Camii ve Hacerzade İbrahim Bey Caminin son cemaat yerleri son geçirdikleri onarımlardan sonra yenilenmiştir. Bu gün son onarımında eklenmiş son cemaat yeri bulunan Hacerzade İbrahim Bey Caminin eski fotoğraflarında duvar yüzeylerinde görülen saçak izleri burada eskiden de bir revak sisteminin olduğunu doğrular(Res.274). Özellikle Gazi Ömer Bey Caminin son cemaat yeri birçok kez müdahaleye uğramıştır. Yapının onarımı öncesi çizimlerinden görüldüğü üzere; caminin yanlara kapalı olan son cemaat yeri VGM'nin yaptığı son onarımda açılmıştır.

Bugün camekanla kaplı olan Saray Ayas Paşa Camiinde de sivri kemerli üç bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır.

Yine bu gruba örnek olarak gösterebileceğimiz bir diğer eser Hayrabolu Çelebi Sultan Mehmet Camii'dir. Bu camiinin'de onarımlarından önceki fotoğraflarında beden duvarları üzerinde saçak sistemi görülmektedir(Res.232).

b. Taç Kapı ve Girişler

İncelenen örnekler arasında taç kapıların konumları genellikle mihrap ekseninde yer almaktadır. Farklı olarak Malkara Gazi Ömer Bey Camii'nde taç kapı harimin batı köşesine kaymaktadır.

Rüstem Paşa (Res.76) ve Hacerzade İbrahim Bey (Res.279,280) camilerindeki taç kapılar şekilleniş bakımından birbirlerine benzemektedirler. Her iki taç kapıda yapıdan dışa taşkın, mukarnas kavsaralı ve kapıların dışa taşan ayaklarının içinde mihrabiye nişleri bulunmaktadır. Fakat klasik dönem yapısı olan Rüstem Paşa Camii'nin taç kapısı Hacerzade'ye göre daha ince uzundur ve kavsarasındaki mukarnaslar daha ayrıntılı işlenmiştir.Taç kapılar bu şekillenişleriyle, Selçuklu tarzı taç kapıları anımsatmaktadır.

Cepheden dışa taşkın olarak inşa edilmiş Gazi Ömer Bey Camii'nin taç kapısının üzerinde palmetlerden oluşan süsleme vardır.

Kavsarasında mukarnas kullanılan bir diğerk örnekte, Hüseyin Bey Camii taç kapısıdır. Son cemaat yeri sivri kemer şekilli revak kemerlerinin ortasına açılan taç kapının mukarnas kavsarası diğerklerine göre daha sade işlenmiş yanlarında köşesütunceleri kullanılmıştır(Res.172).

Gazi Ömer Bey ve Güzelce Hasan Bey Camii'nin dikdörtgen bordürleri silmelerle düzenlenmiş sivri kemerli, taç kapıları kesme taştan cepheden dışa taşkın şekilde düzenlenmişlerdir.

Çorlu Süleymaniye Camiinde sivri kemerli taç kapının kuşatma kemerinin alınlığına , üzerinde bitkisel süslemeler yer alan,sepet kulbu kemer şekilli mermer alınlık yerleştirilmiştir. Ayas Paşa camiinin ise taç kapı kuşatma kemeri yüzeysel sepet kulbu kemer şeklinde düzenlenmiş ve kapı köşeliklerinde sütunceler kullanılmıştır(Res.36,37). Taç kapılarda köşesütuncelerinin görüldüğü diğerk örnekler ;İncik Tabhaneli Camii ve Rüstem Paşa Camiindir. Camilerin hemen hepsinde harim girişleri basık kemer şeklinde düzenlenmiştir. Kapıların içten görüntüsü süslü konsollara binmiş basık kemer şeklindedir.

c. Minareler

Minarelerin bir çoğu, konumları açısından yapıların kuzey batısında yer almakta olup; sadece Çelebi Sultan Mehmet Camii'nde minare yapının kuzey doğusundadır ve yüksek kaidesi yapının beden duvarlarının üzerine kadar uzanmaktadır. Yapı malzemesi olarak hepsinde kesme taş kullanılmıştır. Farklı olarak Güzel Köy Eski Camii minaresinin kaidesinde taş ve tuğladan oluşan almaşık teknik kullanılmıştır(Res.17). Hemen hepsinde ortak özellik, gerek savaşlar gerek doğal afetler yüzünden bir çok kez onarıma muhtaç kalmış olmalarıdır. Bu yüzden hemen hepsinin belirli seviyeye kadar gövdesi ; çoğununda şerefesi orjinal değildir.

Tarihi bilinmeyen vakıflar genel müdürlüğünde bulunan bizim tespit ettiğimiz fotoğraflar ve yayınlara göre Hacerzade İbrahim Bey(Res.290) ve Hayrabolu Güzelce Hasan,(Res.248) Rüstem Paşa Camii ve İncik Hüseyin Bey Camii'nin(Res.161) minarelerinin belirli kısımlarının yıkıldıkları görülmektedir.

Gazi ömer bey Camiinin yaklaşık elli yıl önceki fotoğrafında, kesme taş minaresinin külah kısmı , konik bir şekildedir (Res.220). Yapı eski minaresi ile İstanbul

Topkapı Kara Ahmet Paşa Cami minaresine benzemektedir ve bu tip taş külâh zelzelede hasara uğrayan diğer minarelerin çoğuna eklenen bir tipin örneğidir⁴²⁴. Hacerzade İbrahim Bey ve İncik Tabhaneli Camii ve Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camii'nin minare kaideleri çokgendir. Hacerzade 'nin minare kaidesi sekizgendir ve üç yüzü duvar içinde kalmış olup beş yüzü dışardadır, çokgen kaidenin görülen her yüzünde Bursa kemer şeklinde süslemeler bulunur ve bunların araları kaidenin alt taraflarına uzanan zarif sütuncelerle ayrılmıştır. Pabuçtan gövdeye geçişte kısa türk üçgenleri kullanılmıştır (Res.288,289). Minare kaideden gövdeye geçiş sistemi ve gövde şekillenışı ile Edirne 'de II. Murat zamanında (1437- 1447) yapılan, Edirne Üç Şerefeli Camii'nin kaval yivli minaresine benzemektedir. Minare kaidesinin çokgen yüzelerinde görülen sepet kulbu kemer şeklindeki yüzeysel nişlerle Edirne II. Beyazıd camii minaresine benzemektedir.

İncik Köyü imaret camiinin minaresi pabuç kısmına kadar o orijinal olup diğer kısımları onarım geçirmiştir. 16 pahlı olarak düşünülen kaidesi kısmen duvar içinde olduğundan, yalnız 11 pah dışarıdan görülür. Gövdesi çokgen, şerefesi sade, kurşun külâhla kaplıdır. Çokgen kaideli son örnek Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camiinde Minaresinin kaidesinin beş kenarı dışarıdadır.

Süleymaniye, Rüstem Paşa, Çelebi Sultan Mehmet, camilerinin minareleri kare kaidelidirler, Türk üçgeni şeklindeki pabuç kısımları, mukarnas şerefeleri, geometrik şekilli taş korkulukları ve kurşun külâhları ile birbirlerine benzemektedir. Minareler bu özellikleriyle klasik Osmanlı mimarisinde yaygın olarak görülen grubun içine girmektedirler.

Bu örnekler dışında Saray Ayas Paşa Camiinin minaresi görünüşüyle 18. yüzyılda şekillendiğini doğrular. Kare kaideli, silindirik gövdeli minarenin şerefe korkuluklarında, Batılılaşma dönemi Türk Sanatı'nda gördüğümüz grilantlardan oluşan ve kabartma tekniği ile oluşturulmuş süsleme vardır. Şerefeden sonra gelen silindirik petek, gövde gibi, yarım daire kesitli bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin hemen altında , peteği saran ve şerefe korkuluğundakine benzer grilantlı süsleme yer almaktadır. Minare külâhı , kademeli bir şekilde daralarak yükselen formdadır. Üç farklı formda bilezik ile bölümlenen külâhın üzerinde yükselen alem, adeta pramidal bir külâh gibidir. Minare bu

⁴²⁴ Aygün Ülgen, *Klasik Devir Minareleri Osmanlı Cami Planında Minarenin Konumu*, Alfa Basım, İstanbul, 1996, s.19; Minareler hakkında bkz: A. Osman Uysal, "Erken Osmanlı Mimarisinde Minareler", *Osmanlı*, C.X, Ankara, 1999, s.149-160.

haliyle batılılaşma döneminde İstanbul'da İnşa edilen Nur Osmaniye Camii'nin minarelerini andırmaktadır.

Çorlu Fatih camii Caminin, batı kısmında yer alan minaresi dikdörtgen bir kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Gövdesi ve peteği ile kaba bir görüntüye sahip olan eser devrin ölçülerine uymamakla beraber, onarım sonrasında yapıldığı düşünülebilir.

d. Minberler

Eserlerin çoğunda minberler yenilenmiştir. Günümüze orijinal olarak gelen minberlerden ilki Rüstem Paşa Camii'nin minberidir(Res.87,88). Korkulukları ve aynalıkları ajur tekniği ile süslenmiştir.Aynalıklardaki dik üçgen şeklindeki kısımda on kollu yıldız etrafından yayılan süslemeler ve korkuluklardaki ajurlu süslemeler adeta dantel gibi işlenmiştir. Kapı üzerinde ince mukarnaslı alınlığı vardır. Yeşil boyalı köşkü üzerinde ve sivri külahın alt kenarında bir sıra palmet frizi dolaşır. Minber yan korkulukları, köşkü ve kapısı üzerinde yer alan stalaktitli süslemesiyle, aynı olmasa da özellikle korkuluk düzenlemeleri ile Babaeski Cedit ali Paşa , İstanbul Rüstem Paşa , İstanbul Mehmet Ağa ve İstanbul Nişancı Mehmet Paşa Camilerinin minberlerine benzemektedir.

Güzelce Hasan Camii'nde de minber yapının güney batı cephesinde yer alır. Mermer ve ahşap malzemedен yapılmıştır. Yan aynalıkları sadedir ve altlarında kare silmelerle çerçevelenmiş üçer pencere yer alır(Res.268). Minber bu düzenlemesi ile yakınındaki Çorumi Mustafa Paşa Camii'ne benzemektedir.

Hüseyin Bey Camii'nin minberi ahşap olarak yenilenmiştir. Fakat köyde Umur Bey Camii'ne yada bu camiye ait olabilecek minber tabhane odasında korunmaktadır. Bu minber, sarı yağlı boyalı bir şekildedir ve merkezde sekiz kollu yıldız etrafından yayılan geometrik şekillerden oluşan, geçme tekniğiyle yapılmıştır.

Çelebi Sultan Mehmet ve Fatih Camilerinin minberleri ahşaptandır ve onarımlar sonrasında yenilenmiştir. Özellikle Fatih Camii minberinin benzerleri Tekirdağ Orta ve Eski Camiinin minberlerinde görmekteyiz.

Süleymaniye ve Gazi Ömer Bey Camii'nin minberleri'de mermer malzemededen olup yenilenmiştir. Özellikle Çorlu Süleymaniye Camii'nin minberi alınışında kullanılan “c” ve “s” kıvrımlı süslemeler ve vazolarla 18. yüzyıl etkisini anımsatır.

e. Mihraplar

İncelenen örnekler arasında mihraplar mermer ve taş malzemededen yapılmış olup orijinal durumlarını koruyan mimari parçalardandır.

Dönemimiz içinde yer alan Gazi Ömer Bey, Güzelce Hasan Bey, Hacerzade İbrahim Bey, Rüstem Paşa camilerinin mihrapları taştan büyük boyutlarda olup, dışa taşkın ve etrafı dıştan silmeli, mukarnas kavsaralı olarak şekillenmişlerdir.

Mihrap nişinin dikdörtgen bir bordür ve silme ile çerçevesi, Anadolu Selçuklu mimarisinden beri görülen bir özelliktir⁴²⁵. Gazi Ömer bey, Hacerzade İbrahim ve Güzelce Hasan Camilerinin mihrapları düzenleniş bakımından birbirine benzemektedir. Üçü'de taş malzemededen çokgen gövdelidir. Hacerzade ve Gazi Ömer Bey Camii'nin mukarnas kavsarası vardır. Mukarnas kavsaralı mihraplara bir diğer örnek, oldukça sade olan Saray Ayas Paşa Camii mihrabıdır.

Klasik dönem yapısı olan Rüstem Paşa Camii'nin mihrabı daha önce yapılmış, Hacerzade İbrahim ve Gazi Ömer Bey Camilerinin mihraplarına göre daha ince uzun görüntüdedir ve kavsarasındaki mukarnaslar daha ayrıntılı işlenmiştir.

Çelebi Sultan Mehmet, Fatih, İncik Hüseyin Bey Camii'nin mihrapları, yarım silindirik formları ile batılılaşma dönemi etkilerini taşırlar. Boyalarla palmet başlıklı süsleme görüntüsü verilmiş Süleymaniye Camii mihrabı yenilenmiştir.

⁴²⁵ Hakkı Acun, a.g.e., s. 288; Konu hakkında bkz; Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, Ankara, 1976.

5.Süsleme

a.Taş süsleme

Yapıların birçok yerlerinde görülen taş süslemelerin çoğu konumuz olan yüzyıllar içinde orijinal süsleme öğeleri olarak görülmektedir.

Birbirine yakın olan Gazi Ömer Bey Camiinin mihrap tepeliklerinde (Res.218) ve taç kapısının üstünde (Res.213) ve Hacerzade İbrahim Bey Camii'nin mihrap tepeliklerinde(Res.286) palmet motifli süslemeler görülmektedir. Bu süslemeler yüksek kabartma tekniğinde⁴²⁶ yapılmıştır. Tepeliğin taş levhadan kesilen ortadaki ve yanlardaki parçaları, mihrabın üst kısmında bu amaçla oluşturulmuş çıkıntılara yerleştirilir. Gazi Ömer Bey Camii mihrabında ortaya yerleştirilmiş ana süslemenin yanında tepeliksiz iki yarım süsleme, bu teknikte yapılmıştır. Hacerzade İbrahim Bey Camii'nde palmet süslemeler ortada üç bütün; yanlarda iki yarım süslemeden oluşmaktadır. Bu gruba girebilecek bir diğer örnekte Güzelce Hasan Bey Camii'nin mihrabıdır. Bu mihrapta yanlarda ikisi kesilmiş yarım; ortada tam üç iri palmet motifinin kullanıldığı görülür(Res.269).

Taş süsleminin görüldüğü bir diğer örnek sütun başlıkları ve kaideleridir. İncelediğimiz sütun başlıkları baklava dilimli ve mukarnaslı olmak üzere iki tiptedir. Döneminin süsleme özelliklerini yansıtan bu başlıklar Süleymaniye'de mukarnaslı, Ayas Paşa'da baklava dilimli, Rüstem Paşa Camii'nin iç revaklarında mukarnaslı ve baklava dilimli olarak düzenlenmiştir. Bunlar dışında İncik Hüseyin Bey Camiinde devşirme mermer sütun başlıklarında da mermer süslemeler dönem özelliklerini yansıtmadığı(Res.165-168).

İncelenen örnekler arasında en yoğun olarak görülen diğer taş süsleme öğesi mukarnastır. XI. Yüzyılın başlarında ortaya çıktığı sanılan⁴²⁷ bu süsleme öğesi ağırlıklı yapıların taç kapıları, mihrapları, mihrabiyeleri, sütun başlıklarında karşımıza çıkmaktadır.

⁴²⁶ Taç kapı tepelik düzenlemeleri hakkında bkz. ; Şakir Çakmak, a.g.e.,s.26.

⁴²⁷ H. Rahmi Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç Kapılar*, Ege Üniversitesi Ed. Fak. Yayınları, İzmir, 1982, s. 37.

Taş ve mermer malzemede karşımıza süsleme ögesi olarak çıkan rozetlere sık rastlanmaktadır. İncelenen örnekler arasında rozetler genellikle harim giriş kapılarının köşelerinde, harim giriş kapısının basık kemerinde, mihrapta, minberde, sütun başlıklarında istisna olarak Hayrabolu Çelebi Sultan Mehmet Camii'nin minare giriş kapısının basık kemeri üzerinde görülmektedir. Rozetlerde kullanılan motifler güçleler ve merkezden dışa doğru helezonik kıvrım yapan dairesel figürlerdir.⁴²⁸

b. Ahşap Süsleme

Ahşap malzeme yapıların en çok giriş kapılarında ve pencere kapaklarında görülmektedir. Süleymaniye ve Rüstem Paşa Camilerinin ahşap giriş kapıları ve pencere kapakları , İncik Camii'nin yan tabhane odasında saklanan minber aynalıkları ahşap süslemenin görüldüğü örnekler arasındadır(Res.178,179).

İncelenen örnekler arasında orijinal olarak günümüze gelen Rüstem Paşa Camii'nin ahşap harim giriş kapısı (Res.77), ceviz ağacından olup, geçme ve kakma tekniği ile yapılmıştır. Bu teknikte XV. yüzyılda Ankara'da yapılan Hacı Bayram Veli türbesinin iç kapısında, geometrik bölmelerin arasına ahşap içine ahşap, kemik ve kakmalar uygulanmıştır⁴²⁹. Selçuklu çağında pek görülmeyen kakma tekniğinin ilk örneklerine XIV yüzyılda rastlanmaktadır. Bu teknik Arap sanatının etkisiyle XVI. yüzyıl klasik Osmanlı eserlerinde sıkça kullanılmıştır. Rüstem Paşa Camii kapısı bunun en güzel örneklerinden biridir.

Kapı kepengi üç bölüme ayrılmıştır. En üst kısım basık kemerli kapıya uyarlanmış olup, geometrik motifler içinde kitabe kısmı yer alır. Ortadaki boyuna dikdörtgen panoda, merkezde on kollu yıldızın etrafında gelişen geometrik süsleme ve aralarda fildişi kakmalar görülmektedir. Kare şekilli en alt panoda da büyük geometrik şekilli motifler kullanılmıştır. Üç panonun arasında metal kabalar yer almaktadır fakat izlerinden anlaşıldığı kadar alt panonun üzerindeki hepsi dökülmüştür. Üst pano altında sağda bir tane, solda hiç dökülmemiş şekilde beş adet metal kabara yer almaktadır.

⁴²⁸ Rozetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mihriban Sözer, “ Milli Süslerimizden Rozetler ”, *Arkitekt*, S.14, İstanbul, 1943, s.111-116.

⁴²⁹ Ayla Ersoy, *XV. Yüzyıl Osmanlı Ağaç İşçiliği*, İstanbul, 1993, s.53 ;Can Kerametli, “ Osmanlı Devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, Sedef Bağ ve Fildişi Kakmalar’”, *Türk Etnografya Dergisi*, Sayı:4, 1961-62, s.5-13.

Çorlu Süleymaniye Camii'nde de kapı Tekirdağ Rüstem Paşa Camii'ndeki gibi şekillenmiş olup, merkezde altı kollu yıldız etrafında geometrik şekilli süslemeler görülmektedir. İçerde pencere aralarında yer alan, dolap kepenkleri de kapının küçültülmüş modelidir.

Caminin pencere kepenkleri ise kapıya göre daha sade şekilli olup geometrik süslemeler görülmektedir.

D. Bedesten

Arapça “Bezzaz” bez satılan yer anlamına gelmektedir. “Bazzazistan, Bezistan, Bez satılan yer”; , “ Bezestan, içinde değerli eşya satılan kaplı çarşı ”; “Bedestan, kıymetli kumaş , silah mücevher gibi alışveriş yapılan üstü kapalı çarşı” ; “ eş büyüklükte kubbelerle örtülü Osmanlı çarşı yapısı” dır ⁴³⁰. Yukarıda çeşitli sözlük anlamlarından özetle, Bedestenler başta mücevher ve değerli taşlar olmak üzere silahlar müzeyyen koşum takımları ile değerli kumaşların satıldığı yerlerdir ⁴³¹.

Osmanlı şehirlerinin mekan zenginliğine katkısı olan bu binalar, tarihi çehresi kısmen de olsa yaşayabilen kent dokularında, konumları değişmemiş birer anıt olarak, başlıca mimari karakterleri günümüze aktarırlar. Geçmişteki görevleri icabı birbirlerinden ayrı teşekkül etmiş mekan biçimleri ile ticaret yapıları, çevreleri ve fonksiyonları farklılaşsa dahi, Osmanlı- Türk şehrinin fiziki görüntülerini tamamlayıcı mimari elemanlar arasındadır ve en büyük cami etrafında yoğunluk kazanan çarşı kavramı ile eş anlamlı ticaret bölgesinde toplanmışlardır ⁴³².

Tekirdağ Bedesteni' de şehir merkezinde, caminin batısında yer alır ve Rüstem Paşa Külliyesinden olduğu tahmin edilen yapı, geçirdiği onarımlarla kısmen de olsa günümüze orijinal özelliklerini koruyarak gelen günümüzde de işlek bir alışveriş merkezidir. Plan olarak kuzey ve güney yönünde uzanan dikdörtgen planlıdır ve iki taş ayağın taşıdığı sivri kemerle altı bölüme ayrılmış, bu bölümlerin üzerinde sekizgen dıştan yükseltilmiş kasnaklara oturan kubbelerle örtülmüştür. Tekirdağ Rüstem Paşa Bedesteni

⁴³⁰ M. Fatih Müderrisoğlu, a.g.e., s. 178.

⁴³¹ Semavi Eyice, “Bedesten”, *İslam Ansiklopedisi*, C.5, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.302.

⁴³² Mehmet Tuncel, “ Osmanlı Mimarisinde Makedonya'daki Arasta ve Bedesten Binaları”, *Prof. Dr. Haluk Karamağralı Armağanı*, Ankara, 2002, s. 318.

gibi altı kubbe ile örtülmüş diğer yapılar : Bergama Bedesteni⁴³³, Beyşehir Bedesteni⁴³⁴, Gelibolu Bedesteni, Filibe Bedesteni⁴³⁵, Amasya Bedesteni, Saraybosna Bedesteni, Yugoslavya Üsküp Bedesteni⁴³⁶, Yunanistan Serez⁴³⁷, Selanik⁴³⁸ ve Yenişehir Bedesteni⁴³⁹, dir.

1. Malzeme ve Teknik:

Yapıda tamburlarda kesme taşların arasında , cephelerde moloz taşların arasında pencere alınlıklarında ve kemerlerde tuğla, beden duvarlarında moloz taş, köşe bağlantılarında düzgün kesme taş kullanılmıştır.

2 . Cephe Düzenlemesi:

Yapının dört cephesinde kapı bulunmaktadır. Şekillenmiş bakımından birbirlerine benzeyen kapılar dışarıdan basık kemerlidirler ve kesme taştan bordürle çevrelenmişlerdir. İçerden ise tuğla örgülü, sivri kemerli niş şeklinde düzenlenen kapılarda , segment kemerli şekillenmişleri ile tezyini bir görünümüne sahiptirler(Res.102).

Yapı doğu ve batı duvarlarında üç, kuzey ve güney duvarlarında iki pencere yer alır. Edirne, İstanbul Sandal, Tekirdağ ve Trabzon bedesteni sivri kemerli pencere alınlıklarına sahiptir. Dikdörtgen forma sahip pencereler demir parmaklıdır ve taş bordürle kuşatılmıştır. Tuğladan basık kemer şeklinde düzenlemiş dikdörtgen şekilli alınlıkları, duvar yüzeyinden içerlek tuğla silme ile kuşatılmıştır.

Duvarlarının üstünü dört yönden dış bükey saçak çevrelemektedir ve bu saçaktan sonra sekizgen tamburlu üzeri kurşun kaplı kubbelere geçilir.

⁴³³ Semavi Eyice, “ Bedesten”, s. 305.

⁴³⁴ a.g.m., s. 305.

⁴³⁵ a.g.m. s. 306.

⁴³⁶ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, C.4*, İstanbul Fatih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1982; s. 296; Semavi Eyice, “ Bedesten”, s. 310, Mehmet Tuncel, “ Osmanlı Mimarisinde..”, s.332.

⁴³⁷ Çetin Arslan, a.g.e., s. 170; İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid...*, s. 369.

⁴³⁸ Semavi Eyice, “ Bedesten”, s.308; İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid...*, s. 365.

⁴³⁹ Semavi Eyice, “ Bedesten”, s. 311.

3.Süsleme

Sade bir şekilleniş gösteren yapıda süsleme özelliği görülmemektedir.

D. Hamamlar

1. Plan Tipleri

Mevcut yayınlar doğrultusunda Tekirdağ ve ilçelerinde ilgili yüzyıllar içinde 8 tane günümüze ulaşmayan , 1 tane orjinal özelliklerini kaybeden, 6 tane günümüze gelen olmak üzere toplam 15 hamam yapısı tespit edebildik. Bunlardan Malkara, Mürefte ve Güzelköy 'de yer alan örnekler harabe halindedir. Hayrabolu ilçe merkezinde yer alan eser, bütün yönlerden yapılarla çevrilmiş olup incelediğimiz eserler arasında, en çok değişime uğramış olandır.

Yapıların çoğunda, dikdörtgen planda soyunmalık mekanlarının uygulandığını görmekteyiz. Soyunmalık mekanı ;1991'deki hali ile Malkara'da üç, Şarköy'de iki katlı olarak düzenlenmiştir. Saray Ayas Paşa Hamamı ve İncik Hamamında ise tek katlı ve kareye yakın planda düzenlenişleriyle soyunmalıklar orjinaline daha yakındır. Güzelköy Konak Hamamın da da duvar uzantılarından dikdörtgen planlı soyunmalık kısmının var olduğu anlaşılır. Fakat taştan yığma duvar tekniğinde yapılmış bu kısmın soyunmalığı hamamın duvar tekniği ile benzememektedir. Dolayısı ile bu kısım sonradan müdahale görmüştür.

Hamamların soyunmalıklarında gözlemlediğimiz diğer ortak özellik ise; Malkara ve Saray hamamlarında çokgen planlı küçük havuzların; Şarköy hamamında ise fıskiyeli şadırvanın bulunmasıdır .

Türk Hamamlarında tipoloji belirlenirken sıcaklık mekanı esas alınır⁴⁴⁰. Sıcaklık bölümleri; en küçüğünden en büyüğüne kadar hemen her örnekte, özel ve genel yıkanma yerlerinin tertibi açısından aksiyal ya da radyal şemalara bağlı kaldıkları için Türk hamam planlarının tipolojik sınıflandırmasında, dikkate alınmıştır⁴⁴¹. Yapıları bu günkü şekilleri ile üç ayrı plan tipinde görülmektedirler. Bunlar :

1. Özel Hamamlar
2. Kare Bir Sıcaklık Etrafında Halvet Hücreleri ile Oluşan Tip
3. Ortası Kubbeli, Enine Sıcaklıklı ve Çifte Halvetli Tip'tir.

a. Özel Hamamlar

Birbirlerine yakın mesafede olan Güzelköy, Mürefte ve Şarköy de yer alan hamam yapıları tipolojik olarak birbirlerine benzemektedirler.

Tarihi kaynaklara göre Şarköy ve dolayları 14. yüzyıl ortalarında Türkler tarafından ele geçirilmiştir. Fakat bölgede iskan 15. yüzyılda, İstanbul'un fethinden sonra gerçekleşmiştir. Daha önce Güzelköy ve Mürefte deki örnekler İ.Hakkı Kurtuluş tarafından incelenerek, küçük boyutlarından dolayı "Konak Hamamı" adı verilmiştir. Fakat Güzelköy Mürefte ve Şarköy'de yer alan eserlerin yakınlarında, günümüzde orijinal özelliklerini korumasalar da kaynaklardan öğrendiğimiz kadarı ile eski halleri ile erken döneme tarihlenecek camilerin bulunması bu eserlerin fetihten sonra bölgede yapılmış külliyelerin parçaları olabileceğini de akla getirmektedir.

Bu konuda net bilgilere ulaşamadığımız için Şarköy de yer alan hamamı da plan şeması, malzeme ve teknik ve benzer örneklerle karşılaştırdığımızda, Mürefte ve Şarköy'deki yapılarla aynı grup altında değerlendirmek doğru olacaktır. Yapı sonradan eklenen kısımları saymasak, esasta iki mekanlı özel hamam niteliğindedir.

Hamam ılık ve sıcaklık mekanlarının düzenlenmesi bakımından, bu gün önemli kısmı yapıların altında kalmış olan fakat daha önce çizilen restitüsyon denemesine göre, Mürefte hamamına benzemektedir. Küçük boyutlarda ve esasta iki mekanlı olan bu

⁴⁴⁰ Türk Hamamları hakkında genel bilgi için bkz. K. Ahmet Aru, *Türk Hamamları Etüdü*, İTÜ Yayınları, 1948.

⁴⁴¹ Sıcaklık mekanı ve plan şemaları için bkz. Semavi Eyice., "İznik'de Büyük Hamam.....", s.99-120.

yapıların, Şarköy hamamında sıcaklık kısmı; Mürefte Konak Hamamının ılıkılık kısmı kare planlıdır. Bunun dışında kalan dikdörtgen şekilli mekanın bir tarafına eyvan açılmış ve böylece dikdörtgen mekanın diğer kısmı kare ölçülerine gelmiş ve kubbe ile örtülmüştür. Şarköy hamamında, eyvanın arkası tonoz ile örtülmüştür.

Anadolu'da XII-XIII yüzyıl hamamlarının çoğunda soyunmalıktan soğukluğa geçişte bazen büyük bazen küçük ebatta tutulmuş, üstü kubbe veya tonoz örtülü bir aralık mekanına rastlanmaktadır⁴⁴². XIV. yüzyıl hamamlarının mekan düzenlemelerinde de görülen aralık kısmı önceki dönemlere göre önemini kaybederek, kullanılmamaya başlanmış ve yerini soğukluk kısmına bırakmıştır⁴⁴³. Şarköy hamamında 2x2m. boyutlarında olan aralık kısmı tıraşlık ve tuvaleti birbirinden ayırmakta ve direk ılıkılık kısmına geçilmektedir. Harap olan Mürefte Konak Hamamında, ne tür bir düzenleme kullanıldığını bilemiyoruz fakat Güzel Köy Konak hamamında ise ılıkılık kısmından doğu yöndeki kapı ile koridor kısmına geçilmektedir. Bu koridor takip edilerek tuvalet ve tıraşlık mekanlarına ulaşılmaktadır. Tuvalet ve traşlık mekanları doğrudan doğruya ılıkılık mekanına açılmazlar.

Dikdörtgen mekanda eyvanlı düzenleme Güzelköy hamamının ılıkılık ve sıcaklık mekanlarının ikisinde de uygulanmıştır. Dikdörtgene yakın mekanların güney yönlerine eyvan açılarak mekan kubbe ile örtülecek ölçülere getirilmiştir. Aynı düzenleme Mürefte Konak hamamının dikdörtgen planlı sıcaklık kısmının kuzey duvarında da uygulanmıştır.

Mürefte hamamında kubbeye geçişte mekanlarda kubbeye geçişte pandantif, Güzelköy hamamında ılıkılıkta ve wc de pandantif, sıcaklıkta tromp, usturalıkta ise kubbeye geçişte köşe taşları kullanılmıştır. Şarköy'de ise ılıkılık ve sıcaklık kısmı tromplarla geçilen kubbe diğer mekanlar ise tonoz örtülüdür.

Örneklerin hepsinde görülen diğer bir ortak özellik; üst örtünün tıraşlık ve wc kısımlarından, ılıkılık ve sıcaklık kısımlarında artarak yükselmesidir. Bu tipe örnek oluşturabilecek diğer özel hamam örnekleri; İznik Yenişehir Kapısı Hamamı⁴⁴⁴ İznik Çamdibi Köyü Hamamı⁴⁴⁵ ve İznik Sarı Konak Hamamlarıdır⁴⁴⁶.

⁴⁴² Yılmaz Önge, Anadolu'da XII-XIII Yüzyıl Türk Hamamları, VGM Yayınları, Ankara, 1995. s.22.

⁴⁴³ Birsen Erat, Anadolu'da XIV. Yüzyıl Türk Hamam Mimarisi, (Doktora Tezi), 1996, Ankara Üniversitesi, Ankara, s. 169; Yılmaz Önge, a.g.e., s.22; Doğan Kuban, *Osmanlı*, s.161.

⁴⁴⁴ Sipahioğlu Ahmet, İznik'te İsmail Bey Hamamı ve Diğerlerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1988, İstanbul Üniversitesi, İstanbul s.76.

⁴⁴⁵ a.g.e., s.156.

⁴⁴⁶ a.g.e., s.89.

İki mekanlı olarak düzenlenen Çamdibi Köyü Hamamında, dikdörtgen mekanlı kısım doğu batı yönündeki sivri kemerle ayrılarak, kare tarafı kubbe; diğer tarafı ise çapraz tonozla örtülmüştür. Aynı düzenleme Yenişehir Kapısı konak hamamında görülmektedir.

b. Kare Bir Sıcaklık Etrafında Halvet Hücreleri ile Oluşan Tip

Genellikle kare planlı sıcaklık mekanı etrafında sayı ve boyutları değişen halvet hücrelerinin konumlanması ile oluşan bu tip⁴⁴⁷ içinde Malkara hamamı ve İncik Umur Bey hamamını değerlendirebiliriz.

İncik' te yer alan hamam, bu günkü kareye yakın boyuttaki soyunmalığın saymassak; kare planlı soyunmalık olabilecek mekandan; dar bir koridorla ılıklik mekanına geçilir bu mekanın güney ve batısında küçük mekanların wc ve usturalık olabileceği düşünülebilir. Ilıklık mekanının aynı ekseninde birde sıcaklık mekanı bulunmaktadır.

İncelediğimiz diğer örnekler arasında büyük boyutta kendine has plan düzenlenişi bakımından Malkara'daki Hamamı 'da bu grubuna dahil edebilir ve hamamı ayrıca çarşı hamamı olarakta gösterebiliriz. Bu tür yapılar vakıf sistemi içinde gelir giderici görev üstlendiklerinden dolayı genellikle şehirlerin ticari etkinliğine sahip yerlerinde yada yerleşimin yoğun olduğu bölgelerde konumlanmışır⁴⁴⁸. Vakfiyeler ve vakfiyeleri inceleyen kaynaklar Malkara'da vakıflara ait hamamların olduğunu göstermektedir⁴⁴⁹. Ayrıca yapının Hacerzade İbrahim Bey Camii ve eskiden külliye olan Gazi Ömer Bey Camiinin yakınında olması, yapının eskiden de merkezi alanda olduğunu kanıtlamaktadır.

Hamamların genel tipolojisinin yapıldığı sıcaklık mekanı içinde değerlendirdiğimizde, hamam kare bir sıcaklık mekanı etrafında güney, kuzey ve batı yönlerde sıralanan halvet hücreleri ile bu tiplere girmektedir ve halvet hücrelerinin kubbeleri farklı olarak dilimlerle süslenmiştir.

⁴⁴⁷ Bu tipin sınıflandırması için bkz : Birsen Erat, a.g.e., s. 175; Semavi Eyice, "İznik'te Büyük Hamam....", s. 111.

⁴⁴⁸ Çarşı hamamları hakkında bkz : Birsen Erat, a.g.e., s. 163.

⁴⁴⁹ bkz. bu tez s.115-116.

Bu tipin benzerlerini, Kayseri Sultan Hamamının (XVIII. Yüzyıl) kadınlar bölümünde⁴⁵⁰, Bursa Yeşil⁴⁵¹; Bursa Ulucami Hamamları⁴⁵², İstanbul Tahtakale Hamamı Kadınlar kısmı⁴⁵³ ile İstanbul Beyoğlu Bahçeli Hamamında⁴⁵⁴, Edirne Sokullu Hamamı kadınlar kısmında⁴⁵⁵, Rodos'ta Sümbül Hamamında⁴⁵⁶, Saray Bosna'da Gazi Hüsrev Bey Hamamında⁴⁵⁷ görmekteyiz.

c. Ortası Kubbeli, Enine Sıcaklıklı ve Çifte Halvetli Tip

Saray Ayas Paşa Hamamı ise Semavi Eyice'nin tipolojisine ayırdığı tiplerden, "e" tipine giren, " Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tip grubuna"⁴⁵⁸benzenmektedir. Bu tipin önemli ve diğer tiplerden ayırıcı özelliği, enine uzanan, ortası kubbeli ve iki kemerle ayrılan, yanları düz tonoz örtülü, sıcaklık kısmı ile bu kısma birer kapı ile açılan, kare planlı kubbeli, çifte halvet hücreleridir. Bu tanımdan farklı olarak Ayas Paşa Hamamında enine sıcaklık mekanı ılıkılık işlevi görmekte, bu mekana iki kapı ile açılan diğer iki halvet hücrelerinde sıcaklık mekanı işlevini görmüşlerdir. Ayrıca bu tip hamamların bir diğer ortak özelliği, iki halvet odalarının kapıları arasında kalan duvarda mihrap biçiminde niş bulunmaktadır⁴⁵⁹. Ayas Paşa Hamamında da sıcaklık hücrelerinin her ikisinde de nişler kullanılmıştır.

XIII. yüzyıl'da Tokat'ta bulunan Pervane hamamının kadınlar kısmı bu tipin Anadolu'daki en erken örneklerindendir⁴⁶⁰. Hamam sıcaklık ve halvet hücreleri düzenlenmesiyle Ayas Paşa Hamamı'na benzenmektedir.

XIV yüzyıldaki örnekleri sıcaklık kısmında tek eyvan düzenlemeleriyle bu tipe örnek gösterilebilecek, Gebze Menzilhane⁴⁶¹ ve Bursa Yıldırım hamamlarıdır.⁴⁶² Bursa

⁴⁵⁰ Birsan Erat, a.g.e., s. 175.

⁴⁵¹ a.g.e., 175; Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam...", s. 112

⁴⁵² Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam..." s. 112

⁴⁵³ Mehmet Nermi Haskan , İstanbul Hamamları, İstanbul, 1995, s.49; Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam...", s.112.

⁴⁵⁴ Mehmet Mermi Haskan, a.g.e., s. 277; Semavi Eyice, a.g.m., s.112.

⁴⁵⁵ Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam..." ,s.112.

⁴⁵⁶ a.g.m., s.112.

⁴⁵⁷ a.g.m.

⁴⁵⁸ Birsan Erat, a.g.e., s. 175'te bu tipin XIV. yüzyıldaki örneklerini vermiştir. Mustafa Özer, a.g.m., s.71; Sipahioğlu Ahmet, a.g.e.,s. 28.

⁴⁵⁹ Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam..." , s, 112; Ahmet Sipahioğlu, a.g.e., s. 28.

⁴⁶⁰ Birsan Erat, a.g.e.,s. 176; Yılmaz Önge, a.g.e., s.245.

Nalancılar Hamamı , Tire Yeniceköy İsa Bey Hamamı⁴⁶³ , İstanbul Balat Hamamı⁴⁶⁴ bu tipin tam örneklerini oluşturmaktadırlar⁴⁶⁵.

Yakın bölgeden bu hamamın diğer benzerleri, Kilitbahir Yakup Bey Hamamı ve çifte hamam şeklinde düzenlenmiş olan Kilitbahir Kırklar Hamamı'dır⁴⁶⁶.

Bu tipin diğer çifte hamamlardaki örnekleri, Ankara Karacabey Hamamı⁴⁶⁷ Kadınlar Kısmı, Yenişehir Çifte Hamamı Kadınlar kısmıdır. Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Hamamı ve İznik Büyük Hamamı⁴⁶⁸ çifte hamam şemasındadır ve ikisinin de her iki kısmında bu plan tipine benzer bir uygulama görülmektedir.

2. Cephe Düzenlemeleri

Kullanım amacı yüzünden hamamlar cephe düzenlemeleri bakımından penceresiz ve sade olarak şekillenmişlerdir. Saray Ayas Paşa, İncik Tanhaneli Cami'nin soyunmalık mekanlarında pencereler kullanılmıştır. Güzelköy , Mürefte ve Şarköy hamamlarında dış hatlarında duvarlar ve üst örtünün kademeli bir şekilde yükselen simetride olduğu görülmektedir. Güzelköy hamamının wc kubbesi ile Şarköy hamamının sıcaklık mekanının kubbeleri şişkin ve dik görünüşleriyle birbirlerine benzemektedir. Şarköy hamamının soyunmalık kısmında yörede bir çok evde de kullanıldığını gördüğümüz beton saçak kullanılmıştır.

Malkara ve Saray Ayas Paşa, Şarköy ,Güzelköy gibi hamamların ortak özelliği kubbelerin sekizgen kasnakları dışarıda da yüksek tutulmuştur. Özellikle Şarköy ve Mürefte Hamamlarının kubbelerinde simetrik bir yükseliş görülmektedir.

⁴⁶¹ Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam..." , s. 114, Sipahioğlu, Ahmet, a.g.e., s. 29.

⁴⁶² Birsen Erat, a.g.e., s.17

⁴⁶³ Canan Çakmak, *Tire Hamamları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002, s.42.

⁴⁶⁴ Mehmet Nermi Haksan, a.g.e., s.53.

⁴⁶⁵ Birsen Erat, a.g.e., s.176.

⁴⁶⁶ Uysal, A. Osman, "Kilitbahir (Kilüdü'l-bahr)' de Tarihi Doku ve İki Hamam", *Eceabat Değerleri Sempozyumu*, 27 Ağustos 2008, Çanakkale, 2008, s.59,60.

⁴⁶⁷ Doğan Kuban, *Osmanlı..*, s.161.

⁴⁶⁸ Semavi Eyice, " İznik'te Büyük Hamam..." , 99-119; Sipahioğlu Ahmet , a.g.e., s.127.

3. Malzeme Teknik

Yapıların çoğu kullanılmakta olduğu için sıvanmıştır bu yüzden hangi malzemeden yapıldığını anlamak zorlaşmaktadır. Fakat sıvanın tabakasının ince geldiği ve sıvanın döküldüğü kısımlar bu konuda bize ip ucu vermektedir. Yapılarda dış örgüde genellikle moloz taş ve düzensiz tuğla örgüsüyle oluşmuş duvar örgüleri görülmektedir. İncik, Güzelköy , Malkara, Mürefte, Saray, Şarköy hamamlarında dış duvarlar bu şekilde düzenlenmiştir. İncik'te soyunmalık kısmında ahşap hatılların kullanıldığı görülmektedir. Kemerler, geçişler ve kubbelerde tuğla malzeme kullanılmıştır.

Güzelköy, Malkara Mürefte ve Şarköy'de yapıların sıvasında neme ve suya dayanıklı, mermer ve kırmızı tuğla tozu katkılı horasan harcının kullanıldığı görülmektedir. Diğer yapılar sıvalı olduğu için anlayamamaktadır.

Duvar teknikleri bakımından netçe gözlemlediğimiz yapı harabe halindeki Güzelköy Konak Hamamı'dır. Burada da Mürefte de ki gibi iç mekanda, geçişlerde ve kubbelerde yoğunluklu olarak tuğla malzeme kullanılmıştır. Bu yapıda dikkat çekici bir diğer özellik kubbelerin altlarında düzgün taşların kullanılmasıdır(Res.292).

Mürefte'deki hamamda dikkat çekici bir özellik yapının geçiş sistemlerinde kubbe ağırlığını korumak için seramik küpler kullanılmıştır(Res.335)

Hayrabolu Hamamının ocak kısmında ve Malkara hamamının sonradan eklenen soyunmalık girişinde kerpiç malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

4.Süsleme

Gerek geçirdikleri onarımlar sade düzenlemeleri hamamlar süsleme açısından sade hamamlar süsleme açısından oldukça sade yapılardır.Saray hamamların iç cephelerindeki bazı bölümlerin kubbeye geçiş elamanları arasında kala duvar yüzeyleri sağır kemelerle dekore edilmiştir. Malkara Hamamının halvet hücreleri kubbelerinin içleri prizmatik üçgene benzer şekillerle dilimlenmiştir(Res.329).

Yapılarda kullanılan mermer kurnaları genellikle sabun koyma rafları ile sade bir şekilleniş göstermektedir. Saray Ayas paşa hamamının kurna taşlarında palmet ve lale

motifleri kullanılmıştır. Hamamlarda zengin süslemelerin görüldüğü diğer bir örnek Şarköy hamamının soyunmalık kısmında bulunan şadırvandır(Res.343). Kare havuz üzerinde yükselen payenin cepheleri ve süs konsolları palmet motifi ve volütlerle süslenmiştir.

D. Türbeler

A. Plan Özellikleri

Bölgede Hayrabolu Sarban Ahmet Türbesi gibi son geçirdiği onarımlarla orjinal özelliğini büyük ölçüde yitiren türbe haricinde taş sanduka ve şahidelerden oluşan bir çok mezar kuruluşu bulunmaktadır. Fakat yapı olarak inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtan iki örnek bulunur. Bunlar; İncecik Tabhaneli Camii Türbesi ve Malkara Gazi Ömer Bey Camii Türbesi'dir.

Malkara Gazi Ömer Bey ve İncecik Tabhaneli Camii'nin türbeleri çok yakın zamanda yakın mesafede inşa edilmişlerdir. Bu yapılar plan ve cephe özellikleri bakımından birbirine benzemektedir. Her ikisi de kesme taştan ,sekizgen planlı ve kubbeli olarak inşa edilmişlerdir.

Sekizgen prizma gövdeli türbelerin İslam mimarisindeki ilk örnekleri, İranda ; Abarkuh'ta Günbed-i Ali (1056), Turan Peşt'te Günbed-i Şeyh Cüneyd (1149), ve Cebeli Seng (12.yy)'tir⁴⁶⁹.

Bu plan tipinin Anadolu'daki örneklerinden bazıları da Amasya Halifet Gazi (XII.yy ortaları)⁴⁷⁰ve Divriği Sitti Melik (1196)⁴⁷¹ türbeleridir. Beylikler devrindeki örneklerinden Beyşehir'de Eşrefoğlu türbesi (1301)sekizgen prizmal gövde üzerine, onaltıgen kaskakla geçilen külah ile örtülmüştür.

⁴⁶⁹ Mehmet Oluş Arık, " Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anadolu (Anatolia)*, S.XI, 1969, s.57-100.

⁴⁷⁰ a.g.m ,s.67; Oktay Aslanapa *Türk Sanatı*, s.153.

⁴⁷¹ Mehmet Oluş Arık, " Erken Devir Anadolu...." , s.67; Oktay Aslanapa,a.g.e.s.155.

Erken örneklerde ve Anadolu beyliklerinde çoğunlukla üzeri külah örtülü olarak gördüğümüz bu tip zamanla yerini kubbeye bırakmış ve klasik Osmanlı çağında en çok benimsenen tarzlardan birisi olmuştur⁴⁷².

“Karamanoğulları beyliğine ait Eminüddin(1432) ve Kızlar Türbelerinin(XV.yy sonları) sekizgen gövde ve sekizgen kasnak üzerine kubbe örtüleri ile dikkat çekmektedirler. Bu tipin Osmanlı Beyliğindeki ilk örneği’de Bursa Yeşil Türbe’dir.

İncik Tbhaneli Camii Türbesinde, son onarımlardan sonra sekizgen şekilli gövdeden yarım küre şekilli kubbeye geçiş poligonal yalancı kasnak aracılığı ile olmuştur. Sekizgen planda olup kubbeye geçişi yalancı kasnakla sağlanan diğer eserler :Kütahya Tavşanlı’da bulunan Arslan Bey türbesi (1432)⁴⁷³,İstanbul Davut Paşa Türbesi (1499-1500)⁴⁷⁴,İzmir Kemal Paşa’da bulunan Hamza Baba Türbesi⁴⁷⁵,dir.Malkara Gazi Ömer Türbesinde de kubbe doğrudan doğruya duvarlar üstüne oturtulmuştur. Yapı cephe düzenlemesi ve kubbeye geçiş bakımından, İstanbul’da yer alan Rum Mehmet Paşa Türbesi (1471-1472)⁴⁷⁶ benzemektedir. Her iki yapıda da kubbenin üzeri kasnaksız duvarlar üzerine oturan bir kubbe ile örtülmüştür . Yapılar bu görüntüleri ile Klasik Osmanlı mimarisinde birçok örneğini gördüğümüz sekizgen planlı şema grubuna girmektedirler.

b. Malzeme ve Teknik

Türbelerin inşasında genellikle kesme taş , kapı sövelerinde de mermer malzeme kullanılmıştır.

c.Süsleme Özellikleri

Yapılar geçirdikleri onarımlar esnasında orijinal süsleme özelliklerini büyük ölçüde yitirmişlerdir. İncik Türbesi’nin orijinal döneminden kalan süslemeler; taç kapısının gövdesinde sarmal yivlerle süslenmiş köşe sütuncelerinde, girişte yer alan dilimli

⁴⁷² Mehmet Oluş Arık, “ Erken Devir Anadolu....”,s.94

⁴⁷³ Erkan Daş, a.g.e.,s.191.

⁴⁷⁴ a.g.e.,s.230.

⁴⁷⁵ a.g.e.,s.235.

⁴⁷⁶ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri.....*, s.579.

kemerde ve girişte geçit tavanında yer alan altıgenlerden oluşan taş süslemelerde görülmektedir.

G. Çeşme

a. Plan Özellikleri :

Caminin yakınında,(Res.156-157) düz gün kesme taştan, su haznesi kurşun çatı ile kaplıdır. Arkasında geniş kare bir su haznesi bulunan yapının, güney cephesinde silmelerle çevrilmiş sivri kemerli duvar nişi, bulunduğu cephenin bir kısmını kaplamaktadır. Bu çeşme kare planda su hazneli olarak yapılmış diğer çeşme örnekleri; 1681 tarihli İstanbul Mustafa Ağa Çeşmesi⁴⁷⁷, ne benzemektedir.

b. Malzeme Teknik

Tamamen kesme taştan yapılmış olan eserin, sadece ayna taşında mermer malzeme kullanılmıştır.

c. Süsleme Özellikleri

Çeşmenin mermer ayna taşı üzerinde, yuvarlak kemerinin iki yanında servi süslemeleri vardır.

⁴⁷⁷ N. Kara Pilehvarian,N. Urfalıoğlu, L.Yazıcıoğlu, *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 2000, s.64.

V.Sonuç

Tekirdağ ve ilçeleri XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkler tarafından fethedilmeye başlanmış; bu dönemde , bölgede fethedilen yerlerin imarını kolaylaştırmada rolü olan mescid, tekke ve zaviye gibi yapılar yaygın olarak inşa edilmiştir. Varlığını vakıf kayıtlarından öğrendiğimiz bu yapıların çoğu günümüze ulaşmadıklarından mimari şekillenişleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

İskan ve imarın daha da yaygınlaştığı XV. yüzyılda akıncı Paşa yiğit bey soyundan gelen Turhan Bey, Ömer bey ve Hasan Bey gibi isimlerin adına yapılan eserler ile farklı zamanlarda inşa edilmiş yapı topluluklarından oluşmuş manzumelerin, külliyelerin, kervansarayların , medreselerin, imaretlerin ve hamamların yapılanmaları görülmektedir.

XV. yüzyıl ve sonrasında birbirine yakın mesafede yapı topluluklarından oluşan eserlerin inşa edildiğini görmekteyiz. Farklı zamanlarda inşa edilen manzume eserlerin; önceleri cami, hamam, köprü, kervansaray, medrese ve çeşme gibi eserlerden oluştuğu , günümüze ise cami ve yanında bulunan çeşme ve türbe yapıları ile geldiği görülmektedir.

Geçmişte bir çok yapı topluluğundan oluştuğunu anladığımız üç külliye kuruluşu günümüze en çok iki yapı ile gelmiştir. Daha önce yapılan çizimleri sayesinde yapıları planları ve yerleşim düzenlerini gördüğümüz Tekirdağ Rüstem Paşa Külliyesi bulunduğu tepeye uygun serbest planlı külliye planında düzenlenmiş bir menzil külliyesidir. Diğer külliyelerin yerleşim düzeni hakkında bilgi sahibi değiliz fakat İstanbul Edirne yolu üzerinde inşa edilmiş Çorlu Süleymaniye Külliyesi’de bir menzil külliyesi olabilir.

Bu dönemden günümüze gelen, mimari tipini ve dönem özelliklerini taşıyan yapılar; çoğunlukla camiler , hamamlar ve türbelerdir. Plan ve Mimari özellikleri bakımından camileri beş grup altında değerlendirebiliriz. Bunlar ; Gazi Ömer Bey, Hacerzade İbrahim Bey gibi son cemaat yerleri ve minareleri bulunan tek kubbeli, kübik gövdeli camiler ile inşa tarihleri klasik Osmanlı mimarisine denk gelen Ayas Paşa, Süleymaniye ve Rüstem Paşa Camileri’dir.

Mimar Sinan’dan önce Hassa başmimarı olan Acem Ali tarafından inşa edilen Çorlu Süleymaniye Camii’nin son cemaat yeri revakları dışında ikinci bir revak sisteminin olduğunu gösteren sütun kaideleri bulunmaktadır. Üzerindeki kitabeden 1521 yılında inşa

edildiğini öğrendiğimiz bu eser daha sonra Mimar Sinan tarafından sıkça kullanılacak çift revak sisteminin öncüsü olmuştur.

Mimar Sinan tarafından inşa edilen Rüstem Paşa camii harim düzenlemesiyle merkezi planlı kubbeli baldaken yapıların ilk örneklerindedir.

Hayrabolu Güzelce Hasan Bey Camii revaklı avlusu; enine dikdörtgen harimi ve mihrap önü kubbesi ile, merkezi plana geçişte önemli yeri olan önemli bir yapıdır. Cami plan tipinin son örneği, yan mekanlarıyla tabhaneli ve zaviyeli camiler grubuna giren ve son dönem tabhaneli camiler grubuna giren İncecik Hüseyin Bey Camii'dir.

Güzelce Hasan Bey Camii'nin plan tipinin ve Malkara'da yer alan ve inşa tarihi belli olmayan Hacerzade İbrahim Bey Camii'nin minaresinin Edirne Üç Şerefeli Camii planı ve minaresiyle aynı düzenlemede olduğunu söyleyebiliriz.

Dönem içinde görülen hamam yapıları plan ve mimari özellikleri bakımından üç grup altında toplanır. İki mekandan oluşan özel hamamlar; bunlar birbirlerine yakın çevrede bulunan, malzeme plan özellikleri bakımından yakın zamanlarda inşa edildiği anlaşılan, Güzelköy, Mürefte ve Şarköy'de yer alan eserlerdir. Hamamlarda ikinci grup örneklerini İncecik ve Malkara'da gördüğümüz, kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tiptir. Üçüncü grup; Ayas Paşa külliyesinden kalan , ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tip'tir.

İncelediğimiz hamam yapılarının malzeme teknik ve plan tipi bakımından benzerleri özellikle Gelibolu, İznik, İstanbul gibi civar şehirlerinde yaygınlaşmaktadır.

Türbeler ise, sekizgen planlı, kubbeli şekillenişleri ile klasik Osmanlı türbe mimarisinde en yaygın olarak görülen tipin bölgedeki örneklerini oluştururlar. Bedesten ise altı kubbeli şekillenışı ve etrafındaki dükkan sıraları ile döneminde örneklerini birçok yerde gördüğümüz gruba dahildir.

Bu geniş bölgede günümüze gelen eserlerin az sayıda olması, özellikle külliye yapılarının en fazla iki örneğinin günümüze ulaşması; o yüzyıllardan zamanımıza kadar olan süreçte; bakımsızlık , doğal afet, savaş gibi sebeplerle yapıların önemli bir kısmının yok olmasıdır. Özellikle ahşap çatılı inşa edilen eserler birçok kez onarıma ihtiyaç duymuş ve esaslı müdahaleler sonucunda, asli özelliklerini ve iç süslemelerini büyük ölçüde yitirmiştir.

Yapılarda ortak özellik olarak gösterebileceğimiz bir diğer noktada , 18. ve 19. yüzyıl onarımlarında, bu dönemin etkisini taşıyan mimari ve süsleme özellikleriyle şekillenmiş olmalarıdır. Orijinal dönemlerinden gelen süslemeler ise ahşap, mermer ve taş malzemede çıkar. Ahşap süslemeler kapı ve pencere kepenklerinde, Taş süslemeler mihrap ,minber ve taç kapılarda, mermer minberlerde ve şadırvanda görülmektedir.

İncelenen eserlerden Fatih Camiinin beden duvarlarında, Hüseyin Bey Camiinin sütun başlıklarında devşirme malzeme kullanılmıştır.

Konumuz kapsamında coğrafyaya yakın bölgelerden ve İslam mimarisinin diğer benzer örnekleri ile değerlendirilen eserlerle, aynı zamanda Trakya bölgesinin önemli bir kısmında XVI. yüzyıl sonlarına kadar ki Türk mimarisinin oluşumu ve gelişimi ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

Acun, Hakkı. *Manisa'da Türk Devri Yapıları ve Şehrin Gelişimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

Aktepe, M. Münir. “ Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, *İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi*, C.II, 1949-1950, s. 283-308.

Altan, Kemal. “ Klasik Türk Mimarlarından Esir Ali”, *Arkitekt*, S.3, 1937, s.81-83.

Altun , Ara. *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1988.

Arık, Mehmet Oluş. “ Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri”, *Anadolu (Anatolia)*, S.XI, 1969, s.57-100.

Arslan, H. Çetin. *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Aru, K. Ahmet. *Türk Hamamları Etüdü*, İTÜ Yayınları, 1948.

Aslanapa, Oktay.

1964, 1965. “ İznik’te Sultan Orhan İmaret Camii Kazısı ”, *İ.Ü.Ed. Fak. Sanat Tarihi Yıllığı*, C.1, S.19.

1988 *Mimar Sinan’ın Hayatı ve Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

1999 *Türk Sanatı*, 5. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- 2004 *Osmanlı Devri Mimarisi*,2. Baskı, İnkılap Kitabevi,İstanbul.
- 2007 *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*, 2. Baskı, Ankara.
- Ayverdi, E. Hakkı;
- 1968 “ Gazi Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defterleri” , *Vakıflar Dergisi*, S.7, s.19-28.
- 1974 *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, 855-886(1451-1481)*, C.III, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- 1975 *Osmanlı Mimarisinde Fatih devri*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları C:IV, İstanbul.
- 1982 *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk*, C.IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- 1989 *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murat Devri, 806-855(1403-1451)*, C.II, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Bakırer, Ömür . Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları, Ankara, 1976.

Baltacı ,Cahid. *XV-XVI. Asırlar Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul,1976.

Barkan, Ömer Lütfü. Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri, *Vakıflar Dergisi*, C.2, 1942, s. 279-304.

Batur, Afife. “Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine”, *Anadolu Sanatı Araştırmaları Dergisi*, S.II, İstanbul, 1970, s.135-208.

Bayrakal, Sedat. *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Baysalan , Şerif;

2005 *Gelmişi Geçmiş Bugünüyle Hayrabolu*, Dönmez Ofset, İstanbul.

1993 *Hayrabolu Belgeseli* ABC Ofset Edirne.

Bilge, Mustafa Lütfü. İlk Osmanlı Medreseleri, (Doktora tezi) 1974, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. s. 277.

Binan , Muhuddin. *Türk Saçak ve Kornişleri*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1952.

Bozkurt,Gönül. Hayrabolu Tarihçesi, (Yayınlanmamış Lisans Tezi),1973, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Cantay, Gönül. *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Çakmak, Canan. *Tire Hamamları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002.

Çakmak, Şakir. *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taç Kapılar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001.

Çevik, Hikmet;

1949 *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*,Ahmet Sait Basımevi, 1949, İstanbul.

1965 *Marmara Ereğlisi Dünü Bugünü ve Yarını* , Olcay Matbaası, Tekirdağ.

1966 *Tekirdağ Müzesine Doğru*, Tekirdağ Halk Evi Yayınları, İstanbul.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa. “Külliyeler”, *İslam Ansiklopedisi*, 2002, s.542-544.

Çulpan, Cevdet. *Türk Taş Köprüleri(Orta Çağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*, TTK Basım Evi, Ankara, 1975. s. 136.

Darkot, Besim. “Tekirdağ”, *İslam Ansiklopedisi*, C.12/1, 1970.

Demiralp, Yekta. *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri*, Özkan Matbaacılık ,Ankara ,1999.

Dimitriadis, Vassilis. “ Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar”, (çev. Ö. Arıkan , E. Güntekin, T.Altınova), *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia*, 1999, s. 92-104.

Dirimtekin, Feridun. “Ortaçağ Trakya’sı”, *T.T.O.K. Belleteni*, 43/322, 1974, s.5-8.

Doğru, Halime. “ Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de Fetih ve İskan Siyaseti”, *Türkler*, C.IX, 2002, s. 165-163.

Emir, Sedat. *Erken Osmanlı Mimarlığında Çok - İşlevli Yapılar : Kentsel Kolonizasyon Yapıları Olarak Zaviyeler*, C. I, Akademi Kitabevi, İzmir, 1994

Erat, Birsen. *Anadolu’da XIV. Yüzyıl Türk Hamam Mimarisi*,(Doktora Tezi), 1996, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Erdoğan , Muzaffer. “ Osmanlı Devrinde Trakya Abidelerinde Yapılan İmar Çalışmaları”, *İ.Ü. Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.6-7, (1977-1978), İstanbul, 1978, s.121-188.

Ersoy, Ayla.

1989 *İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi*, İstanbul.

1993 *XV. Yüzyıl Osmanlı Ağaç İşçiliği*, İstanbul.

Ertuğrul, Özkan. "Acem Ali", *İslam Ansiklopedisi*, C.I, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.322.

Eskici, Bekir. "Alçı Mihraplarda Yapım Yöntemleri ve Süsleme Teknikleri", *V. Ortaçağ Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2001.

Eşen, Yasemin. *Tarihi Coğrafi Folklorik Ekonomik ve Truzim Yönleri İle Şarköy*, İstanbul, 1983.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi;

1984 C.V, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

1984 C.VI, ÜçDal Neşriyat, İstanbul.

1985 C.VIII, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

1986 C.III, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

Eyice, Semavi ;

1992 "Bedesten", *İslam Ansiklopedisi*, C.V, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.301-302.

1991 "Ayas Paşa Camii", *İslam Ansiklopedisi*, C.IV, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.203

1969 "Büyük Balık Küçük Balığı Yutar" *Türk Etnografya Dergisi*, C. VIII-IX, s.5-7.

1968 "Trakya'da İncecik'te Bir Tabhaneli Cami" *Tarih Enstitüsü Dergisi*, C. I s.171-195.

1962-1963 “ İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler”, *İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.XXIII/1-2, s.1-80.

1960 “İznik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme ”
Tarih Dergisi, Cilt : 11, Sayı: 15 , 1960, s.99-120.

Faroqhi, Suraiya. İstanbul’un İaşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk Limanı (16 ve 17. yüzyıllar),
Odtü Geliştirme Dergisi Özel Sayısı, S.7.,(1979-1980), s.139-154.

Goodwin, Godfrey. *A History of Ottoman Architecture* , Thames and Hundson, London, 1971.

Gökbilgin, M. Tayyip.

1956 “Kanuni Sultan Süleyman Devri Başında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları”, *Belleten*, C.XX, 1956.

1957 2007 XV ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar Mülkler Mukataalar, 2. Baskı, İstanbul.

Günay, Reha. *Mimar Sinan*, 4. Basım, Yem Yayın, 2010, İstanbul.

(Güreşsever), Gönül Cantay. “Türkiye’de Osmanlı Devri Kervansaray Yapılarının Tipolojisi”, *IX. Türk Tarih Kongresinden Ayırbaşım*, Ankara , 1989, s.1389.

Halaçoğlu , Yusuf. “Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar’da Bazı Osmanlı Şehirleri” *Belleten*, C.LIII, 1989.

Haksan, Mehmet Mermi. *İstanbul Hamamları*, İstanbul, 1995

İnalcık, Halil.

1949 Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerine Bir Tedkik Münasebetiyle , *Bellekten*, C.XV, s.137-184.

1964 “Rumeli” , *İslam Ansiklopedisi*, C.IX, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

1999 “ Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış”, *Osmanlı* , Yeni Türkiye Yayınları,C.I, s.37-117.

Karaman, Suna. Tekirdağ Rüstem Paşa Külliyesi ve Diğer Rüstem Paşa Külliyesi ile Mukayesesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi) İstanbul, 1975, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kerametli, Can. “ Osmanlı Devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, Sedef Bağ ve Fildişi Kakmalar” , *Türk Etnografya Dergisi* , Sayı:4, 1961-62, s.5-13.

Kuban, Doğan. *Osmanlı Mimarisi*, Yem Yayınları, İstanbul, 2007.

Kunter , Halim Baki. “Mimar Ali Bey'in Bilinmeyen iki Vakfiyesi”, *V. Türk Tarih Kongresi*, 1960, Ankara, s. 438-442.

Konyalı ,İbrahim Hakkı . *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Burak Matbaası, 1997, Ankara.

Kuran, Abdullah;

1986 *Mimar Sinan*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.

1996 “Osmanlı Külliyelerinde Yerleşme Düzeni Bir Tipoloji Denemesi”, *Prof. Doğan Kuban'a Armağan*, (Yayına Hazırlayanlar:Z. Ahunbay , D.Mazlum,K. Eyüp giller),İstanbul, s. 39-44.

Kurtuluş, İsmail Hakkı. *Tekirdağ Mürefte-Şarköy Kıyı Şeridi Monografisi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006, İstanbul.

Kütükoğlu, Bekir. “ Ayas Paşa” , *İslam Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, 1991, s.203-204.

L. İnciciyan, H. D. Andreasyan, “ Osmanlı Rumelisinin Tarihi ve Coğrafyası”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.4-5, 1976,s.101-152.

Liakopoulos, C. Georgios. The Ottoman Conquest Of Thrace Aspects Of Historical Geography, The Institute Of Economics And Social Sciences Of Bilkent University, 2002,Ankara.

“Malkara”, Cumhuriyetin 75. Yılında Malkara, 1998, s. 29.

Meriç, Rıfık Melül. “ Trakya Kitabeleri I, Hayrabolu Kitabeleri”, *Tarih Vesikaları*, S.17, 1958, s.210-220.

Müderrişoğlu , Mehmet Fatih. 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İnşa Edilen Menzil Külliyesi, (Doktora Tezi), C.1, 1993, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ortaylı, İlber. “16. Yüzyılda Rodosto (Via Egnatia'nın Marmara'daki Uzantısı), *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia*, (çev. Özden Arıkan , Ela Güntekin, Tülin Altınova), İstanbul, 1999, s. 215-224.

Oy, Aydın;

1989 *Tarihte Hayrabolu ve Çevresi*, (Hayrabolu'lu Caferzade Mehmet Tevfik'in Vakay-i Tarihîyeden Bir Nebze Yahut Memalik-i Şahanelerden Bir Kaza adlı kitabının günümüz Türkçe'sine uyarlanmış ve notlarla genişletilmiş basımı), Çağrı Ofset Basım Yayıncılık, Tekirdağ.

1993 *Tekirdağ Bibliyografyası*, Kaya Matbaası, İstanbul.

Öge, Ahmet. *Malkara'nın Tarihçesi*, 1986.

Önge, Yılmaz. *Anadolu'da XII-XIII Yüzyıl Türk Hamamları*, VGM Yayınları, Ankara, 1995.

Özer, Mustafa. " Tekirdağ Saray'daki Osmanlı Dönemi Yapıları ", *Yöre*, Sayı: 89-92, 2007, s. 57-86.

Pitcher, D.Edgar. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, (Çev. B. Tırnakçı), İstanbul, 1997.

Pilehvarian N. Kara. Urfalıoğlu N., Yazıcıoğlu L., *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 2000, s.64.

Reyhanlı, Tülay. *Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi*, (Doktora Tezi)1974, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Sözen. M- Tanyeli, U. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1996.

Sözer, Mihriban. " Milli Süslerimizden Rozetler ", *Arkitekt*, S.14, İstanbul, 1943, s.111-116.

Serez, Mehmet;

2007 *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, Ankara.

1997 *Tekirdağ Çevresi Vakfiyeleri*, Tekirdağ.

Sezgin, İbrahim. “ Malkara Şehri” , *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S.2, 1996, s.119-130.

Sipahioğlu, Ahmet. İznik’te İsmail Bey Hamamı ve Diğerlerinin Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1988, İ. Ü. İstanbul.

Şenel, Mine. Çorlu Kazası’nın Tarihçesi”, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), 1964, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Şentürk, M. Hüdayi. Osmanlı Devletinin Kuruluş Devrinde Rumeli de Uyguladığı İskan Siyaseti ,*Bellekten*, C.LVII, s. 90-114.

Sümer, Mahmut. *Tekirdağ’ın Eski Günleri*, Yeni Hamle Matbaası, İstanbul, 1970.

“Tekirdağ” , *Ana Britannica*, C. XXIX, 1994.

“Tekirdağ” *Yaşayan Tekirdağ*, 2003.

“Tekirdağ” *Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.XXII, 1987.

“Tekirdağ” , *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. III, 1997, s.1754.

“Tekirdağ” , *Meydan Larousse*, C. XII, 1990.

“Tekirdağ” , *Türk Ansiklopedisi*, C.XXXI, 1982, s.41.

Tiryaki, Yavuz .“Hayrabolu’da Türk ve İslam Eserleri”, *S.T.A.D.*, S.12.1993-1994., s.22-28.

Tuna , Muhiddin. *Geçmişten Bugüne Çorlu*, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1963.

Tuncel, Mehmet;

1974. *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ camileri* , Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

2002. “ Osmanlı Mimarisinde Makedonya’deki Arasta ve Bedesten Binaları”, *Prof. Dr. Haluk Karamağralı Armağanı*, Ankara.

Turgutlugil, Gülten. Malkara’nın Tarihçesi, Türkler Tarafından Fethinden XIX. Yüzyıl Başlarına Kadar, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), 1969, İ. Ü. İstanbul.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit. *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001.

Uysal, A. Osman.

1999 A. Osman Uysal, “Erken Osmanlı Mimarisinde Minareler”, *Osmanlı*, C.X, Ankara, 149-160.

2006 *Germiyanoğulları Beyliği’nin Mimari Eserleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

2006 “Lapseki Çardak’ta Yakup Bey Külliyesi”, *Sevim Buluç Anı Kitabı*, Çanakkale, s.132-144.

2008 “Kilitbahir (Kilüdü'l-bahr)'de Tarihi Doku ve İki Hamam”, *Eceabat Değerleri*
Sempozyumu, 27 Ağustos 2008, Çanakkale, s.53-74.

Uysal, Zekiye Bayraktar. “Afyonkarahisar Ulu Camii'nin Ahşap Üzerine Boyalı Nakışları”, 3. *Afyonkarahisar Sempozyumu Araştırmaları Bildirileri*, Afyonkarahisar, 22-24 Ekim 1993, s. 246-248.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı;

1947 *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.I., Ankara.

1949 *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.II., Ankara.

1951 *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.III., Ankara.

1959 “I. Murat”, *İslam Ansiklopedisi*, C.VIII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları,
İstanbul.

Ünal, Hüseyin Rahmi. *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç Kapılar*, Ege Üniversitesi Ed. Fak. Yayınları, İzmir, 1982, s. 37.

Yaşayan Tekirdağ, Tekirdağ Valiliği Yayınları, 2003.

Ülgen, Aygün. *Klasik Devir Minareleri Osmanlı Cami Planında Minarenin Konumu*, Alfa Basım, İstanbul, 1996.

VGMA Dosya No: 59.02.20

VGMA, Dosya No: 59.04.9

VGMA H.837 Tarihli Mahmut Bey İbn Ali Bey Vakfiye Tercümesi; 632 numaralı defter, 410. sayfa 118. sıra.

VGMA H. 1242/M.1826-27 Tarihli Şahsiyet Kaydı ,defter no: 174/0, sayfa no : 0344, sıra: 2722

VGMA H. 1242/ M. 1826-27 Tarihli Atik Esas Kaydı, Defter no : 725/0,sayfa no : 0, sıra no : 0162

Yenişehirlioğlu, Filiz; Mardan, Emre., *Mimar Sinan Yapıları (Katalog)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Yüksel , İ.Aydın.

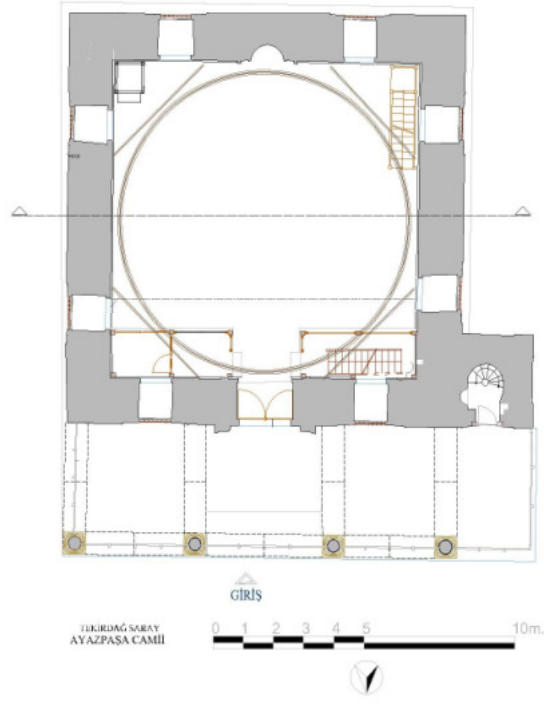
1995 “ Sadrazam Rüstem Paşa Vakıfları ”, *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul, s.261-280.

2004 *Osmanlı Mimarisinde Kanuni Sultan Süleyman Devri (926-974/1520-1566)*, C.VI, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

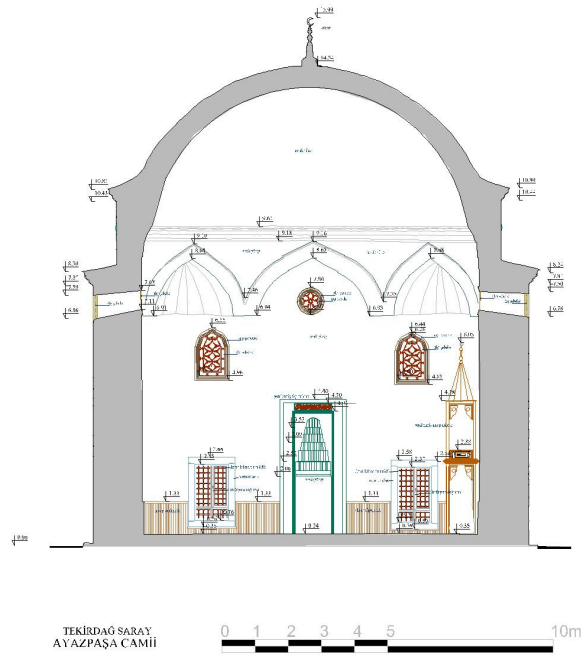
1983 *Osmanlı Mimarisinde II.Beyazıd Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/ 1481-1520)*, C.V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

<[http://www.anitsal.com/projedetay.asp.?pid=250\(18-12-2010\)](http://www.anitsal.com/projedetay.asp.?pid=250(18-12-2010))

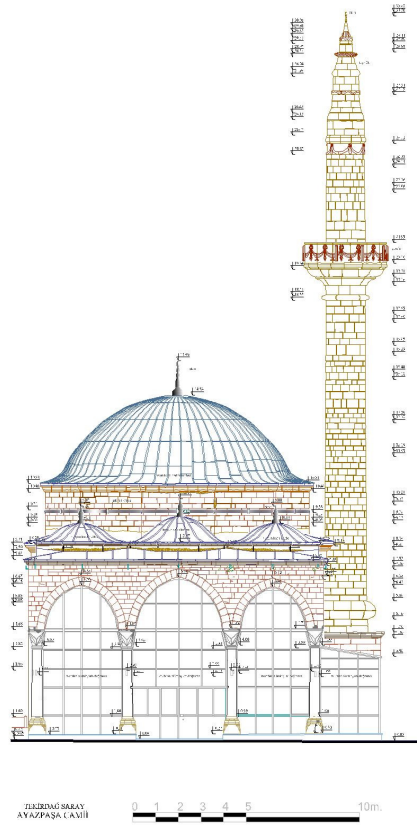
29.05. 2001 Tarihli Tekirdağ Müze Raporu, Hazırlayan Songül Erdoğan.

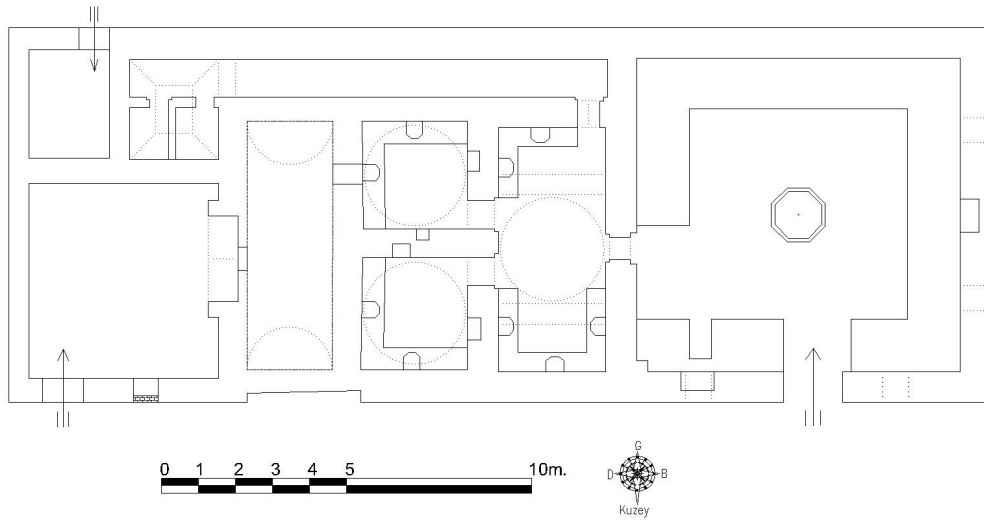
Şekil 2: Ayas Paşa Camii Planı (Ani Mimarlık'tan)

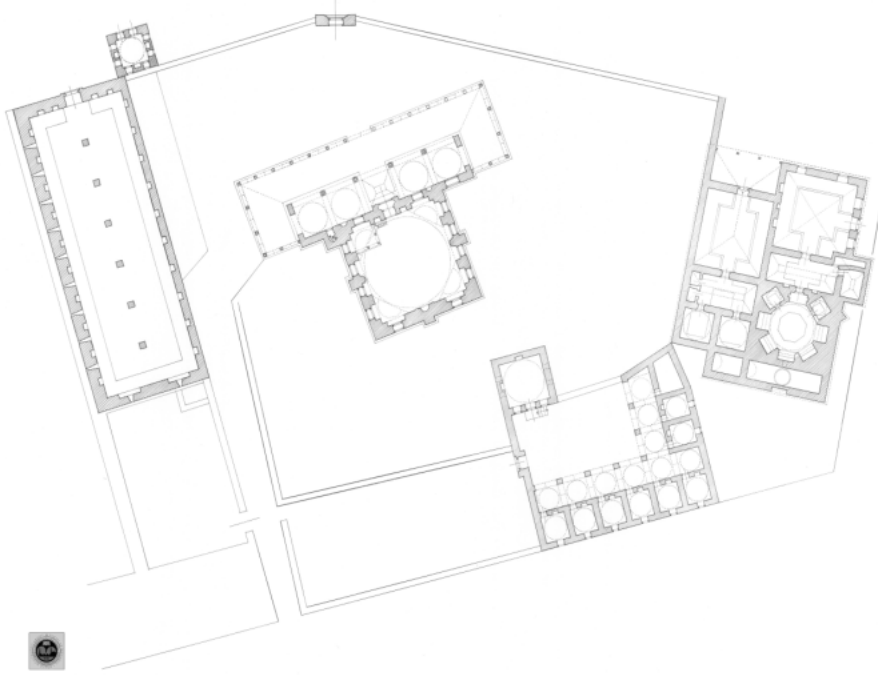
Şekil 3: Ayas Paşa Camii Güney Cephe Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

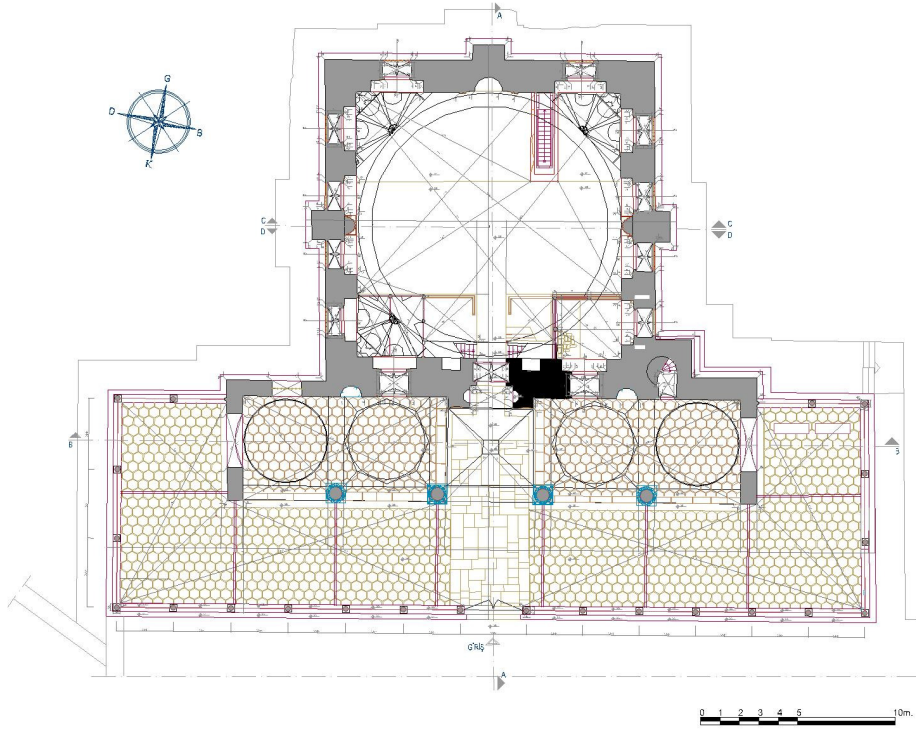
Şekil 4: Ayas Paşa Camii Kuzey Cephe Elevasyonu (Ani Mimarlık'tan)

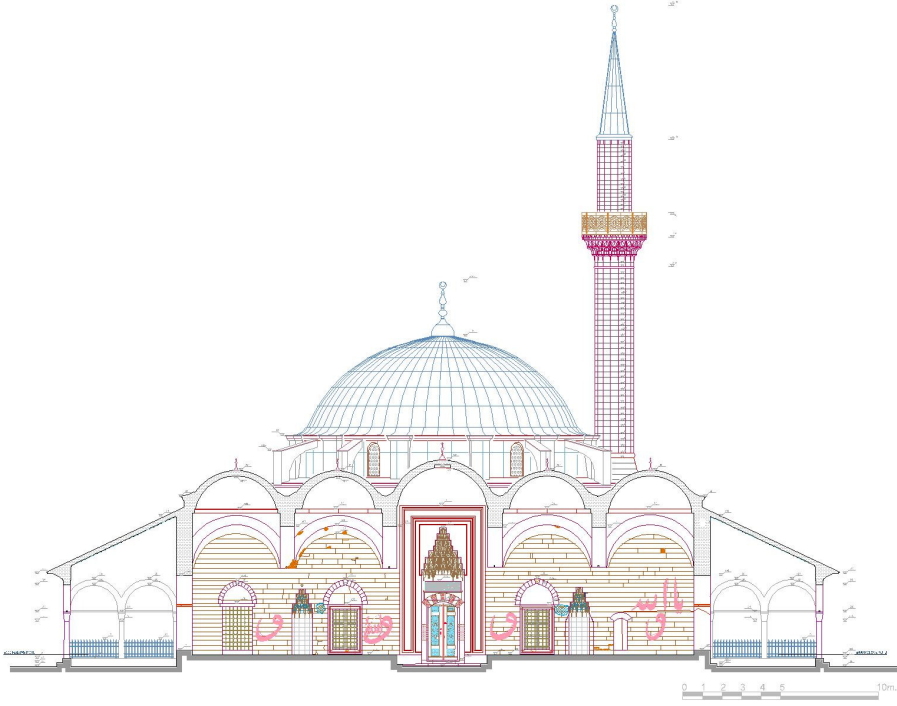
Şekil 5 : Ayas Paşa Hamamı Planı (Serap Ayhan)

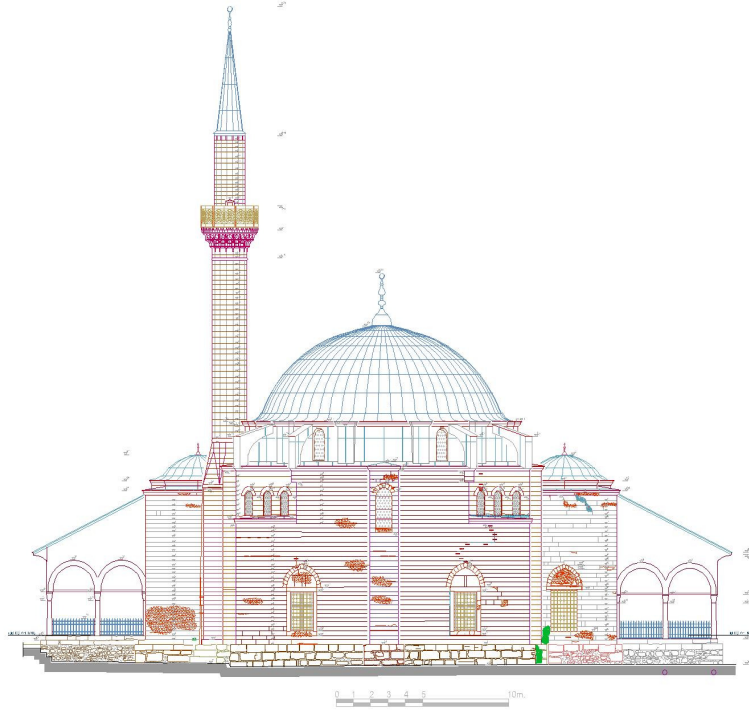
Şekil 6: Rüstem Paşa Külliyesi Vaziyet Planı (VGMA'dan)

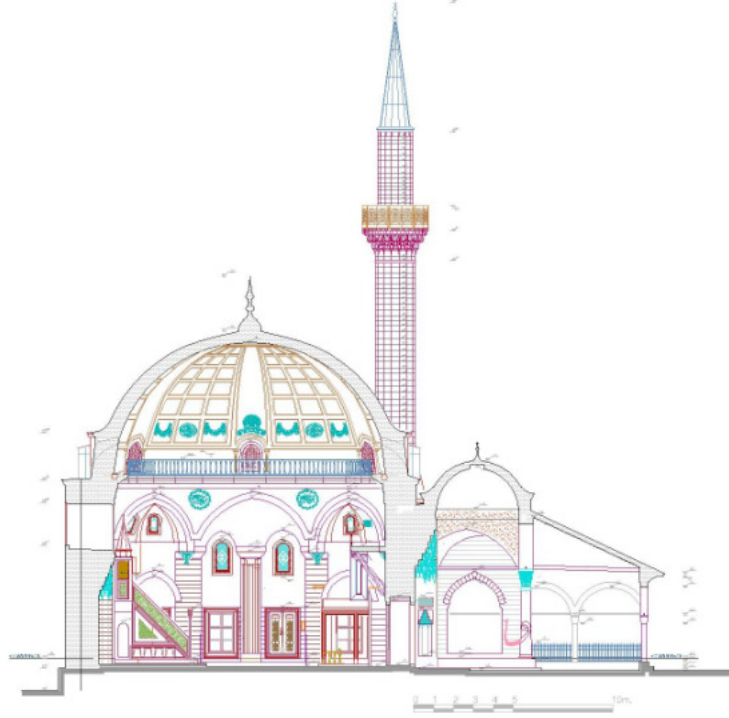
Şekil 7: Rüstem Paşa Camii Planı (Anı Mimarlık'tan)

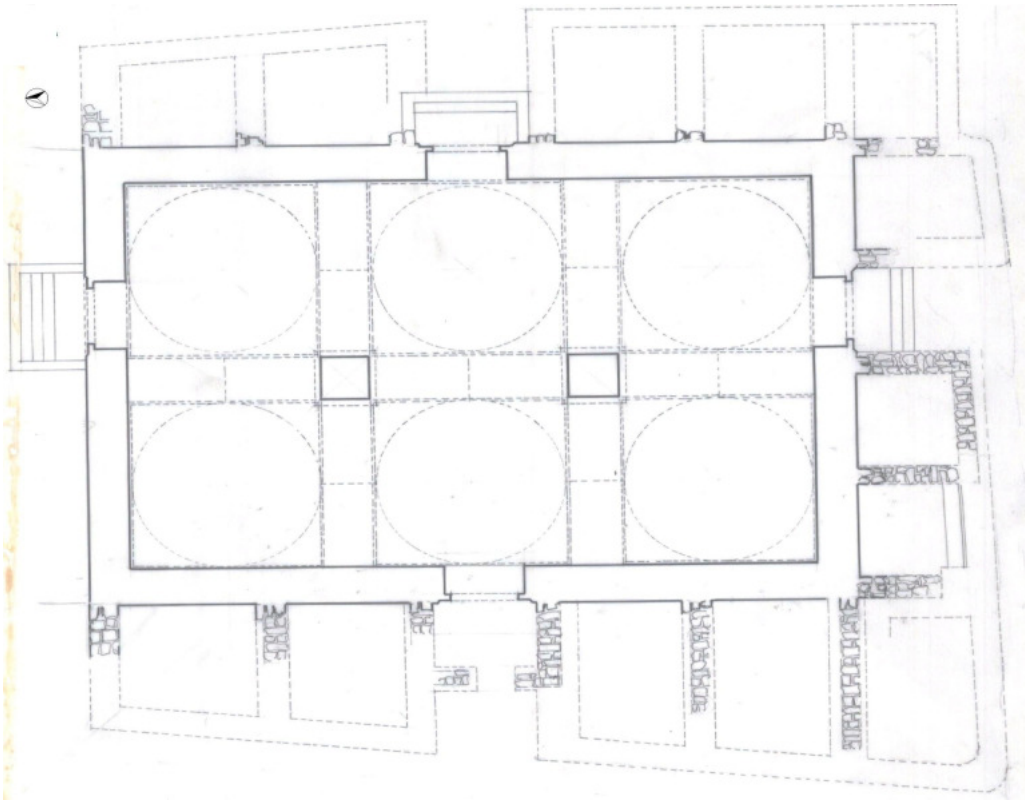
Şekil 8: Rüstem Paşa Camii Kuzey Cephe B-B Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

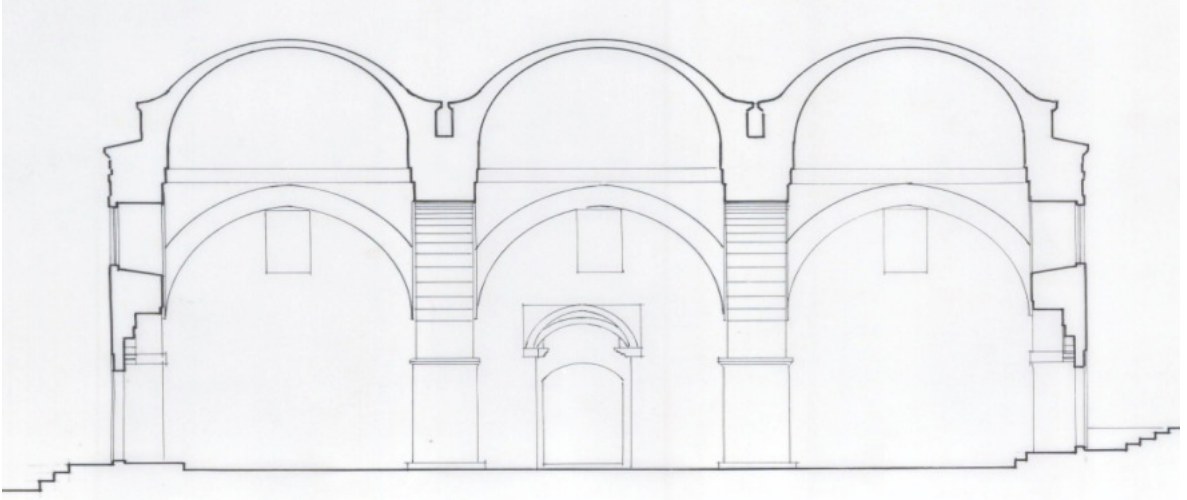
Şekil 9: Rüstem Paşa Camii Güney Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan)

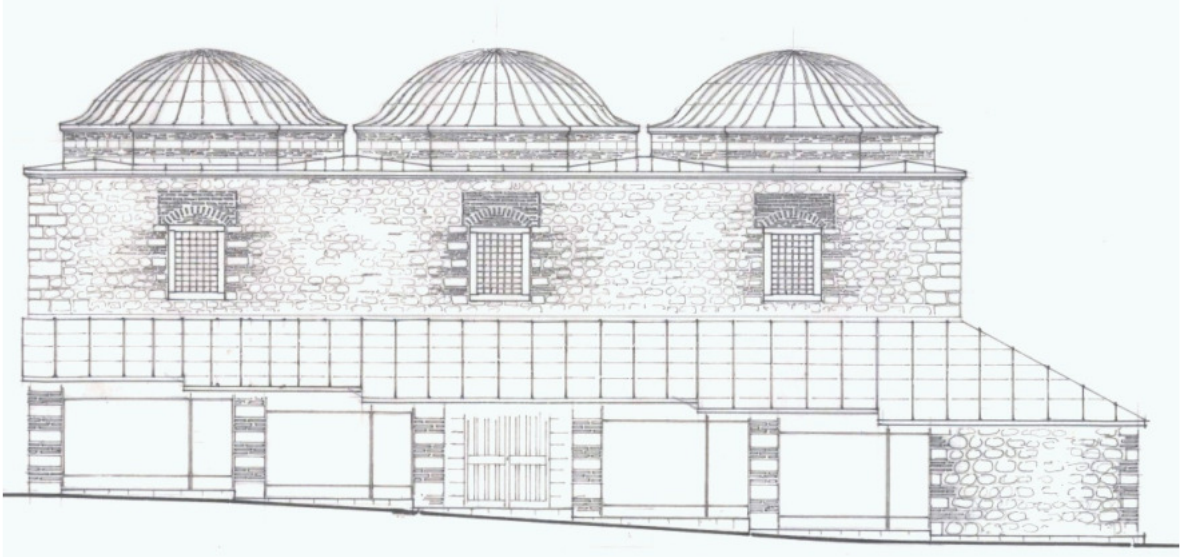
Şekil 10: Rüstem Paşa Camii A-A Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

Şekil 11: Rüstem Paşa Bedesteni Onarım Öncesi Planı (VGMA'dan)

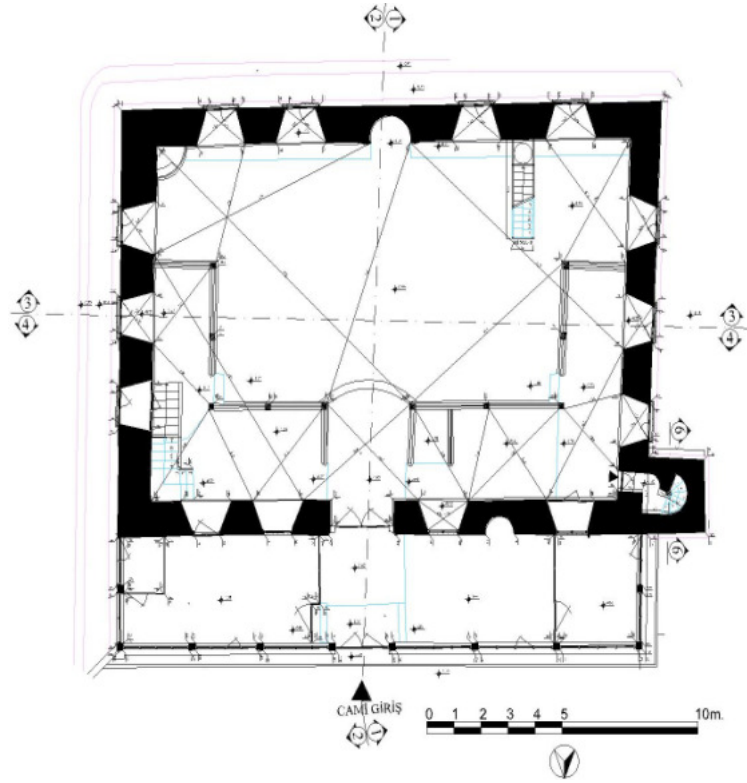
Şekil 12: Rüstem Paşa Bedesteni Boyuna Kesit (VGMA'dan)

Şekil 13: Rüstem Paşa Bedesteni Güney Cephe Elevasyon (VGMA'dan)

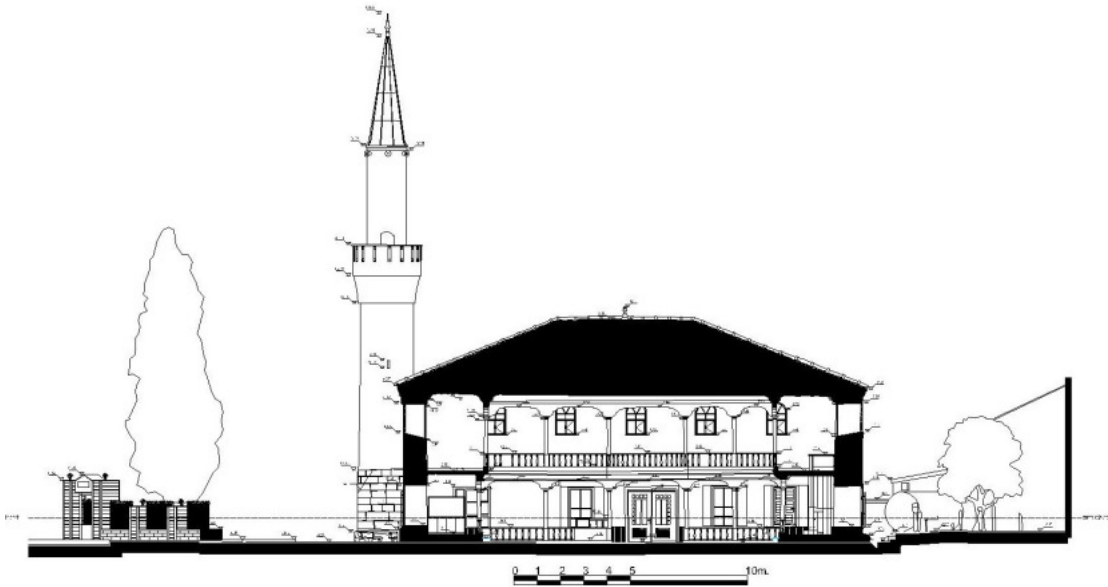
Şekil 14: Rüstem Paşa Medresesi Güney Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan)

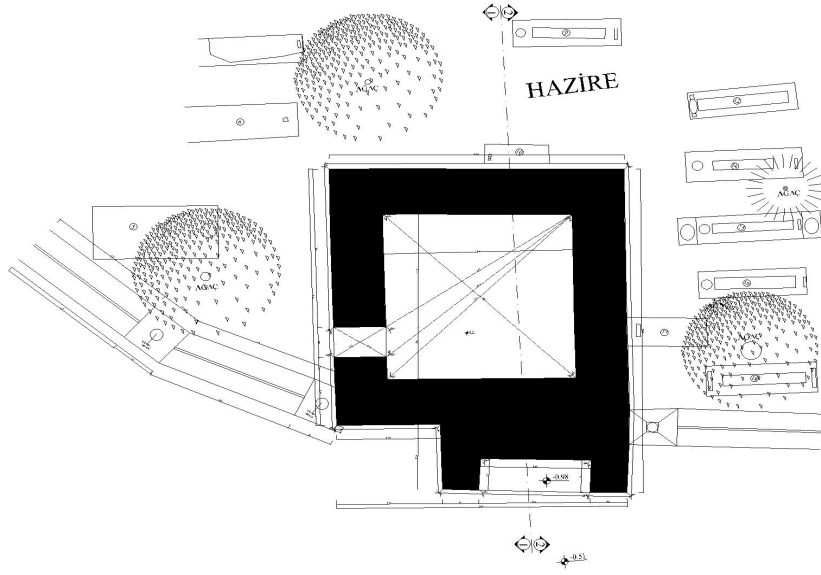
Şekil 15: Çorlu Fatih Camii(Ani Mimarlık'tan)

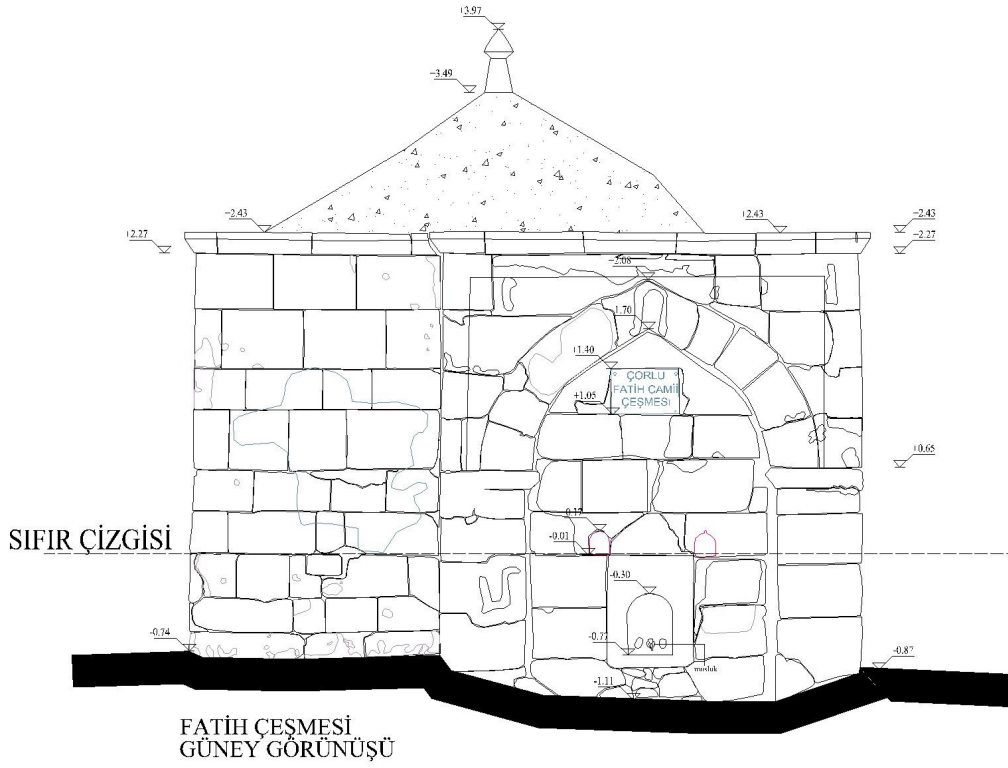
Şekil 16: Çorlu Fatih Camii 1-1 Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

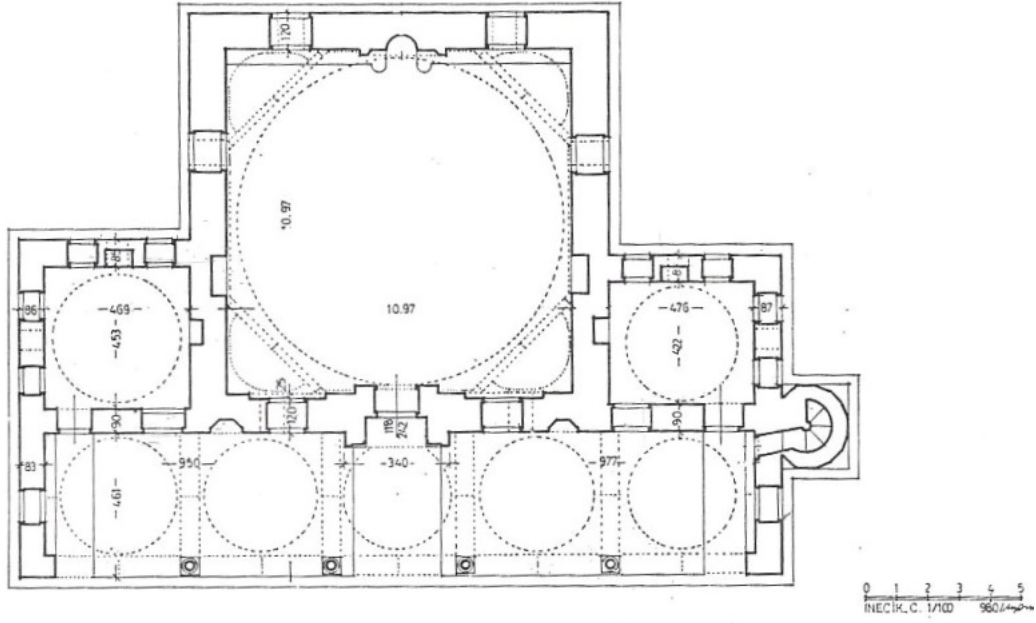
Şekil 17: Çorlu Fatih Camii 2-2 Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

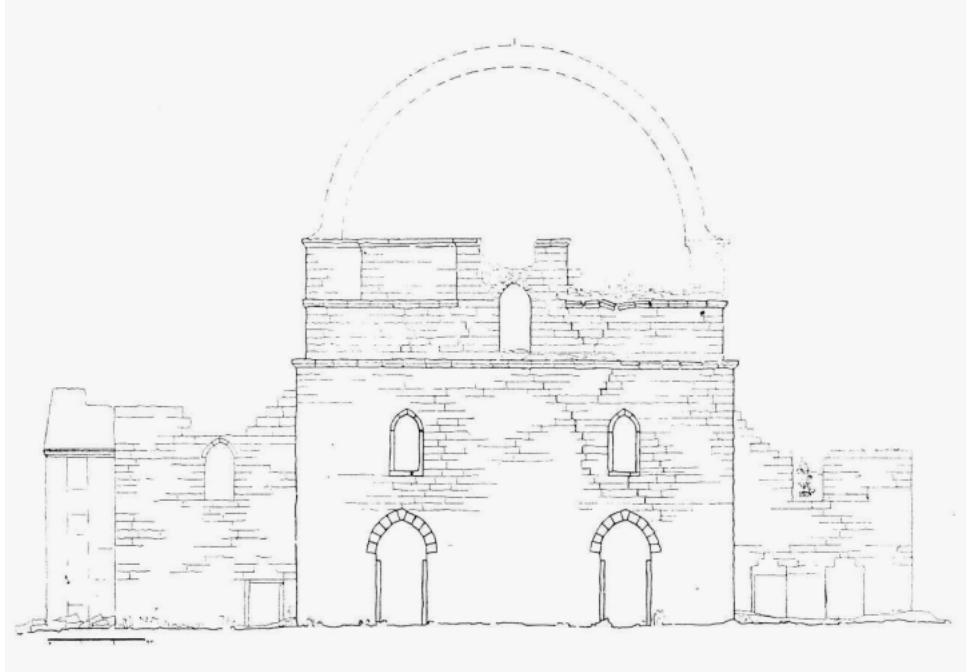
Şekil 18 : Çorlu Fatih Camii Çeşmesi (Ani Mimarlık'tan)

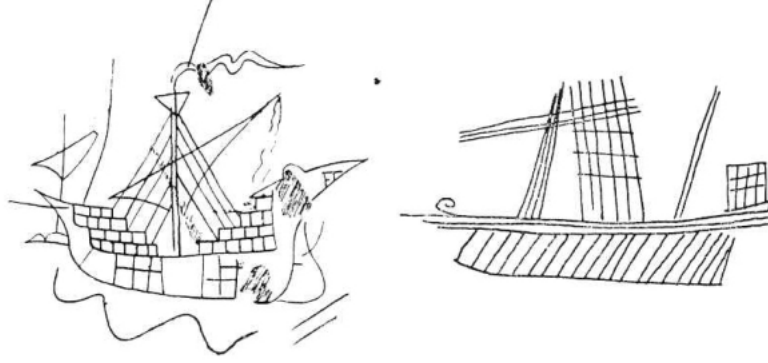
Şekil 19: Çorlu Fatih Camii Çeşmesi Elevasyon (Ani Mimarlık'tan)

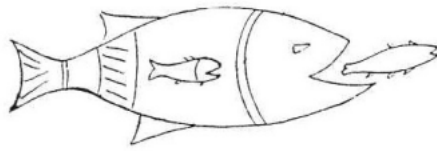
Şekil 20: İnceik Hüseyin Bey Camii Planı (İ. Aydın Yüksel'den)

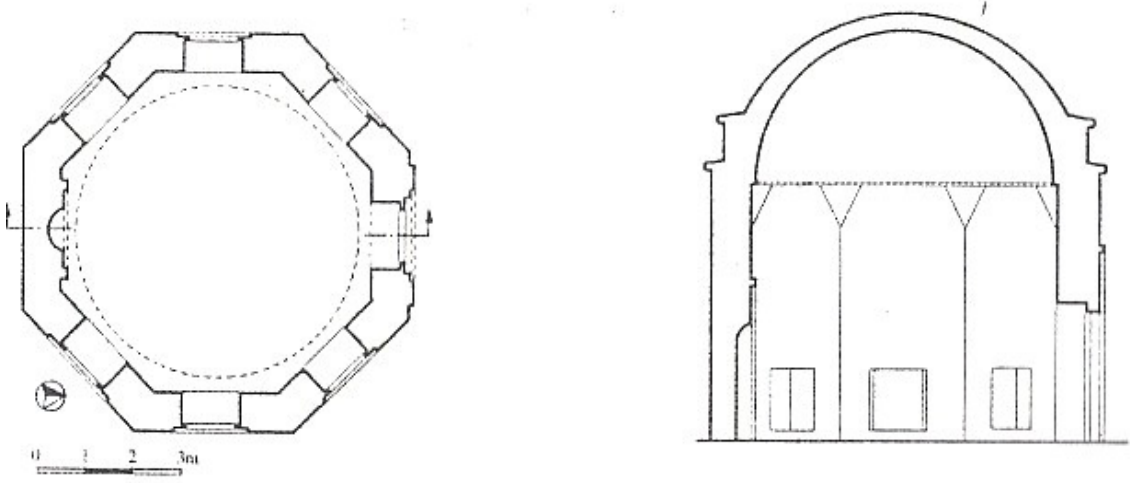
Şekil 21: İnceik Hüseyin Bey Camii Planı (Eyice'den)

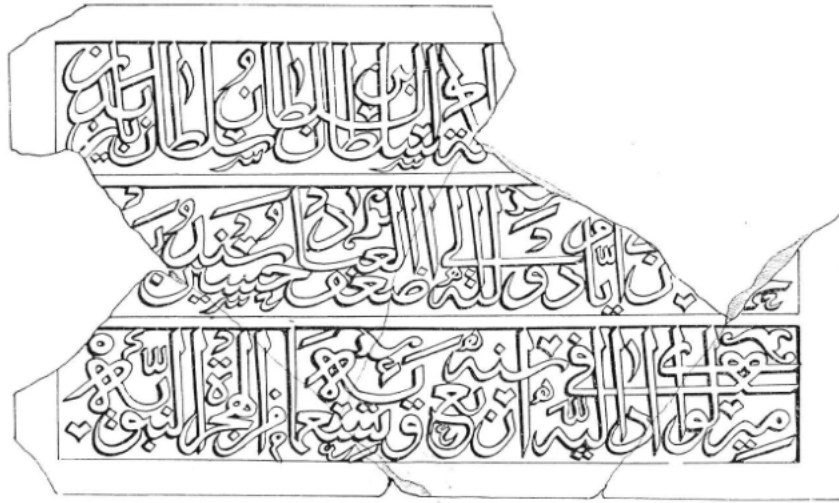
Şekil 22: İncik Hüseyin Bey Camii Grafitti (Eyice'den)

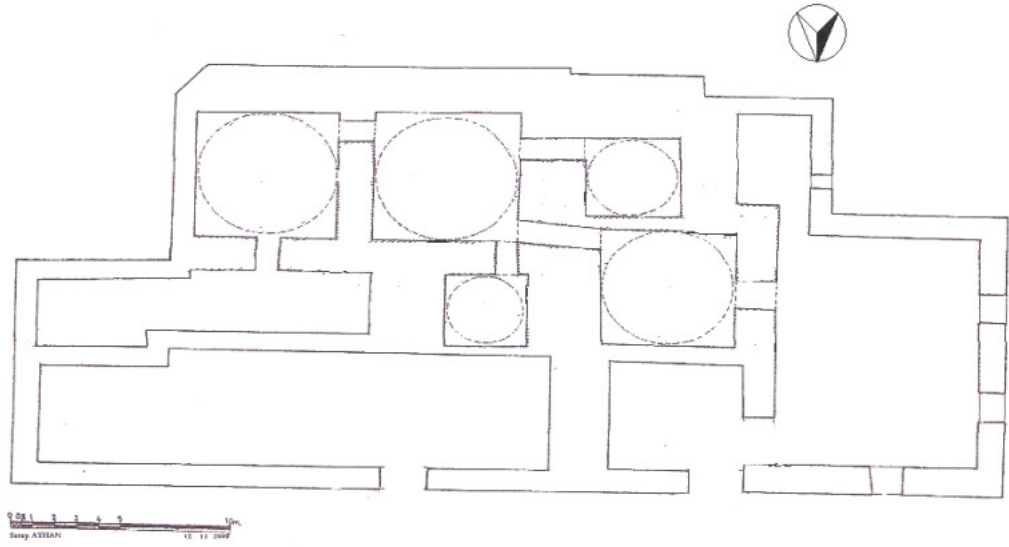
Şekil 23: İncik Hüseyin Bey Camii Grafitti (Eyice'den)

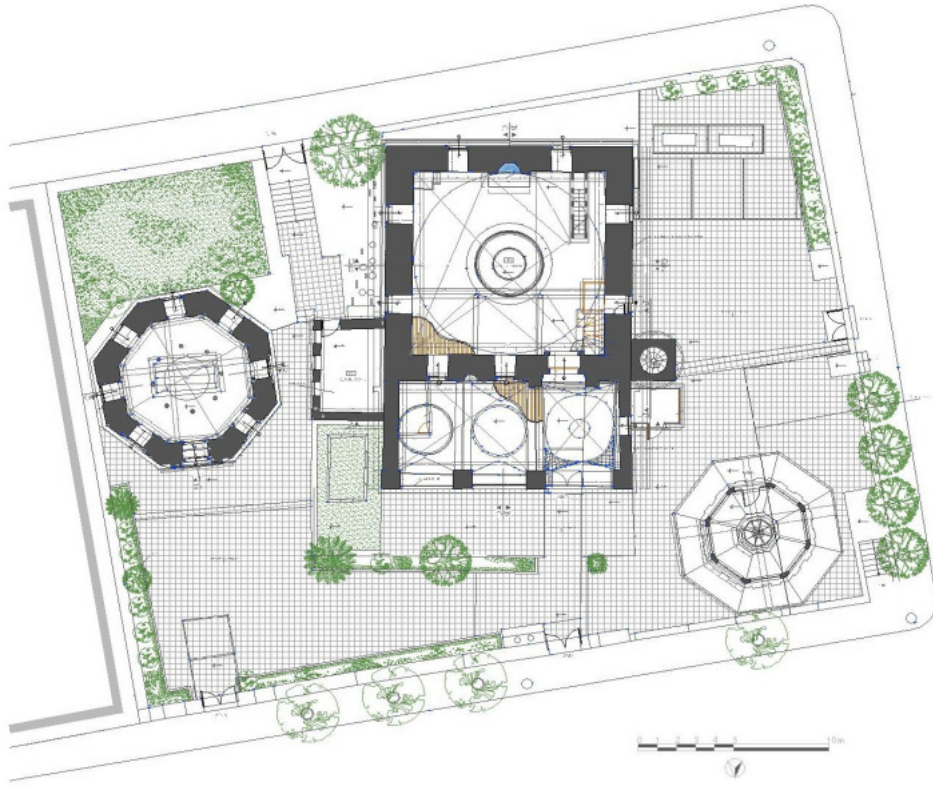
Şekil 24: İnceik Hüseyin Bey Türbesi Kesiti (Erkan Daş'tan)

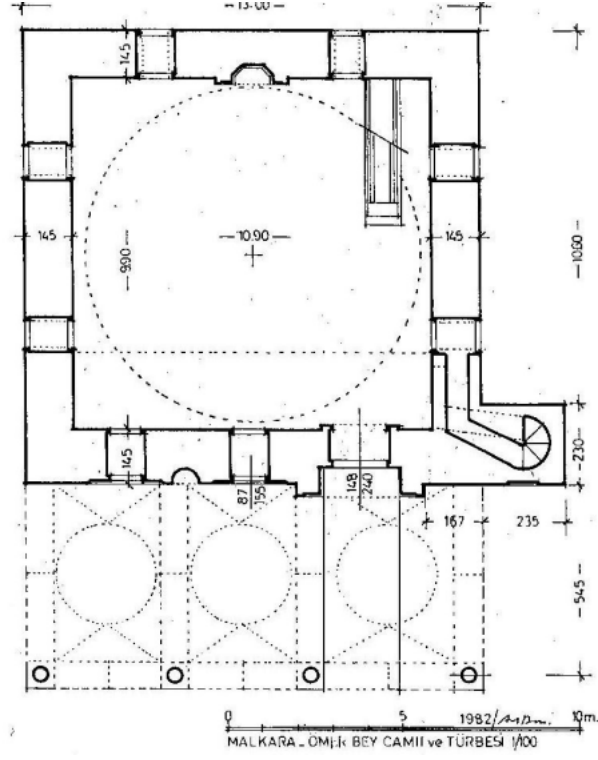
Şekil 25: İnceik Hüseyin Bey Türbesi Kitabesi (Eyice'den)

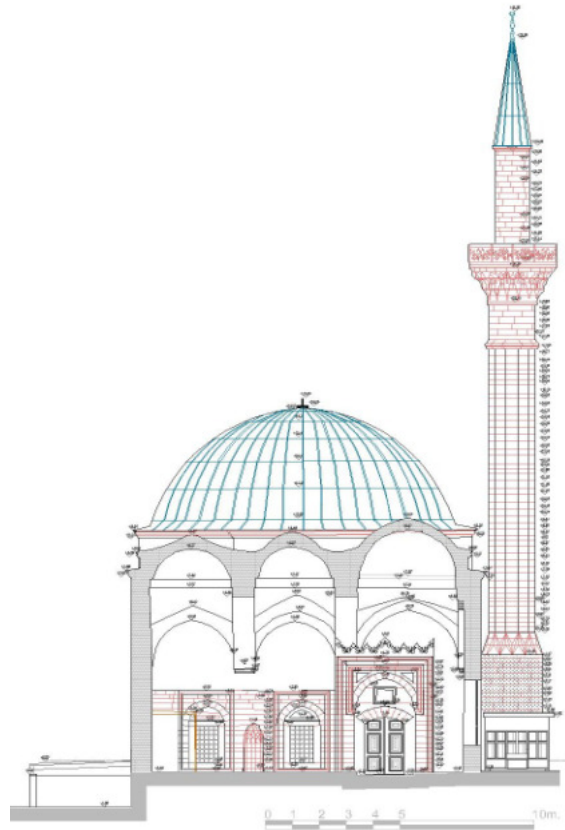
Şekil 26: İncik Umur Bey Hamamı Planı (Serap Ayhan)

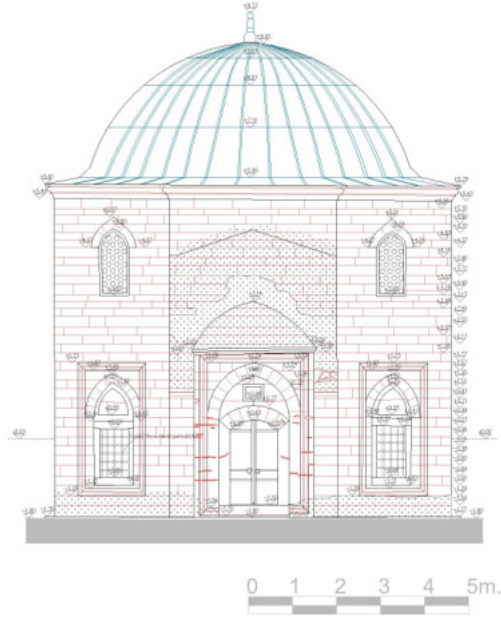
Şekil 27: Gazi Ömer Bey Camii Vaziyet Planı (Onarım Öncesi Ani Mimarlık'tan)

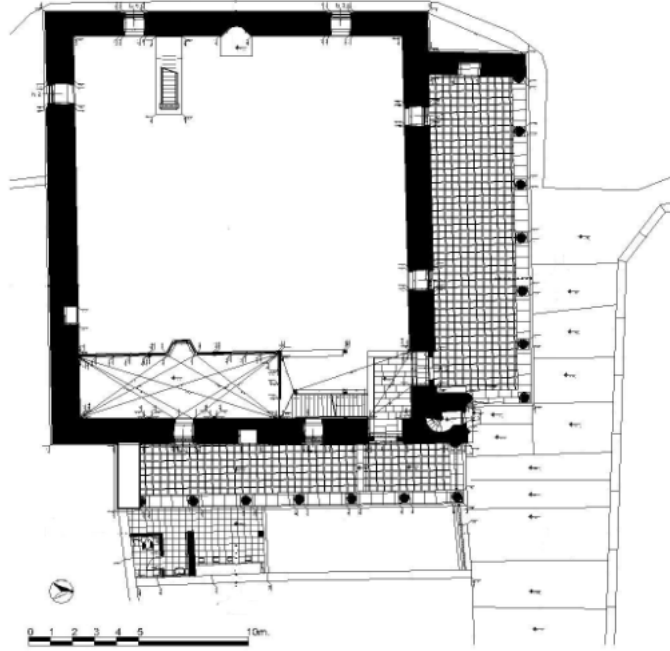
Şekil 28 : Gazi Ömer Bey Camii Planı (Ayverdi'den Düzenlenerek)

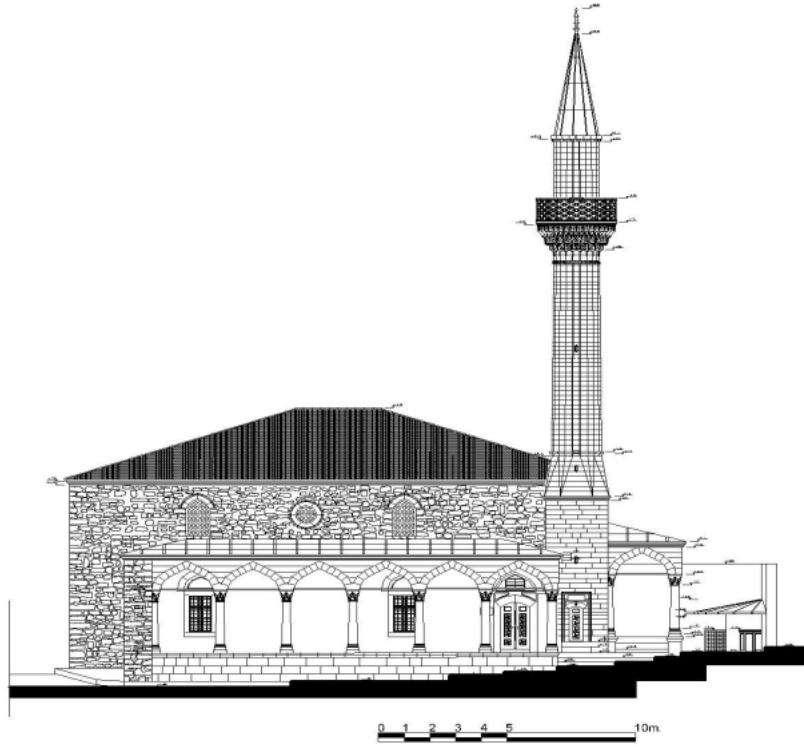
Şekil 29: Gazi Ömer Bey Camii Kuzey Cephe Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

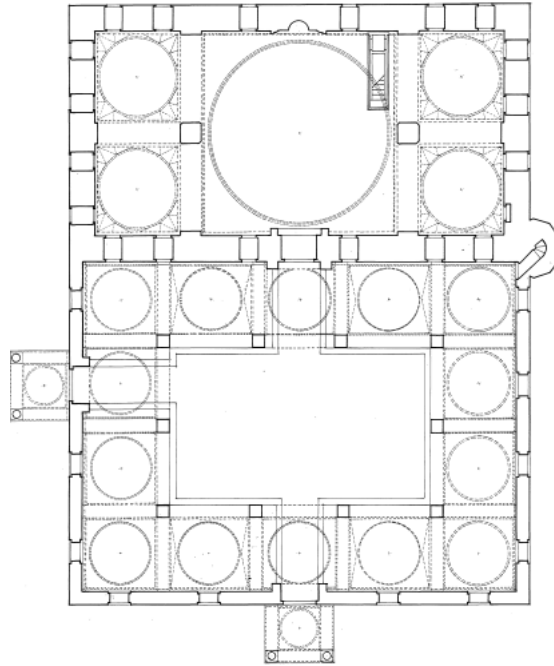
Şekil 30: Malkara Gazi Ömer Bey Türbesi Kuzey Cephe Elevasyon (Anı Mimarlık'tan)

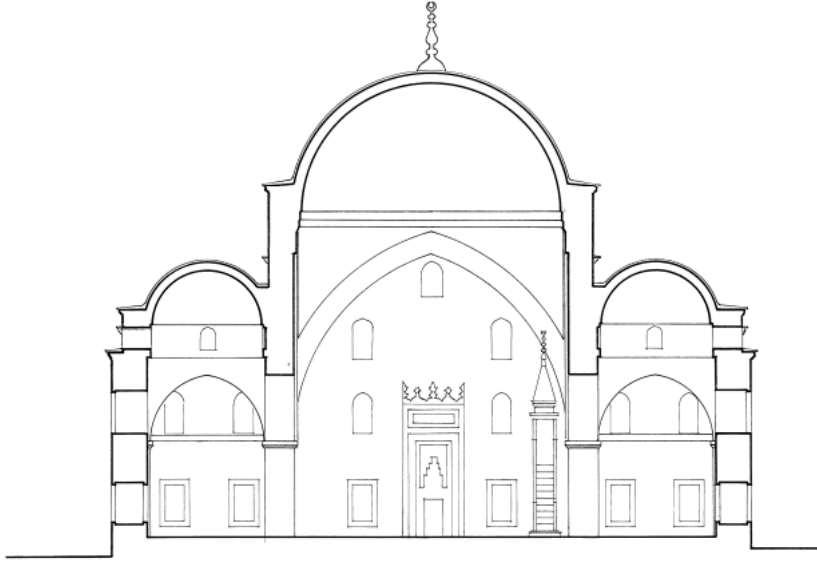
Şekil 31: Çelebi Sultan Mehmet Camii Planı (Anı Mimarlık'tan)

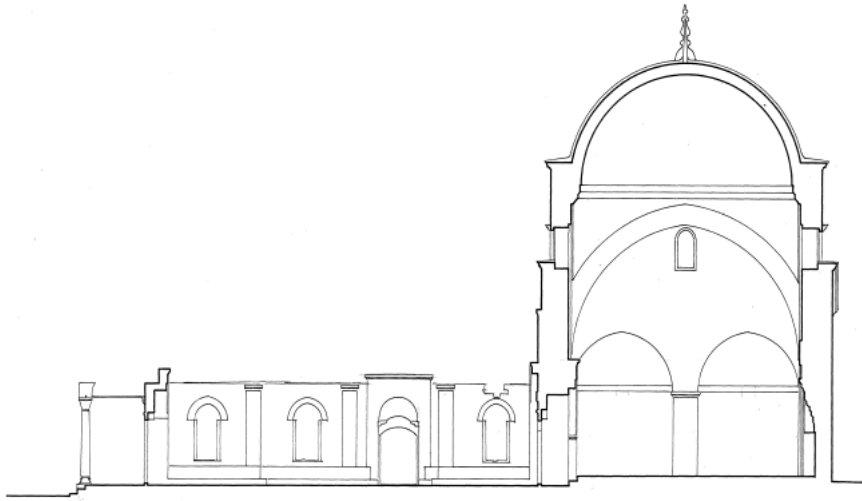
Şekil 32: Çelebi Sultan Mehmet Camii Doğu Cephe Elevasyonu (Anı Mimarlık'tan İşlenerek)

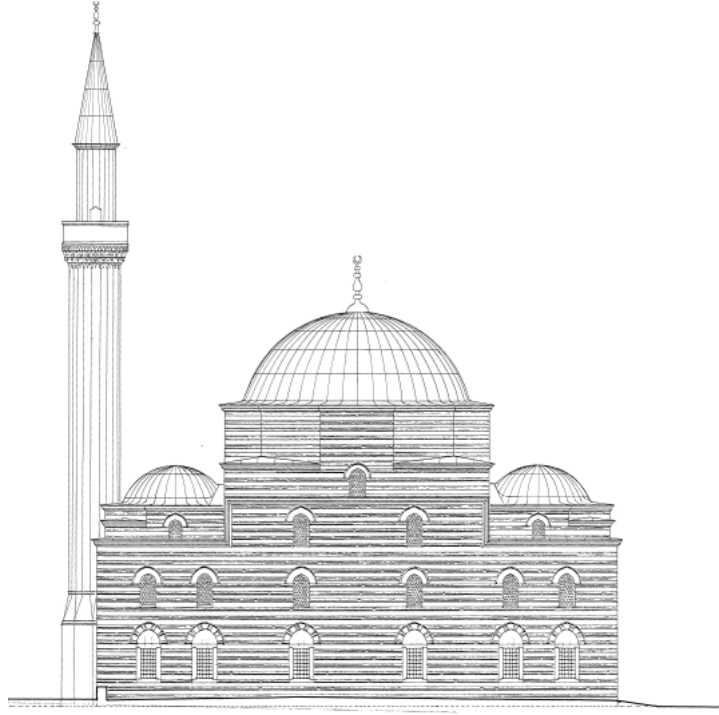
Şekil 33 : Güzelce Hasan Bey Camii Planı (VGMA'dan)

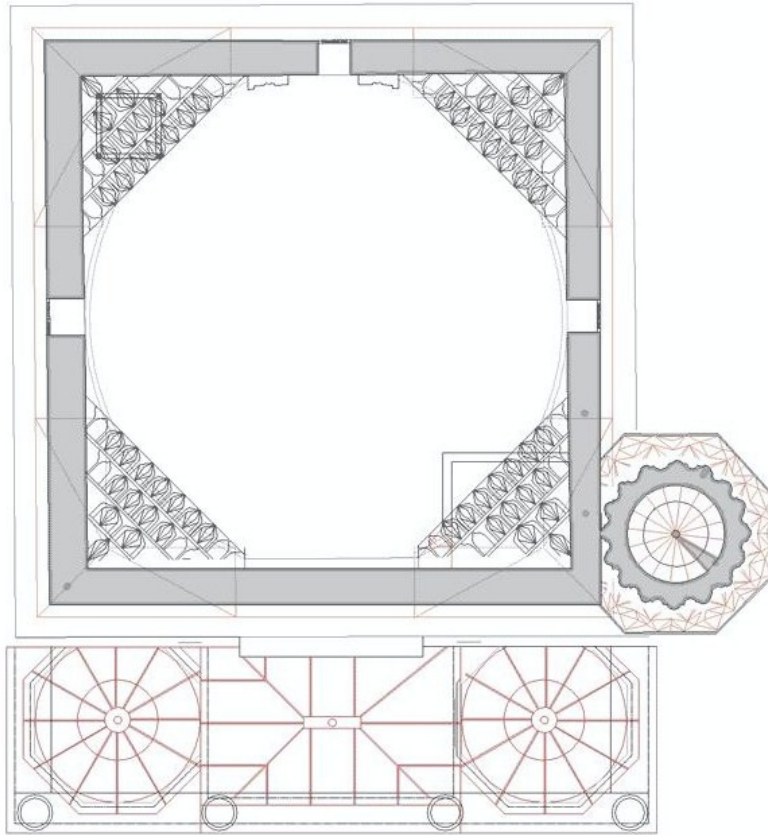
Şekil 34: Güzelce Hasan Bey Camii Enine Kesiti (VGMA'dan)

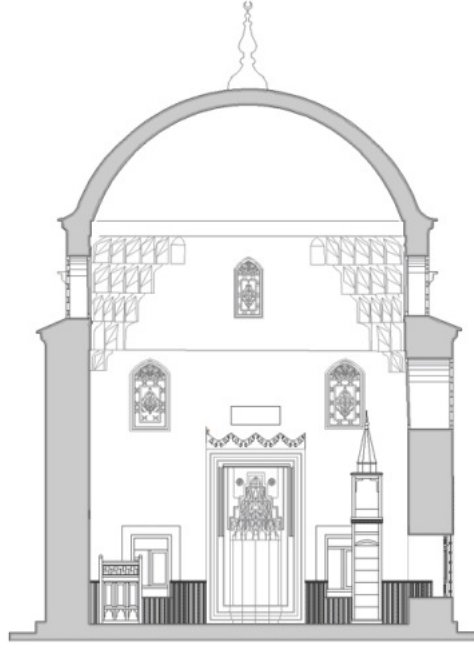
Şekil 35: Güzelce Hasan Bey Camii Boyuna Kesiti (VGMA'dan)

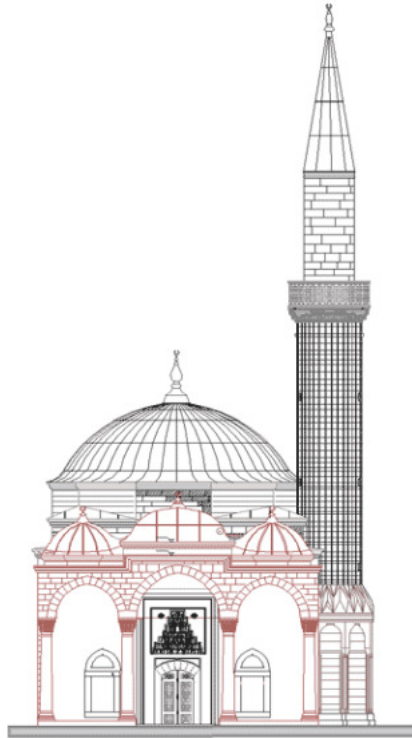
Şekil 36: Güzelce Hasan Bey Camii Güney Cephe Elevasyon (VGMA'dan)

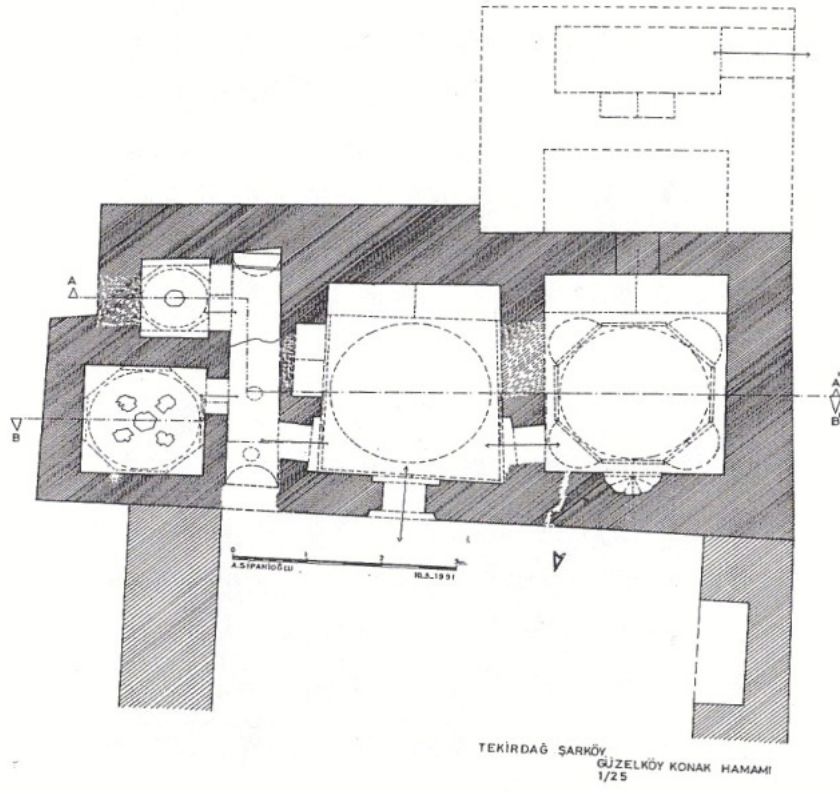
Şekil 37: Hacerzade İbrahim Bey Camii Planı (Ani Mimarlık'tan)

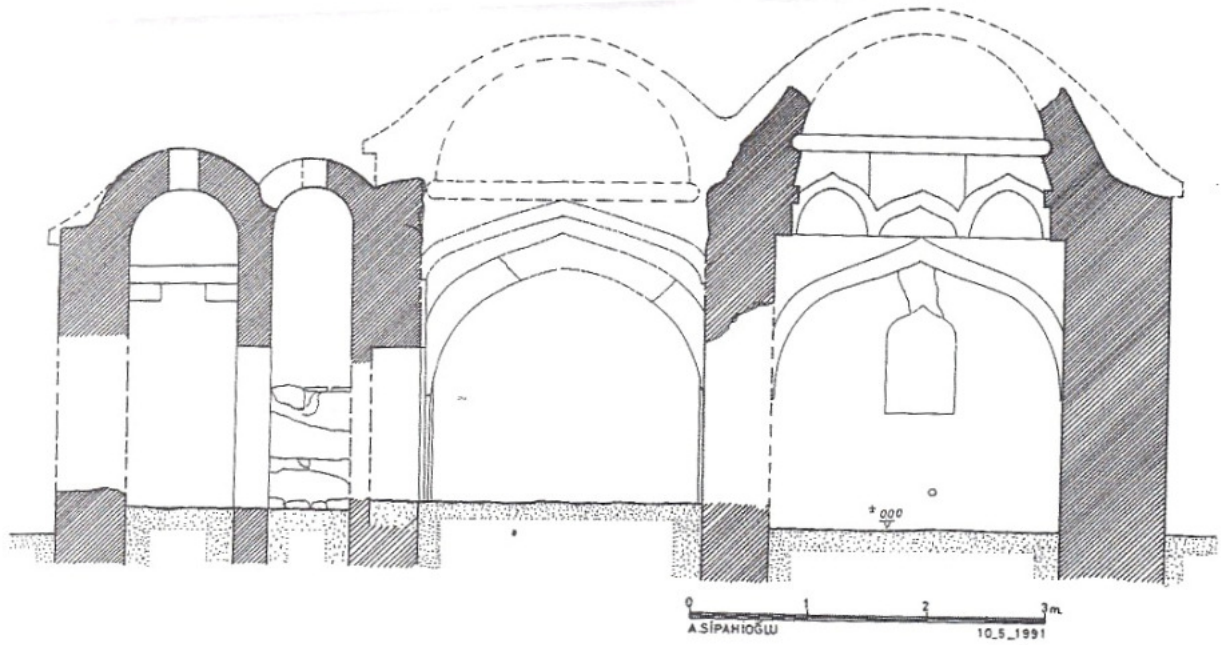
Şekil 38: Hacerzade İbrahim Bey Camii Mihrap Cephesi Kesiti (Ani Mimarlık'tan)

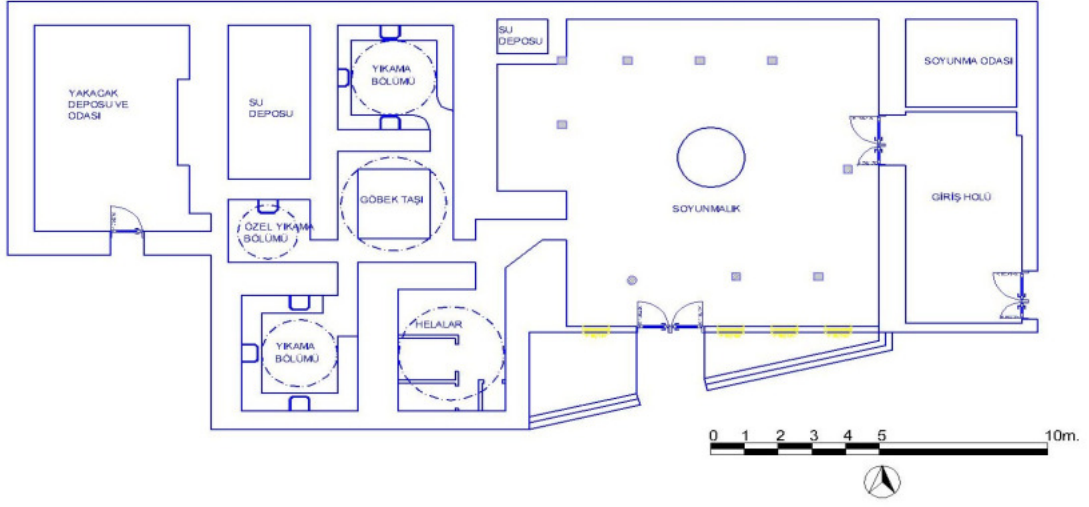
Şekil 39: Hacerzade İbrahim Bey Camii Kuzey Cephe Elevasyon (Ani Mimarlık'tan)

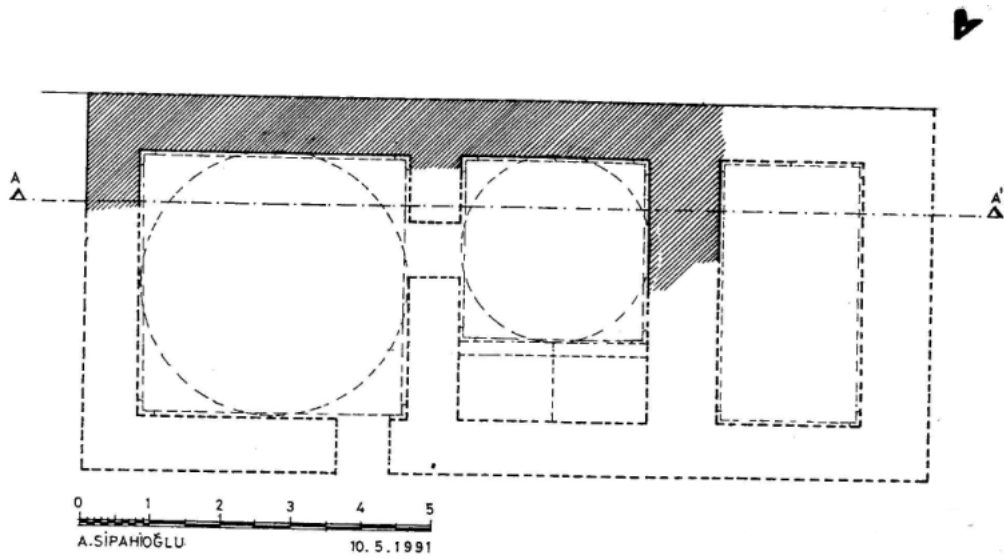
Şekil 40: Güzel Köy Konak Hamamı Planı (İ. Hakkı Kurtuluş'tan)

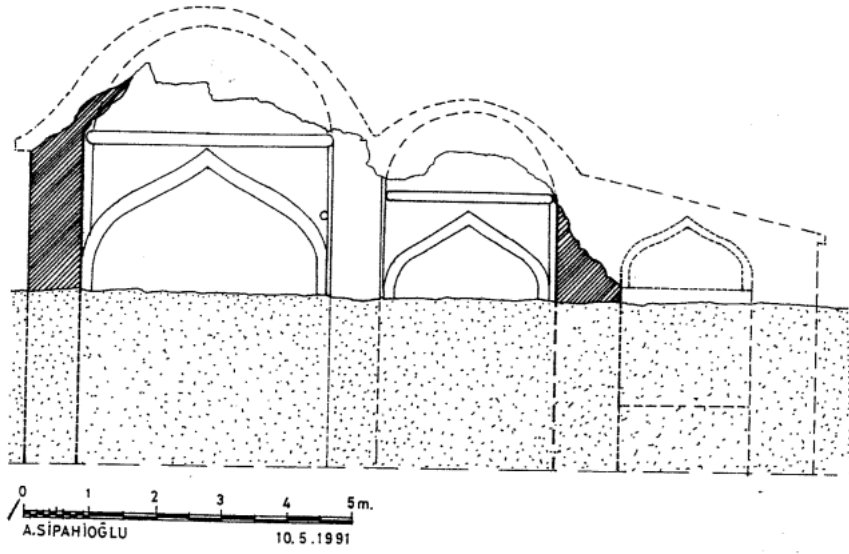
Şekil 41: Güzel Köy Konak Hamamı A-A Kesiti (İ. Hakkı Kurtuluş'tan)

Şekil 42: Malkara Hamamı Planı (Malkara Belediyesi'nden)

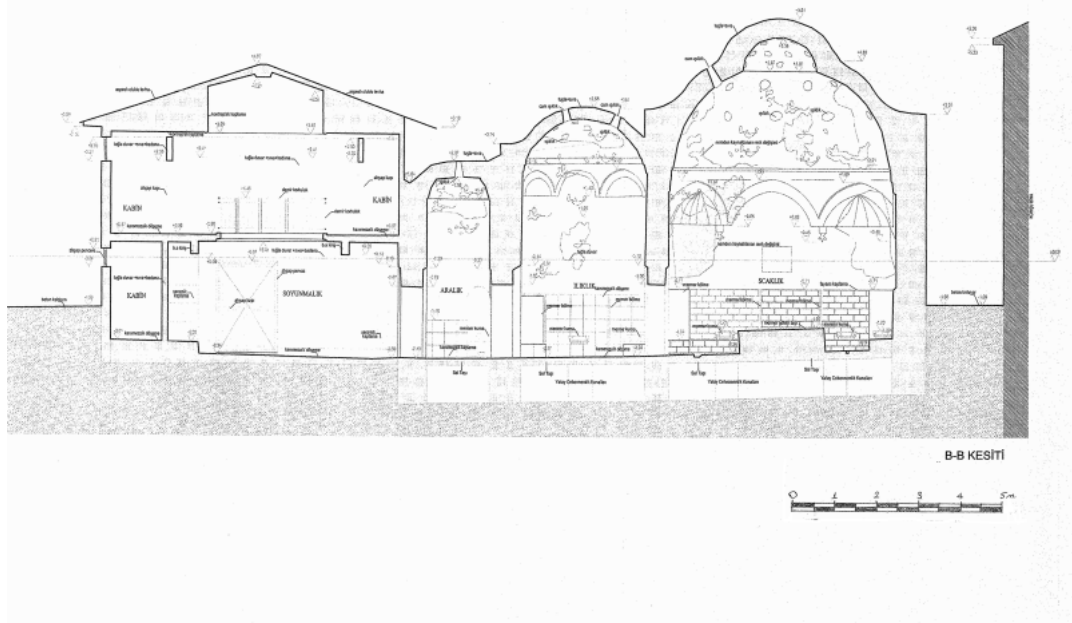
Şekil 43: Mürefte Konak Hamamı Planı (İ. Hakkı Kurtuluş'tan)

Şekil 44: Mürefte Konak Hamamı A-A Kesiti (İ. Hakkı Kurtuluş'tan)

Şekil 45: Şarköy Hamamı Planı (Şarköy Belediyesi'nden)

Şekil 46: Şarköy Hamamı A-A Kesiti (Şarköy Belediyesi'nden)

Resim 1: Hayrabolu Ayşe Hatun Hamamı

Resim 2: Hayrabolu Ayşe Hatun Hamamı

Resim 3: Hayrabolu Ayşe Hatun Hamamı Sıcaklık Kısmı

Resim 4: Cedit Ali Paşa Camii

Resim 5 : Cedit Ali Paşa Camii Onarım Kitabesi

Resim 6 : Cedit Ali Paşa Camii Mihrap Nişi

Resim 7: Cedit Ali Paşa Camii iç Mekan

Resim 8: Cedit Ali Paşa Camii İç Mekan

Resim 9: Gazi Süleyman Paşa Camii

Resim 10: Gazi Süleyman Paşa Camii Kitabe

Resim 11: Gazi Süleyman Paşa Camii Kuzey ve Batı Cephe

Resim 12: Gazi Süleyman Paşa Camii (VGMA'dan)

Resim 13: Gazi Süleyman Paşa Camii İç Mekan

Resim 14: Gazi Süleyman Paşa Camii İç Mekan

Resim 15: Güzelköy Eski Camii Kuzey Cephesi

Resim 16: Güzelköy Eski Camii Güney ve Doğu Cephesi

Resim 17: Güzelköy Eski Camii Minare Kaidesi

Resim 18: Güzelköy Eski Camii Kadınlar Mahfil Girişleri

Resim 19: Güzelköy Eski Camii İç Mekan

Resim 20: Güzelköy Eski Camii İç Mekan

Resim 21: Güzelköy Eski Camii İç Mekan

Resim 22: Mürefte Kebir Camii

Resim 23: Mürefte Kebir Camii 1912'deki durumu

Resim 24: Hayrabolu Ömer Efendi Camii

Resim 25: Hayrabolu Sarban Ahmet Türbesi

Resim 26: Şarköy Kebir Camii

Resim 27: Saray Ayas Paşa Camii ve Hamamı

Resim 28: Ayas Paşa Camii Genel Görüntüsü

Resim 29: Ayas Paşa Camii Şadırvanı

Resim 30: Ayas Paşa Camii Güney ve Doğu Cephesi

Resim 31: Ayas Paşa Camii Batı Cephesi

Resim 32: Ayas Paşa Camii Son Cemaat Yeri

Resim 33: Ayas Paşa Camii Sütun Başlığı

Resim 34 : Ayas Paşa Camii Sütun Kaidesi

Resim 35: Ayas Paşa Camii Son Cemaat Yeri

Resim 36: Ayas Paşa Camii Taç Kapı Kemer

Resim 37: Ayas Paşa Camii Taç Kapı

Resim 38: Ayas Paşa Camii İç Mekan

Resim 39 : Ayas Paşa Cami Kubbenin İç Görüntüsü

Resim 40 : Ayas Paşa Cami Kubbenin İç Görüntüsü

Resim 41: Ayas Paşa Camii Mihrap

Resim 42: Ayas Paşa Camii Minber

Resim 43: Ayas Paşa Camii Minare Kaidesi

Resim 44 : Ayas Paşa Camii Minare

Resim 45: Ayas Paşa Camii Minare Şerefesi

Resim 46: Ayas Paşa Camii Kitabe

Resim 47: Ayas Paşa Hamamı Genel Görünüş

Resim 48: Ayas Paşa Hamamı Genel Görünüş

Resim 49: Ayas Paşa Hamamı Üst Örtü

Resim 50: Ayas Paşa Hamamı Üst Örtü

Resim 51: Ayas Paşa Hamamı Soyunmalık

Resim 52: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Mekanına Giriş

Resim 53: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Mekanı

Resim 54: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Mekanı Güney Taraf

Resim 55: Ayas Paşa Hamamı Koridor

Resim 56: Ayas Paşa Hamamı Sıcaklık Odaları

Resim 57: Ayas Paşa Hamamı Ilıklık Kurnası

Resim 58: Ayas Paşa Hamamı Sağ Sıcaklık Mekanı Kurnalar

Resim 59 : Ayas Paşa Hamamı Sol Sıcaklık Mekanı Kurnaları

Resim 60 : Tekirdağ Rüstem Paşa Camii Genel Görüntüsü

Resim 61: Rüstem Paşa Camii Genel Görüntüsü

Resim 62: Rüstem Paşa Camii Onarım Kitabesi

Resim 63,64 : Rüstem Paşa Camii Avlu Giriş Kapısı

Resim 65 : Rüstem Paşa Camii Şadırvan

Resim 66 : Rüstem Paşa Camii Doğu Cephe

Resim 67: Rüstem Paşa Camii Batı ve Güney Cephesi

Resim 68: Rüstem Paşa Camii Doğu Cephesi

Resim 69: Rüstem Paşa Camii Son Cemaat Yeri

Resim 70 : Rüstem Paşa Camii Son Cemaat Yeri

Resim 71: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Sütun Başlığı

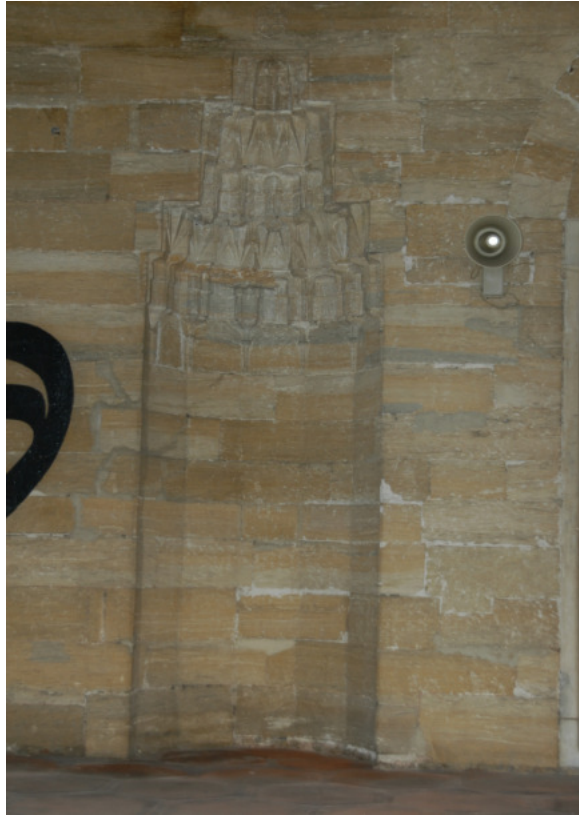
Resim 72: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Sütun Başlığı

Resim 73: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Sütun Başlığı

Resim 74: Rüstem Paşa Camii İç Revaklardaki Rozetleri İşlenmemiş Sütun Başlığı

Resim 75: Rüstem Paşa Camii Son Cemaat Yeri Mihrabiye

Resim 76: Rüstem Paşa Camii Taç Kapı

Resim 77: Rüstem Paşa Camii Giriş Kapısı

Resim 78: Rüstem Paşa Camii Harim Kuzey Cephesi.

Resim 79: Rüstem Paşa Camii Harim Kuzey Cephesi Mermer Mahfil.

Resim 80: Rüstem Paşa Camii Harim.

Resim 81: Rüstem Paşa Camii Harim.

Resim 82: Rüstem Paşa Camii Harim.

Resim 83: Rüstem Paşa Camii Kubbe.

Resim 84: Rüstem Paşa Camii Kubbe.

Resim 85: Rüstem Paşa Camii Kubbe.

Resim 86: Rüstem Paşa Camii Mihrap.

Resim 87: Rüstem Paşa Camii Minber.

Resim 88: Rüstem Paşa Camii Minber Alınlığı.

Resim 89 : Rüstem Paşa Camii Minare.

Resim 90: Rüstem Paşa Camii Kitabe.

Resim 91: Rüstem Paşa Camii Kitabe (2005).

Resim 92: Rüstem Paşa Bedesteni.

Resim 93: Rüstem Paşa Bedesteni (VGMA'dan).

Resim 94: Rüstem Paşa Bedesteni (VGMA'dan).

Resim 95: Rüstem Paşa Bedesteni Doğu Cephe.

Resim 96 : Rüstem Paşa Bedesteni Kuzey Cephe.

Resim 97: Rüstem Paşa Bedesteni Batı Cephesi.

Resim 98 : Rüstem Paşa Bedesteni Güney Cephesi.

Resim 99 : Rüstem Paşa Bedesteni İçten Kuzey Girişi .

Resim 100 : Rüstem Paşa Bedesteni Pencere.

Resim 101: Rüstem Paşa Bedesteni Güney Kapısı.

Resim 102 : Rüstem Paşa Bedesteni Kapının İçten Görüntüsü.

Resim 103 : Rüstem Paşa Bedesteni Kubbeye Geçiş.

Resim 104 : Rüstem Paşa Bedesteni İç Mekan .

Resim 105: Rüstem Paşa Bedesteni İç Mekan.

Resim 106 : Rüstem Paşa Medresesi (1883).

Resim 107 : Rüstem Paşa Medresesi Doğu Duvarı .

Resim 108 : Rüstem Paşa Medresesi Güney Duvarı.

Resim 109 : Rüstem Paşa Medresesi Cumhuriyet Okulu Merdivenleri.

Resim 110 : Rüstem Paşa Medresesi Öğrenci Odaları Duvar İzleri.

Resim 111: Rüstem Paşa Medresesi Pencere .

Resim 112: Rüstem Paşa Medresesi Kubbeye Geçiş.

Resim 113: Rüstem Paşa Medresesi Güney ve Batı Duvarı.

Resim 114 : Rüstem Paşa Medresesi Dershane.

Resim 115: Rüstem Paşa Medresesi Dershane Kubbeye Geçiş.

Resim 116: Süleymaniye Camii Genel Görünüş.

Resim 117: Süleymaniye Camii Kitabeler.

Resim 118: Süleymaniye Camii Kuzey Cephe.

Resim 119: Süleymaniye Camii Kuzey ve Doğu Cephe.

Resim 120: Süleymaniye Camii Batı ve Güney Cephe.

Resim 121: Süleymaniye Camii Dış Sütun Kaideleri.

Resim 122: Süleymaniye Camii İç Son Cemaat Yeri.

Resim 123: Süleymaniye Camii İç Son Cemaat Yeri.

Resim 124: Süleymaniye Camii Son Cemaat Yeri Pencere.

Resim 125: Süleymaniye Camii İç Son Cemaat Yeri.

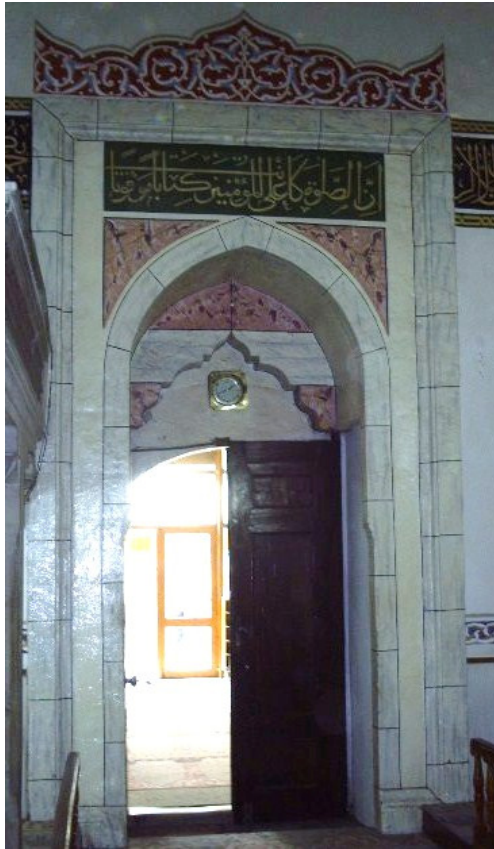
Resim 126: Süleymaniye Camii Taç Kapı.

Resim 127: Süleymaniye Camii Taç Kapı Kemer.

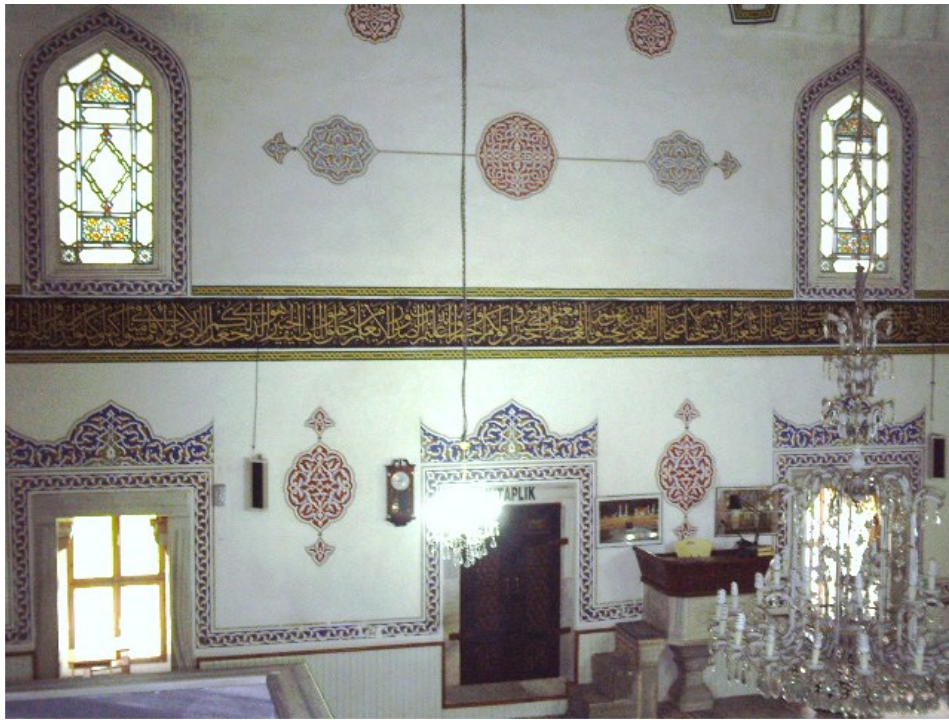
Resim 128: Süleymaniye Camii Harim Giriş Kapısı.

Resim 129: Süleymaniye Camii Harim Kapısı İçten Görünüş.

Resim 130 : Süleymaniye Camii İç Mekan.

Resim 131: Süleymaniye Camii İç Mekan.

Resim 132: Süleymaniye Camii İç Mekan.

Resim 133: Süleymaniye Camii Dolap Kapakları.

Resim 134 : Süleymaniye Camii Müezzîn Mahfili.

Resim 135: Süleymaniye Camii Mihrap.

Resim 136: Süleymaniye Camii Minber.

Resim 137: Süleymaniye Camii Minberi.

Resim 138: Süleymaniye Camii Minare.

Resim 139: Süleymaniye Camii Minare Kapısı.

Resim 140 : Fatih Camii Genel Görüntüsü.

Resim 141: Fatih Camii Onarım Kitabesi.

Resim 142 : Fatih Camii 1882 (VGMA'dan).

Resim 143: Fatih Camii Şadırvan.

Resim 144 : Fatih Camii Doğu Cephesi.

Resim 145 : Fatih Camii Batı Cephesi.

Resim 146 : Fatih Camii Güney Cephesi.

Resim 147: Fatih Camii Kuş Evi.

Resim 148 : Fatih Camii Batı Cephesi.

Resim 149 : Fatih Camii Son Cemaat Yeri.

Resim 150 : Fatih Camii Harim Giriş Kapısı.

Resim 151 : Fatih Camii İç Mekan.

Resim 152 : Fatih Camii Tavan Göbeği.

Resim 153 : Fatih Camii Minber.

Resim 154,155: Fatih Camii Minare Kaidesi ve Gövdesi.

Resim 156 : Fatih Camii emesi.

Resim157 : Fatih Camii Çeşmesi Aynalığı.

Resim 158 : Hüseyin Bey Camii Genel Görüntüsü.

Resim 159 : Hüseyin Bey Camii Onarımdan Önceki Hali(VGMA'dan.).

Resim 160 : Hüseyin Bey Camii Onarımdan Önceki Hali (VGMA'dan.).

Resim 161 : Hüseyin Bey Camii Onarımdan Önceki Hali (1983 Mehmet Serez Arşivinden).

Resim 162 : Hüseyin Bey Camii Son Cemaat Yeri.

Resim 163: Hüseyin Bey Camii Güney Cephesi.

Resim 164: Hüseyin Bey Camii Sağ Tabhane Odası.

Resim 165,166 : Hüseyin Bey Camii Sütun Başlıkları (Sağdaki İmpost, Soldaki İon Biçimli).

Resim 167,168 : Hüseyin Bey Camii Sütun Başlıkları (Soldaki çiçek, Sağdaki Kompozit Başlık).

Resim 169: Hüseyin Bey Camii Sağ Tabhane Odası Giriş Kapısı.

Resim 170: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odası.

Resim 171: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odası Kubbeye Geçiş .

Resim 172 : Hüseyin Bey Camii Taç Kapı.

Resim 173: Hüseyin Bey Camii Harim.

Resim 174 : Hüseyin Bey Camii Kadınlar Mahfili.

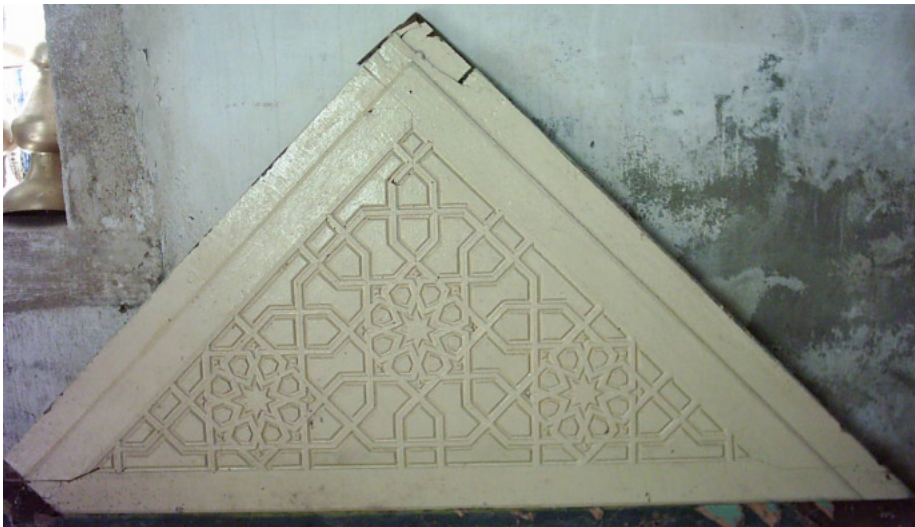
Resim 175 : Hüseyin Bey Camii Kubbe.

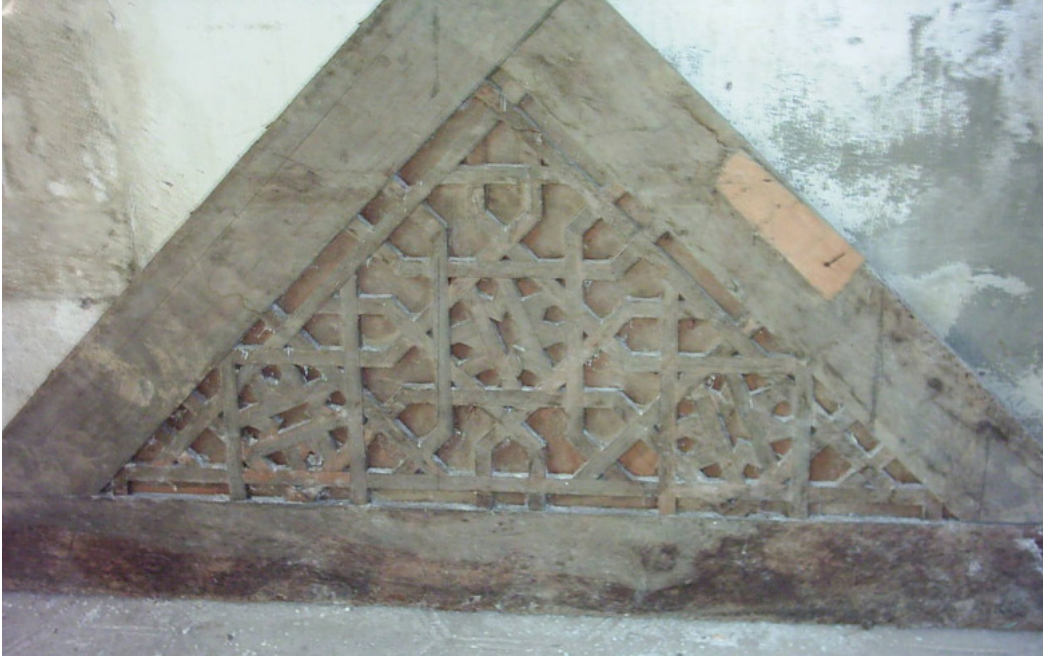
Resim 176: Hüseyin Bey Camii Mihrap Cephesi.

Resim 177 : Hüseyin Bey Camii Minare Kaidesi.

Resim 178 : Hüseyin Bey Camii Tabhane Odasındaki Eski Minberi.

Resim 179: Hüseyin Bey Camii Tabhane Odasındaki Eski Minber.

Resim 180 : Hüseyin Bey Türbesi.

Resim 181: Hüseyin Bey Türbesi(VGMA'dan).

Resim 182 : Hüseyin Bey Türbesi Kapısı.

Resim 183 : Hüseyin Bey Türbesi Giriş Açıklığı Tavan Süslemeleri.

Resim 184 : Hüseyin Bey Türbesi Kapının İç Görüntüsü.

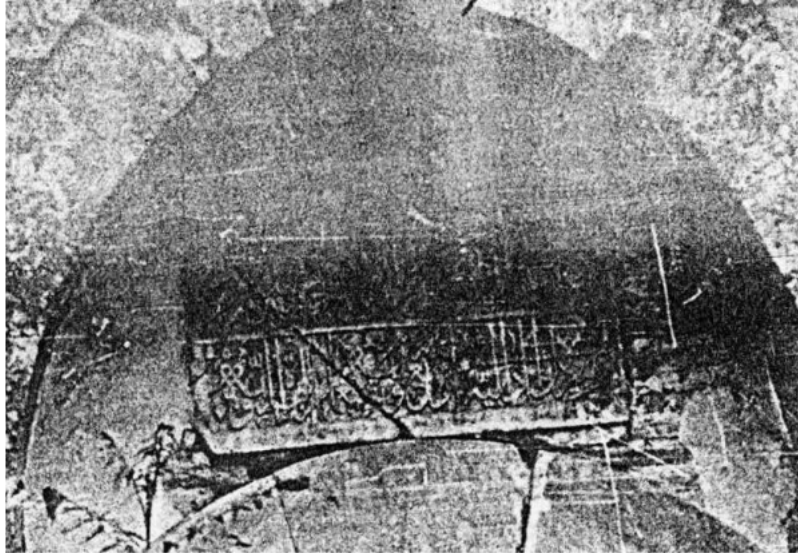
Resim 185 : Hüseyin Bey Türbesi İç Mekan.

Resim 186 : Hüseyin Bey Türbesi Mihrap Nişi.

Resim 187 : Hüseyin Bey Türbesi Kubbe .

Resim 188 : Hüseyin Bey Türbesi Kitabe (İ. Aydın YÜKSEL'den).

Resim 189 : Hüseyin Bey Türbesi Kitabe.

Resim 190 : Umur Bey Hamamı Genel Görünüş (2005).

Resim 191 : Umur Bey Hamamı Güney Duvarı.

Resim 192 : Umur Bey Hamamı Yıkılan Soyunmalık Duvarı.

Resim 193 : Umur Bey Hamamı Doğu Duvarı.

Resim 194 : Umur Bey Hamamı Soyunmalık Kısmı İçten Görünüş.

Resim 195 : Umur Bey Hamamı Soyunmalık.

Resim 196 : Umur Bey Hamamı Soyunmalık Üst Örtü.

Resim 197 : Umur Bey Hamamı Sıcaklık Mekanı Girişi.

Resim 198 : Umur Bey Hamamı Sıcaklık Mekanı Göbek Taşı.

Resim 199 : Umur Bey Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbesi.

Resim 200 :Umur Bey Hamamı Usturalık Girişi.

Resim 201 : Umur Bey Hamamı Wc Girişi.

Resim 202 : Umur Bey Hamamı Kubbe İç Görüntüsü.

Resim 203 : Umur Bey Hamamı Halvet Hücresi Su Kontrol Penceresi.

Resim 204 : Umur Bey Hamamı Halvet Hücresi Kubbeye Geçiş.

Resim 205 : Umur Bey Hamamı Külhan.

Resim 206 : Umur Bey Hamamı Külhan.

Resim 207 : Gazi Ömer Bey Camii Genel Görüntüsü.

Resim 208 : Gazi Ömer Bey Camii Batı ve Güney Cephesi.

Resim 209 : Gazi Ömer Bey Camii Doğu Cephesi.

Resim 210 : Gazi Ömer Bey Camii Son Cemaat Yeri.

Resim 211 : Gazi Ömer Bey Camii Son Cemaat Yeri.

Resim 212 : Gazi Ömer Bey Camii Son Cemaat Yeri.

Resim 213 : Gazi Ömer Bey Camii Taç Kapı.

Resim 214 : Gazi Ömer Bey Camii Ahşap Mahfil.

Resim 215 : Gazi Ömer Bey Camii Kubbeye Geçiş.

Resim 216 : Gazi Ömer Bey Camii Minber.

Resim 217 : Gazi Ömer Bey Camii Minber.

Resim 218 : Gazi Ömer Bey Camii Mihrap.

Resim 219 : Gazi Ömer Bey Camii Minare.

Resim 220 : Gazi Ömer Bey Camii Minare Eski Hali.

Resim 221 : Gazi Ömer Bey Camii Kitabe.

Resim 222 : Gazi Ömer Bey Türbesi.

Resim 223 : Gazi Ömer Bey Türbesi.

Resim 224 : Gazi Ömer Bey Türbesi.

Resim 225 : Gazi Ömer Bey Türbesi Kapısı.

Resim 226 : Gazi Ömer Bey Türbesi Kapısı İç Taraf.

Resim 227: Gazi Ömer Bey Türbesi İç Kısım.

Resim 228 : Gazi Ömer Bey Türbesi İç Kısım.

Resim 229 : Gazi Ömer Bey Türbesi Kitabı.

Resim 230 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Genel Görünüşü .

Resim 231 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Onarım Kitabesi.

Resim 232 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Eski Hali (VGMA'dan).

Resim 233 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Eski Hali (VGMA'dan).

Resim 234 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Onarım Görüntüsü (VGMA'dan).

Resim 235 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Batı ve Güney Cephesi.

Resim 236 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Doğu Cephe.

Resim 237 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Kuzey Revakları.

Resim 238 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Harim Kapısı.

Resim 239 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Harim.

Resim 240 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Harim.

Resim 241 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Mihrap ve Minber.

Resim 242: Çelebi Sultan Mehmet Camii Minare Pabuç Kısmı.

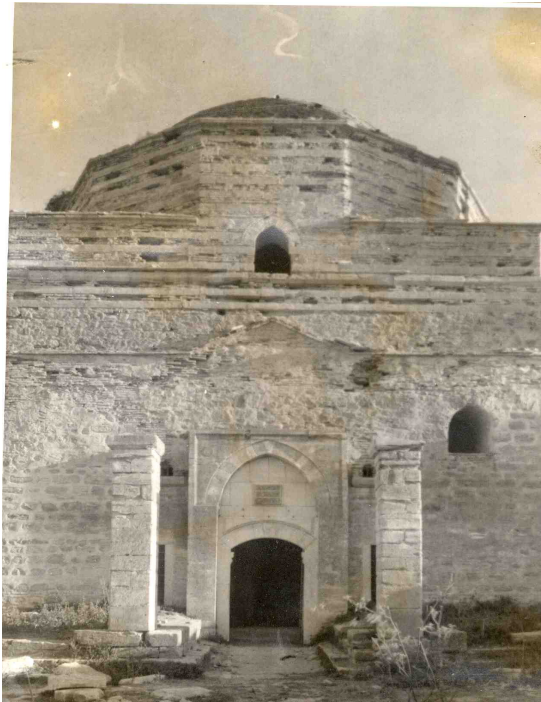
Resim 243 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Minare Gövdesi ve Şerefe.

Resim 244 : Çelebi Sultan Mehmet Camii Minare Kapı Kemerü Üzerinde Bulunan Rozet.

Resim 245: Güzelce Hasan Bey Camii Genel Görüntüsü.

Resim 246 : Güzelce Hasan Bey Camii, Onarım öncesi kuzey cephesi (VGMA' dan).

Resim 247 : Güzelce Hasan Bey Camii Onarım Öncesi Avlu (VGMA'dan).

Resim 148 : Güzelce Hasan Bey Camii Onarım Öncesi (VGMA'dan).

Resim 249 : Güzelce Hasan Bey Camii Doğu Cephe.

Resim 250 : Güzelce Hasan Bey Camii Avlu.

Resim 251 : Güzelce Hasan Bey Camii Avlu.

Resim 252 : Güzelce Hasan Bey Camii Avlu.

Resim 253: Güzelce Hasan Bey Camii Avlu Kubbeye Geçiş.

Resim 254 : Güzelce Hasan Bey Camii Güney ve Doğu Cepheler.

Resim 255 : Güzelce Hasan Bey Camii Doğu Cephe.

Resim 256 : Güzelce Hasan Bey Camii Batı Cephe.

Resim 257: Güzelce Hasan Bey Camii Kuzey Cephe.

Resim 258 : Güzelce Hasan Bey Camii Harım Giriş Kapısı Kemer.

Resim 259 : Güzelce Hasan Bey Camii Harim Kapısı İçten Görünüş.

Resim 260 : Güzelce Hasan Bey Camii Mahfil.

Resim 261 : Güzelce Hasan Bey Camii Mahfil ve İmam Odası.

Resim 262 : Güzelce Hasan Bey Camii İç Mekan.

Resim 263: Güzelce Hasan Bey Camii Paye Görüntüsü.

Resim 264: Güzelce Hasan Bey Camii İç Mekan.

Resim 265 : Güzelce Hasan Bey Camii Yan Kubbe Geçiş Sistemi.

Resim 266 : Güzelce Hasan Bey Camii Mihrap Önü Kubbesi.

Resim 267 : Güzelce Hasan Bey Camii Mihrap Önü Kubbesi Pandantif.

Resim 268 : Güzelce Hasan Bey Camii Minber.

Resim 269 : Güzelce Hasan Bey Camii Mihrap.

Resim 270 : Güzelce Hasan Bey Camii Minare Kaidesi.

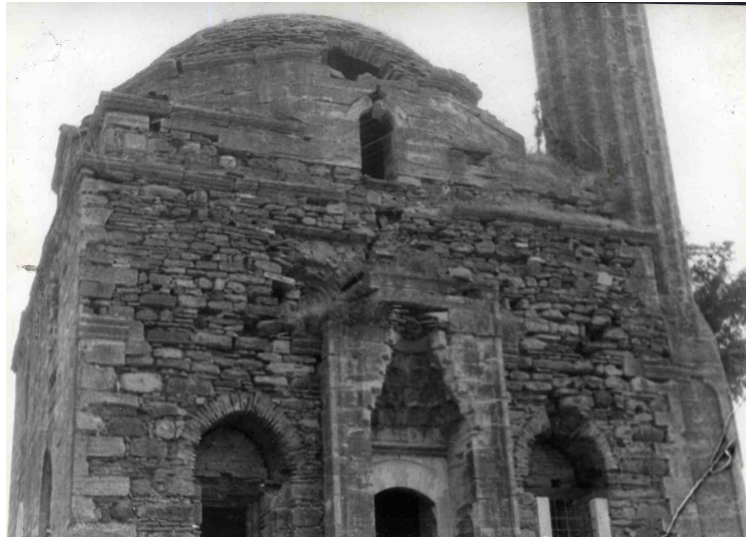
Resim 271 : Güzelce Hasan Bey Camii Minare Şerefesi.

Resim 272 : Güzelce Hasan Bey Camii Kitabe.

Resim 273 : Hacerzade İbrahim Bey Camii.

Resim 274 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Onarım Öncesi Hali (VGMA'dan).

Resim 275 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Güney Cephesi.

Resim 276 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Güney Cephesi.

Resim 277 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Batı Cephesi.

Resim 278 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Kuzey Cephesi.

Resim 279 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Kuzey Cephesi.

Resim 280 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Taç Kapı.

Resim 281 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Harim Giriş Kapısı.

Resim 282 : Hacerzade İbrahim Bey Camii İç Mekan.

Resim 283 : Hacerzade İbrahim Bey Camii İç Mekan.

Resim 284 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Kubbe.

Resim 285 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Kubbeye Geçiş.

Resim 286 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Mihrap.

Resim 287 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Minber.

Resim 288 : Hacerzade İbrahim Bey Camii Minare.

Resim 289: Hacerzade İbrahim Bey Camii Minare Kaidesi

Resim 290 : Malkara 'nın eski fotoğrafı(öndeki cami Gazi Ömer Bey Arkada yıkık minareli olan cami Hacerzade İbrahim Bey Camii).

Resim 291 : Malkara Hacerzade İbrahim Bey Camii Onarım Sonrası Taç Kapı.

Resim 292 : Güzelköy Konak Hamamı Genel Görünüşü.

Resim 293 : Güzelköy Konak Hamamı Kuzey Cephe Görünüşü.

Resim 294 : Güzelköy Konak Hamamı Kuzey Cephe Girişi.

Resim 295 : Güzelköy Konak Hamamı Soyunmalık Kısım.

Resim 296 : Güzelköy Konak Hamamı Yıkılan Koridor Duvarı.

Resim 297 : Güzelköy Konak Hamamı Koridorun Örtüsü.

Resim 298 : Güzelköy Konak Hamamı Wc Girişi ve Künk İzleri.

Resim 299 : Güzelköy Konak Hamamı Wc Kubbesi.

Resim 300 : Güzelköy Konak Hamamı Wc Kubbe Kemerı.

Resim 301 : Güzelköy Konak Hamamı Wc Kubbesi.

Resim 302 : Güzelköy Konak Hamamı Usturalık Girişi (Koridorun Sağ Tarafı).

Resim 303 : Güzelköy Konak Hamamı Usturalık Yıkılan Doğu Duvarı .

Resim 304 : Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı İç Mekan.

Resim 305: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Güney Duvarı.

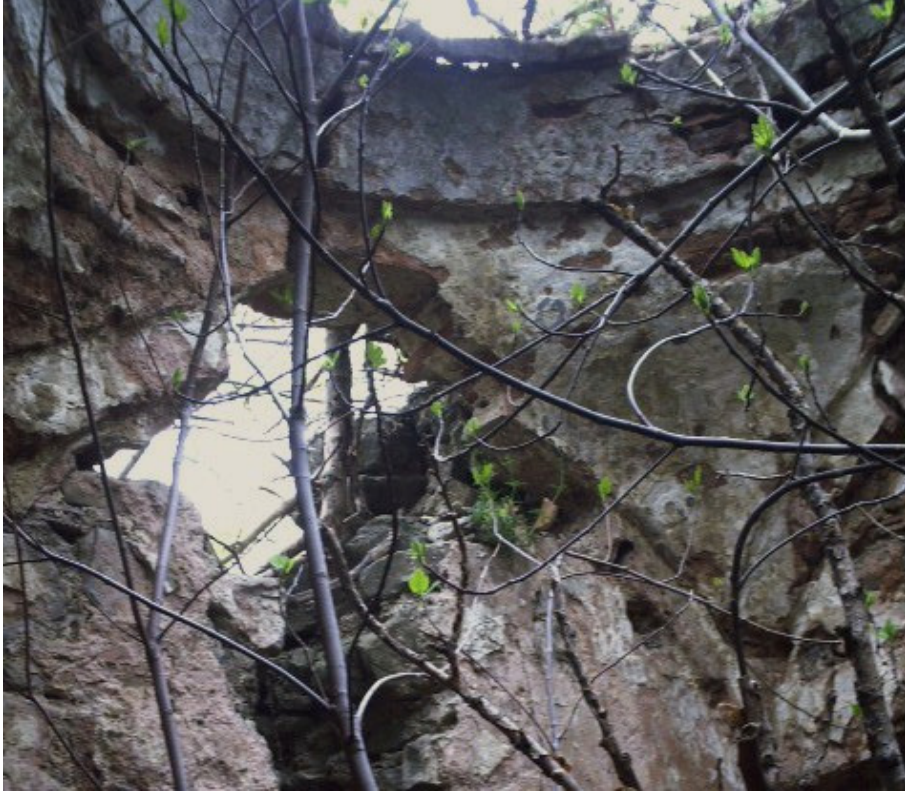
Resim 306: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Güney Duvarı.

Resim 307: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Kuzey Duvarı.

Resim 308: Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Doğu Duvarı.

Resim 309 : Güzelköy Konak Hamamı Ilıklık Kısmı Üst Örtü .

Resim 310: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Mekanı Girişi.

Resim 311: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Eyvanı Su Kontrol Penceresi.

Resim 312: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Kısmı Yıkanma Nişi .

Resim 313: Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Kısmı Üst Örtü.

Resim 314 : Güzelköy Konak Hamamı Sıcaklık Kısmı Üst Örtü.

Resim 315: Malkara Hamamı Genel Görüntüsü.

Resim 316 : Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı (VGMA'dan).

Resim 317 : Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı Kuzey Duvarı .

Resim 318 : Malkara Hamamı Soyunmalık Kısmı Kuzey doğudaki Kare Mekan ve Giriş.

Resim 319 : Malkara Hamamı Soyunmalık Kısım1 Güney Giriş Kapısı.

Resim 320: Malkara Hamamı Soyunmalık Kısım1 Üst Kat (Tekirdağ Müzesinden).

Resim 321 : Malkara Hamamı Soyunmalık Kısımındaki Havuz.

Resim 322 : Malkara Hamamı Sıcaklık Giriş Kapısı (1999 Tekirdağ Müzesinden).

Resim 323 : Malkara Hamamı Sıcaklık Giriş Kapısı.

Resim 324 : Malkara Hamamı Sıcaklık Girişi (1999 Tekirdağ Müzesinden).

Resim 325: Malkara Hamamı WC Kısmı (Tekirdağ Müzesinden).

Resim 326 : Malkara Hamamı Tuvalet Kısmı Üst Örtü (1999Tekirdağ Müzesinden).

Resim 327: Malkara Hamamı WC kısmı üst örtüsü.

Resim 328: Malkara Hamamı soyunmalık kuzey yönündeki halvet hücre girişini (1999 Tekirdağ Müzesinden).

Resim 329 : Malkara Hamamı Halvet Hücresi Üst Örtüsü (1999 Tekirdağ Müzesinden).

Resim 330: Malkara Hamamı Üst Örtü.

Resim 331 : Malkara Hamamı Üst Örtü Tüteklik.

Resim 332 : Malkara Hamamı Ocak.

Resim 333 : Mürefte Konak Hamamı Bulunduğu Sokak.

Resim 334 : Mürefte Konak Hamamı Güney Duvarı.

Resim 335 : Mürefte Konak Hamamı Pandantif.

Resim 336: Şarköy Hamamı Genel Görünüş.

Resim 337 : Şarköy Hamamı Doğu Cephesi Üt Örtü .

Resim 338 : Şarköy Hamamı Doğu Cephesi .

Resim 339 : Şarköy Hamamı Do ğu Duvarı Kapatılan Niş.

Resim 340 : Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbesi.

Resim 341 : Şarköy Hamamı Giriş Kısmı.

Resim 342 : Şarköy Hamamı Soyunmalık Kısmı.

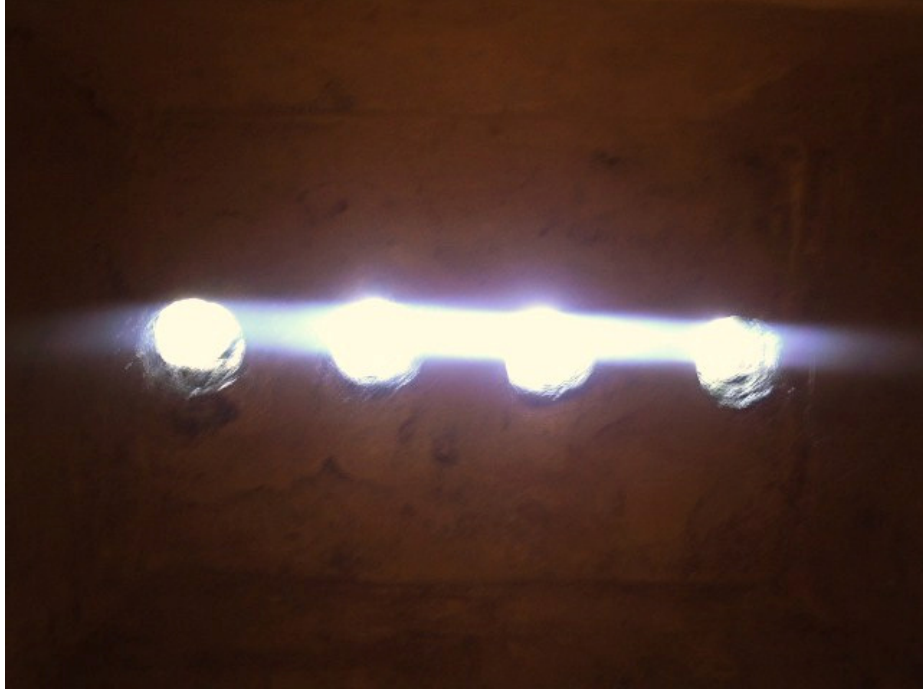
Resim 343 : Şarköy Hamamı Soyunmalık Kısmı Şadırvanı.

Resim 344 : Şarköy Hamamı Aralık Giriş Kapısı.

Resim 345 : Şarköy Hamamı Aralık kısmı.

Resim 346 : Şarköy Hamamı Aralık Kısmı Üst Örtüsü.

Resim 347 : Şarköy Hamamı Wc .

Resim 348: Şarköy Hamamı Wc Üst Örtüsü.

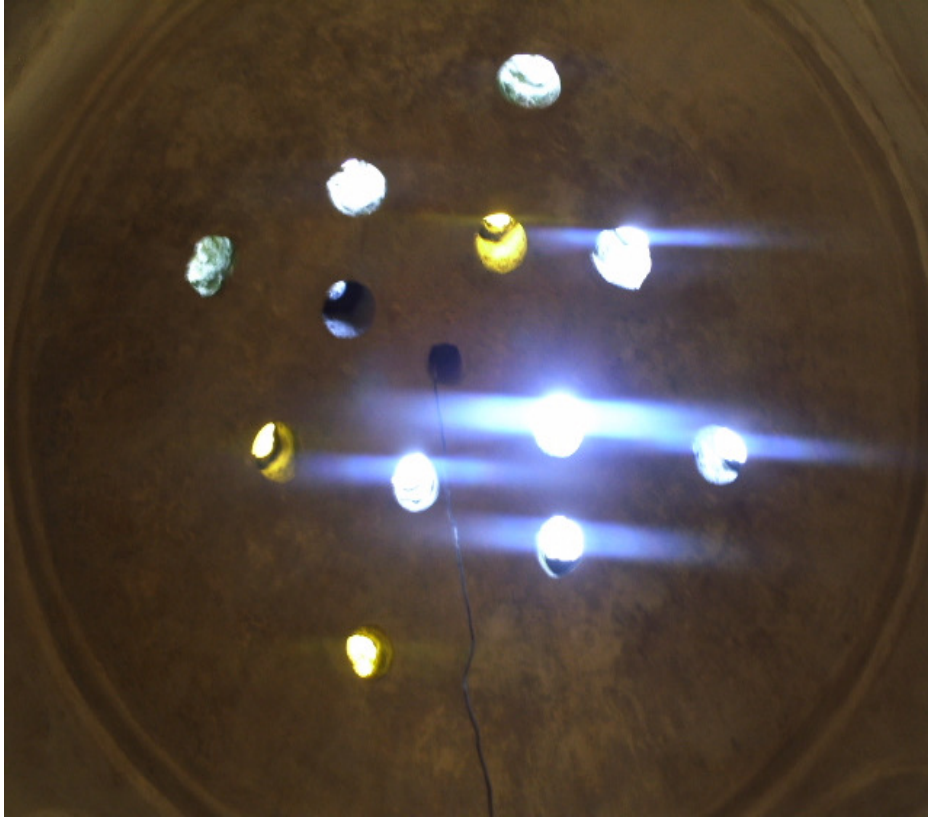
Resim 349 : Şarköy Hamamı Usturalık.

Resim 350 : Şarköy Hamamı Usturalık Üst Örtüsü.

Resim 351 : Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı .

Resim 352 : Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Kubbesi .

Resim 353: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Kubbesi .

Resim 354: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Eyvanı .

Resim 355: Şarköy Hamamı Ilıklık Mekanı Sauna .

Resim 356: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı .

Resim 357: Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbeye Geçişler.

Resim 358 : Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Kubbe.

Resim 359 : Şarköy Hamamı Sıcaklık Mekanı Su Kontrol Penceresi.

Resim 360 : Şarköy Hamamı Külhan.

Resim 361: Şarköy Hamamı Batı Cephe.